filoſofi - morali -

BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
12
1 E
1

Ex Bibliotheca
majori Coll. Rom.
Societ. Jesu

43. 7. 12.
14
1.
B.
30

+

Ex Alexander Georgius [illegible] [illegible]
Collegii an. 1616 [illegible] [illegible].

Fran. Bellendeni de Statu

I. III. 48. 8°.

Collg. Rom. Soc. Jesu

GVLIELMI BELLENDENI

MAGISTRI SVPPLICVM LIBELLORVM AVGVSTI REGIS MAGNÆ BRITANNIÆ, &c.

DE STATV LIBRI TRES.

I. De Statu priſci orbis in Religione, Re Politica, & Literis.

II. Ciceronis Princeps, ſiue de Statu Principis & Imperij.

III. Ciceronis Conſul, Senator, Senatúſque Romanus, ſiue de Statu Reip. & Vrbis imperantis Orbi.

Primus, nunc primùm editus: cæteri, cum tractatu de Proceſſu & Scriptoribus Rei Politicæ, ab autore aucti & illuſtrati.

BIBLIOTECA NAZ. VITTORIO EMANUELE ROMA

Catalog. Inscript.

PARISIIS,

Apud HERVEVM DV MESNIL, via S. Ioannis Lateranenſis, ſub ſigno Bellerophontis Coronati.

M. DC. XV.

CVM PRIVILEGIO REGIS.

B. S.

G. BELLENDENI MAGISTRI SVPPLICVM LIBELLORVM AVGVSTI REGIS Magnæ Britanniæ, &c.

TRACTATVS

De Proceſſu, & Scriptoribus Rei Politicæ.

HVMANVS *animus ex ſe purus, ſimplex, immortalis, & quaſi diuinæ naturæ particeps, vi & natura ſua prompta, celeri, expedita, admirabiliter ſe inijcit, ac intendit in immenſum: omnia penetrat, ambit, inueſtigat: æterna meditatur, & concupiſcit: ac, licet ſit finitus, partem capit nullam quietis, niſi in infinito: quod ipſum Numen eſt diuinum, in quo ſolo, tentatis rebus omnibus, acquieſcit. Sed in domicilio habitans craſſo, terreno, humili, contaminari cùm ſe patitur, & deprimi materiei, qua*

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

cingitur contagione, prauóque impulſu ſenſuum, ab excellentia ſua diſcedit, dilabitur ad abiecta, &

Accliuis falſis meliora recuſat.

Nam cùm corporata ſenſus moueant, & quæ cient, & cientur, in eiſdem conſiſtant: illa, principiis ſuffuſa æternitati contrariis, ad res obiectas ſpecie pulchras, laudabiles, oblectantes ſe conuertunt, & eodem ſecum trahunt animos, pulſu viſionum è ſenſibus fluentium. Hinc motus auerſi à natura, ab æternitate, à ratione, &

Edulcare placet vitam,
Curáſque acerbas ſenſibus gubernare.

Hinc animi à ſuis decepti nunciis, ab infinita æternáque natura abducti, in re mutabili hærent, laborant, occupantur; ac errantes & illuſi, vel ſecum diſcordant, vel langueſcunt, vel motus habent intemperantes. Quales tum præcipuè cient, cùm ad res fluxas, quæ titillant, & delectant maximè, feruntur, quaſi ad perennes: aut effrenati incitantur ad commouenda præſidia vtilitatis humanæ, vitæque communis. Quod genus motionum, vt eſt pernicioſiſſimum, ita his oppoſita à veteribus propugnacula quietis & otij, in bonis ſunt ducenda ſummis: vt naturæ accommodata maximè, & ſe attollentia ad omnia prouidentem, & re-

gentem Deum: eiuſque imitantia bonitatem erga vniuerſum genus hominum. Et verò, hæc ad diuina cùm accederent, & à priſcis manarent: qui, quo propiùs aberant ab ortu, hoc melius, quæ erant tenenda, cernebant: poſteriorum error, qui ad impietatem incubuerat, & beneficiis virorum excellentium tribuerat cæleſtia, illis nomina affinxit, & Numina Deorum. Immò, vt fabula fabulam pepererat, inuaſit in quorundam animos opinio, initia vitæ atque victus: legum, morum, manſuetudinis, humanitatis exempla, quæ nepotibus ſunt aſcribenda Noë, hominibus & ciuitatibus à Cerere & Libera, quas pro Diuis habuerant, data ac diſpertita fuiſſe. Intereà, etſi pietatem vinceret impietas, & in immoderata licentia fingendi, ſcribendíque, antiqui ferè omnes, præter Hebræos, (apud hos enim vetita erant ſimulachra, nec cuiuis permiſſum ſcribere) ſomnia pro religionibus exciperent, ac multa cumularent nefariis: ceſſit tamen in multis humanitati barbaries: atque ab illis initiis progreſſum eſt ad maiora. quæ poſt Moyſen tentarunt ſcriptis primi Phœnices, Ægyptij, & Chaldæi apud Babylonios Phœniceis vſi literis. Serius Græci, qui diu ſub regibus, ſine ipſo legum nomine, tandem a Dracone ex Phœnicibus ſcriptas acceperunt leges,

conſulta à Philoſophis: qui tunc politici appellati, à Rebuſpublicis nomen habuêre: poſt à loco, vel auctore, cùm diſſociati à diſertis, his iter reliquerant ad Remp. de qua nunquam idem Græci: cùm à variis variæ adumbratæ fuerint Rerump. & Regnorum formæ: vt ab Hippodamo, Phalea, Sthenida, Diotogene, Ecphanta, Platone, Speuſippo, Ariſtotele, Theophraſto, Demetrio: ab aliis leges ſcriptæ populis: vt à Zaleuco Locris, à Charonda ſuis ciuibus & Chalcidicis in Italia, Siciliaque, ab Api Argiuis, à Mneſoe Phocenſibus, à Minoë Cretenſibus, à Phidone Corinthiis, ab Adromada Chalcidenſibus in Thracia, à Demonacte Cyrenſibus, à Pagunda Achæis, à Neſtore Piliis, ab Archia Gnidiis, ab Eudoxo Mileſiis, à Pittaco Mythilenenſibus, à Dracontę & Cliſthene Athenienſibus, à Philolao Thebanis: ab aliis Reſp. ac Imperia conſtituta: vt à Solone Athenienſium, à Lycurgo Lacedæmoniorum Reſpublica. Quibus tamen laus danda eſt, quòd planè, & ſine pigmentis comprehenderint omnia, quæ ad conſuetudinem vitæ, & vſum ciuium pertinerent. Nam (vt ait noſter) qui iura, qui leges, qui ciuitates conſtituerunt, locuti ſunt ſimpliciter & ſplendidè, ſine vlla ſerie diſputationum, & ſine ieiuna concertatione verborum: id modò ſpectantes,

vt fundamenta ponerentur tranquillitatis, atque pacis: ac vt vincula coniunctionis humanæ reuulſa motibus, ſoluta caſibus, mutationibus abrupta, concuſſa & tremefacta vi, firmarentur, iuuarentúrque conſiliis, quæ ſpectarent futurum omne tempus humanæ ſocietatis. Qui in his elaborarunt vſu, ſtudio, & ſcriptis, ex Hebræis habemus Moſem: è Græcis, qui extet, nullum, niſi exceperis Xenophontem, aut fragmenta paucula ſcriptionum Solonis, Charondæ, Zaleuci: cùm tamen, qui vtraque re excelleret, vt, & doctrinæ ſtudiis, & regenda ciuitate princeps eſſet, non alium Cicero putauit facilè inueniri poſſe, quàm Phaleræum illum Demetrium: qui doctrinam ex vmbraculis eruditorum in ſolem aciémque produxerat. Itaque in hoc genere non pono Græcorum in ſcribendo principes Platonem, Ariſtotelem, Theophraſtum: ne alios memorem imitatores Hippodami, qui primus ex iis, qui Remp. non adminiſtrarunt, cæpit de Rep. ſcribere. Ex Latinis præter Ciceronem reperies neminem. Is in Rep. verſatus, valens ingenio, vſu, & doctrina ſcripſit de Rep. libros ſex, de legibus quinque. Prætereà grauem Epiſtolam ad Q. fratrem ingenio dignam ciuili: aliam ad Cæſarem. meditabatur etiam κοινότερα *quædam, &* πολιτικώ-

τικὸν ad Dolabellam : & hæc conſilio Attici. At eorum fortè exemplo, qui ſuaſionibus Alexandrum incenſum cupiditate gloriæ, cupientem aliquid ſibi conſilij dari, quod ad laudem ſempiternam valeret, cohortabantur ad decus. Sed illa ad Cæſarem non peruenerat, nec prodiit in lucem, quòd Hircio, Balbo, Oppio Cæſarianis non placeret: nec etiam ἀνέκδοτα, *quæ poſt mortem ſcripſit Cæſaris Theopompino, vt aiebat, genere, aut etiam aſperiori multò. Aſconius etiam refert eum ſcripſiſſe librum quem nominauit Expoſitionem conſiliorum ſuorum: & Dion alium, quem vocat* βίβλιον ἀπόῤῥητον. *Quæ volumina ſi extarent, varia detegerent arcana Status, altáque ſtudia virorum principum illius, & forſan ſuperioris æui, magni digna lectione principis, & grauiſſimi cuiuſque Senatoris moderatoriſque Reip. Cætera etiam huius generis, præter tres libros mutilos de legibus, & epiſtolam ad fratrem interciderunt. In iis tamen ſcriptis, quæ ad poſteritatem tranſmiſſa ſunt, ſparſa remanent veſtigia plurima antiquitatis, hiſtoriæ, legum, diſciplinæ, ſtatus Reip. Rom. quæ in ordinem confecta annorum* IↃCCX. *fiximus in libros* XVJ. *lucem expectantes. Intereà exit ab his* PRINCEPS, *eodem elaboratus ſtudio, & ſtilo; ac confirmatione non ita veteris memoriæ, vt*

ſit aliena ab vſu noſtræ ætatis: niſi me fallant aſperis decurſa temporibus, & obſeruatio variorum in his caſuum: ac ſimul experientia, ad quam nauata in mandatis ſuæ maieſtatis opera me ſæpè excitauit. Principem ſecutus eſt CONSVL, SENATOR, SENATVSQ. ROM. *vt effigiẽ exprimeremus Reip. atque vrbis imperantis orbi, ſuis nunc erectæ, nunc oppreſſæ viribus. Sunt in hoc ſcriptore multa de adminiſtratione vrbana & prouinciali Rom. plura ab his remota: quæ, vt Enniana, in vna re poſita, ad multas transferri poſſunt. Horum nonnulla, per me ad vſum accommodata Reip. & cum illis ſociata nexáque meis, ac ſimul omnia in capita ciuilis congeſta diſciplinæ, non offendent gnarum, quò pertineant, & quam intueantur artem, atque prudentiam. Alij, quibus ſunt ſtirpes altæ ſuarum opinionum, ſuos habituri ſunt amores, ſua iudicia: quorum neque acceſſione illuſtriora, neque deceſſione ignobiliora iſta ſunt futura. Vt verò placeant iis, quibus me, meáque omnia probare debeo.*

Hoc votum noſtri ſumma laboris habet.

Extraict du Priuilege du Roy.

TReſ-expreſſes inhibitions & deffenſes ſont faictes, à tous, d'imprimer ou expoſer en vente, ſoit pour le tout ou partie, les liures intitulez *Gulielmi Bellendeni magiſtri ſupplicum libellorum Auguſti Regis Magnæ Britanniæ, De Statu libri tres:* le premier, *De Statu priſci orbis:* le ſecond, *Ciceronis Princeps, ſiue de Statu Principis:* le troiſieſme, *Ciceronis Conſul, Senator, Senatúſque Romanus, ſiue de Statu Reip. & vrbis imperantis Orbi*, durant le temps & eſpace de ſix ans, à commencer du iour que leſdicts liures ſeront acheuez d'imprimer: ſi ce n'eſtoit de l'expreſſe permiſſion & conſentement dudict Bellenden. à peine de confiſcation des liures, dommages & intereſts, & d'amende arbitraire: comme plus amplement eſt declaré & contenu aux lettres du priuilege du premier Iuin, l'an de grace mil ſix cens quinze.

Par le Roy en ſon Conſeil.

Signé Le Lievre.

Et ſigné en queuë d'Amboise.

GVLIELMI
BELLENDENI
MAGISTRI SVPPLICVM LIBELLORVM AVGVSTI REGIS MAGNÆ BRITANNIÆ, &c.

DE STATV *liber primus, inſcriptus*

DE STATV PRISCI ORBIS in Religione, Re politica, & Literis.

Ad Sereniſſimum Principem CAROLVM PRINCIPEM SCOTIÆ ET VVALLIÆ.

Non poteſt animum piè dolentem à ſolicitudine auertere, niſi aut ratio, aut honeſta occupatio.

PRINCIPI MAGNANIMO, OPTIMO, SERENISSIMO CAROLO Principi Scotiæ & Vualliæ.

G. BELLENDENVS, S.

MAGNA æterno Numini habenda eſt gratia, PRINCEPS MAGNANIME, iuréque lætandum populis Britannici Imperij, quòd ad omnia ſumma & magno digna principe erudiaris: eáque iam ſis ætate, animo, & viribus, vt velis, & poſſis, quam tui concitaſti opinionem ſuſtinere: & cum ipſa expectatione, quam tibi clara nomina & decora alta parentum grauem pararunt aduerſariam, ita contendere, vt palmam ſis laturus plurimam. Quæ ſanè licet multi futura ſit ſudoris, velut omnis, quæ immenſo paratur curſu gloria: tamen non erit adeò tibi difficilis accen-

ſo tanti contemplatione parentis,ac imitatione auorum omni genere laudis excellentium. Horum enim, quocumque te vertes, occurrent, quæ altum inflammabunt animum fortia facta, raræ virtutes, honeſta conſilia, benè regnandi artes. quas illi ad conſtituenda firmandáque tria, quæ nunc vni Auguſto tranquillè parent Imperia, tenuerunt aptiſſimas. In quibus principem reperies à te colendam, quam omnes præclarè imperantes nouerant, artem imperandi, immò & parendi. Si quidem oportet imperantem, necnon eum, qui, vt aliquando imperet dignus haberi vult & eſſe, omninò tenere quomodo ſit imperandum, quæ exercenda in populos imperia: quomodo parendum, quæ præſtanda obſequia: vt ſciat ratione & conſilio populos regere, Imperia temperare, moderari ſibi, tranquillare animos, ſummam rerum gubernare. Quorum & ſimul omnium, quæ ad humanam vitam pertinent, adminiſtra eſt prudentia: quæ in ſuis domeſtica, in iis quæ ſunt communis vitæ moralis, in publicis ciuilis appellatur: & hoc clara nomine, multis clara muneribus, tanquam

magiſtra officiorum vitæ, gubernatrix Regnorum, Principatuum, Rerump. æternitatem imitando humano conſulit generi, res parat ad viuendum neceſſarias: vitæ ciuilis munit viam præſidiis, adminiculis, legibúſque expreſſis ad illam omnium antiquiſſimam cuncta prouidentis Dei. Quo certè opere nullum eſt in natura præſtantius, magis neceſſarium, æternóque ſimilius: aut in quo reperitur verius illud Platonis: Qui aliquod munus efficere molitur, ſi eam ſpeciem, quæ ſemper eſt eadem intuebitur, præclarum opus efficiat, neceſſe eſt: ſin autem illam, quæ gignitur, nunquam illam, quam expetet, perfectionem, aſſequetur. Hinc Status Regnorum & Rerump. firmus aut inſtabilis, breuis aut diuturnus: prout ad hanc aut illam exprimitur imaginem, vel expreſſam retinet in rebus adminiſtrandis. Quod omnibus contigiſſe ſæculis animaduertes, cùm orbem velis circunſpicere, ac lucem intueri purioris antiquitatis. In qua varia, diuerſa, multiplex incurret in oculos effigies. at rarò illa eminens, ſæpiſſimè adumbrata: quòd vita ſemper humana ad vmbras

fuerit conſectandas, quàm ad veritatem ſuſcipiendam, retinendámque procliuior. Huius ego Statum in origine obſcurum, in forma vagum, in curſu volubilem, in progreſſu inconſtantem, vt repræſentarem: lineamenta eius perquiſiui vetera, & conieci in libellum, quem inſcriptum DE STATV PRISCI ORBIS, &c. ad te mitto, obſeruantis teſtem animi, atque indicem fontium, vnde manarunt primæ mortalium rationes ciuilis vitæ, conſilia, ſtudia, & inſtituta prudentiæ: quæ ætatibus his illis nata, creſcentia, aucta, tanquam riuis flumina, in mare influxerunt actionum humanarum hiſtoriam. Ex qua rerum effluit maximarum notio, vſus, experientia: grauiſſima quæque libantur Regum & populorum conſilia, acta, controuerſiæ, bella, legationes, fœdera: cuncta denique magna & memoria digna, quæ in vulgari prudentia ſita non ſunt, nec vllis præceptis aperiri poterunt: & tamen quaſi meditata claris viris in perpetuum ad omnem vſum ſimilium rerum eſſe debebunt. ac in primis abs iis teneri, quæ accuratè explicari à ſcriptore

ptore vult Cicero, quid in conſiliis probatū, aut repræhenſum: quid in rebus geſtis actum, dictum, & quomodo: quis fuerit euentus, quæ eius cauſæ, vel caſus, vel ſapientiæ, vel temeritatis: hominúmque ipſorum non ſolùm res geſtæ, ſed etiam, qui fama ac nomine excelluit cuiuſque vita ac natura. Hæc veteres qui- que ampliſſimi obſeruarunt: huc incubuerunt: ac tenenda in rebus gerendis, ex hiſtoria repetentes, iudicia mentéſque ſuas, non tantùm præceptis, ſed vſu, exemplis, & ipſa cogitatione virorum principum, necnon eorum egregiis conſiliis, atque factis conformarunt. Quod, vt omittam Reges, ac publici conſilij auctores plurimarum gentium, ipſe Imperator Auguſtus ſic vſurpauit ac retinuit, vt acta in Rep. & Imperio exſcripſerit, ſequendáque miſerit in prouincias conſulentibus. Nec aliò reſpexit Imperator Theodoſius, cùm illa Honorij filij inculcaret auribus, ad quæ non dubito te tuas admouere: Antiquos euolue duces: & quæ mox imitere legas. Hæ fuerant Cyri, Alexandri Magni, Scipionum, Cæſarum in otio & negotio exercitationes: Hæc incitamenta gloriæ: hæc

prima animorum curricula, virtutum, humanitatis, & honoris ſummi ſpatia. Quibus reperientur (vt ſpero) conſentanea, quæ ex voto ſuſcepto, quod nunquam negligetur, pergo conſecrare monumenta animi: qui ſe Regi maximo, optimo, beneficentiſſimo, parenti tuo cariſſimo, dulciſſimíſque eius liberis in perpetuum ſeruiendo obligauit. Vale. Kal. Aug. M.DC.XV. Pariſiis.

INDEX TITVLORVM
Libri Primi.

De Abditis rerum originibus: primo ſtatu mortalium: indiciis ciuilis vitæ ante eluuionem Orbis. Cap. I.

De ſecundo & tertio ſtatu mortalium: lapſu multiplici in religione & moribus: eluuione, & confuſione linguarum: dominationum prima forma, Regia, aut inſtar Regiæ. Cap. II.

De primo ſtatu Regum & Regnorum: præſtantia tertij ſtatus mortaliũ, primi poſt diuiſum orbem: legibus & diſciplina ciuili. Cap. III.

De quarto ſtatu mortalium, ſecundo poſt diuiſum orbem: Origine populi Hebraici: Abrahamo, Ioſepho, Moſe, lege diuina. Cap. IIII.

De ſtatus Hebraici amplitudine, conuerſionibus, occaſu. Cap. V.

Caſus Gentilium grauiores quàm Hebræorum: tria præcipua firmamenta ſtatus ignorata à Gentibus. Cap. VI.

De forma & ratione cultus diuini Hebræis præſcripta, interdum ſeruata, interdum remiſſa, ſæpè neglecta: vnde ſalus aut ruina: De Tabernaculo: Arca fœderis: Templo Ieroſolymitano: Templo Samariæ: Templo Iudæorum in Ægypto: Excelſis: Synagogarum inſtitutione & vſu. Cap. VII.

Hebræorum Status, cur præſtantior, firmior, & diuturnior aliis: Ortus & Occaſus plurium Regnorum, & Rerumpub. orbis. Cap. VIII.

Gentiles ignari rerum antiquiſſimæ memoriæ: ſuperſtitio, confuſio Religionum, Deorum multitudo, & triplex Gentilium Theologia vnde profluxerint. Cap. IX.

Qui ſapere putabantur apud veteres, & quæ gentes plus aliis: omnia Græcorum recentia: in quibus poſita prima eorumdem ſapientia. Cap. X.

Cultores primæ Græcorum ſapientiæ: poſterior à Thalete introducta in quibus poſita: vera à nemine nota Gentilium: Sophiſtæ vnde nominati. Cap. XI.

Labes in moribus quibus facta modis in Græcia & Italia. Cap. XII.

Quomodo, & à quibus facta labes in doctrina apud Græcos: Philoſophia antiqua & noua: doctrinarum diuortia: vnde Philoſophorum ſectæ variæ. Cap. XIII.

De vindicata à confuſione Philoſophia, & illuſtrata parte politica. Cap. XIIII.

De varietate ciuilis diſciplinæ: diſſimilitudine Rerump. exiguitate plurium Regnorum: multitudine Rerump. Græciæ: amplitudine Romanæ: ſcopo conſtituentiũ & adumbrantium regna, leges, & Reſpub. Cap. XV.

GVLIELMI BELLENDENI

MAGISTRI SVPPLICVM LIBELLORVM AVGVSTI REGIS MAGNÆ BRITANNIÆ, &c.

De Statv *Liber primus, inſcriptus*

De Statv prisci Orbis in Religione, Re politica, & Literis.

De Abditis rerum Originibus: primo Statu mortalium ante eluuionem.

Cap. I.

ACtarvm in orbe rerum antè & ilicò poſt diluuium memoria, tam eſt ieiuna, exilis, & conciſa, tantíſque operta velis & inuolucris æui remotiſſimi: vt difficile ſit

BIBLIOTECA NAZ. VITTORIO EMANUELE ROMA

aperire, quæ in tam diuturna obſcuritate latuerunt,atque latent,occultata caligine antiquitatis reconditæ, abſtruſæ,inuolutæ. Nam, non niſi ſtrictim & breuiter hæc enarrat, & percurrit Moyſes: ac veterem, quem in his ſequamur alium,non habemus. Antiquioris verò, qui ſcripſerit, ne nomen quidem monumento expreſſum fideli. Commemorantur à veteribus Enoch & Noë ſcripta: quæ (inquit Auguſtinus) vt apud Iudæos, & apud nos in autoritate non eſſent, nimia fecit antiquitas, propter quam videbantur habenda eſſe ſuſpecta, ne proderentur falſa pro veris. Nam & proferuntur quædam, quæ ipſorum eſſe dicuntur ab eis, qui pro ſuo ſenſu paſſim, quod volunt, credunt. Sed ea|caſtitas canonis non recepit: non quòd eorum hominum, qui Deo placuerunt, reprobetur autoritas,ſed quòd iſta non credantur eſſe ipſorum. Citantur etiam in Talmudicis & Caballiſticis ſcriptis Iudæorum, libri Enoch & Abrahæ: ſed ab his tenebricoſis lux expectãda non eſt,nec etiam à Græcis. Illi ſuis myſteriis obducunt omnia, hi iudicio eruditorum, maiori honore in omnibus verſantur diſciplinis,

necnon in verborum ſtructura & acumine, quàm in veteri rerum memoria: ac, vt obſeruauit Africanus, nihil exploratum in eorum hiſtoria inuenitur ante olympiadas, ſed omnia confuſis ſcripta temporibus. Commendatur à Ioſepho Beroſus, quòd antiquiſſimas ſecutus hiſtorias ſcripſerit de arca, de diluuio, de Noë poſteris, & horum tempora perſecutus ſit vſque ad Nabulaſſarum, Babylonis & Chaldæorum regem. Commemorantur & alij, nimirum Manethon, Moçhus, Eſtius, Hieronymus Ægyptius, Iſidorus Echatæus, Hellanicus, Accuſilaus. Sed hæc exceperunt fictis ſic admiſta fabulis, & commentis aucta Poëtarum: vt etiamſi, quæ periere, extarent, à Moze decedens, certa non reperiret tantæ antiquitatis veſtigia. Perquirenti igitur mihi in ieiuna antiquitate, & cæcis mundi primordiis, rerum auguſtarum origines, ſi non occurrant certæ, & minus quod exquiro conſequar: vt ab initiis ducta vnaquaque re, tota dilucidè & planè progreſſio conſtet, atque obſcuritate inuoluta temporum aperiantur omnia: haud ſanè erit mirum, & alij, qui ea euoluere non poterunt, contenti eſſe

debebunt, ſi veriſimilia ponantur, nec vltrà requirere, ſi certiora non afferant. Ego tamen de his non conſtituo, quæ Plato & alij differentes de natura Deorum & ortu mundi, cùm in hæc non incurrant eorum illud: Nullius rei, cauſa remota, reperiri origo poteſt. Nam cauſas non quæro, ſed tempora & autores rerum. in quibus, cùm negligenti eſſe non liceat, nec etiam curioſo nimis in remotiſſimis à cognitione mortalium, ſufficiat quod licet, & liceat quod ſufficit: vt à tenebris primæ memoriæ conuertamus animum ad lucem, quam porrigunt eius indicia. Iſtam verò qui reſpexerit, non cunctabitur profiteri hæc, quæ inueſtigamus, referenda eſſe ad cœtus hominum atque tempora, quæ illa præceſſerant infauſta, miſera, infœlicia, quibus aqua vniuerſum orbem inundauit. Nam impreſſa fuit in animo primi parentis, & abs eo communicata ſuis notio ſupremi Numinis, vitæque vtilitatum omnium: impoſitáque, quod ſummæ ſapientiæ Pythagoræ viſum eſt, cunctis rebus nomina: & diuinus cultus, cuius comes eſt ciuilis, publicè ſuſceptus eſt. Enos enim cœperat inuocare nomen Domi-

ni, id eſt, publicè & palàm adorare, vt Gen. 4. interpretantur eruditi. Ad hæc, ciuitates tum erant, quæ ſine diſciplina, nec conſtitui, nec regi potuerant: & huiuſmodi fuit viuendi ratio, ætáſque hominum, vt longa vita, vſus rerum plurimarum, antiquitatis memoria, acceptáque à maioribus imperantis iuſſa Dei, potuerint eos erudire in omnibus, quæ ad vitam pertinerent humanam: cùm, vt obſeruat D. Auguſtinus, qui minimùm vixit ante diluuium ad 753. annos peruenerit, plures nongentos tranſierint. Eſt verò in æterna laude poſita maximè eorum memoria, qui vt poſteris conſulerent, eóſque facerent participes, & quaſi ſpectatores ſuperarùm rerum atque cœleſtium: quæ de his acceperant, ne eluuione perirent aut incendio, duabus inciderunt columnis, vna lateritia, altera lapidea, quam ſua adhuc ætate in Syria extitiſſe ſcribit Ioſephus.

De ſecundo & tertio ſtatu mortalium: lapſu multiplici in religione & moribus: eluuione & confuſione linguarum: dominationum prima forma Regia, aut inſtar Regiæ.

Cap. II.

AT alia, eáque maxima pars mortalium ad libidinem & cædes prona, multis vitiis & ſceleribus deprauata, de via quam habuit lege naturæ certam, & à Numine definitam, omninò deflexit. Hinc vltrices parentis almi iræ, & immerſus ab eo orbis, vt mortales deleret. In quibus omni diritate, flagitióque teterrimi fuêre, quos ſacræ litteræ Gigantes nominant: iis perſimiles, quos Poëtæ ferunt bellum Diis immortalibus intuliſſe, id eſt, vniuerſæ repugnaſſe naturæ. Quorum ſcelera ſecuti alij, qui architectari & in cœlum vſque tollere turrim tentarunt Babylonicam, videntur aliam dediſſe Poëtis materiem transferendæ

iſtius ad eandem fabulam hiſtoriæ, & diuinum temerantes Imperium plus illis humano nocuiſſe generi. Nam illorum flagitia ſui tantum ſeculi mortalibus offecerant, nec omnibus eodem modo: ſed ita, vt impij eluuione perierint: pij, excepto cum ſuis Noë, vltra centum viginti annos, qui diluuium præceſſerant, vitam non produxerint, decreto illo tremendo Numinis; Non permanebit ſpiritus meus in homine in æternum, quia caro eſt; erúntque dies illius centum viginti annorum. Hunc enim numerum D. Auguſtinus de centum viginti interpretatur annis, qui proximé anteceſſerant diluuium: Hieronymus de præfinito tempore ad agendam pœnitentiam: neuter, vt plerique de vita humana in centum viginti annos contracta. Poſteriorum temeritas ad infinitam poſteritatem redundauit. Siquidem omnes omnium ſeculorum gentes pœnam illam ſuſtinuerunt & ſuſtinent, à qua linguarum profluxit diſſimilitudo & varietas, quæ dirimit humani generis ſocietatem, & hominem, vt ait D. Auguſtinus, ſic alienat ab homine, vt libentiùs homo ſit cum cane ſuo, quàm cum homine, quem non intelligit,

alieno. Ab altera tunc conſtituta pœna, quæ immutationem priſcæ communis induxit linguæ, libera quidem fuit familia Heber, in qua ſola hæc remanſit, & abs Heber Hebræa dicta eſt: nec tamen omnes ex ea familia liberi: quia lingua vetus orbis non eſt ad cunctos tranſmiſſa eius poſteros (nedum ad alios, vt voluit Goropius, contendens Germanicam primam in orbe fuiſſe) ſed ad eos ſolummodò, qui, vt ait D. Auguſtinus, propagati per Iacob inſigniùs & eminentiùs in Dei populum coaleſcentes Dei teſtamenta & ſtirpē Chriſti habere potuerũt. Intereà nemo non videt hos etiā ipſos cũ cæteris mortalibus pœnam, quæ à diuerſitate linguarum profecta eſt, pertuliſſe, & perferre. Ita primis iam mundi ſeculis à cultu Numinis receſſum eſt, & impietas cum pietate certans ſuperabat. & primùm in ea orbis parte, in qua profugus Cham conſederat, abs eo Chananæa dicta, & poſteri eius Chananæi. quorum impietas latius ſerpens vicinos populos infecerat, & inde progreſſa eſt per orbem. Dominationum verò, ſi inueſtigetur quæ orbe creſcente forma fuerit, reperietur regia, aut quaſi

regia. Etenim cùm reſpecto vetera, curſúſque rerum, & ordinem ſequor temporum, etſi expreſſa non reperiam dominationum principia, tamen in progreſſionibus reperio originum indices non obſcuros, & anteceſſionum veſtigia in antiquiſſimis impreſſa regnis: quæ aceruata mihi perſuadent primam in orbe cœptam, & ad poſteros tranſmiſſam adminiſtrationis atque diſciplinæ formam fuiſſe regiam, aut inſtar regiæ. Inter indicia certa, quæ obſeruo varia, præter vniuerſi Monarchiam, cuius ſimulachra regna ſunt, & naturæ vim, quæ ad perfectiora dirigit: occurrit Caïni principatus in ciuitate Henochia, inſtar regalis: potentia eorum, quos Moyſes in Gen. ait potentes fuiſſe à ſeculo, & famoſos viros: Noë propago diſtincta familiis, coniunctionibus propinquorum ſociata, & orbe diuiſo, terris aſſignatis, quaſi ordinibus diſpoſita ſtirpium: in quibus nemo non coniecerit principes familiæ præfuiſſe cæteris: item principatus Aſſur in Niniue aliiſque ciuitatibus, & ditioni ſuæ nomen abs'eo datum Aſſyriæ: Regia dominatio Nembroth, & principium regni eius in Babylone: Reges plures ibi-

dem & in Aſſyria, Ægypto, Scythia, ante Abrahamum & Ninum: Nini regnantis in Aſſyria res geſtæ: Reges Sicyoniorum, Bactrianorum, Cretæ, Mediæ: Rex Salem Melchiſedech: Reges Sodomorum & finitimi: Abraham Rex dictus à Philone, & Nic. Damaſceno: Abimelech Rex Geraræ: duces in terra Edom, poſtea Reges: tres amici Iob Eliphaz, Baldad, & Sophar Reges appellati à ſeptuaginta Interpretibus, & Ariſtæo in Iudaïca hiſtoria: omnes denique Prouinciæ, in quas Ioſué introduxit Iſraëlitas adminiſtratæ per Reges: nulla iis, aut primis ſeculis memoria Reip. vt vſquequaque apparuerit illud Eccleſ. 17. In vnamquamque gentem præpoſuit rectorem.

De primo ſtatu Regum & Regnorum: præſtantia tertij ſtatus mortalium, primi poſt diuiſum orbem: legibus, & diſciplina ciuili.

Cap. III.

PROPHANI, & in his Ariſtoteles & Iuſtinus, in notatione rerum inſignium diligentes, ſuggerunt alia de prima regia, non ſolùm dominatione, ſed etiam diſciplina: qua reges ſuis erant contenti finibus, ſuis quiſque mortalium bonis, nemo inuaſerat aliena. Et certè, ſi vllum fuit ſeculum, in quo res ſic ſunt conſtitutæ, vt nihil earum defuerit vlli, quas natura deſiderat: & ſic amputata omnia, ex quibus odia, diſcordiæ, contentiones, bella naſcuntur: vt nulla cuiquam cauſa eſſe potuerit, aliorum incommodis ſua cummoda augere: omninò illud fuit, quo omnium conſenſu æquabilis partitio orbis facta eſt, & ſingulis vtilitates traditæ, quibus poſſent cum ſuis benè, lautè, coniunctiſſimè viuere: ſine cura, metu, ambitione eſſe, & finitas habere cupiditates. Eaſdem habuere, qui præerant, beatè viuendi cauſas, & fortaſsè præſtantiores: nullo impediente populari metu, nec bello impediente, nec formidine inſidiarum eos deterrente: cùm propinquis &

volentibus imperarent, omnibúſque fruerentur bonis, quæ aduerſa obruerent, circuncidérent errores, tranquillarent animos, vitæ & principatus ſtatum, non modò præſentem firmarent, ſed etiam ad ſpem erigerent temporis conſequentis. Quis non dixerit hos fuiſſe, quos Ariſtoteles ſcribit heroïcis floruiſſe temporibus, voluntarios rexiſſe, res definitas tractaſſe & præſcriptas: ſic adminiſtraſſe regna, vt duces eſſent belli, juris interpretes ac iudices, necnon diuini juris, ſacrorúmque principes, cuiuſmodi fuit, & in ſacra deſcribitur pagina Melchiſedech: vt opinione Senecæ, officium olim fuerit imperare, non regnum: ſummáque felicitas gentium: in quibus non poterat potentior eſſe, niſi melior, quum animo rector eligeretur. vnde fabula aurei ſeculi, quo penes ſapientes fuiſſe regnum Poſſidonius iudicauit. Quicquid ſit, poſt innouatum orbem, non modò repreſſa eſt confuſione linguarum temeritas turrim ædificantium, ſed impreſſa in animis, vt apparet, mortalium, agnitio Dei, notio ſui: & ab huiuſmodi initiis monitíſque ſapientium defluxêre in orbem mores, ad capienda præcepta molliores

molliores : temperata & exculta vita manſuetudine, humanitate, ciuilibus officiis, & actionibus virtuti congruentibus. A quibus ne recederetur, vtque eſſet vita munitior, leges ſunt conditæ, tum certa juris forma, variis in prouinciis. Nam, etſi datæ non fuerint diuinitùs ante Mozem aliæ, quàm naturæ leges, niſi de abſtinentia, coniugio, & homicidio commemoratas Gen. 2. & 9. exceperis, ciuilis tamen vita ciuiles viuendi flagitauit accepítque leges, & primis mundi ſeculis, & mox poſt renouatum ac diuiſum orbem: ad minus ante Abrahami profectionem in Ægyptum. Siquidem, eò cum veniret, Ægyptios reperit de legibus diſſentientes : eiúſque æuo, Phoronæus Rex ſecundus Argiuorum leges & iudicia conſcripſiſſe traditur. Attamen, qui alij legum iſtiuſmodi veterum latores extiterint ante Mózem, aut quænam illæ fuerint, in nullo reperitur monumento vetuſtatis: vt non dubitemus cum Ioſepho aſſerere, legem Moſaïcam omnes, quarum certa eſt memoria, præceſſiſſe. Obſcuræ quidem, ignotæque aliarum ſunt origines, vt rerum penè omnium : nec tamen dubi-

tandum eſt, quin prima ſocietas humani generis, & quæ eam eſt conſecuta, qualiſcunque illa extiterit, per ciuilem ſit inita diſciplinam, ſiue veram, ſiue adumbratam: vt ſine ea, quam ipſis tyrannis, vt omninò neceſſariam, commendat Ariſtoteles, Caïn diſperſos non congregarit in vnum, vt par fuit, locum, ad vrbem Henoch conſtituendam: nec domiciliis iunctis eos officiis ſociarit vitæ: nec illam rexerit, quam condidit ciuitatem: nec Aſſur Niniuem, Chale & Roſen: nec Nembroth regnauerit in Babylone: nec alta Noë progenies orbem diuiſerit, gubernarítque terrarum.

De quarto Statu mortalium, ſecundo poſt diuiſum orbem: origine populi Hebraici: Abrahamo, Ioſepho, Moze, lege diuina.

CAP. IIII.

IAM verò renouati orbis incolæ didicerant de Deo & natura rerum, quæ diſci potuerunt: & crebra auditione acceperant, de immani-

tate & flagitiis priorum mortalium: de ira Numinis & diluuio: de temeritate Babylonica, & confuſione linguarum: & nihilominus in eadem ſunt delapſi vitia, errores, flagitia. Inde ſerpere & prodire cœpit impietas; quæ omnia inficiens, quum ſemel diſſeminata eſſet, creuit: & in omnes totius eſt diffuſa partes orbis. Attamen bonus, miſericors, in omnibus immenſus Deus delere iterum noluit humanum genus: ſed in ſparſo ſic per orbem ſcelere, & amplexa ab omnibus ferè impietate, ad Abrahamum ſe conuertit, & eius ſobolem: vt hanc ſibi aſciſceret, populum eligeret, tueretur ornaret, ac ſacris cæremoniiſque inſtitutis ad cultum erudiret ſuum. Abraham tantæ prolis parens, ſeptimo ab Heber (vnde Hebræi) gradu, in Chaldæa, Chananæa, & Ægypto varia edidit exempla virtutis, bonarúmque artium & prudentiæ: quæ in plurimorum animis tanquam ſemina in aratis à ſe ſparſit agris, qui fructus ederent ad alendos plurimos mortales: ac poſtmodùm à Ioſepho, Moyſe, & aliis Hebræis iterati, ſulco altiùs impreſſo, fruges effunderent vberiores, poſteris profuturas ſeculis. Ioſephi, qui Abraha-

mi fuit pronepos, clarum fuit nomen, fama perennis, collecta ex prudentia, qua in ſumma annonæ ſterilitate, & frugum penuria, famem depulit ab Ægyptiis aliíſque gentibus, & patrem, atque fratres acciuit in Ægyptum. Ex quibus propagati Hebræi, ibi ſedes fixerant annis quadringentis triginta. Hunc ſecutus ab vndis ſeruatus Mozes, eodem abs Abrahamo, quo is ab Heber gradu, vir ſummus fuit, & primus ſui temporis mortalium, à Domino electus, vt populum regeret Hebræorum diuinis imperiis, conſiliis, cæremoniis, legibus. quas ipſemet Deus, adminiſtrationi, quã optimam eſſe, & à ſe pendere voluit, dedit conſentaneas: ne quid omitteretur, aut deeſſet, quod tantum imperium moderari, vnumquemque in officio continere, res priuatas atque publicas florentes reddere poſſet. Hinc 4. Eſdr. 5. Ex omnibus multiplicatis populis, acquiſiuiſti tibi populum vnum: & ab omnibus probatam legem donaſti huic, quem deſideraſti populo. Atqui in eo diuina benignitas elucet, & ſimul progreſſus diſciplinæ ab eo traditæ mortalibus, quòd principio humanę conſulens, & ſe accom-

modans naturæ, ipſam homini naturam dedit magiſtram, ducem, & legem, quam ſequeretur & teneret. At is cupiditatibus parens ſuis, à natura erudiri noluit, nec curricula tenere, quæ illa circunſcripſerat, ne à ciuilis vitæ & in cœlum via declinaret. Itaque immemori, ingrato, & erranti prauitate atque inſcientia, aliam dedit magiſtram, nempè legem, quæ eſſet emendatrix vitæ, & pædagogus in Chriſto, vt loquitur D. Paulus, doceret atque cogeret deſcendere in curricula, ad quæ natura direxerat, vt diuinam omnes vitam viuerent. Lactantius ſecutus, vti apparet, B. Clementem, cauſam & originem legis deriuat ab impietate & ſcelere cōuerſi ad idololatriam populi, cùm Mozes aſcendiſſet in montem, ac ibi quadraginta diebus moraretur.

De Status Hebraici amplitudine, conuerſionibus, occaſu.

Cap. V.

NOn potuit eſſe non auguſta illa adminiſtratio atque dominatus, nec niſi diuina, & regia eius forma & diſciplina: quæ à Deo ſic conſtituebatur, vt ab ipſo penderet, ipſius firmaretur imperiis, nomine teneretur, regeretur legibus, conſiliis adminiſtraretur, armis propagaretur & victoriis. In hoc ſtatu conſtanter manſit annis 70. ſub Moze & Ioſue. Poſteà varia eſt facta rerũ conuerſio, mutatúſque ſæpè ſtatus: nunc inſoleſcens, velut Anarchia: nunc velut Ariſtocratia ſub iudicibus annis plus quingentis: ſæpè velut interregnum, ſine duce, ſine iudice, ſecundum illud Iud. 18. & vltimo: In diebus illis non erat rex in Iſrael: ſed vnuſquiſque, quod ſibi rectum videbatur, hoc faciebat: etſi, vt habetur ibidem 2. & 4. Dominus reliquiſſet gentes quaſdã, vt in eis erudiret Iſraëlem, ac in ipſis experiretur, vtrum audirent quæ præceperat patribus eorum per Mozem, an non. Tandem auaritia filiorum Samuelis, prauitatéque & faſtidio populi, diuinum imperium in humanum regnum tranſiit, regnorum inſtar gentium. deinde in duo regna abiit, nimi-

rum Iſraëlis & Iudæ. Hinc iræ domini, alienatio Iſraëlis ab eius domo in Ieruſalem: à Religione, & cultu vero ſæpè diſceſſum: ſciſſo regno ſtatus varius, dominatio plurium. vnde quæritur & quærit Eſdras 1. Cap. 5. Et nunc Domine, vt quid tradidiſti vnum pluribus? & præparaſti ſuper vnam radicem alias, & diſperdidiſti vnicum tuum in multis, &c. Sæpè miſertus eſt Dominus eorum, propter pactum cum Abraham, cum Iſaac & Iacob, vt habetur 4. Reg. 13. At cùm nec mores, quibus aſſueuerant, mutari, nec voluntates ſanari, nec impietates tolli potuiſſent, Iſraël tranſlatus eſt in Aſſyriam, eiúſque deletum regnum: Iuda anno à Saüle 533. traductus in Babylonem, vbi ſeruiit annis ferè 70. Inde rediens fuit veluti Ariſtocratia ſub Pontificibus: poſteà principatus ſub Aſſamoneis. Iterum in forma regni ſub Ariſtobulo, Alexandro, Solina, Hircano annis 46. Pòſt ſub Romanis velut prouincia annis 3. Tertiùm in forma regni ſub Antigono, Herode, Archelao annis 83. Iterum velut prouincia annis 23. Quartùm in forma Regni annis 10. Tertiùm in forma prouinciæ annis 22. & tunc ſub

Veſpaſiano Hebræorum ſtatus omninò conciſus & deletus eſt. Siquidem Iuda, qui ſolus cum reliquiis Benjamin ex omnibus tribubus remanſerat, ita ſuccubuit, vt omnia eius inſignia atque ornamenta occiderint: gens deleta, regni ſublatum nomen, ſolium, ſolum, ac imperium: vrbs direpta, Templum æquatum ſolo, nec vnquam poſteà inſtauratum. exemplum mortalibus relictum immortale, de cultu & præſcriptis ſeruandis totius orbis Domini; monumentúmque poſitum ad memoriam ſempiternam eorum, quæ illémet præmonuit, cùm Salomoni appareret poſt ædificatum Templum: Si auerſi fueritis vos & filij veſtri non ſequentes me, &c. auferam Iſraël de ſuperficie terræ, quam dedi eis: & Templum, quod ſanctificaui nomini meo, proijciam à conſpectu meo: erítque Iſrael in prouerbium & in fabulam cunctis populis, & domus hæc erit in exemplum. Omnis qui tranſierit per eã ſtupebit, & ſibilabit, & dicet: Quare fecit Dominus ſic terræ huic, & domui huic? & reſpondebunt; quia dereliquerunt Dominum Deum ſuum, &c. Dignum eſt obſeruatione, & in omnium etiam figendum animis mortalium, quod

Euſebius notat in Chronico : Titus, inquit, Iudæa capta, & Ieroſolymis ſubuerſis ſexcenta millia virorum interfecit: Ioſephus verò ſcribit vndecies centena millia fame & gladio periiſſe, & alia centum millia captiuorum publicè venundata. Vt autem tanta multitudo Ieroſolymis reperiretur, cauſam Azymorum fuiſſe refert: ob quam ex omni parte Iudææ ad Templum confluentes, vrbe, quaſi carcere ſunt incluſi: oportuit enim iiſdem diebus Paſchæ eos interfici, in quibus Saluatorem crucifixerant: hæc Euſebius. Stupendum etiam, quòd ſic attrita fuerit ſtirps ipſa regia, Dauidis Soboles, & ad tantam paucitatem inopiámque redacta: vt Imperatore Domitiano, qui Tito ſucceſſit, iubente perimere regiam illam progeniem, duo tantùm ſint reperti, qui ad eum, vt ſcribit Egeſippus, perducti, cùm de facultatibus interrogarentur, reſponderunt, vtriſque non eſſe, niſi triginta nouem iugera: quæ ære obſtricta alieno, ipſimet ſuis excolebant manibus, vt alerentur, & tributa penderent. Quorum vilitatem Domitianus contemnens, abire eos iuſſit liberos. Hi au-

tem fuêre nepotes Iudæ, qui ſeçundùm carnem frater Domini dicitur.

Caſus Gentilium grauiores, quàm Hebræorum: tria præcipua firmamenta ſtatus ignorata à Gentibus.

CAP. VI.

IN hoc vario & inſtabili ſtatu cùm res verterentur Hebræorum, tanquam in tempeſtatum moderatione, & procellis mare: orbis etiam regna, gentes, & Reſp. fatales motus, conuerſiones habuêre ſuos, & in pleríſque longè grauiores: in Religione verò, vnde pendent omnia, grauiſſimos, miſerrimos. Siquidem, etſi apud Hebræos ex alio in aliud viciſſitudo atque mutatio fuerit varia, hi tamen afflicti ad vnius cultum Dei, & ſuſceptas de eo religiones reuertebantur. Nationes autem aliæ ſuperſtitionum coufuſionibus ſic inuoluebantur, vt ex iis nunquam ſe euoluerent; cùm ſua cuíque ciuitati, vt ait Cicero, religio eſſet, & cuíque ſua

Theologia, quæ ciuilis appellabatur, innumeri in orbe dij. Hinc in re diuina cæcitas, varietas, diſſolutio, quæ Gentilium obſederat animos, & imperia facilè commouerat, quia præcipuis caruêre firmamentis dominationis, atque ſtatus. Hæc verò ſunt, vnius agnitio Dei, vna religio, cultus conformis ſine varietate, diſſimilitudine, mutatione, neglectu. In quibus ipſi cùm labarent Hebræi, in illas inciderunt acerbas inclinationes conuerſionéſque rerum, quas ſummatim à me percurſas ſacra Regum exprimit hiſtoriá, & Ioſephus pluribus. Interim tamen firmior extitit, atque diuturnior eorum, quàm Gentilium ſtatus: vt à nobis oſtendetur poſt illa, quæ mox interponemus de loco & ratione cultus, abs eis, aut retenta, aut variata. Vnde Numinis nunc fauor, nunc iræ: ſtatus nunc firmitudo & quies, nunc motus, fluctus, & procellæ. Quæ omnia curioſus poterit ex ſacra pagina & Ioſepho repetere, iis prægustatis, quæ nos ex fontibus illis libauimus, non tam monitoris, quàm indicis fungentes munere.

De forma & ratione cultus diuini Hebræis præſcripta, interdum ſeruata, interdum remiſſa, ſæpè neglecta: vnde ſalus aut ruina: de Tabernaculo: Arca fœderis: Templo Ieroſolymitano: Templo Samariæ: Templo Iudæorum in Ægypto: Excelſis: Synagogorum inſtitutione, & vſu.

Cap. VII.

IOſephus pro ſuis Hebræis contra Appionem: Modus, inquit, diuinæ placationis ſanctiſſimus eſt, vnum Templum vnius Dei, commune omnium communis Dei. Gratum namque ſemper eſt omne, quod ſimile eſt. Et verò, inter plurima memoranda Iudæorum, id memorabile & memorandum maximè eſt, quòd non niſi vnicum in toto orbe Templum haberent, eóque ab extremis orbis partibus venirent ad ſacrificandum, vetante lege, ne offerrent ſacrificia, niſi in loco, quem elegit Dominus. Is verò fuit Moze imperante in-

certus, vbicunque ponebatur Tabernaculum, in quo erat Arca fœderis: pòſt verò certus in Silo oppido Ephraim; in quo fixum eſt Tabernaculum, & manſit Arca, à temporibus Ioſue, vſque ad illa Pontificis Heli, quibus à Philiſtæis capta eſt. Pòſt verò ab his remiſſa, in domo fuit poſita Aminadab in Gabaa, oppido Benjamitarum. Inde ſub Saule Tabernaculum ſine Arca delatum eſt in vrbem Nobe. Poſteà, regnante Dauide, tranſlatum in Gabaon, & Arca illata abs eo in Ieruſalem: tandem Templo à Salomone condito, poſita cum Tabernaculo in loco ſuo, id eſt, in Sancto Sanctorum. Intereà, & multò ante Mozem, gentes Deos coluerunt ſuos in montibus excelſis, collibus, & lucis. hos verò Dominus ſubuertere iuſſerat, vetuítque in iis ſacrificare. Attamen, vt D. ait Auguſt. conſuetudinem populi ſui, qua præter eius Tabernaculum, non Diis alienis offerebant, ſed Domino ſuo, ſuſtinebat potiùs, quàm vetabat, etiam ſic exaudiens offerentes. Iſtud verò primus inchoaſſe Gedeon cenſetur: quum, vt habetur 6. Iud. Tulit omnia ſub quercu: quod poſteà vſurpatum eſt à populo,

ante extructum templum, vt 3. Reg. 3. apparet. Vbi tamen ſatis innuitur, id non placuiſſe Domino, cùm à principe fieret: Dilexit autem Salomonem Dominus, excepto quod in èxcelſis immolabat, & accendebat Thymiama. abiit itaque in Gabaon, vt immolaret ibi. illud quippè erat excelſum maximum. hæc ſacra pagina. Sed tanta fuit, etiam templo condito, pertinacia populi, vt in excelſis ſacrificarit: & Ieroboam regis Iſraël tanta impietas, atque dementia, vt Templum Ieroſolymitanum omninò ſpreuerit, fana fecerit in excelſis, altare in Bethel, & Deos ſibi populóque conflarit duos vitulos aureos, quibus immolaret. Cuius exemplum ſecuti Iſraëlitarum reges alij, ædificarunt ſibi excelſa, & adolebant ibi incenſum ſuper aras more Gentium, vt 4. Reg. 17. perhibetur. Hinc regni Iſraëlis excidium. Excelſa permiſerunt etiam reges Iudæ omnes, præter Ezechiam, qui ea diſſipauit: & Ioſiam, qui mundaſſe dicitur Iudam & Ieruſalem ab excelſis, lucis, ſimulachris, ſculptilibus: inſuper altare diruiſſe Bethel, & fana omnia excelſorum Samariæ. Hic ea de cauſa omnibus præfertur Regibus: nec ta-

men placatus eſt Iudæ Dominus, Manaſſis irritatus ſcelere & idololatria. Vnde Templi incendium, & captiuitas Babylonica. Quâ ſic ſapere cœperunt Iudæi, vt poſt libertatem recuperatam, ad excelſa non reuerterint, Templum inſtaurarint: ac maiore, quam anteà, habuerint ſanctitate & honore, inde ſpe & expectatione rerum erecti meliorum. Sic quippè intelligebat, vt ait D. Auguſtinus, populus ille carnalis, quod prænuntiatum eſt per Aggæum Prophetam dicentem: Magna erit gloria domus iſtius nouiſſimæ, plus quàm primæ. propter hoc ergo (ſubiungit ipſe) nec Prophetas ex illo tempore habuit illa gens, ſed multis cladibus afflicta eſt ab alienigenis regibus, ipſiſque Romanis, ne hanc Aggæi Prophetiam in illa inſtauratione Templi opinaretur impletam. Atqui (ſi modò reuocare quid ſimile ad coniecturam liceat) eadem forſan de cauſa, & quòd anteà non quanti debuerat, feciſſet ſacris commendata, ex his præcipua deſierant: nimirum diuina præſentia, & reſponſa ad propitiatorium edita: ignis ſacer, quo holocauſtum incendebatur: lux lapidum Vrim & Thurim, qui

in rationali erant Pontificis, & ad occulta à Sacerdotibus intelligenda, tradendáque populo, plus ſolito lucere conſueuerant: prætereà euanuit Arca fœderis: nec propitiatorium cum duobus Cherubim Arcæ adhærentibus inuentum eſt. Poſt hæc, tranſlati multò antè, Iſraëlitarum loco, in Samariam oppidum tribus Ephraim Aſſyrij, qui & legem Dei ſuſceperant, & idolis ſeruierũt ſuis, & Iudæos in odio habuerunt hoſtili, ac Templi inſtaurationem impedire tentarunt, ſed fruſtrà, Alexandri Magni permiſſu, Templum ædificarunt in Garizim monte Samariæ. Ex quo, de vero adorandi loco, cum Iudæis certarunt, prætexentes Dominum primum cultus locum in Silo vrbe Ephraim delegiſſe. Sed cauſa coram Ptolemeo Philometore acta, pro Iudæis pronuntiatum eſt: & multò pòſt, ab Hircano Rege Iudæorum Samaria ſubiecta, Templúmque illud dirutum. Extitit & aliud Templum ab Onia, Oniæ pontificis filio profugo conditum in Ægypto, Iudæis vrbe pulſis Ieroſolymitana, quibus ipſe velut Pontifex præfuit: quod à Paulino proconſule clauſum eſt, eodem tempore, quo à Titio Ieroſolymitanum

ſolymitanum eſt incenſum. Habuerunt etiam Iudæi Synagogas Ieroſolymæ, & in prouinciis: de quarum inſtitutione prima non eſt certa memoria. Quidam eam referunt ad tempora captiuitatis Babylonicæ, & in vrbe poſteà ſic acceptas tradunt, vt in vſum ceſſerint peregrinorũ, Templũ verò ciuium. De vrbanis, quas ad numerũ 480. ex Hebræorum repetunt cõmentariis, non liquet. Quicquid ſit, Tẽplo Sacerdotes & Pontifices præerant, Synagogis ſcribæ, quorum princeps Archiſynagogus nominabatur, ipſi Doctores legis. Iudæi tam in Synagogis, quàm in Templo conuenerant, ad legem audiendam: nec iſtas improbauit Dominus: Ego, inquit, Ioan. 18. Semper docui in Synagoga, & in Templo, quo omnes Iudæi conueniunt: & Luc. 5. Intrauit ſecundum conſuetudinem ſuam in Synagogam, & traditus eſt illi liber Iſ. Prophetæ. Item Math 4. Circuiuit Ieſus totam Galilæam, docens in Synagogis eorum. Iam ad intermiſſa redeamus.

Hebræorum Status, cur præſtantior, firmior, & diuturnior aliis: Ortus & Occaſus plurium Regnorum, & Rerumpubub. Orbis.

Cap. VIII.

CVm, fundamentis Religionis & diſciplinæ firmiſſimis, Hebræorum ſtatus niteretur: cæteris, in ratione imperij, adminiſtrationis prudentia, & forma Reip. præſtitit omnibus. Et quamuis tempeſtatibus quateretur variis, tamen euerſit: ac in ipſa tremefacta libertate, inclinationibus temporum, aduerſis caſibus, leges retinuit: immò in his potiùs, quàm ſecundis. quòd longè ſecus apud Gentiles contigerat, etiam ipſos publicæ diſciplinę retinentiſſimos Lacedæmonios. Nam, vt obſeruat Ioſephus, ſimul atque vis, & tempeſtas oblata eſt Reip. legum penè omnium obliti ſunt. At electus ille populus, cùm religione contrarium cenſeret, legem violare: hac periclitante, nec turbinibus

pacis & otij, nec procellis temporum, mutabatur. Quinimò pro illa tuenda, ſic ſæpè exarſit, vt bella mouerit periculoſiſſima: omnia, quæ alij præclara putant, contēpſerit: nec tam metuerit arma, iuſſa, minas imperantium, ſuáſue & ſuorum calamitates: quàm contaminata ſpectare ſacra, pollutum Templum, violatam legem. Equidem, vt Scipio cenſuit non poſſe fœlicem eſſe Remp. ſtantibus mœnibus, ruentibus moribus: ita Hebræus, nec ſe, nec ſuos beatos haberi, aut ſupereſſe debere crediderat, perruptis legibus. Hinc diuinus ille ſtatus firmior fuit, & diutiùs multò ſtetit, quàm Principatus, Imperia, & Reſp. Gentilium. Babylonis ſiue Chaldæorum regnum omnium antiquiſſimum cenſetur: huic proximum Aſſyriorum, in quo Rex Belus haberi cœptus eſt pro Deo: vtrúmque ſæpè eodem ſub imperio, & Hebræorum ſtatu antiquiùs, vti etiam Ægyptiorum. Hoc illo apud gentes illuſtriùs, quòd Monarchiæ ornatum nomine, & robore firmiùs, illi jura daret: ſed neutrum in diuturnitate dominatus cum Hebræorum ſtatu conferendum. Siquidem Aſſyriæ imperium, ab Arbace Medo euerſum eſt, &

adMedos tranſlatum anno 1300. poſt eius originem, vt ſcribit Iuſtinus. Poſt verò Cyrus Perſarum tunc regulus, auunculi iuſſu Darij, Babyloniæ Regnum Mediæ regno adiecit, cæſo Balthazare vltimo Chaldæorum Rege: & aliquantò pòſt Medos, qui Aſiæ imperauerant annis 130. necnon Lydos, quorum regnum ſtetit 230. Perſico ſubiecit imperio. Inde ex domitis Regnis Chaldæorum, Aſſyriorum, Lydorum, Medorum, & aliarum Gentium junctis Perſidi, Monarchiam in Aſia Perſicam conſtituit. quæ cùm fortuna conflixit variè; pluribus implicata bellis: nimirum primo Scythico: in quo Cyrus occubuit: Ægyptiorum defectione, & commiſſo cum iis prælio, in quo Perſa ſuperior fuit: bello Scythico ſecundo, quo in fugam ſe coniecit Darius, Hiſtaſpis filius: bello abs eodem oblato Græciæ, in quo ducenta Perſarum ceciderunt millia: & altero à Xerxe, cui terra & mari infauſta fuerunt omnia: bello vltimò, in quo duobus commiſſis præliis, vtróque Darius ab Alexandro magno victus eſt: & primo cæſa Perſarum equitum decem millia, peditum centum millia: ſecundo, millia quâdraginta, fra-

ctáque & deleta Monarchia Perſiæ, anno ab eius origine 230. Inde vis illius imperij, & regnorum omnium Orientis, ad Alexandrum tranſlata, ſubactáque pòſt India, compoſita eſt Monarchia Græciæ, prioribus multò amplior, ſed longè breuior: vt quæ mortuo Alexandro anno ætatis 32. dominatus tanti ſexto, à ſucceſſoribus eius, in quinque, vt ſcribit Ioſephus, diuiſa partes, in plures, opinione Q. Curtij, diſſipatis amiſit viribus famam, nomen, ſplendorem: ipſáque tandem Macedonia, cui tot accreuerant orbis regna, Perſeo eius rege 38. & vltimo, victo à Paulo Æmilio, & in triumphum ducto, cum tribus filiis, in prouinciam redacta eſt à Romanis ann. vrb. 586. ab eius origine, & rege primo Cranao an ferè 700. Reliqua Græcia regiis quondam nobilitabatur imperiis, diuerſis tamen & modicis, vt ipſa olim Macedonia: primúmque ſe extulit Regnum Sicyoniorum, regnante Nino in Aſſyria, & 862. durauit annis. Iiſdem ferè temporibus Cretæ cœpit regnum: in quo poſteà Meliſſæus Rex, pater Amaltheæ & Meliſſæ nutricum Iouis, primùm Diis ſacrificaſſe traditur, ac ritus nouos eo-

rúmque pompas introduxiſſe: quod alij Ægyptiis, alij Æthiopibus tribuunt. Deinde Regnum Argiuorũ exortum eſt, quod 544. reperitur floruiſſe annis. Exin Theſſaliæ Regnum, viuente Moyſe: atque etiam Athenienſium, & Athenæ in Eubœa conditæ, iudiciúmque conſtitutum Areopagi. Diis etiam ſacra, vti ſcribit D. Auguſtinus, inſtituta à Regibus Græciæ, ab exitu Iſrael ex Ægypto, vſque ad mortem Ieſu Naue. Seculis ſequentibus regna Mycænarum, Lacedemoniorum, & Corinthiorum cœperunt: quæ tamen, vt cætera regna Græciæ, defecerunt omnia: nec diu ſteterunt, paulatim conuerſa in Reſp. Quarum tempora, etſi ab origine regnantium repetiueris, nullam reperies, vti nec regnum, vt dixi vllum, ad diuturnitatem accedere ſtatus Hebræorum: qui, vt notat Ioſephus, amplius duobus millibus annis ſtetit. Nec ab hac ſupputatione abeſt Euſebius: qui à promiſſione facta Abrahæ, ad Mozem & egreſſum ex Ægypto, annos numerat 430. ab eo tempore, vſque ad Salomonem, & Templi ædificationem, annos 480. ab hac, ad excidium & ruinam ſub Veſpaſiano, annos 1102. Quæ

tempora, in vnum coacta, numerum conficiunt annorum 2012.

Gentiles ignari rerum antiquiſſimæ memoriæ: ſuperſtitio, confuſio Religionum, Deorum multitudo, & triplex Gentilium Theologia vnde profluxerint.

Cap. IX.

HÆc Hebræorum incrementa, antiquitates, res geſtas, & rationes vitæ, necnon illa, quæ repetiui primordia, & progreſſus rerum, Gentiles ignorarunt: & propterea maiorum ſecuti deliria, in iis, quæ veteris erant memoriæ ſacræ & prophanæ, omninò deerrarunt: inuentionéſque vtilitatum vitæ, ſeris tribuerunt ſeculis. Philo Iudæus, auctor grauis, libro de meritis & pœnis, inania Græcorum exagitat commenta, de ſparſis in terram frugibus à Triptolemo: oſtendítque omnia ad vitam neceſſaria fuiſſe principiò à Deo apparata, datáque omni ani-

mantium generi, præcipuè homini: in nullo tardatum opere diuino: cuncta, quæ artibus ſtudiiſque hominum perfecta videntur, in natura latuiſſe: & quæ ab iis ediſcuntur, dici poſſe, humanis inde eruta ingeniis. Ieiuna eſt, vt dixi, in multis antiquitas: attamen, qui ad hanc ſe conuerterit, & examinauerit percurſa in ſacris hiſtoriis de longa vita primorum mortalium, rerum gnara omnium, quæ ad ipſam pertinerent: facilè deprehendet, quàm ſint inania, atque falſa pleráque gentilium, ignorantium initia, & progreſſus humanæ vitæ. Cuiuſmodi (ne congeram, quæ volumen implerent) eſt illud Senecæ*:* Nondum ſunt mille anni, ex quo initia ſapientiæ nata ſunt. Quod irridens Lactantius: Multis ergo, inquit, ſeculis humanum genus ſine ratione vixit. At ille, alioqui ſcientiſſimus, quum nequiret doctrinæ luminibus, quæ à Græcis acceperat, tam retrò reſpicere*:* ſapientiam & bonas artes, cum Græca putauit cœpiſſe ſapientia: ſibíque perſuadere non potuit, virtutem primis floruiſſe ſeculis, quamuis fraus aberat: aut eos, à quibus vita hominum inſtructa primò ſit, fuiſſe ſapientes. Non tamen, inquit,

negauerim fuiſſe alti ſpiritus viros, &, vt ita dicam, à Diis recentes. Ignorantiâ rerum innocentes erant. deerat illis iuſtitia, deerat prudentia, deerat temperantia, ac fortitudo. Omnibus his virtutibus habebat ſimilia quædam rudis vita. Hæc ille, ep. 90. Hortenſius apud Ciceronem vrget huius magiſtros erroris, percunctando: Quando Philoſophi eſſe cœperunt? Thales (vt opinor) primus: recens hæc quidem ætas. Quid plura? Nemo in ſacra memoria verſatus, & de bonitate prouidentiáque diuina rectè ſentiens, non agnouerit cuncta ratis ordinibus moderata, primóſque mortales ante & poſt inundationem orbis, beneficio diuini Numinis, naturæ adiumentis, vſu plurimarum rerum, adhibitis ſapientium conſiliis, & præſcriptis imperantium, omnia conſecutos, quibus piè, ciuiliter, benè, tutò, tranquillè, & fœliciter viuere poſſent. vt miſerabilis ſtupendáque fuerit inſcitia Gentilium: qui tot inuecta rerum, tot vitæ & humani cultus artes, à commentitiis deriuarunt fontibus; ipſáque victus initia, tam ſera putarunt, vt à Cerere & Libera reperta dixerint: quas tamen ad antiqua tempora retulerant, etiam ipſq;

priora Moze. At Euſebius hanc diluit, & refellit fabulam: vti Philo illam Græcorum de Triptolemo: aliam Athenienſium de frugibus & legibus apud ipſos repertis, ac in omnes terras diſtributis Ariſtoteles: qui, hæc irridens lepidè, ait Athenienſes frumenta & leges inueniſſe, frumentis quidem vti, non autem legibus. Sed, vt horum deliria à vanitate, ſic illorum error ab ignoratione manauit barbara, & cæca opinione: qua priſci gentiles, rerum tam vtilium præſtantiam admirantes, eam conſentaneam putarunt cuiuſdam Numinis excellentiæ: & huius generis omnia aſcripſerunt Diis, vel hominibus, quos, propter iſtiuſmodi inuenta, Deorum honore dignos exiſtimarunt. Ad abſurdiora etiam delapſi, rebus, quæ magnas vtilitates afferrent, aut vim haberent maiorem, Deorum tribuerunt nomina, atque ſacra. Fragilis, inquit Plinius, & laborioſa mortalitas in partes iſta digeſſit, infirmitatis ſuæ memor, vt portionibus coleret quíſque, quo maximè indigeret. Itaque nomina alia, aliis in gentibus, & Numina in iiſdem innumerabilia reperimus. Ioſephus, obſeruator non indiligens errorum genti-

lium, huiuſmodi tradit varia profluxiſſe, à malè compoſita diſciplina ciuili, incuria legiſlatorum, negligentium ſtatuere de cauendis, & præcindere, quæ maximè deprauarent. Siquidem in mutis legibus, & oſcitante cura magiſtratuum, immoderata atque inſolens licentia irrepſit in Reſpublicas, & imperia. Vnde Poëtæ finxerunt, pictores adumbrarunt, fabricantes ſigna formarunt, quos vellent, Deos: Oratores liberè de Republica ſcripſerunt, & de peregrinis decreta interpoſuêre Diis, præcipuè in Græcia. Vbi etiam vnuſquiſque Philoſophorum, quod de Diis coniiciebat, ſequebatur, vt ait Euſebius. Et tamen qui puriori dabant operam Philoſophiæ, ridiculam ſuorum agnouerunt impietatem: eiúſque multos puduit, in primis Pythagoram, Anaxagoram, Socratem, Platonem: etſi Pherecides Syrus, de Diis ſcribens Græcis, cum vulgò delirarit. Erunt etiam alij, qui, tametſi non omninò frangerentur pudore impietatum huiuſmodi: ſic tamen eo afficiebantur, vt Poëtarum fabulas in allegorias verterent, quas ſcitè Euſebius appellat remedia turpitudinis Deorum. Sed illos eruditos, neque ſupe-

riorum quidpiam latuit, neque frigidæ ignorauerunt cauſas allegoriæ. Romani etiam, iſtiuſmodi nugas & myſteria Græcorum penitus repudiarunt: vti Theodoretus, illorum autoritate, ex Dionyſio repetita Halicarnaſſeo, vrget Græcos. apud quos, cùm plures eſſent Reſpublicæ, & ſingulis ſui Dij, plures in Græcia reperiebantur Dij, quàm in vlla orbis parte: niſi exceperis Ægyptum, quò refugere putabantur Dij peregrini & exules, atque ſaluari migrantes in effigies animantiũ. de Ægyptiorũ Diis Leo ſcripſit, necnon Plutarchus. Scythæ, quum non niſi ſuos Deos, & vſitata myſteria putarent retinenda, aduenientem interemerunt Anacharſim, quòd videretur ad eos veniſſe Deorum Græcorum pleniſſimus. Ab his de religione commentis, tripartita manauit illa Theologia, fabuloſa, naturalis, ciuilis: quarum prima fuit Poëtarum, ſecunda Philoſophorum, tertia ſingularum ciuitatum. Gentilium verò de hiſce iudicium, memoratur ab Euſebio lib. 4. de Præpar. Euang. & velut quædam ſanctio, ſic lepidè exprimitur: Primum & fabuloſum, & hiſtoricum Theologiæ genus: & ſecundum na-

turale ſcilicet, ac allegoricum, vnuſquiſque, ſicuti placet, interpretetur, atque improbet: Tertium autem, quod ſingularum Ciuitatum legibus recipitur, nec Poëta quiſquam, nec Philoſophus moueat, niſi velit tanquam impius jure patrio puniri. Pleráque eius generis, velut inuenta iuniorum, Sachaniato, ſcriptor antiquiſſimus, vt qui antè Troiana tempora floruit, exagitaſſe dicitur. Et verò, nemo dubitauerit, quin innumera, multis poſt primos gentiles ſeculis, fuerint excogitata, iam latè proſeminata varia de Diis opinione: quæ, necnon Templorum moles, idola, ſimulachra, aræ, hoſtiæ, ſacra, ſerò in orbem introducta ſunt. Nam priſci illi Gentiles, motus corporum cœleſtium admirantes, ea ſola Deos putarunt, atque illis herbarum litarunt fumo, non thure, aut victimis, vt ſcripſit Theophraſtus, & eum ſecutus Porphyrius. Poſteà Demones, Idola, Gigantes, Magi, Tyranni, homines præſtantes & benefici, coli cœpere, & in numerum referri cœleſtium: ac his fabricari Templa, aræ, ſtatuæ, ſimulachra, & hæc primùm ex ligno: atque ſic tandem progreſſum, vt vi maiore cuiúſque rei,

& animantibus pleríſque in Deos relatis, mirari non oporteat, ſi, iam ſuis temporibus Heſiodus cenſuerit Deorum triginta fuiſſe in orbe millia : Euſebiúſque addiderit; ſe multò plures lapidæos, & ligneos hominum creatores; ac Dominos videre: indéque fluxerit Theologia, vel potiùs impietas, non modò illa triplex, aut cuíque regioni propria, vt Phœnicia, Ægyptiaca, Græca, Atlantica, Phrygia; de quibus Euſebius: ſed cuíque ferè ciuitati ſua. Par eſt credere, Numam Pompilium, & ſua, & aliorum de Diis commenta detexiſſe, libris illis ſeptem Latinis de jure Pontificio, & totidem Græcis de Sapientia, quos repertos ab arante, iuxta eius ſepulchrum, Senatus in Comitio protinus cremandos cenſuit : quod iis, religiones, non modò, quas ipſe inſtituerat, ſed omnes diſſoluiſſet.

Qui ſapere putabantur apud veteres, & quæ Gentes plus aliis : omnia Græcorum recentia: in quibus poſita eorumdem ſapientia.

Cap. X.

AMBVSTIS per Prætorem Numæ libris, ſuppreſſa ſunt, quæ celauerat myſteria religionis abditæ, & ſimul incognitæ decreta ſapientiæ. D. Auguſtinus ſcribit eum vſum Hydromantia: quod genus fuit diuinationis allatum à Perſis: quorum ſapientes, necnon Chaldæorum, & Aſſyriorum Magiam profitebantur, indéque Magi nominati ſunt: veluti ſapientes Indorũ, Gymnoſophiſtæ, Brachmanes, Sarmanæ: Ægyptiorum, Sacerdotes, Prophetæ, Arpedonaptæ: Bactrorum, Semanæi: Celtarum, Druides. Numæ æuo, Græcia nondum agnouerat pòſt iactatam à ſuis ſapientiam. Nam Thales Mileſius, qui primus cœpit eam profiteri, & Ionicæ fuit author Philo-

ſophiæ, regnante vixit Anco Martio. Poſtmodùm, Tarquinio Superbo dominante, Pythagoras extitit, Italicæ auctor Philoſophiæ. Ita Numæ ſapientia, nec huius, nec illius cenſeri poteſt generis: niſi fortè eadem acceperit, quæ illi ab Ægyptiis, principia doctrinæ. Vtvt ſit, illa eius ſcripta, tam curioſè tectéque aſſeruata, videntur quarumdam continuiſſe initia ſcientiarum: quibus imbuti veteres, aliis plus ſapere putabantur, non ſolùm in Phœnicia, Ægypto, & Aſſyria: ſed in Chaldæa, Perſide, India, Gallia, & vbicunque lux aliqua affulſerat vitæ humanioris: & ab iis percepta doctrina nomen obtinuit ſapientiæ. quod ipſe D. Auguſtinus obſeruauit cap. 37. lib 18. de Ciuit. Dei, & ſuum iudicium ſic expreſſit: Fatendum eſt, non quidem in Græcia, ſed in Barbaris gentibus, ſicut in Ægypto, iam fuiſſe ante Moyſem nonnullam doctrinam, quæ illorum ſapientiâ diceretur: alioquin non ſcriptum eſſet in libris ſanctis, Moyſem eruditum fuiſſe in omni ſapientia Ægyptiorum. hæc ille. Præſtitiſſe autem cæteris, Orientales videntur, & Ægyptij: qui, necnon Ethan Ezraïtes, & Heman, & Chalcol, &

col, & Darda filij Moël, velut omnium mortalium ſapientiſſimi, memorantur 3 Reg. 4. vt quantus fuerit, qui his præfertur Salomon, innoteſcat. Qua in hiſtoria, nemo Græcos licet Orientales ſint, deſignari putauerit: cùm non niſi quadringentis ferè poſt Salomonem annis, inuecta ſit in Græciam per Thaletem, illa noua rerum ſcientia: ex qua, oſtentata à Græcis ſapientia profluxit: vt non abs re Ægyptius apud Platonem dixerit Sacerdos: O Solon, Solon, Vos Græci eſtis ſemper pueri, nullam penitùs habentes doctrinam, auditione acceptam vetere: ex Græcis autem nullus eſt ſenex, nec vlla diſciplina cana tempore. Ipſe etiam Ioſephus, ſe ait omnia Græcorum noua reperire, ac recèns facta: & in his conſtitutiones ciuitatum, inuentiones artium, editáque de legibus, atque rebus geſtis: nihil apud ipſos inueniri vetuſtius poëmate Homeri, hiſtoriis Acuſilai & Hellanici, ſcriptiſque Pythagoræ, Pherecidis, & Thaletis, qui Ægyptiorum & Chaldæorum fuêre diſcipuli, ac primi in Græcia de naturalibus diſſeruere cauſis. Nec ſunt tamen poſteriores à prioribus contemnendi: nam Domi-

nus,vt ait Clemens Alexandrinus, terræ agricola ſingularis, ex alto ſeminauit à conſtitutione mundi, & vnoquoque tempore expleuit ſingula: tempora autem & loca, quæ ea ſuſceperant, peperere differentiam. Vt nunc prædicatio, ſic antè data lex eſt & Prophetia Barbaris, Philoſophia Græcis, aures aſſuefaciens ad prædicandum. Hinc ipſe Dominus: Tempore, inquit, placito exaudiui te, Iſ. 49. Ita prouidentia, quæ cuique pro meritis diſtribuit ea, quæ conueniunt, Iudæis dedit legem, Græcis Philoſophiam, vſque ad aduentum. Siquidem ipſa Græcos pædagogi more ducebat, ſicut lex Hebræos ad Chriſtum: atque erat ante aduentum Domini, eis neceſſaria ad iuſtitiam, nunc autem eſt vtilis ad cultum & pietatem iis, qui fidem colligunt per demonſtrationem. Quinetiam velut liberales artes conferunt ad Philoſophiam, quæ earum eſt domina: ita Philoſophia ad parandum ſapientiam, quæ ipſius eſt domina Philoſophiæ. hæc ille lib. 1. & 6. Stromaton. Eſt intereà (vt intermiſſa repetamus) inanis illa Græcorum oſtentatio, de antiquitate ſcriptorum: quum non

niſi ſerò notas acceperint litterarum, ſi veterem reſpexeris earum vſum: qui fuit ante diluuium; vt patet ex inciſis tunc in columnas, lapideam, & lateritiam: & mox poſt diluuium, multò ante Taautum (huic Philo Biblius apud Euſebium, literarum inuentionem tribuit) qua de re ſingulare reperio indicium, ante illum & Cadmũ, in ciuitate Dabor, cuius nomen vetus erat Cariathſephat, id eſt, ciuitas literarum, vt habetur Iud. I. Et Græci tamen, vt primi haberentur rerum ſcriptores, nihil intelligi voluerunt ſcriptum ante Cadmum, à quo ſe litteras didiciſſe gloriabantur: cùm potiùs meminiſſe debuerint, inter ipſos quæſitum: An Troianis temporibus eſſent vſi litteris? Quo planum fit, eos nullam potuiſſe memoriam prodere Cadmi ſcriptam æuo: nedum de antiquitate ſcriptionum, cultæue apud ipſos ſapientiæ, & abſtruſarum artium, cum Hebræis contendere, aut Ægyptiis. etſi non dubitem, quin vetuſtiſſimis coluerint ſæculis ſtudia liberalium artium, & diſciplinæ ciuilis: non tamen vllius doctrinæ, quæ ſapientiæ merebatur nomen: vti ex iis, quæ ex Auguſtino repetiui clarè patet. Philo

Iudæus auctor eſt, Moſem cura filiæ Pharaonis in omni inſtitutum fuiſſe digna nobili ingenio doctrina: ab Ægyptiis in Geometria, Muſica, Aſtrologia, & Hieroglyphicis: ab Aſſyriis & Chaldæis in ipſorum diſciplinis: à Græcis in artibus, quas τὰς ἐγκυκλοπαιδίας appellant. Hæ verò, cùm ſint vitæ ciuilis comites & miniſtræ, nemo non cenſuerit, hanc etiam in Græcia tunc floruiſſe, atque inde manaſſe eorum primam ſapientiam: quæ non niſi prudentia fuit illa, de qua Craſſus apud Ciceronem: Veteres, inquit, Græci cogitandi pronunciandíque rationem, vímque dicēdi, ſapientiam nominarunt: hinc illi Lycurgi, hinc Pittaci, hinc Solones: atque ab hac ſimilitudine Coruncanij noſtri, Fabritij, Catones, Scipiones fuerunt, non tam fortaſſe docti, ſed impetu mentis ſimili & voluntate. Quo ille elogio, non deſignat forenſem eloquentiam (hæc enim, non niſi ſerò, in Græcia & Romæ ſe extulit) nec nudam vim dicendi ſine rebus, aut ieiunam ſine vi verborum cogitandi rationem: ſed ex vtríſque conſtitutam diſciplinam actuoſam, heroïcam: qua apud antiquos pleríque Rerumpublicarum rectores, & pu-

blici auctores conſilij (veluti hoc etiam, & omni æuo non pauci) nitebantur, Imperiáque & Reſpublicas gubernabant, ante delatam ad Græcos ſapientiam, poſitam in rerum naturalium cognitione, auguſtum iſtud aſſumente nomen, à nouitate rerum, verborum magnificentia, arte re condita. Quam nemo tribuerit regibus Sicyoniorũ, Argiuorum, Theſſaliæ, Mycænarum, Athenienſium, Lacedæmoniorum, Corinthiorum, vel ipſis Areopagitis: qui, vt indicat Ariſtoteles, cap. 10. lib. 2. Politic. in Græcia floruerunt, mnltò ante Thaletem & Solonem, licet aliter ſentiat Plutarchus in Solone: nec aliam, quàm ciuilem coluerunt ſapientiam: ne quis putet hanc ſcientiam eſſe, quæ arte nititur, & ſine Græca non paratur doctrina. Quam ipſi domitores orbis Romani non agnouerunt ante ann. vrb. DXCVIII. quo Athenienſes ad Senatum legatos de ſuis rebus miſerunt tres illius ætatis nobiliſſimos Philoſophos, Carneadem, Critolaum, & Diogenem. Quid quod in ipſa Græcia, à ſummis imperatoribus, & ab ipſis Lacedæmoniis, quorum Reſpublica firmior fuit, diutiúſque ſtetit, quàm vlla Græcorum, non

tam eſt culta hæc noua, quàm illa vetus doctrina, vſus alumna grauiſſimi? Hinc Ageſilaus Xenophonti, quem dilexit vnice, perſuaſit, vt eò liberos accerſeret, & curaret educandos, vti parêre diſcerent atque imperare. Hinc etiam in Græcia, nullis bonarum artium magiſtris maiores habiti honores, quàm huius diſciplinæ doctoribus, his antiquiores nulli. Hos enim reperio, in deſideriis & gratia fuiſſe principum, atque huius tradidiſſe inſtituta doctrinæ viris clariſſimis, ante ſeptem Græciæ ſapientes. Qua etiam in laude verſati poſt hos ſunt nobiles Philoſophi, & ab orum diſciplinis, ſummi viri ad Remp. ornatiores acceſſerant. Nam erudierunt multos, inquit Cicero, quo vtiliores rebus, & ſuis, & publicis eſſent: vt Thebanum Epaminondam Lyſis Pythagoræus, Syracuſanum Dionem Plato, Timotheum præſtantiſſimum Imperatorem, Cononis maximi Imperatoris filium Iſocrates, Ageſilaum Xenophon, Alexandrum Magnum Ariſtoteles: à quo ille & agendi præcepta acceperat & loquendi.

Cultores primæ Græcorum ſapientiæ: poſterior à Thalete introducta, in quibus poſita: vera à nemine nota Gentilium: Sophiſtæ vnde nominati.

Cap. XI.

ANTIQVIORVM non tam nota eſt memoria: quam tamen dum repeto, & exquiro qui inter primos Græcorum extiterint huius cultores diſciplinæ, occurrit Iphiclo datus comes Iaſon,

Non operum in partem, monitus ſed tradat vt acres,
Præclaris iuuenémque vt laudibus vrat auorum.

Deinde, ille fama cœlebri apud Homerum Phœnix, qui à Neſtore delectus legatus cum Aiace & Vlyſſe, ad placandum infenſum Agamemnoni Achillem, ſe à Peleo patre Achilli comitem eſſe datum dicit ad bellum, vt illum efficeret oratorem verborum, & actorem re-

rum. Hæc ducentis ferè annis ante Lycurgum, & trecentis, plus minus, ante Thaletem: qui ortu vel Phœnix, vel Mileſius, Phœniſſa prognatus matre, ab Ægyptiis inſtitutus ſacerdotibus, primus in Græcia incognitam antè ſapientiam, id eſt, rerum naturalium ſcientiam, profeſſus eſt: notam veterem, in ciuili poſitam diſciplina, non attigit, nec Rempublicam, vt Solon & cæteri, tunc habiti ſapientes, qui omnes ciuitatibus ſuis præfuerunt. Immo fuêre, qui, ne prudentiam quidem, quæ in vtilitatibus verſatur vitæ, illi tribuerant; ſed ſapientiam quandam, id eſt, rerum ſcientiam, quæ tamen longè abs ea abfuit, quam Cicero nominauit principem omniũ virtutũ, & rerum diuinarũ humanarúmq; ſciẽtiam: Ariſtoteles exactiſſimam ſcientiarum. Qualem certè nemo aſſecutus eſt gentilium: ne ipſi ſeptem, ab iis nominati ſapientes. quos idcircò, qui iſta ſubtiliùs quæſierant, in ſapientium numero non habuerunt: vt nemo non cenſuerit ſtudia, vnde hoc manauit nomen, minora fuiſſe, quàm fama feruntur, veluti omnia Græcorum. de quibus, non vereare cum Ioſepho, D. Auguſtino, & aliis eru-

ditis, tale facere iudicium, quale Saluſtius de Athenienſibus: quorum ait facta, quia prouenêre ibi Scriptorum magna ingenia, per terrarum orbem pro maximis haberi. Quod omninò in Græcorum ſapientiam conuenit. Namque veram non agnouerunt, iis (ſi vllis) notam ſolis, qui aut naturæ, aut Moyſis, aut gratiæ legem tenuêre. quarum nullam Græci attigerant: quia naturæ repugnarunt: gratia nóndum apparuit: Loquimur, inquit Apoſtolus, Dei ſapientiam in myſterio, quæ abſcondita eſt: Moſaïcæ arcana aſſequi non poterant. Hinc Pythagoras, qui, de his audierat in Ægypto, quæ intelligentiæ vim fugerant, ſibi conſcius, ſapientiæ nomen non aſſumpſit, ſed Philoſophi: & Socrates, mentis cernens aciem in innumeris hebeſcere, ad confeſſionem ignorationis adductus eſt: vltráque progreſſus è cœlo deuocauit Philoſophiam, & in terra collocauit: quòd animaduerteret profitentes cœleſtia, vix vmbras tenere cœleſtium: ſuſceptas de religione opiniones, plenas eſſe, vt diximus, errorum: peccatum eſſe in moribus & doctrina, lapſu multiplici. ad quem excutiendum diſpo-

ſitè, repetenda priùs eſt intermiſſorum ſeries,& perſtringenda quæ ſuperſunt, de prima Græcorum ſapientia. Poſt ætatem illorum ſeptem, aliquot annis, fuit Themiſtocles, quem conſtat, prudentia & dicendo valuiſſe: vt, qui illa vetere ſapientia inſtitutus fuerit à Mneſephilo Phræario: quem Plutarchus ſcribit cuiuſdam fuiſſe profeſſorem ſapientiæ,quæ non niſi rerum fuit prudentia ciuilium, ac ratio benè ordinandæ, gubernandæque Reip. hanc tamen ait appellatam tunc fuiſſe ſapientiam, & à Solone per ætates ductam, quaſi ſcholam & diſciplinam quandam Philoſophiæ ad Mneſephilum manaſſe: qui ſe tamen,nec ad naturam inueſtigãdam, nec ad eloquentiam applicuerat: ſed poſteriores hanc peruertiſſe diſciplinam, & cum illa tradidiſſe litigandi artes, ac pedetentim res ad inania verba tranſtuliſſe: indéque nominatos Sophiſtas, id eſt, ſpeciem præſeferentes ſapientium. In his primi fuiſſe videntur, & poſterioribus iter aperuiſſe, Thraſymachus, Gorgias, & alij, quos λογοδαιδάλους appellat in Phædro Socrates, qui tamen eiuſdem ſapientiæ doctores erant,ſed docere ſe etiam profiteban-

rur, quemadmodum cauſa inferior, dicendo fieri ſuperior poſſet.

Labes in moribus, quibus facta modis in Græcia, & Italia.

CAP. XII.

HORVM arrogantiâ, vetus diſciplina deflexit à ſuo curſu, vti, quæ cum illa iungi cœperat recentior, nouitatibus Pythagoræ: maximè, cùm, vt fieri ſolet in ſolutis legum vinculis, & licentia effreni, iam contagio inuaſiſſet mores, & tabes vndique deflueret à curioſitate, luxu, & delitiis: quæ cum literis & ſplendore ciuilioris vitæ influxerant in ciuitates, & cum iiſdem creuerunt, vt cum frugibus agreſtes ſolent herbæ, multáque admiſcuerant pernicioſa. Nam Ægyptij, cùm Græcos doctrina imbuerent, idololatriã auxerunt; & Phœnices in Græciam, Græci in Latium intulerunt voluptates, & illecebras corruptelarum. Herodotus ſcribit Ægyptios primos duodecim Deorum co-

gnomina poſuiſſe, & ab illis Græcos fuiſſe mutuatos. Cicero author eſt Phœnices primos mercaturis, & mercibus ſuis auaritiam, & magnificentiã, & inexplebiles cupiditates omnium rerum ſupportaſſe in Græciam. Noluit culpam conferre in literas & artium diſciplinas, quas inde etiam ad Græcos perueniſſe Herodotus, Diodorus Siculus, Ioſephus, & Euſebius tradunt. A Græcis ad Romanos Philoſophia ſola non penetrauit, ſed ſimul ſplendidior viuendi ratio: vnde Perſius, veluti Horatij

---Beſtius vrget
Doctores Graïos: ita fit, poſtquam ſapere vrbi
Cum pipere & palmis venit noſtrum hoc maris expers:
Fœniſecæ craſſo vitiarunt vnguine pultes.

Et quod magis mirabere Epicuri Philoſophia, quæ patrocinium ſuſcepit voluptatis, ante alias ſparſa eſt per Italiam, & Latinis mandari cœpta literis: eiúſque cultor primus, aliis, vt narrat Cicero, ſilentibus, C. Amafanius extitit, dicens & ſcribens. Cuius libris editis, cuncta multitudo contulit ſe ad eandem potiſſimum diſciplinam: ſiue quod erat co-

gnitu perfacilis: ſiue quòd inuitabatur illecebris blandis voluptatis: ſiue etiam, quia nihil prolatum erat melius, illud quod erat, tenebant. Poſt Amafanium autem multi eiuſdem æmuli rationis, multa cùm ſcripſiſſent, Italiam totam occupauerant. hæc ille de Philoſophia Epicuri: à quo non ſolùm, inquit, Græciæ & Italia, ſed etiam omnis Barbaria commota eſt. Quid, inquies, à boníſne artibus prauæ opiniones, mores corrupti, deprauata ingenia? non equidem: vt nec à nobilitate ſeditiones, & conuerſiones rerum. Sed blandæ voluptates ſe vbíque inſinuant, & mollibus in animis implicatæ inſident: in altis ambitio honorum excitat ſtudia, & contentiones. Adhæc nobilitas & literæ, vt obſeruat Ariſtoteles, comitantur ſæpenumero ditiores: diuitias luxus, elegantia & potentia: quæ omnibus inſolenter abutuntur. Ex quo fit, vt in Rebuſpublicis & Imperiis ſerpant cum diſciplinis & humanitate vitia, quæ inficiunt animos delitiis, regna & principatus permiſcent motibus, niſi ne emanent, diligenter caueant rectores Reip. atque diſperdant in his incluſa malorum ſemina. Prætereà cum re-

conditioribus litteris, in ciuitates non rarò influunt, & curioſa fallunt ingenia falſæ religiones, noui mores: ac in deſiderio ſunt familiaritatesperegrinantium, & peregrinationes apud exteros: quorum conſuetudine plerique delectantes, voluptatibus inquinantur, vt olim Romani in Aſia: in qua pauci continenter vixerunt, pauciores inde ſine ſuſpicione luxuriæ Romam reuertebantur. Itaque non mirandum, ſi quæ deprauant animos, leges violant, motus concitant, in Gentilium irrepſerunt mentes, Principatus, ciuitates, maximè Græcorum: qui ineptiis cumulabantur penè anilibus, immoderatis excitabantur concionibus, variis regebantur legibus, Imperiis, Diis: ac ipſi, ſic natura ad luxum proni, vt non dubitet Hortenſius Ciceronianus, quin quæcunque fuerit Socratis Philoſophia, lautum victum & elegantem, magnificè, neque minus quàm deceret, colere inſtituiſſet. Et quidem, is ab Ariſtotele ex iis cenſetur, qui parcius & minus, quàm ſit, loquuntur: & moribus elegantiores videntur eſſe. Ipſe Ariſtoteles veſte inſigni & annulo vti, ac oleo ſe vngere ſolebat calido. Lepidè Plinius: Tripatinum,

inquit Feneſtella, appellabatur ſumma cœnatum lautitia: vna erat Murænarum, altera Luporum, tertia Myxonis piſcis. inclinatis iam ſcilicet moribus, vt tamen eos præferre Græcis etiam Philoſophis poſſimus. Siquidem in Ariſtotelis hæredum auctione lx. patinas væniſſe traditur. Iuſtinus Scytharum laudat continentiam & iuſtitiam, ac prorſus admirabile ait videri, hoc illis naturam dare, quod Græci longa ſapientium doctrina, præceptíſque Philoſophorum conſequi nequeunt: cultóſque mores incultæ barbariæ collatione ſuperari. tantò plus in illis profecit vitiorum ignoratio, quàm in his cognitio virtutis: etiam Philoſophis. quorum videre licuit alios, vt ſcribit Cicero, tanta leuitate & iactatione, iis vt fuerit non didiciſſe melius: alios pecuniæ cupidos, gloriæ nonnullos: multos libidinum ſeruos: vt cum eorum vita mirabiliter pugnauerit oratio: & ſapientia, vt ait Lactantius, non exciderit vitia; ſed abſcondiderit.

Quomodo, & à quibus facta labes in doctrina apud Græcos: Philoſophia antiqua & noua: doctrinarum diuortia: vnde Philoſophorum ſectæ variæ.

CAP. XIII.

HÆc de labe facta in moribus: in doctrina facta non minor. Antiqua ſapientia, inquit Seneca, nihil aliud, quàm facienda & vitanda præcepit. & tunc longè meliores erant viri. poſtquam docti prodierunt, boni deſunt. ſimplex enim illa & aperta virtus, in obſcuram & ſolertem ſcientiam verſa eſt; docemúrque diſputare, non viuere. tanta facta eſt in diſciplinis, & rationibus vitæ mutatio. Nam Græci à veteribus excepta ſic deprauarunt, vt orbem infecerint opinionibus nouis, impiis, repugnantibus: quod (vt, quæ Lactantius & alij ſcriptores Chriſtiani tradiderunt ſileam) ipſe Porphyrius, pietatis & piorum hoſtis acerrimus, agnouit in tra-

in tractatu de Electorum Philoſophia, & in libris de anima ad Boëthum. vbi diſertè laudat Ægyptios, Phœnices, Lydios, ac Hebræos inuentores ſapientiæ: in Græcos inuehitur, quòd eam corruperint, & à veterum recedentes inſtitutis ſapientium, omnibus in rebus, quaſi modò naſcentes, hæſitarint. Quod illorum vitium pluribus antè ſeculis Ariſtoteles notauit, & ſcripſit contigiſſe, quòd otiũ nacti diuitiis abundarent, atque auctis animis erectiores ad virtutem, iam ante res geſtas in Medos, & poſteà, quum magnificè de ſe ſenſiſſent, elati rerum geſtarum gloria, omnem tractarent diſciplinam, nec perficerent quidquam, ſed ſemper inquirerent. Acceſſit inſtitutio confuſa, vaga, diſiecta, incompoſita, ſemper noua, priuata: non, quam ille deſiderauit, publica, ad cuiúſque naturam accommodata, ac in iiſdem præceptis, atque in vna ratione formata: non Hebraïcus ille in ediſcendo ordo, & ætatibus conueniens librorum lectio, à Gregorio laudata Nazianzeno: nec illa ordinata Ægyptiorum doctrina, ipſorum repræſentata myſteriis, à Clemente recitata Alexandrino: nec(quæ origo eſt &

fons, à quo omnis fluit ſcientia, ſapientia, virtus, atque veritas) agnitio veri Dei. Hinc vtraque antiqua Græcorum ſapientia, cùm prima ad vſus apta vitæ, tum poſterior de natura cum nomine ferè antiquata: noui ſapientes, Philoſophi ad diſputandum proiecti, in ratione vitæ errantes, de principatu contendentes, & in ſectas abeuntes varias: quum alij alia arriperent ex diffuſis diſputationibus Socratis. A quo Philoſophia à rerum cognitione ad mores, à conſiliis de Repub. ad ſcholæ acumina traducta eſt: cùm ſeſe opponeret & illis Sophiſtis, à quibus de re omni diſſerebatur, & antiquis Philoſophis, à quibus numeri, motúſque tractabantur: cauſæ ortus & interitus, ſyderum magnitudines, interualla, curſus anquirebantur, & cuncta cœleſtia. Quibus ille reiectis omnibus, & ſimul ornatè dicendi ſcientia, coëgit de vita & moribus, rebúſque bonis & malis quærere. Hinc etiam alia nomina, antiqua Philoſophia & noua: illa Pythagoræa, hæc Socratica. A qua facta etiam alia doctrinarum diuortia, aliúſque in re ciuili lapſus: Philoſophi eloquentiam deſpexerunt, à rebus gerendis abhorruerunt, &

oratoribus Rempub. & res ciuiles reliquerunt, vt Iudæorum Cabaliſtæ Talmudiſtis rerum gerendarum curas: oratores Philoſophiam aſpernabantur, ſe à re forenſi ſubducentem. Ad hanc rationem mutata etiam nomina: Socratici à communi Philoſophiæ nomine oratores ſeparauerunt, ſed quod Philoſophorum proprium erat, perdiderunt. Nam olim, vt ſcribit Cicero, propter eximiam rerum maximarum ſcientiam à Græcis Philoſophi appellati, vniuerſarum rerum publicarum nomine vocabantur. Sed, quòd orti à Socrate diſſentirent inter ſe, & plura genera efficerent Philoſophorum: poſteà ex particula parua vrbis, ac loci, vel ab auctore, nomen habuerunt: & Academici Philoſophi, aut Peripatetici, aut Stoici, aut Cyrænaici, aut aliter nominabantur. Hinc Ariſtotelis quærela de neglecta ciuili diſciplina: hinc etiam illa Porphyrij de corrupta à Græcis ſapientia, & apud Ciceronem Craſſi de Græcorum ineptiis, diſputationibúſque non neceſſariis.

De vindicata à confuſione Philoſophia, & illuſtrata parte politica.

Cap. XIIII.

HÆc Philoſophorum vitia & contentiones, maximam aſperſerunt labem Philoſophiæ: quæ certè omnem ſplendorem amiſiſſet, niſi veteres Academici & Peripatetici, qui re non differebant, eam à cõfuſione vindicaſſent, compoſita certa diſciplinæ forma, quâ conſtitutus eſt rerum ordo: diſcuſſa caligo omnium partium Philoſophiæ: locus, quem Cicero ciuilem, Græci πολιτικὸν appellant, grauiter & copiosè tractatus: nec vllus prætermiſſus, qui ad mores, qui ad leges, qui ad Reipublicæ diſciplinam pertinet. Quæ omnia, vt antè multò perceperint Hebræi, videndus Euſebius lib. xj. de præpar. Euang. ac vt ea Græci abs Hebræis, Phœnicibus, Chaldæis, & Ægyptiis hauſerint lib. 10. Sin quæritur, quis

inter Gentiles excelluerit, Ariſtoteli palma danda eſt, qui diſſerendi & Philoſophiæ penè totius, quam Socrates minimè probauit, perpoliuit artem: varia, quæ ad naturam pertinent illuſtrauit: diſiecta de moribus confecit in ordinem: & quod alienatis pleríſque à re ciuili, & ad alia conuerſis in Lycæo non potuit, in aula fecit atque libris, quos ſcripſit varios de rebus politicis. In quibus, omnes rei ciuilis partes ſic tractauit, vt Platonis, Speuſippi, Xenocratis, & ſuperiorum omniũ, qui de re ſcripſerunt ciuili, luminibus obſtruxerit, ac ſuis lucem prætulerit Peripateticis, qui hoc in genere præſtiterunt omnibus. Inter primos Theophraſtus, Caſſandro charus & Ptolemeo, honoratus ab Athenienſibus, clarúſque auditorum celebritate duorum millium, & illis literatis monumentis politicis, quorum memoriam Laërtius collegit. Huius auditor Phaleræus Demetrius omnes ſui æui Peripateticos peritia, rerum vſu, librorum multitudine, & verſuum numero ſuperaſſe traditur: ac ſcriptis de re ciuili, rebúſque præclarè geſtis in Repub. excelluiſſe. Is (ſi quis alius) aduerſa, alto, magno, & inuicto tulit animo. Nam poſt

decennalem adminiſtrationem Reip. Athenienſis, cùm in inuidiam raptus abſens damnatus eſſet, indéque incurſum in bona, & ſtatuas euerſas acciperet, dixiſſe fertur: At virtutem non euerterunt, cuius gratia illas erexerant. Hos tres lubens commemoro, principes illius ſcholæ, quæ in re ciuili diligenter & vtiliter elaborauit. vetera recenſuit acta, & formas plurium Rerumpublicarum: vſus aperuit vitæ: euentuum perquiſiuit cauſas: atque docuit, quibus regna & Reſpublicæ ſtetiſſent legibus & conſiliis, erroribus concidiſſent: ac ſimul de Rebuſpublicis ordinandis monita præclara dedit, ducta ab humanæ naturæ principiis, vitæ vtilitatibus, moribus hominum, inſtitutis gentium.

De varietate ciuilis diſciplinæ: diſſimilitudine Rerump. exiguitate plurium Regnorum: multitudine Rerumpub. Græciæ: amplitudine Romanæ: ſcopo conſtituentium & adumbrantium regna, & Reſpub.

CAP. XV.

QVIBVS tamen in rebus, vt cunctis in humanis, cùm dominentur cauſæ mutabiles, deprauationes conſuetudinum, opiniones variæ, viciſſitudines euentúſque rerum: nullus vnquam in his tenenda ad artem reuocare potuit, & præcepta conſtantia: nec niſi, quæ plurimùm eueniunt, ſpectare in concinnanda diſciplina ciuili. Hinc à variis multa tam variè, vt eadem de re diuerſi diuerſa ſtatuerint: ac tanta diſſimilitudine, vt nulla extiterit ſiue vera, ſiue adumbrata Reſp. quæ alteri fuit in legibus & magiſtratibus ſimilis. Ariſtoteles, quo nemo plures collegit examinauítque Reſp. (deſcripſit enim CVIII. vrbiũ Reſp.) nemo obſeruauit melius Rerumpub. errores, virtutes, varietates: tres ſolùm animaduertit in legibus atque moribus, non ita diſſimiles, Cretenſem, Laconicam, Carthaginenſem: quas pari ornat laude, ac effert, vt cæteris multò præſtantiores: & tamen diſſimilitudines agnoſcit in iiſdem varias, errores in Laconica XVI. in Cretenſi VII. in Car-

thaginienſi IIII. Scitè Craſſus de oratoribus: Si omnes,qui vbique fuerunt oratores complecti voluerimus, quot oratores, totidem ferè reperientur genera dicendi. Similiter, ſi omnes in vrbibus conſtitutas,& eruditorum ingeniis atque libris formatas Reſpub. haberemus, tot formas ac ſpecies cerneremus, quot auctores, & nullam alij ſimilem. tanta eſt in omnibus velut innata diſſimilitudo. An ab ipſis legum, Rerúmquepub. conditoribus, quorum ſunt diſſimiles & habitus animorum, & vſus rerum? An à natura locorum, propter cœli ac ſoli diſſimilitudine, in variis diſſimilium? vnde diſſimilia procreantur corpora, formantur ingenia, mores induuntur, effunduntur fructus, commoditatéſque viuendi: quibus accommodare oporteat inſtituta atque leges: & in his ferendis duo ſpectare monito Ariſtotelis, nempè locum & homines. nec malè addideris vicinos finitimóſque, vt præſidiis muniatur omnibus vita ciuilis. Idem agnoſcit omnia ferè, quæ eò pertinent, adinuenta: ſed alia non eſſe collecta & coacta: alia in vſum non adducta, ab iis, qui ea nouerunt. Quibus ſatis indicat,& im-

perfectam adhuc fuiſſe ſua ætate ciuilem diſciplinam, & neminem alterius inuenta ſecutum. tam eſt difficile ea, quæ vtilitate&propè naturâ diuerſa ſunt, voluntate coniũgere. Idcircò, ne mirere, diſſimilitudines ciuitatum, varietatem iuris habere maximam: & Remp. non potuiſſe vllam formari, nec ferri leges, quæ omnibus conuenirent locis, populis placerent: ne quidem finitimorum finitimis, aut ſociis ſociorum, aut bello domitis dominantium. Ipſi domitores orbis Romani bello victis gentibus ferendi ſolùm imperij leges dabant, non viuendi. De ciuili diſciplina, de moribus, de legibus, de religione, de maiorum inſtitutis nihil immutarunt. Siquidem proſpiciebant his non ſolutis firmari ſatis imperium: maiorem eſſe affectionum vim, quàm armorum: ſubiici armis prouincias, ſub iugum mitti corpora: vinci non poſſe animos, voluntates flecti, mutari ingenia, naturas, mores. Heraclitus à ſuis rogatus Epheſiis, vt ipſis daret leges, contempſiſſe dicitur, quod iam eſſet aſſuefacta ciuitas peſſimis inſtitutis. quibus planè indicauit aſſuetis vim fieri non poſſe: quicquid

enim leges iure vinciunt, mores vſu relaxant. Ex quo intelligi poteſt, integra fuiſſe ingenia, nóndum corruptas naturas, quæ prima iniuerant conſilia coniunctionis humanæ, ac licentiam libertatémque ſibi præciderant viuendi, vt vellent: quaſi præſentientes veriſſimum, & illud Philonis: Quemadmodum vrbes, ſic ciues, qui bonis ſe patiuntur regi legibus, liberi ſunt: & iſtud Ariſtotelis: Vita ad Remp. accommodata, non eſt putanda ſeruitus: nec eſt contra naturam ſe aſtringere vitæ ciuilis, & legum vinculis: quæ certè in conſtituendis Rebuſpublicis non iniiciuntur inuitis. Arcades ferunt atque Thebanos, ciuitate condita iuſtæ magnitudinis, Platonem rogaſſe, vt in ea formaret Remp. ſed eò non profectum, quòd intelligeret illos æqualitatem nolle: in qua, & in communione bonorum, vxorum, liberorum, ipſe leges & Remp. fixit, & fundauit ſuam: eóque omnia, tanquam ad ſcopum direxit; quem Ariſtoteles ait perperam abs eo propoſitum: quia naturæ fundamenta peruertit, ac in primis libertatem: quæ ab animi non ſeiungitur affectione, qua quiſque ſe dili-

git, auétque ſibi ſemper aliquid tanquam proprium aſciſcere : deinde liberalitatem, quam, qui nihil ſuum poſſidet, exercere nequit : poſtremò honeſtatem, quæ cum pudore iuncta libidinoſas auerſatur voluptates, inceſtas & promiſcuas refugit, & abhorret coniunctiones: cogitque etiam permiſſarum diſſimulare deſiderium, & occultare vſum propter verecundiam. His igitur & aliis cumulata vitiis illa Platonica, ab Ariſtotele omninò improbatur, & cæteris poſtponitur omnibus, tam adumbratis, quàm conſtitutis. Non eſt prætereundum, quod ipſe tradit, veteres nominaſſe rectiones populares, quas poſteri Reſpub. Quæ certè principio, & exiguæ fuerunt, vt ipſa regna, ex quorum ruinis creuerant, & plures numero in Græcia, quàm in vlla ora, partéve terrarum. Hinc plura de Rebúſpub. à Græcis ſcripta leges, quàm à cæteris totius orbis gentibus. at nulla antiquiſſimæ memoriæ: quia nullã penitùs reperies primis ſeculis, florentis aut conſtitutæ Reip. mentionẽ, in vllo monumento vetere. vt non ſit quod mirere, regna tunc fuiſſe plurima, & ferè omnia, ſi Aſſyriam, Mediam,

Perſidem, Ægyptum, & Macedoniam poſt Philippum Amyntæ filium exceperis, modicis terminata finibus: veluti illa xxxj Regum, qui Ioſue ceciderunt armis Ioſ. 12. & lxx. qui captiuſ colligebant reliquias ſub menſa Adonibzech. Iudic. 1. & xxxij. qui ad Benadab regem Syriæ in auxiliũ venerant contra Achab regem Iſraël 3. Reg. 20 & xij. Regum Arabiæ, de quibus Melo apud Euſebium: & regna Regum, quos Seſoſtris Rex Ægypti ſuperbiſſimus ſolebat, vt ſcribit Plinius, annis quibúſque ſorte ſingulos iungere ad currum, & ſic triumphare. Quid ipſa Roma?

Parua fuit, ſi prima voles elementa referre.

Sed, & in eo conueniunt eius primordia cum Græcis, quòd fuerit primò regnum, deinde Reſpub. licet poſtmodùm à prima Græcorum, & ſuis principiis longè diſceſſerit: fuerítque omnium, quæ in orbe extiterunt, dominationum (Hebræam ſemper excipio) perfectiſſima: ſiue vſum, diuturnitatem, & euenta obſerues, monito Ariſtotelis: ſiue formam ex mediis ferè compoſitam ciuibus (hæc illius iudicio optima eſt) & ſic ex tribus tempe-

tatam generibus regali, optimatum, & populari: vt quo fuerit ex genere oculati nóndum viderint ſapientes, nec augures diuinarint politici. Hanc Polybius deſcribit exquiſitè,& eleganter oſtendit, quibus fuerit compoſita ordinibus, firmata viribus, aſtricta retinaculis, ligata vinculis,librata ponderibus: & quemadmodum fuerit tanquam paribus examinata lancibus, vt ſtaret rectà, nec in hanc aut illam inclinaret partem. At caſus tandem viciſſitudinéſque ſenſit rerum: & quæ orbis excitauit incendia, aliorum ſtrage ſteterat,arma fregerat, vires debilitarat: ſuis conflagrauit ardoribus, concidit motibus, armis,mole,viribus. Qua de re ſtupenda, quæ ſagax præſenſit Cicero, copiosè ſatis diximus libro de ſtatu Vrbis imperantis Orbi:vbi domitricis oſtendimus Reip. & imperij libertatem perditam per potentiam tranſlatam, primùm ad paucos,deinde ad vnum, poſteà ad armatos. Cuius ſecuta conuerſio, aut potiùs interitus, planum facit, nihil eſſe rebus in humanis certum, conſtans, perenne. Etenim, vt vita hominis, ſic Reſpub. quæ vita quædam ciuitatis eſt, fato debetur. quod ne veniat, nullis poteſt le-

giſlatorum prouideri conſiliis, nedum extremum, dum venit, flecti. Qua cogitatione Sulpitius ſe confirmatum ſcripſit, cùm ex Aſia rediens regiones circunſpiceret, in quibus olim fuerat Ægina, Megara, Pyræus, Corinthus: quæ oppida quodam tempore florentiſſima, tunc proſtrata & diruta jacebant. Hinc tum ille: Hem, nos homunculi indignamur, ſi quis noſtrum interiit, aut occiſus eſt, quorum vita breuior eſſe debet, cùm vno loco, tot oppidorum cadauera proiecta jaceant. Hæc & ſimilia qui meminerit, mirari deſinet, nihil eruditam Græciam, nihil domitricem orbis Romam, contra ſuos potuiſſe caſus & interitus. Cicero monumentum poſiturus filiæ, quam tantoperè dilexerat, ad Atticum ſcripſit de ratione ineunda, quemadmodum in omni mutatione dominorum, in infinita poſteritate illud quaſi conſecratum remanere poſſet. & addidit: Si modò hæc ſtabunt, Romanam intelligens Remp. & Imperium: de cuius diuturnitate non ſine cauſa dubitabat. Et nihilominus voluit in eo, quod ſacrare ſtatuerat, ſimulachrum quoddam æternitatis fore. Non ſecus illi, qui Reſpub.

vel in ciuitatibus conſtituerunt, vel ſcriptis formarunt, & expreſſerunt libris, vel leges tulerunt, etſi fluxa nouiſſent omnia: illas tamen, veluti permanſuras, & nullo perituras æuo, ad omnem æternitatem conformabant. Hoc enim ſpectarunt, hoc voluerunt omnes, æternas eſſe Reſpub. leges æternas, æternam eſſe ciuium coniunctionem, vtilitates, ſalutem. Hoc ſibi ſpatium conſtituerunt omnes, & in eo cucurrerunt, alij licet alios ſic tenuerunt curſus, vt à variis variæ prodierint leges, regna, Reſpub. vt diximus in Tractatu de Proceſſu & Scriptoribus Rei Politicæ.

In ſumma, rerum humanarum Status à Deo pendet, & diuina in animis ſparſa ſunt ſemina: quæ non in omnes ſimilia inciderunt, nec eandem reperêre concipientem naturam, & materiem. Sunt enim mortalium ingenia atque mentes, inſtar agrorum.

Hîc ſegetes, illic veniunt fœliciùs vuæ:
Arborei fœtus alibi, atque immenſa vireſcunt
Gramina. nónne vides croceos, vt Tmolus odores,
India mittit ebur, molles ſua thura Sabæi?

At Chalybes nudi ferrum --

Iſta, inquit Seneca, in regiones deſcripta ſunt, vt neceſſarium mortalibus eſſet inter ipſos commercium, ſi inuicem alius ab alio aliquid peteret. Idem fuit Apoſtoli iudicium de data vnicuíque ſecundum menſuram gratia, & D. Petri de ea exercenda monitũ: Vnuſquiſque inquit, ſicut accepit gratiam, in alterutrum illam adminiſtret, ſicut bonus diſpenſator multiformis gratiæ Dei.

Qui multa in cunctas diſpenſat fœdera partes:
Altera vt alterius vires faciátque, ferátque:
Summáque per varias maneăt cognata figuras.
Exemplum inde Dei quiſque eſt in imagine parua.

Errata ſic corrige.

In textu lege pag. 8. lin. 13. ἀπόῤῥητον.
35. 28 profuturas
36. 28.conſulens.
40. 3. reliquiis.

En l'Extraict du Priuilege.

pag. 10. leg. mil ſix cens quinze.

GVLIELMI
BELLENDENI
MAGISTRI SVPPLICVM LIBELLORVM AVGVSTI, REGIS MAGNÆ BRITANNIÆ, &c.

DE STATV *liber ſecundus, inſcriptus*

Ciceronis Princeps, ſiue DE STATV PRINCIPIS ET IMPERII.

Hic liber II. & III. in nomine apparuerunt Sereniſſimi Principis HENRICI, PRINCIPIS SCOTIÆ, ET VVALLIÆ: qui nunc æuum degit immortale.

——Vno auulſo, NON DEFICIT ALTER
Aureus, & ſimili frondeſcit virga metallo.

Principis eſt virtus maxima, noſſe ſuos.

AD SERENISSIMVM PRINCIPEM HENRICVM, *Principem Scotiæ, & Vualliæ.*

QVi clauum Imperij tenuêre (Princeps Sereniſſime) rem complexi fuiſſent grauem, ſe dignam, multis vtilem: ſi, non acta modò, vt Reges Perſarum, ſed obſeruata in vſu & ratione imperandi, naturáque populi, & à ſucceſſoribus tenenda, ſcriptis tradidiſſent. Nam, quæ præclarè gerunt Imperantes, æui putantur vnius: quæ vſu, tractandóque percepta ſcribunt, & adornant monitis, vtilitatem habent permanentem, & plenam auctoritatis. Sed qui hæc præſtiterit, in annalium monumentis quæro, non inuenio Principem. Auguſtum video Cæſarem libellum ſua ſcripſiſſe manu de viribus, atque opibus Imperij: eius exemplo Caligulam, & Coſmum Ducem Hetruriæ ærarij tabulas confeciſſe: Imperatorem Baſilium, in decurſu ætatis, monita dediſſe filio: Caroli quinti admonitionem factam filio, in re-

gnorum renunciatione celebrem haberi: plures in morte præcepta dediſſe liberis. At qui valetudine firma, ætate florente regnandi præſcripta filio tradiderit, aut in iis, quæ deſideramus, elaborarit, ſi ab Auguſto Parente tuo diſceſſerimus, habemus, qui extet, neminem. Hæc ſingularia ſuſpicimus, illa omiſſa deploramus: relictámque à Conſtantino Porphyrogeneta filio memoriam, actis illuſtratam & conſiliis ſuorum temporum, adhuc latere, nec in lucem prodire orbis, dolenter ferimus: & ſimul querimur nulla extare de Rep. & Imperio ſcripta veterũ, qui publica tractarunt gubernacula, præter quædam vagè ſparſa in Cicerone: quæ, ne inhonorata maneant, ſe efferunt: & velut animulæ relictis corporibus in lucem excedunt: ad tuam feſtinãt, ductu principis, qui iis, quaſi manipularibus diſpoſitis ſub ſignis XXIIII. agmine quadrato ad te proficiſcitur: vt te Imperatore mereat, ac teſtetur, mihi non deeſſe voluntatem, ad ea præſtanda, quibus obſtringor, vt

Omni nexu, & vſu tuus

G. BELLENDENVS.

Idibus Mart. CIↃ. IↃCIIX.

INDEX CAPITVM.
Lib. II.

DE excellentia Principatus, & Imperij: cauſa, atque origine vitæ ciuilis, iuris, Rerũp. ciuitatũ, vrbiũ. Cap. I.

De Præſtantia Regalis Imperij: cauſa, & origine Regum, atq; legum. Cap. II.

De difficultate regnandi: fundamentis, & artibus Reip. & Imperij. Cap. III.

De Principis officio in genere: quæ is ſcire, præſtare, cogitare debeat. Cap. IV.

De prudentia tenenda in deliberationibus, conſiliis & actionibus. Cap. V.

De Prudentia tenenda in malis præcauendis: & incidendis motuum principiis, mediis, reliquiis. Cap. VI.

De Cautionibus adhibendis, in variis motuum & ſeditionum cauſis. Cap. VII.

De Condecentia à Principe tenenda, & eius nouem adminiſtris: quibus fœlix, & auguſtus redditur Princeps, atq; Principatus. Cap. VIII.

De Imperij moderatione: & rationis vſu Principibus cõueniente, à barbaris neglecto. Cap. IX.

De Principum moribus: vt exemplo nocent, aut proſunt. Cap. X.

Vt Præparatio neceſſariorum, lenitas, & con-

tinentia ſeruant: negligentia, acerbitas, & auaritia euertunt Imperantem, & Imperium. Cap. XI.

De Liberalitate cõueniente Principi. Cap. XII.

De Præmiis & Pœnis. Cap. XIII.

De Principis prudentia, moderanda temporum, rerũ, & perſonarum ratione: & poſitæ de his tribus variæ cautiones, atque regulæ. Cap. XIV.

De Principis annulo, Senatu, Senatoribus, & conſilio. Cap. XV.

De Aſſentatoribus vitandis. Cap. XVI.

De Auctoritate retinẽda: & vitãdis prauis animi affectib. quibus hæc minuitur. Cap. XVII.

Quæ ad ſe, & principatũ tuendum, facere, ac parata habere Princeps debeat. Cap. XVIII.

De otioſis ad laborem traducendis: vt omnes ſibi ſint & Statui vtiles: inertes, aut turbulenti nulli: item de præcidendis ſuis & ſuorum vitiis. Cap. XIX.

De Virtutibus, quæ animos Principi conciliant: & vitiis, quæ alienant. Cap. XX.

Principis curæ, officia, ſtudia, qualia ſint: & in quibus poſita. Cap. XXI.

Septẽ, à quibus Principis, & Principatus ruina, aut ſalus proficiſcitur, atq; pendet. Cap. XXII.

Præſidia quatuor, quibus Princeps ſe, & principatum firmare debet. Cap. XXIII.

De Prudentia in externis, & erga exteros cautiones xxxj. Cap. XXIIII.

GVLIELMI BELLENDENI
MAGISTRI SVPPLICVM LIBELLORVM AVGVSTI REGIS Magnæ Britanniæ, &c.

DE STATV *Liber ſecundus, inſcriptus Ciceronis Princeps, ſiue de Statu Principis & Imperij.*

De Excellentia Principatus & Imperij: cauſa, atque origine vitæ ciuilis, iuris, Rerump. ciuitatum, vrbium.

CAP. I.

OMNEM naturam neceſſe eſt, quæ non ſolitaria ſit, neque ſimplex, ſed cum alio coniuncta atque connexa, habere aliquem in ſe prin-

Principatus aliquis in omni ferè natura.

cipatum: vt in homine mentem, in bellua quiddam ſimile mentis, vnde oriantur rerum appetitus: in Republica magiſtratum, vt præſit præſcribátque recta, & vtilia, & coniuncta cum legibus.

Imperium ad naturam vſumq; vitę aptum, & neceſſariū.

Nihil porrò tam aptum eſt ad jus conditionémque naturæ, quàm imperium: ſine quo, nec domus vlla, nec ciuitas, nec gens, nec hominum vniuerſum genus ſtare, nec rerum natura omnis, nec ipſe mundus poteſt. Nam & hic Deo paret, & huic obediunt maria, terræque, & hominum vita iuſſis ſupremæ legis obtemperat, ac ſe regi patitur imperiis.

Principatus firmamentum, & vinculum, beneuolentia.

Ad hæc verò, quum ſe beneuolentia applicat, & adiungit, firmamentum affert ſtabilitatis eius, quam in principatu quærimus. Non eſt enim inhumana virtus, neque immanis, neque ſuperba, quæ adiutrix naturæ populos vniuerſos tueri, eíſque optimè conſulere ſoleat: velut ſalutare dominatus regij, & ſocietatis humanæ præſidium, conciliatrix, & vinculum à natura conſtitutum.

Vita agreſtis ſine religione, iure, & principatu.

Fuit quondam tempus, cùm in agris homines paſſim beſtiarum more vagabātur, & ſibi victu ferino vitam propagabant, nec ratione animi quidquam, ſed

pleráque viribus corporis adminiſtrabant. Nóndum diuinæ religionis, non humani officij ratio colebatur. Nemo legitimas viderat nuptias, nec certos quiſquam inſpexerat liberos: non jus æquabile, quid vtilitatis haberet, acceperat: ita propter errorem atque inſcientiam, cœca ac temeraria dominatrix animi cupiditas, ad ſe explendam, viribus corporis abutebatur, pernicioſiſſimis ſatellitibus. Qui igitur primi virtute & conſilio præſtanti extiterunt, ij perſpecto genere humanæ docilitatis, atque ingenij, diſſipatos vnum in locum congregarunt, eóſq; ex feritate illa ad iuſtitiam atque manſuetudinem traduxerunt. Tum res communem vtilitatem continentes, quas publicas appellamus, cùm conuenticula hominum, quæ poſteà ciuitates nominatæ ſunt, tum domicilia coniuncta, quas vrbes dicimus, inuento & diuino iure, & humano, mœnibus ſepſerunt.

Initia vitæ ciuilis, iuris, Rerumpub. ciuitatum, vrbiũ.

De Præſtantia Regalis Imperij: cauſa, & origine Regum, atque Legum.

CAP. II.

Imperium regium in vſu apud omnes veteres.

ATQVE, vt ad citeriora veniam, & notiora nobis: Omnes antiquæ gentes Regibus quondam paruerunt. quod genus imperij, primùm ad homines iuſtiſſimos deferebatur, idque in Republica noſtra maximè valuit, quóad ei regalis poteſtas præfuit: deinde etiam deinceps poſteris prodebatur: quod & in his etiam, qui nunc regnant, manet, cum purpura & ſceptro, & illis inſignibus, quæ ad Regum ſtatum pertinent.

Cur Reges conſtituti.

Ac mihi, quidem non apud Medos ſolùm (vt ait Herodotus) ſed etiam apud maiores noſtros fruendæ iuſtitiæ cauſa videntur olim benè moderati Reges conſtituti. Nam cùm premeretur initio multitudo ab iis, qui maiores opes habebant, ad vnum aliquem confugiebant virtute præſtantem: qui cùm prohiberet iniuria

tenuiores, æquitate conſtituenda, ſummos cum infimis, pari iure retinebat. Eadémque conſtituendarum legum fuit cauſa, quæ Regum: ius enim ſemper eſt quæſitum æquabile, neque enim aliter eſſet jus: id, ſi ab vno iuſto & viro bono conſequebantur, eo erant contenti: cùm id minus contingeret, leges ſunt inuentæ, quæ cum omnibus ſemper vna, atque eadem voce loquerentur. Ergo hoc quidem perſpicuum eſt, eos ad imperandum deligi ſolitos, quorum de iuſtitia magna eſſet opinio multitudinis: adiuncto verò, vt iidem etiam prudentes haberentur, nihil erat quod homines his auctoribus non poſſe conſequi ſe arbitrarentur.

Eadē cauſa legum, quæ Regum.

Iuſtis & prudentibus imperia data apud veteres.

De Difficultate regnandi: fundamentis, & artibus Reip. atque Imperij.

CAP. III.

QVIBVS autē regia poteſtas non placuit, non ij nemini, ſed non ſemper vni parere voluerunt. Quare cùm permagni hominis eſt, & ipſa natura moderati, tum verò

Qualis, & quanti ſit Principis, firmum & diuturnum reddere imperium? etiam doctrina atque optimarum artium ſtudiis eruditi, ſic ſe adhibere in tanta poteſtate, vt nulla alia poteſtas ab iis, quibus præſit, deſideretur. Eſt enim ars difficilis, rectè Rempub. regere, imperio præeſſe.

Fundamẽta Reip. & Imperij. Huius autem hæc fundamenta ſunt, hæc membra, quæ tuenda Principibus, & vel capitis periculo defendenda ſunt: religio, poteſtates magiſtratuum, Senatus auctoritas, leges, mos maiorum, iudicia, iuriſdictio, fides, prouinciæ, ſocij, imperij laus, res militaris, ærarium.

Duæ artes politicæ. Duæ ſunt artes, quibus hæc præſtari, & omnia, quæ ſunt in imperio atque ſtatu defendi putantur, ſcientia imperandi, & adminiſtrandæ Reip. diſciplina.

Ars Imperatoris. Quarum altera vtilem, & valde neceſſariam Principi continet doctrinam, de exercitu, de caſtris, de agminibus, de ſignorum collationibus, de oppidorum oppugnationibus, de commeatu, de inſidiis faciendis, atque vitandis: de reliquis rebus, quæ ſunt propriæ belli adminiſtrandi.

Ars Rectoris Reip. Altera neceſſitatem habet non minorẽ, vtilitatẽ ſæpè maiorẽ: cùm ei quaſi materies, quam tractet, & in qua verſetur,

ſubiecta ſit rerum ciuilium prudentia, iuris publici auctoritas, monumenta rerum geſtarum, vetuſtatis exempla, & res cæteræ, quibus Reip. vtilitas paratur, augetúrque.

Iam verò iſta licet poſita ſint in præceptis, tamen his in omnes partes vſus vitæ politicæ conformari nequit: cùm oporteat, quæ ſunt in fortuna, temporibus regere, conſiliis prouidere, more noſtrorum: qui ſemper ad nouos caſus temporum, nouorum conſiliorum rationes accommodarunt. Vſus vitæ politicæ.

Ita hæc, quæ ſtatuitur prudentia in rebus publicis, paratur, & acquiritur, non alicuius quotidiana loquacitate, non ex ſcholis cantilena, non in libris adumbrata Rep. ſed rerum notitia maximarum, multarum memoria, vſu plurimorum negotiorum, exercitatione aſſidua, & illa grauiſſimi vſus diſciplina, quæ perficitur obſeruatione diuturna rerum, quæ prodeſſe ſolent, aut obeſſe Reip. Prudentia politica, quibus modis paretur.

De Principis officio in genere: quæ is ſcire, præſtare, cogitare debeat.

Cap. IV.

Principis cura in ſumma rerum.

HABENT, quæ eò pertinent, varios actus, & conſiliorum, & temporum, in ſumma rerum adminiſtranda: & hæc grauem curam diligentiámque deſiderat, quam ipſe Princeps ſuſtinet.

Nam cùm dirigi formaríque debeat conſiliis atque factis honeſtis, & vtilibus: eluceat in iis oportet Principis ingenium, atque virtus.

Prudentia in quibus acuenda.

Etenim, vt ſaluum ſit imperium, prudentia, quæ in delectu bonorum & malorum cernitur, acuenda erit in conſiliis aduocandis, habendis, dimittendis, petendis, dandis, capiendis, communicandis, mutandis, abiiciendis: atque etiam in actionibus, & negotiis ſuſcipiendis, exequendis, committendis.

Quid ſit noſſe Rep.

Quæ omnia, cùm ſint de Rep. caput eſt noſſe Rempub. ídque latè patet, quid habeat militum, quid valeat ærario, quos

ſocios Reſp. habeat, quos amicos, quos ſtipendiarios, qua quiſque ſit lege, conditione, fœdere: tenere conſuetudinem decernendi, noſſe exempla maiorum, cauſam Imperii, iura publica, mentem, morem, diſciplinam Reip. *A Principe tenenda.*

Vt enim gubernatori curſus ſecundus, medico ſalus, Imperatori victoria: ſic moderatori Reipub. beata ciuium vita propoſita eſt: vt opibus firma, copiis locuples, gloria ampla, virtute honeſta ſit. Huius enim operis maximi inter homines atque optimi, Principes eſſe effectores volo. *Quid moderatori Reip. propoſitum?*

Non animaduerterunt omnia: ſi ſcientes prætermittunt, magna culpa eſt, & rei fiunt alienæ, ſi prouidere potuit, ne exiſteret. Culpa autem nulla eſt, cùm id, quod ab homine non potuerit prouideri, euenerit. Quod perſæpè ſapientiſſimis viris accidit, vt quemadmodum gubernatores optimi vim tempeſtatis: ſic illi fortunæ impetum ſuperare non poſſent. Sed hanc pauci ducunt rationem; omnia deſiderantur ab eo; tanquam nihil denegatum ſit ei, quominus omnia poſſet, qui publico negotio præpoſitus eſt. *Quando contrahitur culpa? Quæ deſiderantur à Principe.*

Conditiones adminiſtrandarum prouinciarum.

Quid referam oculos ad conditiones miſeras adminiſtrandarum prouinciarum? in quibus diligentia plena ſimultatum eſt, negligentia vituperationum: vbi ſeueritas periculoſa eſt, liberalitas ingrata, ſermo inſidioſus, aſſentatio perniciosa: frons omnium familiaris: multorum animus iratus: iracundiæ occultæ, blanditiæ apertæ: venientes Prætores expectant, præſentibus inſeruiunt, abeuntes deſerunt.

Virtus à Principe præſtanda.

Multa huiuſmodi eueniunt ſummis Principibus. Sed ipſorum eſt, quod virorum fortium, virtute præſtare tantùm, vt poſſint fortunæ culpam non extimeſcere, rectè veréque ſentire, & ſapienter facere, non minus multa, quàm fortiter.

Virtus non ponderanda euentis.

Nam etſi pleríque conſilia euentis ponderent: & cui benè quid proceſſerit, multùm illum prouidiſſe: cui ſecus, nihil ſenſiſſe dicant: mihi ſemper perſuaſum fuit, non euentis, ſed factis, cuiúſque virtutem & fortunam ponderari.

Quis poterit omnia perpetua præſtare Reip.? quis ſic clauum imperij tenere, & gubernacula tractare in omni curſu & fluctibus, vt aduerſa tempeſtate in alto non iactetur, & fluitet?

Tu daoperam, vt nauem rectam teneas: vtinam proſpero curſu. Sed vbicunque venti erunt, ſat, ſi ars tua non aberit. quid enim aliud præſtare virtus poteſt? Ars à virtute præſtanda.

Nunquam deſine, ſiue intendas rebus animum, ſiue relaxes, & remittas, conſiderare, quem teneas principatum: qua partum, auctum, & retentum maiorum virtute, ſolicitudine, gloria: qua ſeruandum, adminiſtrandum, & firmandum tua. Cogitatio Principis in tribus defigenda.

Virtutis diſciplinam meliorem reperies nullam, quàm contemplationem, atque imitationem clarorum Principum. Diſciplina optima.

Noctu ambulabat in publico Themiſtocles, quòd ſomnum capere non poſſet: quærentibúſque reſpondebat, Miltiadis trophæis ſe è ſomno excitari. Cur de nocte vigilet Themiſtocles?

De Prudentia tenenda in deliberationibus, conſiliis, & actionibus.

Cap. V.

Principia & media deliberanda, conſiderãda.

VT benè prouiſa, & diligenter explorata principia ponantur, de re gerenda delibera accurate, & conſidera, quàm illa res honeſta ſit: & ſi habeas efficiendi facultatem.

Præparatio neceſſariorum, & futurorum præmeditatio.

Priuſquam aggrediare, adhibenda eſt præparatio diligens, & aliquantò antè conſtituendum, quid accidere poſſit in vtramque partem: & quid agendum ſit, quum quid euenerit: ne committas, vt aliquando dicendum ſit, non putaram.

Conſilia ſaniora.

In conſiliis ſaniora putentur ea, quæ perpetuæ pacis rationem habitura ſint, nihil inſidiarum: in quo, ſi mihi obtemperatum eſſet, ſi non optimam, at aliquam Remp. quæ nunc nulla eſt, haberemus.

Agentis ſinceritas, & conſiderata cogitatio.

Sententiam ſententia vincat melior.

Nec agas quicquam, cuius non habeas cauſam probabilem. Nihil enim per ſe amplum eſt, niſi in quo iudicij ratio extat. Et diu ſanè cogitandum eſt in eo, quod ſemel admiſſum, coërceri, reprimíque non poteſt.

Honeſta cautis præponenda.

Malo interdum multi te nõ cautè, quã pauci non honeſtè feciſſe exiſtiment: ac

omnibus te in factis, re potiùs, quàm teſte moueri: vt habeare dignus, QVICVM IN TENEBRIS MICES: & noſtri imitator Senatus: qui nunquam vtilitatem à dignitate ſeiunxit.

Pudeat ſentire, quod pudeat dicere: nec committe, vt videaris facere, quod ſcias non licere, vel omninò neſcire quid liceat. Hoc enim inertis eſt.

Benè præcipiunt, qui vetant quicquam agere, quod dubites, æquum ſit, an iniquum. Æquitas enim lucet ipſa per ſe: dubitatio cogitationē ſignificat iniuriæ. Iniuria quando ineſt in dubitatione?

Et piè iudicant, qui ſceleratum & impium cenſent deliberare, vtrum id ſequare, quod honeſtum eſſe videas, an te ſciens ſcelere contamines. in ipſa enim dubitatione facinus ineſt, etiam ſi ad id non perueneris. Quando facinus?

Regium non eſſe puta, ſic viuere, vt velis: nec omnes eſſe beatos, qui viuant, vt ipſi velint. velle enim quod non deceat, id ipſum miſerrimum eſt: nec tam miſerum eſt, non adipiſci quod velis, quàm adipiſci velle, quod non oporteat. Quid viuere, vt velis?

Magnis imperiis & prouinciis præes. Gere igitur animum laude dignum: & regium exiſtima, ita viuere, vt non mo- Animus Principis.

dò homini nemini, ſed ne cupiditati quidem vlli ſeruias: contemnere omnes libidines, ſentire liberè: populi vtilitati magis conſulere, quàm voluntati: contra periculoſas hominum potentias conditioni omnium ciuium prouidere: nemini in his cedere: multis obſiſtere.

Vita regia.

Aurea cohortatio.

Semper memineris, quod dignitas tua facis, vt animaduertatur quicquid facias.

Quæ multùm ab humanitate diſcrepant facilè apparent in omnibus: quæ parua videntur, neque in aliis tam notantur, ea in principe eminent, & animaduerti ſolent. Quo in genere non eſt incommodum, quale quidque eorum ſit, ex aliis iudicare, & priuatis, & Principibus: vt ſi quid dedeceat in illis, vites ipſe.

Cogita, quàm non eſt facilis virtus, quàm verò difficilis eius diuturna ſimulatio. nemo enim poteſt perſonam, quam fictam induit, diu ferre.

Exempla periculoſa.

Nihil fiat quod periculoſam imitationem exempli aliis in poſterum prodat. Multi, quod exemplo fit, id etiam iure fieri putant: & aliquid, atque adeò permulta addunt, & afferunt de ſuo.

Principis autem magni eſt facere, quod non ſolùm ad tempus maximam vtilitatem affert, ſed etiam ad exemplum: nec quid agere, cui famam, liberrimam Principum iudicem, vellet ignoſcere. Principis magni facta ad exēplum vtilia. Fama iudex Principum.

De Prudentia tenenda in malis præcauendis: & incidēdis motuum principiis, mediis, reliquiis.

CAP. VI.

VIgilandum eſt ſemper ad præcauenda mala, & ne quid intra cutem ſubſit vulneris: quod prius nocere poteſt, quã ſciri, curaríque poſſit. Vigiliæ ad præcauenda mala.

Plurimùm ratio poteſt, & diligentia, tum ex re, & ex tempore conſilium. Eſt non alienum à dignitate regia, quod ipſi Agamemnoni Regum Regi fuit honeſtum, habere aliquem in conſiliis capiendis Neſtorem. Apud Homerum ſæpiſſimè ille dux Græciæ nunquam optat, vt Ajacis ſimiles habeat decem, ſed Neſtoris: quod ſi acciderit, non dubitat, quin breui Troia ſit peritura. Quatuor Principi in rebus gerendis adeſſe debét. Optatum Agamemnonis.

Nunquam tibi deſit huiuſmodi, quocum omnia, qui te cura aliqua afficient, vnà communices, qui te amet, qui ſapiat, quicum loquaris, nihil fingat, nihil diſſimulet, nihil obtegat.

Princeps quando ſibi Senatus.

In rebus ſubitis, & anguſtis, hoc animo eſſe debes, vt nihil aliò rejicias: ipſe tibi ſis Senatus.

Celeritate vtendum in principiis ſeditionũ.

Nihil eſt periculoſius, quàm ſpatium confirmandi ſeſe iis dare, qui nouari aliquid volent.

Media incidenda.

Incidere ſemper oportet media, ne nimis ſerò ad extrema veniatur. Omne malum naſcens facilè opprimitur, inueteratum fit plerũnque robuſtius.

Non augẽda impunitate.

Improbitatem itaque retundere, & non pati impunitate augeri, non ſolùm vtile eſt, ſed etiam neceſſarium: vt audaciæ perditorum, & ſolicitudinis tuæ finem reperias.

Planci conſilium.

Sapienter Plancus in bello Antoniano, maturandum priùs cenſuit, quàm hoſtes corroborarentur, & perturbarentur noſtri: in quo, ſi celeritas fuiſſet adhibita, Reſp. in poſſeſſione victoriæ, deletis ſceleratis, permanſiſſet.

Momenta temporũ.

Non ignorabat ille in Rep. verſatus, quanta momenta ſint in ea temporum;

& quid interſit, idem illud, vtrum antè, an pòſt decernatur, ſuſcipiatur, agatur. Omnia quæ ſeuerè decreta ſunt illo tumultu, ſi aut quo die dixi ſententiam, perfecta eſſent, & non de die in diem dilata; aut ex quo tempore ſuſcepta ſunt, vt agerentur, non tardata & procraſtinata, bellum nullum habuiſſemus.

Cautio in vlciſcendo.

In nefariis ciuibus vlciſcendis, cùm poſſis, quàm pertimeſcendis, diligentior cautio eſt.

Quatuor moderationis regulæ.

De his illud valdè conſiderandum eſt, ne quid temerè, ne quid diſſolutè. Eiúſque rei moderatio Principis magni eſt: I. vt in duces & ſontes vehemens ſit: liberalis in multitudinem, fortunâ magis, quàm culpâ peccantem.

II. Omnia publico conſilio, præſidióque: ne videatur vi, atque impreſſione euertere.

III. Non ex alieni ſenſûs coniectura, aut cæca ſuſpitione: ne vel obterantur maleuolorum obtrectatione & inuidia innocentes: vel aperiantur ad ſordes eluendas venæ omnes, atque viſcera.

IIII. Et quod caput eſt, excitanda erit animaduerſio, & prudentia: vt ſit, non modò conſilium in prouidendo, ſed etiam

iudiciũ in conficiendo: ne idipſum, quod vereatur, ita caueat, vt cùm vitare fortaſſe potuerit, vltrò arceſſat, atque attrahat. quæ ſtultitia timoris magna eſt.

Futura exploranda.

Semper in præſentibus malis prohibendis, futura quoque niſi antè occurſum ſit, explores, ne ſe inſinuent.

Reliquiis prouidendum.

Ne ſint reliquiæ prouidendum: impoſitæ enim res & acerbæ, ſi erunt relictæ, quanquam fuerint abſciſſæ, tamen efferent ſe aliquando, & ad renouandum bellum reuireſcent.

Eſt non minùs tutum extrema depellere, quàm prima repellere.

Dilata pernicies periculoſa.

Vtrúmque iudicio, neutrum diſſolutè: ne in breue tempus dilata ſit pernicies. Vt enim grauius ægrotant ij, qui cùm leuari morbo videntur, in eum deintegrò inciderunt: ſic vehementiùs laborant, qui profligato bello, ac penè ſublato, renouatum bellum gerere conatur.

Cautio grauiſſima.

Cauendum etiam: ne vindex vnius mali, auctor ſit alterius, fundamentum & radices habituri altiores. Noſtris tumultibus ſemper primi cuiúſque mali cauſa excidendi, cauſa fuit, cur aliud renaſceretur illo peius.

De cautionibus adhibendis, in varijs motuum, & ſeditionum cauſis.

CAP. VII.

STVLTITIAM puta, aut in obſcuro odio apertas inimicitias, aut in quo nihil noceas, oſtendere voluntatem nocendi. Cautio in obſcuris odiis.

Illius probantur conſilia, qui ſe muniendum putauit aucto exercitu, auxiliiſque multiplicatis: vt cùm præferret ſenſus apertè, tum etiam inuitis quibuſdam, ſciri quid defenſurus eſſet, non eſſet periculoſum. Is multa, vt ad effectum horum conſiliorum perueniret, ſimulauit: quòd prematura denunciatio imparati, quàm periculoſa eſſet, ex caſu collegæ vidiſſet. Conſilia tegenda.

Prouidendum, ne viri nobiles ſimulatione communium negotiorum, officiorúmue coëant, & arma parent ad cædem, aut tumultum. Cautio contra conuentus.

Si qua eſt inter populos, ſiue ordines diſſenſio, elaborandum, vt ex ea ad concordiam euocentur. Et, ſi qui feruor men- Cõcordiæ conſulendum.

tium inueterauit, vt in opinionum æſtu, ſtudiiſque honorum euenire ſolet (horum enim quiſque retinens eſt, nec cedit facilè) ſit ſine progreſſu ad acerba: nec ita diſſentiant, vt de communi ſalute non idem ſentiant: ſed potiùs certent de amore Reipublicæ.

Liberi nobilium.

Nobilium virorum liberos his opinionibus imbuendos cura, vt ne quas maximas inimicitias reſidere in ſuis familiis arbitrentur.

Conciones moderādæ.

In concionibus adſit moderatio, ne turbulenti, aut temerarii cuiuſque lingua, quaſi flabello ſeditionis, populis incendatur, vt ille Græcorum: quorum totæ Reſp. ſedentis concionis temeritate adminiſtrantur. Itaque, vt hanc Græciam, quæ iam diu ſuis conſiliis perculſa & afflicta eſt, omittam: illa vetus, quæ quondam opibus, imperio, gloria floruit, hoc vno malo concidit, libertate immoderata, ac licentia concionum. Cùm in theatro imperiti homines, rerum omnium rudes, ignaríque conſederant, tum bella inutilia ſuſcipiebant, tum ſeditioſos homines Reip. præficiebant, tum optimè meritos ciues è ciuitate eiiciebant. Quòd ſi hæc Athenis tum, cùm illæ non ſolùm

Græcia periit licentia concionū.

in Græcia, ſed propè cunctis gentibus enitebant, accidere ſunt ſolita: quam moderationẽ putatis in Phrygia, aut in Myſia concionum fuiſſe? Athenarũ fama celebris.

Sæpè videmus, vt mare, quod ſua natuta tranquillum ſit ventorum vi agitari, atque turbari: ſic & populum ſua ſponte eſſe placatum, hominum ſeditioſorum vocibus, vt violentiſſimis tempeſtatibus, concitari. id ne fiat prouidendum. Vt mare, ſic populus.

Danda etiam opera, ne diſſeminatis diſperſiſque ſermonibus, tua lædatur exiſtimatio. nec ſatis erit, eum, qui ſic peccarit, pœnitere: vt & ipſe, ne quid tale poſthac, & cæteri ſint ad ſimilia tardiores. Exiſtimationi conſulendum.

Coërcendi ad exemplum, libellos aut carmina probroſa qui emiſerint. XII. tabulæ, cùm perpaucas res capite ſanxiſſent, in his hanc quoque ſanciendam putauerunt. *Si quis actitauiſſet, ſiue carmen condidiſſet, quod infamiam afferret flagitiúmve alteri.* quid Principi?

Curandum etiam, ne quis de Statu temerè loquatur, rumoréſ-ve ſpargat in vllo caſu Reip. præcipuè in bello, ac maximè ciuili: quod opinione plerumque & fama gubernatur. Nil temerè de Statu.

P. Vatienus, cùm è præfectura Reatina Hiſtoria ſingularis.

Romam venienti noctu, duo iuuenes cum equis albis dixiſſent, Regem Perſen illo die captum, Senatui nunciauit: & primò, quaſi temerè de Rep. locutus eſſet, in carcerem coniectus eſt: pòſt à Paullo literis allatis, cùm idem dies conſtitiſſet, & agro à Senatu, & vacatione donatus eſt.

Cautio in accuſationibus, & contra delatores.

In his tamen omnibus adhibenda prudens cautio, ne auris detur infenſis, qui inimicos ſuos morte affici volent, vel quòd eos metuant, vel quòd oderunt: nec iis, qui vt canes venatici odorantur omnia: & inopia cirminum falſa inferunt: quæ in metu & periculo cùm creduntur faciliùs, tum finguntur impuniùs. Hoc genus hominum aliis exitia parantium, ſcire deberet ſibi paratam peſtem, vt participet parem.

Non danda materies ſermonis, aut rumoris improbi.

Non detur maleuolis probabilis materies ſermonis: hanc enim nacti, conabuntur alienare voluntatem ſociorum, aut ciuium.

Non danda etiam occaſio improbioris famæ: cùm ratio ſalúſque omnium, qui ad Remp. accedunt, non veritate ſolùm, ſed etiam fama nitatur: nam licet è macello laus petenda non ſit, eſt tamen ſæpè

populo & ſcenæ, vt dicitur, ſeruiendum: & omninò expetenda bona fama bonorum: vt libenti animo, ſtudioſéque Principis voluntati, commodis, opinioni in gubernanda Rep. ſeruiant, & obtemperent. Non enim mediocre telum ad res gerendas exiſtimare oportet beneuolentiam. Fundamenta illius ſunt iuſtitia, liberalitas, conſtantia: ſine quibus nihil poteſt eſſe laudabile. Expetenda bona fama. Fundamēta famæ.

De condecentia à Principe tenenda, & eius nouem adminiſtris; quibus fœlix, & auguſtus redditur Princeps, atque Principatus.

CAP. VIII.

OMNI in re quid ſit veri, videre, ſentire, & tueri decet: imperii dignitatíſque ſuæ retinentem eſſe: omnia facere forti ac libero animo: quē ſine conſtantia & æquabilitate nullum eſſe putaris. Omnino, ſi quicquam eſt decorum, nihil eſt profectò magis, quàm æquabilitas cùm vniuerſæ vitæ, tum ſingularum actionum. Decora Principi.

I. Æquabilitatis præſtantia. Preclara certè ea eſt in omni vita, & idem ſemper vultus, eadémque frons: vt de Socrate, itémque de Caio quoque Lælio excepimus. Philippum quidem

II. Facilitas. III. Humanitas. Comparatio Philippi & Alexandri. Macedonum regem, rebus geſtis & gloria ſuperatum à filió, facilitate & humanitate video ſuperiorē eſſe. Itaque alter ſemper magnus, alter ſæpè turpiſſimus fuit. vt rectè præcipere videantur, qui monent, vt quanto ſuperiores ſumus, tanto nos geramus ſubmiſſius, & perſpiciamus rerum humanarum imbecillitatem, varietatémque fortunæ.

Theophraſti iudiciū de Alexandro. Theophraſtus interitum deplorans Caliſthenis ſodalis ſui, rebus Alexandri proſperis angitur. Itaque dicit Caliſthenem incidiſſe in hominem ſumma potentia, ſummáque fortuna, ſed ignarum, quemadmodum rebus ſecundis vti conueniret.

Cyrus Xenophōtis. IIII. Grauitas. V. Comitas. Laudabilior Cyrus ille à Xenophonte, non ad hiſtoriæ fidem ſcriptus, ſed ad effigiem iuſti imperii, cuius ſumma grauitas ab illo philoſopho cum ſingulari comitate coniungitur: quos quidem libros non ſine cauſa noſter ille Africanus de manibus ponere non ſolebat: nullum eſt enim prætermiſſum in iis officium dili-

gentis & moderati imperii.

Atque ille quidem Princeps ingenii & doctrinæ Plato, tum denique fore beatas Reſpublicas putauit, ſi aut docti, aut ſapientes homines eas regere cœpiſſent: aut ij, qui regerent, omne ſtudium in doctrina ac ſapientia collocaſſent. hanc coniunctionem videlicet poteſtatis ac ſapientiæ, ſaluti cenſuit ciuitatibus eſſe poſſe: quod fortaſſe quondam vniuerſæ Reip. noſtræ contigit, vt is in ea ſummam poteſtatem haberet, cui in doctrina, cui in virtute, atque humanitate percipienda, plurimùm à pueritia ſtudii fuiſſet, & temporis collocatum. Quæ Reſp. beatæ? VI. Doctrina. VII. Sapientia. Salus ciuitatis.

In Gorgia Socrates, cùm eſſet ex eo quæſitum, Archelaum Perdicæ filium, qui tum fortunatiſſimus haberetur, nonne beatum putaret? haud (ſcio inquit) nunquam enim cum eo locutus ſum. Ain tu? An aliter id ſcire non potes? nullo modo. Tu igitur ne de Perſarum quidem Rege magno potes dicere beatúſ-ne ſit? An ego poſſum, cùm ignorem quàm ſit doctus, quàm vir bonus? Socratis opinio de fœlicitate Principum. Qui Rex beatus. VIII. Bonitas.

Ad hæc tibi propone altitudinem illam animi, vnam eſſe omnium rem præclariſſimam, & maximè dignam Principe, quæ IX. Altitudo animi.

nihil à ſtatu naturæ diſcedit, nihil à dignitate ſapientis: réſque gerit pro ſalute communi magnas, & vehemēter arduas, plenáſque laborum, & periculorum.

De Imperij moderatione, & rationis vſu Principibus conueniente, à Barbaris neglecto.

CHAP. IX.

Quale debet regentis eſſe imperium?

SIc Principum, ſic magiſtratuum, ſic populorum imperia ciuibus ſociíſque præſint, vt parentes liberis, corporibus animus. Munus autem animi eſt, ratione benè vti: & vt ſapientis animus, ſic Principis ita ſemper affectus eſſe debet, vt ratione optimè vtatur. Qualis ille ſit, quem tum moderatum, alias modeſtum, & temperatum, alias conſtantem continentémque dicimus. Nonnunquam hæc vocabula ad frugalitatis nomen, tanquam ad caput, referre volumus: quod niſi eo nomine virtutes continerentur, nunquam illud ita peruulgatum eſſet, vt iam prouerbij locum

Vt affectus debet eſſe animus Principis.

cum obtineret, *Hominem frugi omnia rectè facere.* Hoc verbo ſcio laudari Reges non ſolere. Frugi hominem dico, non multùm habet laudis in Rege: fortem, iuſtum, ſeuerum, grauem, magnanimum, largum, beneficum, liberalem, hæ ſunt regiæ laudes, illa priuata eſt. Vt volet, quiſque accipiat: ego tamen frugalitatem, id eſt, modeſtiam, & temperantiam, virtutem eſſe maximam iudico. non ita Xerxes: qui refertus omnibus muneribus, doníſque fortunæ, non æquitatu, non pedeſtribus copiis, non nauium multitudine, non infinito pondere auri contentus, præmium propoſuit, qui inueniſſet nouam voluptatem: qua ipſe inuenta, non fuit côntentus. neque enim vnquam finem inueniet libido. Hinc Diogenes diſputare ſolebat, quanto regem Perſarum vita fortunáque ſuperaret: ſibi nihil deeſſe, illi nihil ſatis vnquam fore: ſe eius voluptates non deſiderare, quibus nunquam ſatiari ille poſſet, ſuas eum conſequi nullo modo poſſe.

Homo frugi.

Regiæ virtutes, atque laudes.

Xerxes nũquam contentus.

Fortuna Diogenis, & Regis Perſarum.

Porro, ſolere aiunt barbaros Reges Perſarum, ac Syrorum, plures vxores habere: his autem vxoribus ciuitates attribuere, hoc modo: Hæc ciuitas mulieri in redimi-

Mos regũ Perſarum, & Syrorũ.

culum præbeat, hæc in collum, hæc in crines. Ita populos habent vniuerſos, non ſolùm cōſcios libidinis ſuæ, verùm etiam adminiſtros.

De Principum moribus: vt exemplo nocent, aut proſunt.

CAP. X.

Quomodo infundandantur vitia in ciuitates.

Exiſtimatio Principum lædi poteſt, non reprehendi vita.

QVo pernicioſius de Rep. merentur, qui ſic peccant, quòd non ſolùm vitia concipiunt ipſi, ſed ea infundant in ciuitates: quamuis in Principibus facilior ſit exiſtimatio, quàm reprehenſio: ideò quòd eos, ſi hoc faciunt, immoderatos poſſimus exiſtimare, crimen in eo conſtituere non poſſumus.

Principũ & parentũ vitia reticenda, ferẽdáque.

Immò, quod in communibus hominum ſenſibus, atque in ipſa natura poſitum, atque infixum eſt, facilè intelligo, non modò reticere homines Principum culpas, vti parentum, ſed etiam animo æquo ferre oportere.

Principis eſt modum ſibi apponere, leges aliis.

Ipſorum verò eſt, ſibi modum appo-

nere, leges aliis. Nam licet videre, ſi velint replicare memoriam temporum, qualeſcunque ſummi ciuitatis viri fuerunt, talem ciuitatem fuiſſe: quæcunque mutatio morum in Principibus extiterit, eandem in populo ſecuturam. Morum mutatio à Principe pendet.

Multùm itaque in exemplo eſt, ſtudioſè enim plerique facta Principum imitantur. vt cupiditatibus Principum, & vitiis, infici ſolet tota ciuitas: ſic emendari & corrigi continentiâ. Quid eſt negotii, continere eos, quibus præſis, ſi ipſe contineas, & maneat grauis & conſtans diſciplina? Barbarorum eſt in diem viuere: tua conſilia ſempiternum tempus ſpectare debent. Barbarorũ vita.

Vt præparatio neceſſariorum, lenitas, & continentia ſeruant: negligentia, acerbitas, & auaritia euertunt Imperantem, & Imperium.

CAP. XI.

Ærarium non ſit inops.

DANDA etiam opera eſt, ne (quod apud maiores noſtros ſæpè fiebat) propter ærarii tenuitatem, aſſiduitatémque bellorum, tributum ſit conferendum: ídque ne eueniat, multò antè erit prouidendum (nam obſurdeſcunt etiam boni ad vocem tributi) nec committendum, vt aliqua ſit in rebus gerendis expectatio, aut dilatio temporis. Breue tempus longum eſt imparatis; dies enim affert, & hora potiùs, niſi prouiſum eſt, magnas ſæpè clades. Certus autem dies, non vt ſacrificii, ſic conſilii expectari ſolet.

Rerum neceſſariarum copia paranda.

Sin qua neceſſitas huius muneris alicui obuenerit, danda erit opera, vt omnes intelligant, ſi ſalui eſſe velint, neceſſitati eſſe parendum: atque etiã omnes, qui Remp. gubernabunt, conſulere debebunt, vt earum rerum copia ſit, quæ ſunt neceſſariæ. quarum qualis cõparatio fieri ſoleat, & debeat, non eſt neceſſe diſputare. Eſt enim in promptu, tantum locus attingendus fuit.

Lenitas Principi vtilis.

Da te ſemper ad lenitatem, æquitatémque, vt tui rebus agitatis vſui tibi eſſe poſſint, & velint. Etenim, vt abs te affecti

fuerint, ita in te animatos reperies.

Cùm exercitum in Ciliciam ducerem, & regis Parthorum filius cum permagno exercitu tranſiſſet Euphratẽ, reperi ſocios infirmè animatos eſſe, & nouarum rerum expectatione ſuſpenſos. Nam eorum auxilia propter acerbitatẽ, atque iniurias imperii noſtri, aut ita imbecilla fuerant, vt non multùm nos iuuare poſſent, aut ita alienata à nobis, vt neque expectandũ ab iis, neque committendum iis quicquam eſſe videretur. Acerbitatis incommoda. Auerſis & imbecillis ſubditis nihil cõmittendum.

Caput autem eſt in omni procuratione negotii, & muneris publici, vt auaritiæ pellatur, etiam minima ſuſpicio. Vtinam, inquit C. Pontius Samnis, ad illa tempora me fortuna reſeruauiſſet, & tunc eſſem natus, quãdo Romani accipere dona cœpiſſent: non eſſem paſſus diutiùs eos imperare. ne illi multa ſæcula expectãda fuerunt. modò enim hoc malũ in hãc Remp. inuaſit. itaque facilè patior tunc potiùs Pontium fuiſſe, ſiquidem in illo tantum fuit roboris. Auaritiæ vitanda ſuſpicio.

Nullum igitur vitium tætrius, quàm auaritia. præſertim in Principibus, & Remp. gubernantibus: habere enim quæſtui Remp. non modò turpe eſt, ſed ſcele- Auaritiæ mala.

ratum etiam, & nefariũ. Itaq; quod Apollo Pythius oraculum edidit, Spartam nulla re alia, niſi auaritia, eſſe perituram: id videtur, non ſolùm Lacedæmoniis, ſed & omnibus opulẽtis populis prædixiſſe. nulla autem re, faciliùs conciliare beneuolentiã multitudinis poſſunt ij, qui Reip. præſunt, quàm abſtinentiâ, & continentiâ.

Bona continentiæ.

Genus largitionis pernicioſum.

Ab hoc genere largitionis, vt aliis detur, aliis auferatur, aberunt ij, qui Remp. tuebuntur. Nam propter hoc iniuriæ genus, Lacedæmonii Lyſandrum Ephorum expulerunt: Agin Regem (quod nunquam anteà apud eos acciderat) necauerunt: ex eóque tempore tantæ diſcordiæ ſecutæ ſunt, vt & tyranni exiſterent, & optimates exterminarentur, & præclariſſimè conſtituta Reſp. dilaberetur: nec verò ſolùm ipſa cecidit: ſed etiam reliquam Græciam euertit contagionibus malorum, quæ à Lacedæmoniis profecta, manarunt latiùs.

De liberalitate conueniente Principi.
CAP. XII.

VIDENDVM igitur eſt, vt ea liberalitate vtantur, quæ noceat nemini. Quare L. Syllæ, C. Cæſaris tranſlatio à iuſtis dominis ad alienos, non debet

liberale videri. nihil enim liberale, quod non eſt idem iuſtum, atque moderatum. Liberalitate vtendum iuſta & moderata.

Præclarè in epiſtola quadam, Alexandrũ filium Philippus accuſat, quòd largitione beneuolentiam Macedonum cõlectetur. Quæ te (malum inquit) ratio in iſtã ſpem induxit, vt eos tibi fideles putares fore, quos pecunia corrupiſſes? An tu id agis, vt Macedones, non te Regem ſuum, ſed miniſtrum, & præbitorem putent? Benè miniſtrum, & præbitorem, quod ſordidum Regi: melius etiam, quod largitionẽ corruptelam dixit eſſe: fit enim deterior, qui accipit, atque ad idem ſemper expectandũ paratior. Hoc ille filio, ſed præceptũ putemus omnibus. malè enim ſe res habet, cùm quod virtute effici debet, tentatur pecuniâ. Philippus Alexandri exagitat largitionẽ.

Philippus tamen non ſic cum exteris: nã diffidit vrbium portas, & ſubruit æmulos Reges muneribus: atque omnia caſtella expugnari poſſe dixit, in quæ modò aſellus onuſtus auro poſſet aſcendere. Philippus aduerſus exteros à ſuis diſcedit conſiliis, & monitis. Philippi dictum, & opinio de vi munerũ.

Ariſtoteles grauiter, & verè repræhendit effuſiones pecuniarum, quæ fiunt ad multitudinem deliniendam, immanibus iacturis, infinitiſque ſumptibus: quum præſertim neque neceſſitati ſubueniatur, ne- Effuſiones pecuniarũ ab Ariſtotele repræhenſæ.

que dignitas augeatur: ipſáque illa delinitio ſit ad breue exiguúmque tempus: in quo tamen ipſo, vnà cum ſatietate, memoria quoque moriatur voluptatis. Benè etiam colligit, hæc pueris & mulierculis, & ſeruis & ſeruorum ſimillimis liberis eſſe grata: graui verò homini, & ea, quæ fiunt, iudicio certo ponderanti, probari nullo modo poſſe.

Sequuntur 4. liberalitatis genera digna Principe.

I. In vſum Reip.

II. Ad vtilitatem eorũ, quibus benignè fieri Reip. eſt vtile.

Illæ impenſæ meliores ſunt, muri, naualia, portus, aquarum ductus, omniáque, quæ vel ad vſum Reip. pertinent, vel ad vtilitatem publicam: vt redimi è ſeruitute captos, locupletari tenuiores: quod quidem vulgò ſolitum fieri ab ordine noſtro, in oratione Craſſi ſcriptum copioſè videmus. Hanc ergo conſuetudinem benignitatis largitioni munerum longè antepono: hæc eſt grauium hominum, atque magnorum: illa quaſi aſſentatorum populi, multitudinis leuitatem voluptate quaſi titillantium. Conuenit etiam non vno modo in diſparibus cauſis affectum eſſe: alia cauſa eſt eius, qui calamitate premitur: & eius, qui res meliores quærit, nullis ſuis reb. aduerſis. propenſior benignitas eſſe debebit in calamitoſos, niſi fortè erunt digni calamitate.

Cautio tenenda.

Imitandus etiam Cyrus, qui præclara molientes donis & honoribus auxit; atque in omnium excitauit mentibus ardorem ad gloriam: ſimul ſtudia, quibus ſinguli enitebantur in iis, quæ illi probaret, & elaborare, & excellere. III. Erga præclara conſectantes.

Hoc autem in genere benignitatis excelluiſſe, regium fuit. nec mirandũ, cùm eſſet opulentiſſimus; ſed Regem cum ſuis contendiſſe, ac dignitatem cum humilitate de officiis, id non mediocrem Xenophonti admirationem mouet. Cyri mira comitas.

At hæc ille, ex aui monitis atque diſciplina, ne exhauriretur largiendo ærarium, nec deeſſent alij ad virtutem, & obſequia ſtimuli: cùm non eſſet facilè ſemper donare: nec vellet regia peruagari munera, armillas, torques, frena aurea: quæ apud Perſas nemini habere licuit, cui non ea Rex tribueret. Aſtyagis monita. Dona regia apud Perſas.

Id certè maximè tenendum eſt, præmia virtutis & officij ſancta & caſta eſſe òportere: neque ea, aut cum improbis communicari, aut in mediocribus hominibus peruulgari. Etenim minùs erunt homines virtutis cupidi, virtutis præmio peruulgato. Et qui ob egregia facta honorẽ adepti ſunt, ſi pari indignos affici vide- Præmia virtutis & officij nõ peruulganda.

rint, de ſua gloria putabunt delibari.

Cæſar, cùm quoſdam ornari voluit, non illos honeſtauit, ſed ornamenta ipſa turpauit, & viris diſplicuit clariſſimis.

IIII. Erga benè merentes.

Sit ſemper officiorum memoria, atque ratio: nec appareat vſquam remunerandi, aut deeſſe voluntas, aut non ſuppetere facultas. Benè meritos enim, quin colas, neque exorari fas eſt, neque eſt excuſatio difficultatis: neque æquum eſt tempore & die memoriam beneficij definire, aut differre: ſed potiùs anteuertere, ne liberalitatis fructu priueris & gratiæ, ídque omninò faciendum, ſi quid in modeſtos & verecundiores conferendum ſit.

Beneficia quando anteuertẽda.

Graue eſt enim homini pudenti petere aliquid magnum ab eo, de quo ſe benè meritum putet: ne id, quod petat exigere magis, quàm rogare, & in mercedis potiùs, quàm beneficij loco numerare videatur.

Principi ingrato eſſe nõ licet.

Sin benè merentes ſint huiuſmodi, quorum memoria poſteris prodatur, his ingrato eſſe non licet. Omnes enim immemorem beneficij oderunt: nec eſt tibi horum ſolis vtendum exiſtimationibus, ac iudiciis, qui nunc ſunt, hominum, ſed eorum etiam, qui futuri ſunt. Quan-

quam illorum erit verius iudicium, obtrectatione & maleuolentia liberatum.

Omnes tuere, quos mirificè de Rep. meritos eſſe animaduertes: & effice, ne quem pœniteat, Remp. quàm ſpem prædæ, & rapinarum ſequi maluiſſe.

Omninò cauendum, ne ea, quæ pertinent ad liberalem ſpeciem & dignitatem, immoderata ſint. Modus eſt optimus, decus ipſum tenere: & prudentia non parua, ſentire quid ſit ſatis: neſcire inertia, barbaries: prætergredi effuſio, probrum.

Videndum, ne obſit benignitas, & iis ipſis, quibus benignè videbitur fieri, & cæteris: tum, vt pro dignitate cuique tribuatur. Benignitas ne obſit.

Faceſſant ij, in quibus neque pecuniæ modus eſt: neque honoris, neque reliquarum cupiditatum: quas nulla præda vnquàm improbè parta minuit, ſed auget potiùs, atque inflammat, vt coërcendi magis, quàm dedocendi videantur. Inſatiabiles coërcendi.

Scire & meminiſſe expedit, facilè traduci ad mala conſilia, non modò corruptum, ſed inhiantem largitionibus animum.

De Præmiis & Pœnis.

Cap. XIII.

Reſp. continetur præmio, & pœna.

SOLON, qui & ſapientiſſimus fuit ex ſeptem, & legum ſcriptor ſolus ex ſeptem, Remp. duabus rebus contineri dixit, *præmio, & pœna.* Eſt ſcilicet vtriúſque rei modus, ſicut reliquarum, & quædam in vtroque genere mediocritas. Ne ſis in honoribus decernendis nimius, & tanquam prodigus: nec in animaduerſione, pœnáque durior. Sed ſceleris pœnã prætermittere, periculoſum puto; ne quis talem amentiam vellet imitari. Ita probanda eſt manſuetudo, atque clementia, vt adhibeatur Reip. cauſa ſeueritas, ſine qua adminiſtrari non poteſt. Salutaris ſeueritas vincit inanem ſpeciem clementiæ.

Mediocritas illa tenenda, quæ eſt inter nimium & parum.

Regula in ſeueritate, & clementia tenenda.

In his, vt in cæteris, optandum eſt, vt ij, qui præſunt, legum ſimiles ſint, quæ ad puniendum, non iracundia, ſed æquitate ducuntur: atque omnium ſalutem ſingulorum ſaluti anteponunt.

De Principis prudentia, moderāda temporum, rerum, & perſonarum ratione: & poſitæ de his tribus variæ cautiones, atque regulæ.

CAP. XIV.

OMNIBVS artibus volumus attributam eſſe eam, quæ communis appellatur prudentia: quam omnes, qui cuique artificio præſunt, debent habere: Principi eam, quæ verſatur in perſpiciendis rationibus conſtituendorũ, & regendorum Imperiorum: necnon illam, quæ eſt ſcientia opportunitatis idoneorum ad agendum temporum. Nam res geruntur auctoritate, ſententia, conſilio: quod ex re, perſona, tempore capiendum eſt: & tanquam nauigium, & curſus, ex Reip. tempeſtate moderandum: cùm oporteat non ſemper eaſdem ſententias, rationéſue, ſed quaſcunque Reip. Status, inclinatio temporum, ratio concordiæ poſtulat, tenere: in magno motu, in conuerſione rerum, & pertur- Communis prudentia.

batione, temporibus potiùs parere, quàm moribus: & tamen idem ſemper ſpectare, nempè Dei cultum, ſalutem populi.

Platonis præſcriptũ. Id enim iubet Plato, quem ego auctorem vehementer ſequor, TANTVM contendere in Rep. quantum probare tuis ciuibus poſſis: vim neque parenti, neque patriæ afferre oportere. Atque hanc quidem ille cauſam ſibi ait non attingendæ Reip. fuiſſe, quòd cùm offendiſſet populum Athenienſem, propè iam deſipientem ſenectute, tum eum nec perſuadendo, nec cogendo regi poſſe vidiſſet, cùm perſuaderi poſſe diffideret, cogi fas eſſe non arbitraretur.

Vides quanta vis temporum ſit, quanta varietas rerum, quàm incerti exitus, quàm flexibiles hominum voluntates: quid verò inſidiarum, quid vanitatis in vita, tecum cogita.

Cato nocuit interdum Reip. Cato optimo animo vtens & ſumma fide, nocuit interdum Reip. dixit enim tanquam in Platonis πολιτεία, non tanquam in Romuli fæce ſententiam: & nimis præfractè ærarium, ac inſtituta maiorum defendens, à Senatu, & Equeſtrem ordinem, & homines clariſſimos abalienauit.

Præſtare hoc Senator debet, quantum poteſt, ne quis vir clarus, aut potens Principi, vel Ordini iure iraſci poſſe videatur: atque hoc, ſi inimiciſſimus alicui eſſet, ſentire tamen deberet Reip. cauſa. quæ omninò cenſenda eſt contentionem cum eiuſmodi viris nolle fieri, & ne fiat recuſare. Senator neminem clarum offenſum reddat.

Si intellexeris ſubeſſe quid opinionis incommodæ, imprudentiâ, aut artificiis quorumdam viro inculcatum acri, ſauciúmque eſſe eius animum, & incidiſſe quaſdam odioſas ſuſpiciones: iis mederi ſtude, & fluctuantem ad te conuerte. Fluctuantes firmandi.

Non minùs puta eſſe probandam medicinam, quæ ſanabit vitioſas partes Reip. quàm quæ execabit.

Imitare bonos & alto Principes animo, qui malunt commemorare ſe, cùm perdere poſſent, peperciſſe, quàm, cùm parcere poſſent, perdidiſſe. Conſuetudo bonorũ imitanda Principum in ignoſcendo.

Et qui, cùm parcere, vel lædere poſſunt, ignoſcendi quærunt cauſas, non puniendi occaſiones: quod, vti iudicis lenti & conſiderati, ſic Principis clementis eſt proprium.

Eos, quibus peperceris, omni metu libera, ne reſidere in te vllam partem ira-

cundiæ ſuſpicentur.

Cautiones de priuilegiis & honoribus.

De priuilegiis & honoribus illud valde conſiderandum, ne iniuria detrahantur.

Multis nocuit alienaſſe eos, qui valuere, aut ingenio, aut gratia, aut potentia, aut militari virtute.

Eſt grauius ſpoliari honore, quàm non augeri dignitate: & acriores morſus ſunt intermiſſæ libertatis, quàm retentæ.

Inſuetus contumeliæ, inſolens infamiæ, acer in ferro, ægrè omni animi impetu, dolori, & iracundiæ paret, cùm ex amplo ſtatu concidit.

Nunquam dederis hominem magnis facultatibus ingenij, conſilij, gratiæ, immò ne parùm ſanum nobilem potentem, perditis hominibus, quò concurrant.

Cæſar alienatus perdidit Rēp. Romanam.

Cæſar Pompeio contendente, ne ipſius ratio haberetur, deſcendit ad extrema: & concitata iuuentute, dignitatem labefactauit veteris Reip. & Imperij.

Mutatio rerum magnarum ſēſim facienda.

Si facienda eſt alicuius magnæ rei mutatio, eam, ſi tempora adiuuabunt, faciliùs commodiúſque facies: ſin minùs, ſenſim erit, pedetentímque facienda: vt amicitias, quæ minùs delectent, & minùs probentur, magis decere cenſent ſapientes

pientes ſenſim diſſuere, quàm repentè præcidere.

In omni fortuna recta & honeſta retine. Nihil cuiquam fieri, dari, auferríue debet, quod malè cogitantibus exemplo, aut præſidio ſit.

Cautiones firmæ, vt Princeps recta præſtet ſuis, hi non decliment ab officio.

Noli tribuere potentibus, quæ cupiditatem & arrogantiam incendere poſſint.

Senatus multos decreuit eximios honores C. Cæſari, & propè ſingulares: prouinciam extra ordinem: ſupplicationes numero, vt nemini vllo ex bello: honore, vt omninò nemini: quinquennij imperij prorogationem, vt abſentis ratio haberetur: his ille rebus ita conualuit, vt exercitum & prouinciam inuito Senatu teneret, impendiò magis oderit Senatum: Rex populi Romani, dominúſquè omnium gentium eſſe concupiſceret, ídque perficeret. Sed horum omniũ fons vnus, imbecillo reſiſtendum fuit, & id erat facile. Pompeius Cæſarem ſerò cœpit timere: qui mallem tantas ei vires non dediſſet, quàm poſteà tam valenti reſtitiſſet.

Quæ res Cæſarem ad ſummũ extulerant imperium?

Quanta ſit in quoque fides, tãtum cuíque committe: imperium verò iis ſolùm, quos poſſis rectè facientes facilè diligere, minùs conſulentes tibi, facillimè coer-

Quatenus, & quibus Principum committẽda negotia, & quibus imperium.

cere.

Humana natura ſecundis inſoleſcit.

Singularis homo priuatus, niſi magna ſapientia præditus, vix facilè ſeſe regionibus officiorum magnis in fortunis, & copiis continet: nedum in magna fortuna natus, & educatus, ſemper in laude verſatus, circunfluens gloria.

Alexander Rex appellatus ſuperbit, & fit immanis.

Non vides ipſum illum Ariſtotelis diſcipulum, ſummo ingenio, ſumma modeſtia, poſtquã Rex appellatus ſit, ſuperbum, crudelem, immoderatum fuiſſe? hunc de pompa, Quirini contubernalem, qui ſibi opinionis errore finxerat principatum, cùm omnes opes & ſuas, & populi Rom. Pompeius ad eum detuliſſet, exercitu populi Rom. populum ipſum Rom. Pompeiúmque oppreſſiſſe: & ciuitatẽ non modò liberam, ſed etiam gentibus imperantem, ſeruire ſibi coëgiſſe? Nos malè cauimus Reip. qui vlli maiores opes, & maiora præſidia, quàm libertas pati potuit, conceſſimus.

Cæſar à Rep. ornatus Remp. opprimit.

Septem hominũ genera, quibus nil committẽdũ.

1 2 3 Nihil ei cõmiſeris,[1] qui omnia ad ſuam vtilitatem refert: [2] aut cui prudentia in conſilio deeſſe ſolet. [3] Si quis eſt, in quo iam offenderis, de quo aliquid ſenſeris, huic nihil credideris, nullam partem exiſtimationis tuæ commiſeris.

Nemo vnquam ſapiens proditori credendum putauit.

4 Culpa illa, BIS AD EVNDEM vulgari reprehenſa prouerbio, in Statu valdè periculoſa habetur. 4.

Qui caſus noſtri meminerit, nunquã cuiuſquam 5 inuidi, & 6 perfidi conſilio 5. vtetur, nec 7 inerti crediturus eſt. 6. 7.

Illum verò ne reieceris, cui acciderit, quod homini pudenti, & cupido ſatisfaciendi Reip. boníſque omnibus accidere ſolet, vt conſilium ſequatur periculoſum magis, dum ſe probarit, quam tutum, quod habere poſſit obtrectationem.

Ornandus, quem honeſtas ducit in pericula.

Pro nemine, càm agetur de tua ſalute, vel de ſumma rerum, vadem acceperis. Eſt enim grauior, & difficilior animi, & ſententiæ, maximis præſertim in rebus, pro altero, quàm pecuniæ obligatio. Hæc enim ſolui poteſt, & eſt rei familiaris iactura probabilis: tibi & Statui, quod quis ſpoponderit, quemadmodum ſoluat, niſi is dependi facilè patitur, pro quo ſpoponderit?

Vas de Statu, & ſalute Principis, non accipiendus.

Sic tibi ſemper caue, vt in eorum, à quibus cauendum erit, poteſtate, non ſis, ſed illi potiùs in tua.

Cautio digna Principe.

Etenim neque de ſtatu tuæ dignitatis

eſt recedendum: neque ſine tuis copiis intra alterius præſidia veniendum.

Aures dandæ veris. Sint aures tuæ, quæ id, quod audiunt, exiſtimentur audire, non in quas ficte, ac ſimulate, quæſtus cauſa inſuſurretur.

Calumniæ quæſtus turpiſſim'. Omnium autem eſt turpiſſimus, & ob perniciem, quam ſtruit innocentibus, coërcendus maximè, calumniæ quæſtus.

Peſtes aulæ. Euitandæ ſunt omninò, & obterendæ nefariæ peſtes hominum, bono ac laude aliena dolētium: quæ principes nonnunquam à viris claris alienant, & hos immutant Principi.

Hos Ageſilaus magis oderat, quàm fures: quòd grauius eſſe duceret amicis, quàm facultatibus ſpoliari. Tum benè accidit, quum veritas emergit, & innocentiæ defenſio interclusa reſpirat: quòd aut ij, qui ad fraudem callidi ſunt, non tantùm audent, quantum excogitant: aut ij, quorum eminet audacia, atque proiecta eſt, à conſiliis malitiæ deſeruntur.

Credulitatis error. Crudelitas error eſt magis, quàm culpa: & quidem in optimi cuiúſque mentem facillimè irrepit. Sed hoc vitio decipi in ſtatu periculoſum.

Epicharmea cautio. Quocirca, ne credulitate res ſumma fallatur, ἐπιχάρμειον, illud teneto, *Neruos*

atque artus eſſe ſapientiæ, non temerè credere, & tuum ſit elogium, NEC DECIPI POSSE, NEC VINCI.

De Principis annulo, Senatu, Senatoribus, & Conſilio.

CAP. XV.

SIT annulus, non vt vas aliquod, ſed tanquam ipſe tu: non miniſter alienæ voluntatis, ſed teſtis tuæ. *Annulus ſacer.*

Senatus ſit ἄρειος πάγος, conſtans, ſeuerus, grauis, fortis. *Senatus quis.*

Omnia tuus Senator præſtet Reip. quæ præſtare debet is, qui eſt in eo gradu collocatus: nec illa modò, quæ nimirum ſola ab homine ſunt præſtanda, fidem, vigilantiam, patriæ caritatem: ea ſunt enim, quæ nemo eſt, qui non præſtare debeat. Ego autem ei, qui ſententiam dicat in principibus de Rep. puto etiam prudentiam eſſe præſtandam. nec me, quum mihi tantũ ſumſerim, vt gubernacula Reip. prenderem, minùs pútarim repræhẽdendum, ſi inutiliter aliquid Senatui ſuaſe- *Quæ à ſenatore præſtanda?*

rim, quàm ſi infideliter. Neque etiam me cenſuerim excuſandum, ſi cùm Reſp. erit tuenda, vel defatigatus requiem quæſierim ex magnis occupationibus, vel ſtatuerim minùs bonis temporibus in Senatum non venire. quia *nulla laſsitudo, aut timor impedire officium, & fidem debet.*

Quorum conſilio vtendum.

Vtendum conſilio fidelium, & ſapientum: híſque tribuenda eſt auctoritas. Neutiquam ferendum, vt contemnantur. ſin quis tanta improbitate vſus fuerit, cogitandum, in illorum iniuria te eſſe deſpectum, auctoritatémque tuam abiectam: omnia huiuſmodi, ad exemplum eſſe pernicioſa, & ne progrediantur, coërcenda. Serpit enim malum conſuetudine peccãdi: ac in audacibus creſcit, cùm pœna affuit, & licentia conſecuta eſt.

Principi fit iniuria, quæ fit iis, qui ſunt à conſiliis.

Singularis cautio in deliberationibus & conſiliis.

Non parùm proderit ſecretò in concilium arceſſere, quos fide, & rerum vſu cæteros anteire nôueris: vt cum eis rerum euenta, acta, & agenda communices, & examines: ac quid ſentiant liberè proferre iubeas: vel in præſenti, ſi conuenit: vel ſi res grauior eſt, & differri poſſit, ea deliberata. Sic enim, quæ ab eis tractabũtur, maturitatem tibi dabunt diſcernendi vera à ſimulatis, ac animaduertendi, quid

factu ſit melius: & tu magna cum laude ac fructu edes, quæ illi conſulta ad te, & exquiſita deferent.

In omnibus, quæ dubitationem afferunt, videndum eſt, non modò quid quiſque adhibitus ad deliberandam loquatur, ſed etiam quid quiſque ſentiat: atque etiam qua de cauſa quiſque ſentiat: & ne qua affectione ducatur, aut motu animi.

De Aſſentatoribus vitandis.

CAP. XVI.

Cauendum, ne Aſſenſatoribus patefacias aures. Malè Pompeius, qui in bello, cũ omnium noſtrum coniunctum eſſe periculum ſuo cerneret, certorũ hominum minimè prudentium conſilio vtebatur. Aſſentatores vitãdi.

Si tibi imponi non vis, oſtende leuitatẽ, aſſentationem, & animos, non officiis, ſed temporibus ſeruientes, tibi diſplicere.

Claudendæ ſunt aures blandis vocibus, & quidem primis. Nam cùm initium fecerunt, admiſſæque ſunt, plus audent.

Veritatis odiū, quæ pariat mala.

Neutiquam committendum, vt exiſtimeris veritatem odiſſe, in recta conſulentes iracundiam exercere, & odia: quæ ſunt venena fidelium conſiliorum, eſcæ prauorum, incitamenta perfidiæ, lenocinia obſequij: quod erroribus indulgens, præcipites multos ferri ſinit. Maxima autem culpa in iis eſt, qui & veritatem aſpernantur, & in fraudem obſequio impelluntur: quod illi potiſſimùm faciunt, qui ipſi ſibi aſſentantur, & ſe maximè ipſi delectant. Omninò eſt amans ſui virtus: optimè enim ſe ipſa nouit, quámque amabilis ſit, intelligit. Ego autem non de virtute nunc loquor, ſed de virtutis opinione. Virtute enim ipſa non tam multi præditi eſſe, quàm videri volunt. Hos delectat aſſentatio: his fictus ad ipſorum voluntatem ſermo, quum adhibetur, orationem illam vanam, teſtimonium eſſe laudum ſuarum putant. Nullum eſt igitur hoc obſequium, quum alter verum audire non vult, alter ad mentiendum paratus eſt.

Obſequiū fraudulentum.

Vera aſpernantis ſalus deſperanda.

Cuius autem aures, ita clauſæ veritati ſunt, vt verum audire nequeat, huius ſalus deſperanda eſt.

De auctoritate retinenda: & vitandis prauis animi affectibus, quibus hæc minuitur.

CAP. XVII.

CONSTANTIA eſt adhibenda, & grauitas, quæ abſit non ſolùm à leuitate, verùm etiam à pertinacia, & arrogantia.

Cautiones vtiles, & neceſſariæ ad dignitatẽ, auctoritatémque retinendam.

I. II. Sapiens etiam imitandus prætor, qui offenſionem vitat æquabilitate decernẽdi, beneuolentiam adiungit lenitate audiendi, & in ſatisfaciendo diligentia.

III. In ſumma, ea ſit gubernandi ratio & vita, in qua non reſideat inertiæ, aut leuitatis vlla ſuſpicio.

IIII. Nunquam omninò cõmittendum eſt, vt imbellis timidúſque videare.

V. Si quid metuendum accidit, diſſimula: præſenti animo vtere, & conſilio, nec à ratione diſcede: quod fecit noſtra Reſp. cùm ſæpè alias, tum maximè bello Punico ſecundo: quæ Cannenſi calamitate accepta, maiores animos habuit, quàm vnquam rebus ſecundis: Nulla timoris ſigni-

ficatio, nulla mentio pacis.

Neque enim decet, aut conuenit Principi, periculo vlli ſubmittere animum.

Quemadmodum ſcalarum gradus, ſi alios tollas, alios incidas, nonnullos malè cohærentes relinquas, ruinæ periculum ſtruas, non aſcenſum pares: Ita, ſi in acerbis caſibus Reip. ipſam reliqueris diſſolutam, nec te oſtenderis in confirmanda tuorum ſalute, aut periculum morando fortem, perniciem accelerabis, non reparabis, quæ dilapſa ſunt.

VI. Quæ conſilio prouideri poterunt, caue: atque perfice, vt minùs ſapienter prouiſa, diligentia tua corrigantur. Vidi Pompeium XIIII. calẽdas Februarias, [1] plenum formidinis: illo ipſo die ſenſi, quid ageret: nunquam mihi poſteà placuit, nec vnquã aliud in alio peccare deſtitit: [2] nõ animus erat, [3] non conſiliũ, [4] non copiæ, [5] nõ diligentia. [6] Mitto illam fugã ab vrbe turpiſſimã, [7] timidas in oppido conciones, [8] ignorationem non ſolùm aduerſarii, ſed etiam ſuarum copiarum. quid quæris? Nihil boni, præter cauſam, cauſam ſolã Cæſaris cauſa non habuit: cæteríſque rebus abundauit, vigilantia, celeritate, diligentia: qua ſi vſi eſſent noſtri, Remp. recupe-

Pompei errores octo.

aſſemus.

Vt in hoc gradu poſitum: [1] animo eſſe nolim fracto rebus in aſperis, [2] ſic nec cõmunem naturæ ſenſum repudiante. hanc enim animi duritiã, ſicut corporis, quod cùm vritur, non ſentit, ſtuporem potiùs, quàm virtutem putarim.

1 Animi 2 tria vitia inde cora valdè Principi.

Fugiendum etiam illud, ne proiiciat, & offerat ſe periculis ſine cauſa: quo nihil poteſt eſſe ſtultius. 3.

Gloriam in morte debent Principes, nõ culpæ repræhenſionem, & ſtultitiæ vituperationem relinquere.

Laudanda Planci ſapientia, qui per hanc temeritatem labi noluit. duobus enim exercitibus cõiunctis obiicere exercitum fideliſſimum, maxima auxilia, principes Galliæ, prouinciam cunctam; ſummæ dementiæ, & temeritatis eſſe vidit: ſiſque, ſi ita oppreſſus eſſet, remque pub. ſecum perdidiſſet, mortuo non modò honorem, ſed miſericordiam quoque defuturam.

Plancus proponitur ad imitandum.

Boni luxerunt mortem Trebonii. At luêre tamen, qui dicebant (duri illi quidem, ſed tamen dicebant) minùs dolendum, quòd ab homine impuro, nefarióque non cauerit.

Mors Trebonii cur non dolenda?

Quæ ad ſe, & Principatum tuendum, facere, ac parata habere Princeps debeat.

Cap. XVIII.

Rex Ariobarzanes Ciceronis conſilio ſeruatus.

QVI multorum cuſtodem ſe profitetur, eum ſapientes ſui primùm capitis aiunt cuſtodem eſſe opertere: vt ſui me monitore fuerat Rex Ariobarzanes.

Decretum Senatus Rom. ſingulare.

Nam, quum Senatus auctoritas interceſſiſſet, vt eius Regis ſalutem & incolumitatem defenderem: Regi Regnóque præſidio eſſem: adiunxiſſetque ſalutem eius Regis populo ſénatuíque magnæ curæ eſſe, quod nullo vnquam de Rege decretum eſſet à noſtro ordine: iudicium ſenatus ad eum detuli, & patefactis inſidiis, quas vitæ illius & Regno fieri intelligebam, monui Regem, vt omnem diligentiam ad ſe conſeruandum adhiberet: amicóſque iam patris eius iudicio probatos hortatus ſum, Regis ſui vitam, docti caſu acerbiſſimo patris eius, omni cura cu-

ꝛodiáque defenderent: illum etiam co-
ortatus ſum, vt *in ſua vita conſeruanda pri-
ùm regnare diſceret* : à quibus perſpexiſſet
bi inſidias paratas, in eos vteretur iure re-
io: pœna afficeret eos, quos neceſſe eſ-
t: reliquos metu liberaret: præſidio exer-
itus mei ad eorum, qui in culpa eſſent,
morem potiùs, quàm ad contentionem
teretur: ſic ego eum præſentibus inſidiis
beraui: neque ſolùm ei ſaluti fui, ſed etiã
uraui, vt cum auctoritate regnaret.

Principis cautio, ſubditorum cautio eſt. Subditorum cautio.
x vnius plerumque vita, pendet ſalus om-
ium.

Nihil eſt magis neceſſarium, quàm pa- Princeps imparatus ab armis eſſe non debet.
ata habere ſemper arma, quibus vel ipſe
ectus eſſe poſſis, vel prouocare impro-
os, vel te vlciſci laceſſitus: item ornatas
abere naues in prouinciis, quæ exitus Apparatus naualis, qui bus prouinciis neceſſarius.
ndíque habent maritimos. Siquidem in
s naualis apparatus, & mari plurimùm
oſſe, cura debet eſſe antiquiſſima, conſi-
o Themiſtocleo: quo, qui mare teneat,
erum potiri poſſe exiſtimatur.

Firmamenta magna reputa Imperii,
mnia explorare: monita non negligere:
uces, magiſtratus habere fideles, inge-
uos, continentes: vrbibus, & limitibus,

vt ſatis ſit præſidij conſulere & prouidere. Etenim facilè euertitur diſſolutè & negligenter imperans: nec non imperatus à militibus & pecunia.

Immò hoc amplius, exiſtimo in regione atque prouincia, quæ mari cincta, portubus diſtincta, inſulis circundata eſt, non ſolùm præſidii, ſed etiam ornandi imperii cauſa nauigandum eſſe. Hæc enim ratio, ac magnitudo animorum in maioribus noſtris fuit, vt, cùm in priuatis rebus, ſuíſque ſumptibus minimo contenti, tenuiſſimo cultu viuerent: in imperio, atque in publica dignitate, omnia ad gloriam, ſplendorémque reuocarent. quæritur enim in re domeſtica, cõtinentiæ laus: in publica, dignitatis.

De otioſis ad laborem traducendis: vt omnes ſibi ſint & Statui vtiles: inertes, aut turbulenti nulli. Item de præcidendis ſuis & ſuorum vitijs.

Cap. XIX.

SI vſpiam agri fuerint deſerti à plebe, atque à cultura hominum, fiat in eos deductio, vt ſentinæ rouinciarum vrbiumque exhauriantur, t ſolitudo frequentetur: idque ſine inuria veterum poſſeſſorum, vt non alteros emouiſſe, ſed vtroſque conſtituiſſe videâre. Deductio vtilis Reip.

Omnis tenenda ratio, qua ab otio traucantur animi, ad honeſtas & vtiles vitæ tes, ſtudia, labores. Id variè fiet: [1] primò, velut certamina quædam conſtituanir in ſingulis, & iis præmia, qui cæteris ræſtiterint. Quæ enim rara & ardua sűt, ex præmio pulchra & iucunda homiibus videri ſolent. Ponuntur 4. modi, quibus ab ocio ad labores traducentur ciues. 1 Præmia cőſtituēda excellenti.

Magnam etiam habet vim Reip. diſcilina. Cretum leges, itemque Lycurgi, laoribus erudiunt iuuentutem, venando, urrendo, eſuriendo, ſitiendo, algendo, ſtuando. Illi enim, qui Græciæ formam erumpublicarum dederunt, corpora iuenum firmari labore voluerunt: quod partiatæ etiam in fœminas tranſtulerűt, uæ ceteris in vrbibus, molliſſimo cultu, rietum vmbris occuluntur: illi autem oluerunt nihil horum ſimile eſſe apud 2 Publica diſciplina. Iuuenum corpora labore firmata, Græcorum legibus.

Lacænæ virgines. Lacænas virgines: quibus magis palæſtra, Eurotas, ſol, puluis, labor, militia ſtudio eſt, quàm fertilitas barbara.

Reſpōſum Spartiatæ. Fuit hæc gens fortis, dum Lycurgi leges vigebant; è quibus vnus, cùm Perſes hoſtis in colloquio dixiſſet glorians, ſolem præ iaculorum multitudine & ſagittarum non videbitis: In vmbra igitur, inquit, pugnabimus. Viros commemoro. Lacænæ reſponſum. qualis tandem Lacæna, quæ cùm filium in prælium miſiſſet, & interfectum audiſſet: Iccirco, inquit, genueram, vt eſſet, qui, pro patria, morti non dubitaret occumbere.

Exercitus Rom. Eſto: fortes & duri Spartiatæ, quid Romani? noſtri exercitus primùm vnde nomen habent, vides: deinde qui labor, Milites Rom. quantus agminis: ferre plus dimidiati menſis cibaria: ferre, ſi quid ad vſum velint: ferre vallum. nam ſcutum, gladium, galeam in onere noſtri milites non plus numerant, quàm humeros, lacertos, manus: arma enim, membra militis eſſe dicunt: quæ quidem ita geruntur aptè, vt, ſi vſus foret, âbiectis oneribus, expeditis ar-Exercitatio legionum. mis, vt membris, pugnare poſſint. Quid exercitatio legionum? Cur tantum intereſt inter nouum & veterem exercitum?

ætas

ætas tironum plerumque melior: ſed ferre laborem, contemnere vulnus conſuetudo docet. ; Quinetiam eſt intemperans militaris in forti viro gloria. 3. Gloria.

Omninò clari & nobilitati labores ſunt faciles.

Quæ flamma eſt, per quam non curſunt ii, qui honores ambiunt? Itaque ſemper Africanus Socraticum Xenophontem in manibus habebat: cuius in primis illud laudabat, quod diceret eoſdem labores non eſſe æque graues imperatori & militi: quòd ipſe honos laborem leuiorem faceret Imperatorum. 4. Honores? Quid non deſignat honos?

Multas ad res perutiles Xenophontis libri ſunt: quos lege quæſo ſtudiosè: quàm copiosè ab eo agricultura laudatur in eo libro, qui eſt de tuenda re familiari, qui Oeconomicus inſcribitur: atque vt intelligas nihil ei tam regale videri, quàm ſtudium agri colendi, Socrates in eo libro loquitur cum Critobulo, Cyrum minorem, Perſarum regem, præſtantem ingenio, atque imperii gloria, quum Lyſander Lacedæmonius vir ſummæ virtutis veniſſet ad eum Sardis, eíque dona à ſociis attuliſſet: & cæteris in rebus comem erga Lyſandrum, atque humanum fuiſſe: & ei Xenophon legendus. Studium regale.

quendam conſeptum agrum, diligenter conſitum oſtendiſſe. quum autem admiraretur Lyſander, & proceritates arborũ, & directos in quincuncem ordines, & humum ſubactam atque puram, & ſuauitatem odorum, qui afflarentur è floribus: tum eum dixiſſe, mirari ſe non modò diligentiam, ſed etiam ſolertiam eius, à quo eſſent illa dimenſa, atque deſcripta: & ei Cyrum reſpondiſſe: Atqui ego omnia iſta ſum dimenſus, mei ſunt ordines, mea deſcriptio: multæ etiam iſtarum arborum mea manu ſunt ſatæ. Tum Lyſandrũ intuentem purpuram eius, & nitorem corporis, ornatúmque Perſicum multo auro, multíſque gemmis, dixiſſe: Rectè verò te, Cyre, beatum ferunt, quoniam virtuti tuæ fortuna coniuncta eſt.

Ager à Cyro dimenſus, & conſitus.

Imitanda, non Cyri modò, aut Scipionis facta fortia, ſed etiam conſilia Romani illius: qui leue eſſe iudicans, non regium, nec magnificum, ſe ſolùm virtutis ſtudioſum præſtare, enitebatur continentes eos reddere, & in re militari præſtantes, quibus imperabat.

Vitiis non indulgendum.

Prudentis & magnanimi Principis eſſe crede, naſcentia vitia, tum ſua, tum ſuorum præcindere, creſcentibus non in-

dulgere. Qui enim vitiis indulget, ea nutrit, & partem ſuſcipit vitiorum: qui modum apponit, ſimiliter facit, vt ſe poſſe putet eum, qui è rupe præcipitauerit, ſuſtinere ſe, cùm velit.

De virtutibus, quæ animos Principi conciliant: & vitiis, quæ alienant.

Cap. XX.

Vacandvm eſt omni perturbatione, vt tranquillitas adſit, & ſecuritas, quæ afferat tum conſtantiam, tum etiam dignitatem. nihil enim laudabilius, nihil magno & præclaro viro dignius placabilitate, atque clementia. Tranquillitatis bona.

Difficile etiam dictu eſt, quantopere conciliet animos comitas affabilitáſque ſermonis. Extant epiſtolæ & Philippi ad Alexandrum, & Antipatri ad Caſſandrum, & Antigoni ad Philippum, trium prudentiſſimorum (ſic enim accepimus) quibus præcipiunt, vt oratione benigna multitudinis animos ad beneuolentiam Affabilitas ſermonis beneuolentiam conciliat.

alliciant, militéſque blandè appellando, ſermone deliniant.

Miſcenda cum his, & retinenda maieſtas, quæ reuerentiam: auctoritas, quæ obſequium: grauitas, quæ obſeruantiam parat.

Res magna perſonam tueri Principis.

O Dij immortales! quam magnum eſt perſonam in Rep. tueri Principis! quæ non animos ſolùm debet, ſed etiam oculis & auribus ſeruire ciuium: ne aſpera videatur natura, difficilis aditus, ſeuerior vultus, ſuperba reſponſa, inſolens vita, fides lubrica.

Mala iracundiæ.

Exercenda eſt facilitas, & altitudo animi, quæ dicitur: ne ſi iraſcaris, aut intempeſtiuè accedentibus, aut impudenter rogantibus, in moroſitatem inutilem, & odioſam incidas: atque vincaris artificio beneuolentiæ colligendæ ab iis, qui neque Cyrum Xenophontis, neque Ageſilaum nouerunt: quorum Regum, ſummo in imperio, nemo vnquàm verbum vllum aſperius audiuit. quod contrà fit à Barbaris: quorum ſunt hæc imperia: *Animaduerte, & dicto pare: & præter rogatum, ſi loquare*: & illæ minæ: *Si te ſecundo lumine hic offendero, moriere*: quæ non, vt delectemur ſolùm legere & ſpe-

ſtare debemus, ſed cauere etiam, & fugere diſcamus.

Nihil pulchrius in tanto faſtigio collocatis, quàm multarum rerum veniam dare, nullius petere.

Nullæ ſint vehementiores animi concitationes: nulla maledicta: nullæ contumeliæ: quæ cùm abhorrent ab humanitate, tũ verò contraria ſunt Imperio, & dignitati. Nam ſi implacabiles ſunt iracundiæ, ſumma eſt acerbitas: ſin autem exorabiles, ſumma leuitas: quæ tamen (vt in malis) acerbitati anteponenda eſt. Quid Achille Homerico fœdius? quid Agammemnone in iurgio? Nam Aiacem quidem ira ad furorem mortémque perduxit. Alexander Rex, cùm interemiſſet Clitum familiarem ſuum, vix à ſe manus abſtinuit: tanta vis fuit pœnitendi.

Nihil eſt tam deforme, quàm ad ſummum imperium etiam acerbitatem naturæ adiungere. Nec quicquam incendit magis odia, offenſionéſque hominum, quàm ad iniurias omnia coæquare. Habet enim quendam aculeum contumelia, quem pati pudentes, ac viri boni difficillimè poſſunt, nedum

Contumeliarum aculei pernicioſi.

factioſi, aut inſolentes, animo mobili, & elato.

In omni ſermone imitandi ſapientes, qui dicto aliquo, aut reſponſo neminem alienant, aut irritant : tum etiam oratores boni, qui non ſolùm, quod opus eſt, dicunt : ſed etiam quod non opus eſt, non dicunt : quod obeſt, omninò cauent, & reticent.

Principis curæ, officia, ſtudia qualia ſint : & in quibus poſita.

CAP. XXI.

Platonis præcepta duo.

OMNINO qui præfuturi ſunt, duo Platonis præcepta teneant : vnum, vt vtilitatem ciuiũ ſic tueantur, vt quidquid agant, ad eam referant, obliti commodorum ſuorum : alterum, vt totum corpus regni curent, ne dum partem aliquam tuentur, reliquas deſerant. Qui autem

parti ciuium conſulunt, partem negligunt, rem pernicioſiſſimam inducunt, diſcordiam.

Hinc non ſolùm ſeditiones, ſed peſtifera etiam bella ciuilia, quæ grauis & dignus principatu fugiet, atque oderit, tradétque ſe totum, vt omnibus conſulat: imprimíſque operam dabit, vt iuris, & iudiciorum æquitate, ſuũm quíſque teneat, & neque tenuiores propter humilitatem circunueniantur; neque locupletibus ad ſua, vel tenenda, vel recuperanda obſit inuidia.

Iuris & iudiciorum æquitas.

Ac mihi quidem videntur omnia eſſe ab iis referenda, qui præſunt aliis, vt ij, qui eorum in imperio erunt, ſint quàm beatiſſimi: nullæ ſint ſeditiones, nullæ diſcordiæ, tollantur latrocinia, cædes reprimantur: remoueatur à fama, & à fortunis, & ab otio locupletium, illa acerbiſſima miniſtra auaritiæ, calumnia, curandum, vt ſumptus & tributa, ab omnibus tolerentur æquabiliter: ne ſit æs alienum, quod Reipubl. noceat, prouidendum; facillimi ſint aditus ad te, pateant aures tuæ querelis omnium: nullius inopia, ac ſolitudo, non modò vllo populari acceſſu, ſed ne domo quidem

Quo referendæ actiones Principũ.

Curarum ſtudiorúmque varia ponuntur genera.

tua ſit excluſa: toto denique in Imperio nihil acerbum ſit, nihil crudele, atque omnia plena clementiæ, manſuetudinis, humanitatis.

Eam legem tibi ſtatue, vt quocunque veneris, lux veniſſe, & ſalus videatur: & non te vnum, ſed omnes miniſtros Imperij tui, præſtare videare. Quid autem reperiri tam eximium, aut tam expetendum poteſt, quàm non itineribus tuis perterreri homines, non ſumptu exhauriri, non aduentu commoueri: eſſe quocunque veneris, & publicè, & priuatim, maximam lætitiam? cùm vrbs cuſtodem, non tyrannum, domus hoſpitem, non expilatorem recepiſſe videatur.

Frangenda auaritia, ſcelera ponenda: viri deligendi graues, qui ad omnia aduigilent: inſolentiam, luxum, exquiſitas voluptates, mores prauos coërceant: quâ curâ haud ſcio an vlla ſit dignior, aut magis è Rep. Catonem cenſorium tam Romano populo profuit naſci, quàm Scipionem: alter enim cum hoſtibus bellum geſſit, alter cum moribus: & vitam ſuam expoſuit ad imitandum omni ætati.

Septem, à quibus Principis, & Principatus ruina, aut ſalus proficiſcitur, atque pendet.

Cap. XXII.

RErvm autem omnium, nec aptius eſt quicquam ad Imperia tuenda, ac tenenda, quàm diligi: nec alienius, quàm timeri. Præclarè enim Ennius „ quem metuunt, oderunt: quem quiſ„ que odit, periſſe expetit. I. Beneuolentia. II. metus. III. Odium.

Multorum autem odiis nullas opes poſſe obſiſtere, ſi anteà fuit ignotum, nuper eſt cognitum. Malus enim eſt cuſtos diuturnitatis, metus: contráque beneuolentia fidelis, vel ad perpetuitatem. Et verò, qui metui volunt, Dionyſius tyrannus indicauit quàm ſint beati. Nam cùm quidam ex eius aſſentatoribus commemoraret in ſermone copias eius, opes, maieſtatem dominatus, rerum abundantiam, magnificentiam ædium regiarum, negarétque vnquam beatiorem quen-

quam fuiſſe: víſne igitur, inquit, ô Damocle, quoniam hæc te vita delectat, ipſe eandem deguſtare, & fortunam experiri meam? cùm ſe ille cupere dixiſſet; collocari iuſſit hominem in aureo lecto, ſtrato pulcherrimo textili ſtragulo, magnificis operibus picto: abacóſque complures ornauit argento, auróque cælato. tum ad menſam eximiâ formâ pueros delectos iuſſit conſiſtere, eóſque ad nutum illius intuentes diligenter miniſtrare. aderant vnguenta, coronæ, incendebantur odores: menſæ conquiſitiſſimis epulis exſtruebantur. fortunatus ſibi Damocles videbatur. in hoc medio apparatu fulgentem gladium è lacunari ſetâ equinâ appenſum demitti iuſſit, vt impenderet illius beati ceruicibus. Itaque nec pulchros illos adminiſtratores aſpiciebat, nec plenum artis argentum, nec manum porrigebat in menſam: iam ipſæ defluxerant coronæ: denique exorauit Tyrannum, vt abire liceret, quòd iam beatus nollet eſſe. Satíſne videtur declaraſſe Dionyſius nihil eſſe ei beatum, cui ſemper aliquis terror impendeat? Atque ei, ne integrum quidem erat, vt ad iuſtitiam remigraret, ciuibúſque libertatem & iu-

Vita & Fortuna Dionyſij egregiè expreſſa.

a redderet. iis enim ſe adoleſcens imrouida ætate irretierat erratis, eáque ommiſerat, vt ſaluus eſſe non poſſet, ſi ánus eſſe cœpiſſet. Omni cultu & victu umano carebat; viuebat cum fugitiuis, um facinoroſis, cum barbaris: neminem, qui aut libertate dignus eſſet, aut vellet mninò liber eſſe, ſibi amicum arbitraatur; omnes metuebat.

Etenim qui ſe metui volent, à quibus netuuntur, eòſdem metuant ipſi neceſe eſt. nec verò vlla vis imperij tanta eſt, uæ premente metu poſſit eſſe diuturna. 'eſtes nos ipſi, qui vexatis & perditis exeris nationibus, bellis plectimur ciuiliius. ex quo parietes modò vrbis ſtant, z manent, iique ipſi iam extrema ſcele- metuentes, rem verò publicam peniis amiſimus: atque in has clades incidiius, dum metui, quàm cari eſſe, & dígi maluimus. Exitij Reſp. Rom. cauſa

Nihil verò eſt ad diuturnitatem aptius, uàm prouidere, ne imperantis digniis violetur, ne nomen Imperij in comiune odium vocetur. graue enim eſt omen Imperij: atque id etiam in leui erſona pertimeſcitur: proptereà, quòd iiſſi cum imperiis, mittentium, non ſuo Prouiſiones aptæ ad diuturnitatem imperij. IIII. Exiſtimatio. V. Miſſi cum imperiis.

nomine abutuntur : & ſuas ſordes cum iſtorum ſplendore permiſcent.

Quomodo debent miniſtri Principum ſua exequi officia, & ſe gerere.

Sit is, cui poteſtatem permiſeris, non ſuæ, ſed tuæ lenitatis miniſter: maioráque præferant faſces illi ac ſecures dignitatis inſignia, quàm poteſtatis.

Toti ſit imperio cognitum, tibi omnium ſalutem, liberos, famam, fortunas eſſe cariſſimas.

Denique hæc opinio ſit, non iis modò, qui aliquid turpiter acceperint, ſed iis etiam qui dederint, te inimicum, ſi id cognoueris, futurum. Neque verò quiſquam dabit, cùm erit hoc perſpectum miniſtros imperij, atque magiſtratus, ita laborare de exiſtimatione ſua, vt iſta lex

VI. Miniſtri.

non perfringatur: *Vim ne faciunto: donum ne capiunto, néue danto, néue petenda, néue gerenda, néue geſta poteſtate:* nec te poſſe ferre, vt quiſquam ea, vel poteſtate, quam tu ad dignitatem permi-

VII. Magiſtratus.

ſeris: vel officio, quod in beneficij loco detuleris: vel cura, quam laboris munerísque ratione dederis, ad quæſtum abutatur: propterea nihil iniurium, aut ad famam ſordidum, per eos, qui ſimulant apud te multùm poſſe, abs te ſolere impetrari. Nec tamen eſt hæc oratio

mea huiuſmodi, vt te in tuos, aut durum eſſe nimium, aut ſuſpicioſum velim: ſed in credendo cautum, ac diligentem in obſeruando, vt quæ pararint, benè parta ſint, nullo neque turpi quæſtu, neque odioſo: & magis liberalitate vtantur tua, quàm ſua libertate.

Neque ſanè placet, præſertim, cùm hi mores tantùm iam ad nimiam leuitatem, & ambitionem incubuerint, ſcrutari omnes ſordes, excutere vnumquémque eorum: ſed iis, qui & omnes vias pecuniæ ſequuntur, & omnia pecuniæ cauſa faciũt, nihil credere.

Pragmatici homines omnibus hiſtoriis, præceptis, verſibus denique cauere iubent, & vetant credere: ſtatímque, vt quiſque aliquid rectè fecerit, omnia dare, & permittere. Cautiones duæ pragmaticorũ.

Præſidia IIII. quibus Princeps ſe & Principatum firmare debet.

Cap. XXIII.

I. Lectiſſimi ad publica munera, & honores ab ipſo Principe prouehendi.

NIHIL tua magis intereſſe puta, quàm lectiſſimorum hominũ, qui in aliquo genere laudis & induſtriæ excellunt, nomina tenere, ingenia noſſe, ſtudia ad tuas & populi vtilitates allicere, & excitare: ad honores vocando & munera, tuo delectos iudicio, & vni tibi, à quo illa proficiſci debebunt, aſtrictos: vt habeas vndíque pro te excubantes, ac velut in præſidiis collocatos, ne quid lædat, ne quid offendat.

II. Qui in Imperiô plurimùm poſſunt, à Principe ſolo pendeant.

Ad tenendum etiam tranquillè in tuos imperium, caput eſt, prouidere, vt non modò, qui ſummis augentur honoribus, imperiis, poteſtatibus: ſed etiam qui præſidiis, ac propugnaculis præſunt, ex te vno pendeant: ídque in arcanis habendũ eſt imperij: vt occaſionibus occurras, ſpes frangas, ambitionem præuertas eorum, qui violentas opes, ac potentiam non ferendam ſperabunt, aut concupiſcent.

III. Obeundæ prouinciæ ſtatis temporibus.

Obeundæ ſtatis ſunt temporibus prouinciæ, vt iniuriæ, libidines, conatúſque nefarij comprimantur: ac iis Reip. partibus, quæ maximè laborant, medicina afferatur tempeſtiua, & morbo for-

tior. Quæ enim procul ſunt à conſpectu Principis, ſtudio curanda ſunt maiore, firmioribus munienda præſidiis, luminibus clarioribus illuſtranda: cùm antè omnia commutari, quàm audiri poſſint. In ſede verò Imperij, in oculis Principis, nihil ferè poteſt exiſtere, quod non antè extingui atque opprimi poteſt, quã planè exortum, ac natum ſit. Neque tam hîc facilè à potentioribus, & miniſtris imperij tenuiores violantur, ſpoliantur locupletes, quàm in prouinciis: in quibus vexati, hoc ſæpè iure ſunt, vt iis ne deplorare quidem de ſuis incommodis liceat.

Remotiora cur diligẽtius obſeruanda.

Incommoda prouincialium.

IIII. Intereà, quoniam populus omnia commoda ſua, iura, ſalutem, legibus obtinet, cauendum ne à legibus recedatur. Oportet enim omnia lege, quaſi mente quadam regi, & adminiſtrari: cùm, vt corpora noſtra ſine mente: ſic ciuitas ſine lege, ſuis partibus, vt neruis, & ſanguine, & membris vti non poteſt.

A legibus non diſcedendum.

De Prudentia in externis, &c. erga exteros cautiones xxxj.

Cap. XXIIII.

I. AGe verò, ne quæ domi fiunt ſolùm meditere: exterorum ſtatus, voluntates, vires, fœdera, pactiones, & conſilia ſunt cognoſcenda.

II. In primis, caue ne largitionibus vlli tuorum ab iis corrumpantur, fidem prodant,
III. & tua conſilia ad illos deferant: ne ſociorũ mentes à te auertantur: ne copiæ, quas
IIII. ſimulatione aliò ſibi compararint, ſubitò ad tuas conuertantur pericula.

Magni prætereà refert ſcire, quid alij Re-
V. ges, quid nationes, quid hoſtes, quid ſocij de te, tuo Imperio, Statu, potentia exiſtiment: cùm ſoleant homines, in tantis rebus, vt, aut contemnant, aut metuant, aut oderint, aut ament, opinione non minùs famæ, quã aliqua certa ratione cõmoueri.

VI. Colendæ ſumma beneuolentia nationes officiis, vetuſtate, fide, periculis, fœdere conjunctæ. Nouas neceſſitudines ſic aſciſce, vt veterum beneficia conſeruari velis.

Non his modò ſeruentur æquã, ſed & a-
VII. liis: ne quid exteris à ciue fiat durũ, agreſte, vel

ſte, vel iniurium: ne qua in re contra jus gentium peccetur.

Canib⁹, quæ ſunt canũ relinquãtur: adulatio erga domeſticos, & odiũ in externos.

Malè, qui peregrinos vrbib⁹ vti prohibẽt, eóſque exterminant: quoniam dirimunt cõmunem humani generis ſocietatem.

At neutiquam ferendi, qui ſpeculandi cauſa adueniunt, aut aliter declinãt ab officio: quod eſt nihil præter ſuum negotium agere, nihil de alio anquirere, minimèque in aliena eſſe Rep. curioſos. VIII.

Vitandæ ſunt inimicitiæ vicinorum, & poteſtatis otio conſulendum. IX.

Non conturbaueris ea, in quibus ipſorum ſalus eſt: ne aut impiam cupiditatem contra ſalutem tuam habeant: aut commodis officiant tuorum. X.

Non ſunt illa, quæ forſitan ne ſentimus, parua: quòd in pace multò locupletioribus ciuibus vtimur: quòd habent propinquas remotáſq; regiones fructuoſas, quò facilè excurrant: vbi libenter negotiũ gerant: quos illæ, partim mercibus ſuppeditandis, cũ quæſtu, cõpendióq; dimittũt: partim vt negotiari libeat: vt deniq; ſedes ac domiciliũ collocare: quod cõmodum non mediocre populi, & Principis eſt, Pacis commoda.

tantum ciuium numerum alibi, tam bonis fructuoſiſque rebus detineri.

XI. Si quæ à tuis accepta eſt offenſio, inſciẽtiâ, aut peruerſitate fœderatorum, lenem te præbe, vt violata expientur: & tua, quæ ſunt ſanctiſſimè conſeruata, ſuam religionem obtineant.

XII. Curandũ, vt à piratis mare ſit liberũ, na-
XIII. uigãtibus tutũ: propugnacula imperij, &
XIIII.
XV. pręſidia prouinciarũ firma: claſſes ornatę:
XVI. mercatores, & agricolę, nõ modò à calamitate, ſed etiã à metu calamitatis defẽcãtur.

Nam in cæteris rebus, cùm venit calamitas, tum detrimentum accipitur: at in cultura agrorũ, & in vectigalibus, nõ ſolũ aduentus mali, ſed etiam metus ipſe affert calamitatẽ. Siquidem, cùm hoſtiũ copiæ non longè abſunt, etiamſi nulla irruptio facta ſit, tamen pecora relinquuntur, agricultura deſeritur, mercatorum nauigatio conquieſcit. Quare ſæpè totius anni fructus, vno rumore periculi, atque vno belli timore amittitur.

XVII. Non permittendũ, vt apud exteros fiãt iniuriæ negotiantibus: quorũ per ſe res, & fortunæ curæ eſſe debent: & multorum ciuium calamitas à Rep. ſeiuncta eſſe non poteſt. Non poſſunt enim in ciuitate pro-

uincia, aùt regno, multi rem atque fortunas amittere, vt non plures ſecum in eandem calamitatem trahant.

Ab hoc periculo prohibenda eſt Reſp. & omni ſtudio incumbendum, in quo vel gloria tui nominis & Imperij, vel ſalus ſociorũ, vel fortunæ plurimorũ ciuiũ, cum Rep. conſeruantur, defendũtur, augẽtur.

Porrò, nihil eſt tam regiũ, tam liberale, tam munificum, quàm opem ferre ſupplicibus, dare ſalutem, liberare periculis (etſi difficilis ſit cura rerum alienarum) ídque etiam perutile, & opportunum eſt ad potiendum, ſi quid expectas. Nihil in diſcrimine nimiũ videbitur. Sed non ſatis, verbis tum cauere. quia diligentius homines metuũt, quã meminerint. & neſcio quomodo facilius in timore benigni, quàm in victoria grati reperiuntur. XVIII.

Si verò ex fœdere auxilia petantur, prætermitti defenſio, deſeríque officium non poteſt: fœdus ſiquidem ſacroſanctum eſt: Imperium gloria debet fultum eſſe, & beneuolentia ſociorum. Quare, propter ſocios, nullâ ipſi iniuria laceſſiti, maiores noſtri cum Antiocho, cum Philippo, cũ Ætolis, cũ Pœnis bella geſſerunt. Tibi verò nihil ad exiſtimationẽ eſſet turpius, quã ſi XIX. Fœdera ſeruanda.

tu, qui alieniſſimis à te, ſaluti exiſtimareris fuiſſe, ſociis auxilium ferre non poſſes.

XX. Cautiones duæ contra exterorum arma.

Si præſidia tuis periculis fuerint ab exteris quærenda, non committe, vt eorum beneficio potiùs, quàm tua virtute, potẽtiáque tui ſalui eſſe poſſint, aut videantur.

XXI. Eſt valdè cauendum, ne inter aliena vitia, vel auxiliarij milites, vel inimicæ gẽtes tuorũ mala ſuã putẽt occaſionẽ; vt noſter populus, qui ſocijs defendẽdis, terrarũ iã omnium potitus eſt: & victor dedit, ac detraxit regibus, atque ſociis, quod voluit.

De iure belli.

Omninò Principis eſt maximè conſeruare iura belli; nam cum ſint duo genera decertandi, vnum per diſceptationem, alterum per vim: qúmque illud propriũ ſit hominis: hoc belluarum: confugiendũ

XXII. eſt ad poſterius, ſi vti non licet ſuperiore.

XXIII. Quare ſuſcipienda quidè bella ſunt ob eàm cauſam, vt ſine iniuria in pace viua-

XXIIII. tur: parta autem victoria conſeruãdi ſunt ij, qui non crudeles in bello, nec immanes

XXV. fuerunt, Et cùm iis, quos vi deuiceris, cõſulendũ eſt: tũ ij, qui armis poſitis ad Imperatorũ fidẽ confugiũt, quamuis murũ aries percuſſerit, recipiendi: in quo tantopere apud noſtros iuſtitia culta eſt, vt ij, qui ciuitates, aut nationes deuictas bello

in fidem recepiſſent, earũ patroni eſſent more maiorũ. ac belli quidẽ æquitas ſanctiſſimè feciali pop. Rom. iure perſcripta eſt. ex quo intelligi poteſt, nullũ bellum XXVI.
eſſe iuſtũ, niſi quod, aut rebus repetitis geratur, aut denunciatũ antè ſit & indictũ.
Princeps ſuos tueri debet. maiores enim XXVII.
noſtri mercatoribus retentis, vel iniurioſius tractatis, bella geſſerunt. Legati, quod erant appellati ſuperbius, Corinthum totius Græciæ lumẽ extinctũ eſſe voluerũt. ſiquidẽ exiſtimarunt legatos Senatus faciẽ ſecum afferre, auctoritatẽ populi, eorúmque jus, cùm hominũ præſidio muni tum eſſe, tum etiam diuino iure vallatũ.
De euertendis autem diripiendíſque vr- XXVIII.
bibus, valdè illud conſiderandum eſt, ne quid temerè, ne quid crudeliter; niſi fortè in immanes, vt in Pœnos & Numantinos noſtri: qui Carthaginem & Numantiam funditùs ſuſtulerũt, nollem Corinthum: ſed credo aliquid ſecutos, opportunitatem loci maximè, ne poſſet aliquando ad bellum faciendum locus ipſe adhortari.
Vitanda ſunt penitùs conditione & e- XXIX.
xemplo pertimeſcẽda: veluti incendia: ne paria ab aduerſariis exerceantur, quæ ad tuorum redundent perniciem.

XXX. Semper ſtatue non eſſe inſectandos imbelles, nec inimicorum amicos, qui tibi non nocuerunt.

XXXI. *Fides ſeruanda.* Fides ſeruanda diligentiſſimè: hanc autem qui violat, oppugnat omnium commune præſidium: & deceptos excitat, vt nouarum ſe neceſſitudinum fidelitate, contra veterum perfidiam muniēdos putent: ipſe notatur ſumma perfidiæ, & ſceleris infamia.

Concluſio.

Princeps tutor & patronus ſubditorum. Iam verò, cùm videas hæc omnia, pacē externam, otium domeſticum, ſalutem vniuerſorum, & cætera, quæ mortalibus chara, atque ampla ſunt, in tutelam, atq; patrocinium tui Principatus eſſe collata: intellige, te in hac cuſtodia tanquam in ſpecula collocatum eſſe, vt vacuum omni metu, atque malo, populum tua vigilia & proſpicientia reddas: tuum eſſe pro ſalute commodiſque omnium, pro vniuerſo Imperio vigilare: erecto animo, intentis oculis omnes Reip. partes intueri: in omnibus rebus, quas ſtatues, quas decernes, quas ages, quid Deo immortali, tantis hominum opinionibus, tantis de te iudiciis, tantis honoribus debeas, cogitare.

GVLIELMI BELLENDENI

MAGISTRI SVPPLICVM LIBELLORVM AVGVSTI REGIS MAGNÆ BRITANNIÆ, &c.

DE STATV Liber tertius, inſcriptus

Ciceronis Conſul, Senator, Senatúſque Romanus, ſiue de Statu Reip. & Vrbis imperantis Orbi.

O quàm ridiculi ſunt mortalium termini! Punctum eſt illud, in quo Regna, & Reſpublicæ diſponuntur. Surſum ingentia ſpacia ſunt, in quorum poſſeſſionem animus niſi admitteretur, non fuerit operæpretium naſci. Detrahe hoc inæſtimabile bonum, non eſt vita tanti, vt ſudem, vt æſtuem.

PRINCIPI MAGNANIMO, OPTIMO, SERENISSIMO HENRICO Principi Scotiæ & VValliæ, G. Bellẽdenus S.

CVM virtutis Regiæ & honoris ampliſſimi ornamenta intueor (Princeps Magnanime) ad quæ te numẽ extulit diuinum, natura peperit, voluntas exercet, paterna & auorum accendit gloria: ac ſimul me refero ad tui ſuauitates animi, cogitóq; poſitũ apud te in gratia Cice-

ronis Principem: *mihi perſuadeo te benignitatis adiecturum oculos ad* Conſulem, Senatorem, Senatúmq; Romanum, *Ciceronis expolitum doctrina, induſtria elaboratu:: ,profecta ab otio : quo* Dei Opt.Max. *&* *Auguſti* Regis, *chari tui patriæq; parentis fruor munere. Huius verò fructum in Romano collectum agro, fundóq; vetere tibi offero: vt beneficio diuino, regio, atque tuo, in vſum publicum abeat, vtilitatéſque tradat iuuentuti patriciæ. Sin quæ manauerint in Britãniam, eas duces, opinor, tuas: cùm illius celebritatem & commoda exiſtimes ad decus & ſplendorem redundare tuum. Fœcundus illo in imperio ager eſt honoris, magna ſeges gloriæ: clara ſenatorij, clara*

equeſtris ordinis progenies. Quæ ad res gerendas incenſa, & ſecum ipſa certans, quoad virtus progredi poterit, perueniet: ſi, inſtar ſyderum, curſus ſui veſtigia nunquam inflectens, te, cuius in oculis habitant non niſi illuſtria, tanquam exemplar intueatur, tendátque patriæ ſui lumen animi, vt

Accipiat patris exemplum, tribuátq; nepoti
Filius: & cœptis ne deſit faſcibus hæres,
Decurrat trabeata domus, tradátq; ſecures
Mutua poſteritas: ſeruatóque ordine fati,
Dignus auis patrio gnatus ſuccedat honori.

Vale. Kal. Sept. M.DC. XII. *Pariſiis.*

IN TRIBVS VNVM
H
C
I
E
Ser^mis Princ^bus HENRICO, CAROLO,
ELIZABETHÆ, liberis dulciſſ^mis Auguſti
Regis Magnæ Britanniæ &c. G. Bellendenus:
Forma trium inſignit Numen: Cor ſignat amorem:
Tres quia perſonæ Numinis, vnus amor.
Numine veſter amor patriumq; COR IN TRIBVS VNVM
Creſcit: adunantur Regia corda trium.
Hinc Deus impertit vobis ſua ſymbola: veſtris
Vultq; ſit in titulis, IN TRIBVS VNVS AMOR.
L. Gaultier incidit, 1612.

INDEX CAPITVLORVM.

DE origine, dignitate, præſtantia Romani Senatus: & neceſſario ſenum in omni dominatione conſilio. Cap. I. pag. 1.

De conſulibus inſtitutis Romæ, & iure primo conſulari penè regio imminuto variè. Cap. II. 8.

De ſtudiis ad conſulatus honorem appoſitis, vera gloria, honore vero. Cap. III. 13.

In quibus ponitur Romanorum petitio magiſtratuum: vnde proficiſcuntur poteſtates & imperia: quæ ſit ratio comitiorum. Cap. IV. 21,

A quibus habentur conſularia comitia:

cui dictatoris dicendi ius eſt: quantopere ſeruantur in magiſtratibus creandis ſolennia: quomodo renunciatur conſul: quæ ſit eius prima concio: cur Ciceronem Metellus abeuntē magiſtratu concione priuauit. Cap. V. 26.

Conſuli à Senatu honos defertur: Senatus auctoritatem conſul tuetur: Piſo & Gabinius exagitantur, quòd in conſulatu ſenatum ſpreuerint. Cap. VI. 35.

Catuli de conſulibus Rom. elogium: quæ in motibus debeat eſſe cura conſulum. Cap. VII. 39.

Edicta conſulum. Cap. VIII. 42.

Conſulares literæ. Cap. IX. 45.

Quomodo dantur conſulibus prouinciæ, exercitus, legati, quæſtores. Cap. X. 47.

In prouinciis, exercitibus, & triumphis poſita conſulum cupiditas. Cap. XI. 49.

De ſummo imperio & iure belli: Cap. XII. 51.

An liceat exire de prouincia, dimittere,

educeréue exercitum, bellum ſua ſponte gerere. *Cap. XIII.* 58.

Miſſorum cum imperio ad ſenatum P. Q. R. *litteræ.* Cap. *XIV.* 63.

Romani religionum atque cerimoniarum maximè retinentes: conſulum & imperatorum ſacra, ritus, auſpicia: & cur hæc inuenta, ac retenta Romæ. *Cap. XV.* 65.

Quæ in perfecto requiruntur imperatore. Cap. *XVI.* 72.

De nomine ampliſſimi honoris beneficiiq;, & nomine virtutis atque victoriæ: de donis militaribus, ac iure imperatorio. *Cap. XVI.* 82. erratũ in numero capitis.

De præmiis & honoribus ab imperatoribus, exteris decerni ſolitis. *Cap. XVII.* *pag.* 85.

Quomodo firmantur conceſſa ab imperatoribus regia beneficia, leges datæ pacis, & fœdera. *Cap.* XVIII. 89.

De *imperatore triumphante.* *Cap.* XIX. *pag.* 96.

De ſenatoriis ornamentis, & honoribus. Cap. XX. 99.

Senatoris Rom. in decurſu honorum, & ætatis flexu auctoritas, exercitationes, oblectamenta, ſolatia. Cap. XXI. 104.

De poteſtate, & *iure cenſorum in ſenatoribus legendis: & interdicto iſtis quæſtu.* Cap. XXII. 114.

De auctoritate & cognitione Romani ſenatus. Cap. XXIII. 123.

De honoribus atque præmiis, à ſenatu decerni ſolitis. Cap. XXIV. 168.

Quæ ſit auctoritas ſenatus in iis quæ religionem iniiciunt, vel ad res diuinas pertinent. Cap. XXV. 186.

De conſulari cura, auctoritate, munere in Repub. tuenda; conuocando, cogendo atque habendo ſenatu. Cap. XXVI. 198.

Quæ ſenatum turbant, & minus frequentem faciunt: quæ à ſenatore poſtulatur fortitudo, ſapientia: quæ præſtanda prudentia, diligentia. Cap. XXVII. 206.

Vtrum in acerbis caſibus & temporibus reip. ſenator cogendus ſit in ſenatum, an excuſandus. Quid fecerit in his Cicero. Cap. XXVIII. 209.

An liceat ſenatori aliquando rei cauſa, de qua agitur, abeſſe, aut diſcedere, aut tacere, nec dicere ſententiam: ne ſit in offenſa apud potentes, vel benè meritos? Ciceronis *in his vſus, & conſiliorum expoſitio.* Cap. XXIX. 217.

Quæ debeant eſſe ſenatoris partes in tumultu aut diſſentione ciuili: quæ Ciceronis *in contentione Pompeij, &* Cæſaris. Cap. XXX. 224.

Quomodo ſe gerere debeat ſenator in repub. delata ad vnum? quæ Cicero *ſecutus ſit conſilia in dominatione* Cæſaris? Cap. XXXI. 232.

De relationibus & non enunciandis arcanis patrum conſiliis. Cap. XXXII. 236.

Quibus retardari ſolent effugiis relata ad ſenatũ, ſentẽtiæ, S.C. Ca. XXXIII. 242.

Quomodo conſulitur ſenatus, rogantúrque ſententiæ. Cap. XXXIIII. 242.

Quæ noſſe ſenator debeat? duplex peritia, vna à doctrina & vſu: altera ab ingenio & varia rerum tractatione. Cap. XXXV. 246.

De deliberationibus: cuiuſmodi ſoleant eſſe? quem ſibi finem proponere cõueniet ſenatorin deliberando. Cap. XXXVI. 253.

De libertate ſenatoris Rom. in ſententiis dicendis, & tuenda repub. Cap. XXXVII. 259.

In quo eſt poſita ſenatoria libertas. Cap. XXXVIII. 263.

In quo eſt poſita conſtantia ſenatoria. Cap. XXXIX. 271.

Monita quædam de ſenatorio vſu, prudentia atque moderatione in dicendis ſententiis, & vitæ rationibus temperandis. Cap. XL. 278.

De quibus potiſſimùm liberè dicuntur ſententiæ, & contenditur in ſenatu. Cap.

XLI. 297.

Vitanda ſtudia diſſentionum in ſenatu: enumeratio contentionum, quæ prima bellorum ciuilium incendia excitarunt. Cap. XLII. 313.

De ſtatu reip. poſt conſulatum Ciceronis: ſignis & cauſis reip. concidentis: ſublata ſenatoria in ſententiis libertate per potentiam tranſlatam, primùm ad paucos, deinde ad vnum, poſteà ad armatos. Cap. XLIII. 321.

De diſputatione & altercatione. Cap. XLIIII. 328.

Acta vnius diei. Cap. XLV. 335.

Acta alterius diei: quæ monſtrant Senatoriam libertatem in monendo, & obiurgando etiam ſenatu: nedum in dicendo, quæ ſenator velit, & quàm velit diu. Cap. XLVI. 337.

Res actæ in ſenatu: ex quibus ſciri poteſt S. C. fieri, vel per diſceſſionem, vel ſententiis dictis voce, aut de ſcripto, Cap.

XLVII. 339.

Res actæ in ſenatu: ex quibus intelligi poterit ſententias, cùm variæ ſunt, pronunciari: ſententiam, quæ res plures complectitur, diuidi: vt de ſingulis fiat relatio. Cap. XLVIII. 340.

Acta quibus patet S. C. etiam fieri ſine varietate: interdum non dictis ſententijs. Cap. XLIX. 342.

Sententiarum formulæ. Cap. L. 343.

Formulæ S. C. & auctoritatum. Cap. LI. 346

Quid ſit S. C. tacitum: quid differat auctoritas à S. C. Cap. LII. 350.

Obſeruatio ſingularis de adhibitis interdum ad excipiendum acta ſenatoribus. Cap. LIII. 351.

Acta quæ monſtrant S. C. nonnunquã infringi, ſententias abrumpi per calumnias & contentiones principum in rep. aut per improbitatem, & diſſimulationem conſulũ. Cap. LIIII. 354.

De ſenatorio conſilio, & iudiciaria ſenatorum dignitate imminuta paucorum improbitate: & tranſlatis offenſione iudiciorũ ad alios iudicijs. Cap. LV. 356.

CICERONIS

CONSVL, SENATOR, SENATVSQ; ROMANVS, &c.

De Origine, dignitate, præſtantia Romani Senatus: & neceſſario ſenum in omni dominatione conſilio.

Cap. I.

CVM multis locis [1] noſtrorum hominum ingenia virtutéſque ſoleo mirari, tum maximè in [2] deſcriptione ciuitatis à maioribus noſtris ſapiẽtiſſimè cõſtituta. [3] nam cùm à primo vrbis ortu, partim regiis inſtitutis, partim etiam legibus auſpicia, ceri-

1 4. Tuſc.
2 pro Sext.
3 4. Tuſc.

moniæ, comitia, prouocationes, patrum conſilium, equitum peditúmque deſcriptio, tota res militaris diuinitus eſſet conſtituta: tum progreſſio admirabilis incredibiliſque curſus ad omnem excellentiam factus eſt dominatu regio rep. liberata. [4] In quo quantum prĕſtiterint noſtri prudentia ceteris gentibus, tum facilè intelligetur, ſi cum illorum Lycurgo, & Dracone, & Solone noſtra conferatur reſpublica. [5] quæ ex tribus generibus, regali, optimo, & populari confuſa modicè, nec puniendo irritat animum immanem ac ferum: nec omnia permittendo, licentia ciues deteriores reddit. *hæc enim fuiſſe video fundamenta ciuilis diſciplinæ, & vincula reip. per noſtros conſtituta.* [6] qui cùm regum poteſtatem non tuliſſent, ita magiſtratus annuos creauerunt, vt conſilium ſenatus reip. proponerent ſempiternum: deligerētur autem in id conſilium ab vniuerſo populo, aditúſq; in illum ſummum ordinem omnium ciuium induſtriæ, ac virtuti pateret: ſenatum reip. cuſtodem, præſidem, propugnatorem collocauerunt: huius ordinis authoritate vti Magiſtratus, & quaſi miniſtros

[4] 1. de Orat.

[5] 6. de Rep.

[6] pro Sext. An. CCXLIIII

grauiſſimi conſilij eſſe voluerunt: ſenatum autem ipſum proximorum ordinum ſplendore confirmari, plebis libertatem & commoda tueri, atq; augere voluerunt.[7] id eſt enim profectò, quod conſtituta religione remp. contineat maximè. *Hinc lex noſtra.*[8] EIVS DECRETA RATA SVNTO. Nam ita ſe res habet, vt, ſi ſenatus dominus ſit publici conſilij, quódque is creuerit defendant omnes: &, ſi ordines reliqui principis ordinis cōſilio remp. gubernare velint: poſſit ex temperatione iuris, cùm poteſtas in populo, authoritas in ſenatu ſit, teneri ille moderatus, & concors ciuitatis ſtatus.[9] Vt in fidibus ac tibiis, atq; cantu ipſo, ac vocibus concentus eſt quidam tenendus ex diſtinctis ſonis: quem immutatum ac diſcrepantem aures conditæ ferre non poſſunt: íſq; concentus ex diſſimillimarum vocum moderatione concors efficitur & cōgruens: ſic ex infimis, mediis, interiectis ordinibus, vt ſonis, moderata ratione ciuitas conſenſu diſſimillimorum concinit: & quæ harmonia à muſicis dicitur in cantu, ea eſt in ciuitate concordia, arctiſſimum, atq; optimum omni in rep. vincu-

7 2. de leg.

8 3. de leg.

9 2. de Rep.

lum incolumitatis: quæ ſine iuſtitia nul-
lo modo eſſe poteſt: *nec iſta, ni ſit, quod
omnia moueretur, principis ordinis conſi-*
[10] In Piſ. *lium.:* [10] ſine quo Romę ne Reges quidem
[11] 3. Phil. eſſe potuerunt. *hi enim* [11] ſenatum ha-
bebant, *& in honore ſenes. quorum à Ro-*
[12] 3. de Fin. *mulo inſtitutus ordo* [12] proximè acceſſit, vt
ap. ſecundus eſſet ad regium principatum.
[13] In Cat. [13] Mens & ratio, & conſilium in ſenibus
eſt: qui ſi nulli fuiſſent, nullæ omninò
[14] Ib. ciuitates fuiſſent. [14] Non enim viribus,
aut velocitate, aut celeritate corporis,
res magnæ geruntur: ſed conſilio, au-
ctoritate, ſententia: quæ cùm eſſent in
ſenibus, ſummum conſilium maiores
noſtri appellabant ſenatum, *& lectos in*
[15] Ib. *hunc ordinem ſenatores.* [15] Apud Lace-
dæmonios quidem ij, qui ampliſſimum
magiſtratum gerunt, vt ſunt, ſic etiam
nominantur ſenes. Quod ſi legere, &
audire voletis externa, maximas reſp. ab
adoleſcentibus labefactatas, à ſenibus
ſuſtentatas, & reſtitutas reperietis. Ce-
do qui veſtram remp. tantam amiſiſtis,
tam citò? ſic enim percunctanti, vt eſt
in Neuij ludo, reſpondentur & alia, &
hæc in primis: proueniebant ad res noui,
ſtulti, adoleſcentuli. temeritas eſt videli-

cet florentis ætatis, prudentia ſenectutis. Ille dux Græciæ numquam optat, vt Aiacis ſimiles habeat decem, at, vt Neſtoris: quod ſi acciderit non dubitat, quin Troia breui ſit peritura. *Hi autem parantur ab illis*, [16] qui putant ad ſe præceptum illud Atrei pertinere: [16] 5. Tuſc.

Proinde ita parent ſe in vita, vt vinci
nesciant.

Igitur & Epaminondas princeps meo iudicio Græciæ *clarus victoriis non tam de viribus aut armis, quàm de conſiliis* [17] gloriatur *hoc noto carmine*: 1 Tuſc. [17] Ib & Pauſ. li. 9.

Conſiliis noſtris laus eſt attonſa laconum,
Pubéque Meſſene floret adaucta noua.
Iam valido armorũ ſæpe munimine Thebæ,
Legibus & fruitur Græcia tota ſuis.

[18] Quamuis etiam Themiſtocles iure laudetur, citetúrq; Salamis clariſſimæ teſtis victoriæ: eſt tamen bellum geſtum conſilio ſenatus eius, qui erat à Solone inſtitutus; & Themiſtocles quidem nihil dixerit, in quo Areopagum adiuuerit: at ille verè à ſe dixerit adiutum Themiſtoclem. Parui ſunt foris arma, niſi ſit conſilium domi. [19] nec tantum Carthago habuiſſet opum ſexcentos ferè annos [18] 1. Off. [19] 1. de R.P.

ſine conſiliis & diſciplina : *nec noſtri ni-*
[20] 1. Parad. *ſi inſtitutionem retinuiſſent Romuli,* [20] hanc
remp. tam præclarè fundatam nobis re-
liquiſſent.

[21] 5. de Rep.

[21] Moribus antiquis res ſtat Romana
viríſque.

Quem quidem ille verſum, vel breui-
tate, vel veritate, tanquam ex oraculo
mihi quodam eſſe affatus videtur. nam
neque viri niſi ita morata ciuitas fuiſſet:
neque mores, niſi hi viri præfuiſſent, aut
fundare, aut tam diu tenere potuiſſent
tantam, & tam longè, latéque imperan-
tem remp. Itaque ante noſtram memo-
riam, & mos ipſe patrius pręſtantes viros
adhibebat, & veterem morem, ac ma-
iorum inſtituta retinebant excellentes
viri. Noſtra verò ætas, cùm remp. ſicut
picturam accepiſſet egregiam, ſed iam
euaneſcentem vetuſtate: non modò
eam coloribus iiſdem, quibus fuerat,
renouare neglexit, ſed ne id quidem cu-
rauit, vt formam ſaltem eius, & extrema
tanquam lineamēta ſeruaret. quid enim
manet ex antiquis moribus, quibus ille
dixit rem ſtare Romanam? quos ita obli-
uione obſoletos videmus, vt non modò
non colantur, ſed etiam ignorentur.

Nam de viris quid dicam? mores enim ipſi interierunt virorum pænuria. Cuius tanti mali non modò reddenda ratio nobis, ſed etiam tanquam reis capitis quodammodo dicenda cauſa eſt. noſtris enim vitiis, non caſu aliquo remp. verbo retinemus, reapſe verò iampridem amiſimus. [22] veri iuris, germanæque iuſtitiæ ſolidam & expreſſam effigiem nullam tenemus: vmbra & imaginibus vtimur: eas ipſas vtinam ſequeremur: feruntur enim ex optimis naturæ principiis. *quæ cùm noſtri maiores ſpectaſſent,* [23] remp. bonis temperauerunt & inſtitutis, & legibus. [24] ex iis autem, qui magiſtratum ceperunt, ſenatus conſtituebatur: *quod & adhuc manet*: [25] ſed dignitas in ſententiis dicendis, libertas in rep. capeſſenda ſublata tota, *vt ſuo dicetur loco. Interea hæc habe:*

[22] 3. Off.
[23] 1. Tuſc.
[24] 3 de leg.
[25] ep. 9. l. 1. f.
[26] Ouid. 3. Faſt.

[26] *Annus erat, decimū cùm luna receperat orbē,*
Hic numerus magna tunc in honore fuit.
Inde patres centum denos ſecreuit in orbes
Romulus, haſtatos inſtituítq́ decem.
Et totidem Princeps, totidem Pilanus habebat
Corpora, legitimo quiq́ merebat equo.
Quin etiam partes totidem Tatienſibus ille,
Quoſq́ vocant Ramnes, Luceribuſq́ dedit.

DE CONSVLIBVS INSTItutis Romæ, & iure primo conſulari penè regio imminuto variè.

CAP. II.

[1] Claud. lib. 3. in Stilic.

[1] *Fallitur egregio quiſquis ſub principe credit*
Seruitium: numquam libertas gratior exit,
Quàm ſub rege pio.

[2] 3. de leg.
[3] pro Man.
[4] 2. de leg.
[5] 3. de leg.
[6] 3. Off. Anno CCXLIIII.
[7] 3. de leg.
[8] 1. de Rep.
[9] In Bruto.

[2] Mihi nihil vnquam populare placuit: [3] regale nomen magnum ac ſanctum ſemper viſum eſt. [4] omnium rerum-publicarum noſtram illam veterem, [5] eámque, quam conſul conſtitui, quæ ſit in poteſtate optimorum, remp. duco eſſe optimam. [6] Cùm conſilium principes cepiſſent cognationem Superbi, nomenque Tarquiniorum, & memoriam regni eſſe tollendam, [7] atque non nemini, ſed non ſemper vni parere voluiſſent, [8] inſtituerunt annuos conſules: [9] ciuitatemque perpetuo dominatu liberatam legibus, iudiciiſque

deuinxerunt.[10] Quæ ſi fuiſſent extrema, [10] ep. 17.
reſp. permanſiſſet in poteſtate optimorum: nec lib. 2. At ap.
[11] conualuiſſet ius multitudinis. [12] Sed [11] 3. de leg. [12] d. ep. 17.
ea natura rerum fuit, vt hæc non potue-
rint eſſe extrema: [13] non enim ius illud [13] lib 3. de
conſulare ſolùm ſuperbius populo, ſed leg.
violentius videri neceſſe erat. [14] Omninò [14] ep. 12.
eſt hoc populi, maximéque noſtri in eo lib. 11. fa.
potiſſimùm abuti libertate, per quem
eam conſecutus ſit. *Et verò tam fuit ab*
omnibus deſiderata libertas, [15] vt anno XVI. [15] 1. pro
poſt reges exactos, propter nimiam do- Corn. An.
minationem potentium ſecederent, le- CCLIX.
ges ſacratas ipſi ſibi reſtituerent, duos
Tribunos crearent, montem illum Anie-
nem, qui hodie Mons Sacer nominatur,
in quo armati conſederant, æternæ me-
moriæ cõſecrarent. Itaq; auſpicato po-
ſtero anno, x. Tribuni pl. comitiis curia-
tis creati ſunt per pontificem, quòd ma-
giſtratus nullus erat: [16] Sacratis legibus [16] pro
ſancitum eſt, vt NEVE PRIVILEGIVM Sext.
IRROGARI LICERET, NEVE DE CA-
PITE NISI COMITIIS CENTVRIA- [17] de Pro.
TIS ROGARI, [17] NEVE CREARE PA- Conſ.
TRICIVM TRIB. pl. [18] Tribunatus [18] pro
non modò cõtra vim & ferrũ, ſed etiam Sext.
contra verba, atq; interfationem legibus

[19] 3. de leg. ſacratis eſt armatus. *En quo progreſſum.* [19]
Aut exigendi reges non fuerant, aut ple-
[20] Ib. bi re, non verbo danda libertas.[20] Vnum
igitur in ciuitate eſſe magiſtratũ, cui reli-
qui parerent, exactis regibus *video* pla-
cuiſſe maioribus noſtris. Sed quoniam
regale ciuitatis genus probatum quon-
dam, poſteà non tam regni, quàm regis
vitiis repudiatum eſt, res manebat, cùm
vnus omnibus reliquis magiſtratibus
imperaret. Quare vt Ephori Lacedæmo-
ne à Theopompo oppoſiti ſunt regibus:
ſic apud nos conſulibus tribuni. Illud
quidem ipſum, quod in iure poſitum eſt
habet conſul, vt ei reliqui magiſtratus
omnes pareant, excepto tribuno, qui
poſt exſtitit ipſe, ne id, quod fuerat, eſſet.
Hoc enim primùm minuit cõſulare ius,
quòd exſtitit ipſe, qui eo non tenetur.
Deinde, quòd attulit auxilium reliquis
non modò magiſtratibus, ſed etiam pri-
[21] Ib. uatis conſuli non parentibus. Hoc[21] bo-
num *tamen* quæſitum, *quod* vis populi
multò ſæuior, multóque vehementior,
ducem quòd habeat, interdum lenior
eſt, quàm ſi nullum haberet. dux enim
ſuo periculo progredi cogitat. populi
impetus periculi rationem ſui non ha-

bet. *Deinde ius conſulare temperatum eſt*: inuidia ſummus ordo caret:plebs de ſuo iure periculoſas contentiones non facit: ei ſic data libertas, vt multis præclariſſimis legibus addiceretur, vt auctoritati principum cederet. *Poſtremò* ſapientiam maiorum in hoc vide: cōceſſa plebi à patribus iſta poteſtate arma ceciderunt: reſtincta ſeditio eſt: inuentum temperamentum, quo tenuiores cum principibus æquari ſe putarint. in quo vno fuit ciuitatis ſalus. [22] non enim facilè populo reſiſtitur, ſi aut nihil impertias iuris, aut parum. *Neque ſolùm creatis tribunis, ſed etiam cenſoribus, præt. atque ædilibus conſulare ius minutum eſt: data cenſoribus cura cenſendi, prætoribus iuriſdictione, ædilibus plebis tuitione ſacrarum ædium, curulibus varia curatione publica: quæ omnia fuerant iuris conſularis. Cum his tamen conſules non tam malè conueniebant. ſed* [23] neſcio quod habet ſuſceptum bellum conſulatus cum tribunatu: quia perſæpe ſeditioſis atque improbis tribunis pleb. boni & fortes conſules obſtiterunt: & quia vis tribunitia nonnunquam libidini reſtitit conſulari. [24] Magna maieſtas eſt conſulis, [25] nimia poteſtas eſt tribu-

22 4. de Rep.

23 2. Agr.

24 In Piſ.

25 3. de leg.

[26] 2. Agr. norum pleb. [26] neque tamen nos id querimur, eſſe hanc tribunorum poteſtatem: tãtummodo, ſi quis ea poteſtate, temerè eſt vſus exiſtimamus. [27] D. Brutum & P. Scipionem coſſ. (quos & quantos viros?) homo omnium infimus, & ſordidiſſimus tribunus pleb. P. Curiatius in vincula coniecit: quod anteà factum non erat. *C. Matienus accuſatus eſt apud tribunos pleb. quòd exercitum in Hiſpania deſeruiſſet, damnatúſq; ſub furca diu virgis cæſus eſt: & ſeſtertio nummo venii: tribuni pleb. quia non impetrauerunt, vt ſibi denos, quos vellent milites eximere liceret, conſules in carcerem mitti iuſſerunt.*

[27] 3 de leg.

Anno DCXV.

[28] pro Cluen. [28] Statuerunt maiores noſtri, vt, ſi à multis eſſet flagitium rei militaris admiſſum, ſortitione in quoſdam animaduerteretur: vt metus videlicet ad omnes, pœna ad paucos perueniret. nam miles qui locum non tenuit, qui hoſtium impetum vímq; pertimuit, poteſt idem poſteà & miles eſſe melior, & vir bonus, & ciuis vtilis. Quare ne in bello propter hoſtium metum delinqueret, amplior ei mortis & ſupplicii metus eſt à maioribus conſtitutus. ne autem nimium multi pœnam capitis ſubirent, idcircò

illà ſortitio comparata eſt. *quam tribuni ſecuti non videntur : nec ſe tamen per conſules impediri, aut cogi in ordinem paſſi ſunt. Maior fuit*[29] crudelitas tribunitia in Cepionis graui miſerabilíq; caſu. *huic enim primo poſt Tarquinium rogatione imperium abrogatum eſt : quòd conſul*[30] cum Cimbris bellum[31] gerens fugiſſet, & amiſiſſet exercitum.

[29] 2. de Ot. Anno DCXLVIII.
[30] 2. Off.
[31] 2. de Or.

DE STVDIIS AD CONSVLatus honorem appoſitis, vera gloria, honore vero.

CAP. III.

QVi *conſulatum petit*[1] ſummum imperium, ſummam auctoritatem, gubernacula reip. deniq; orbis terrarum imperium à populo Rom. petit. *Itaq; non niſi*[2] ſummis ornamentis fretum ad conſulatus petitionem aggredi par eſt: *Nec putandum in tenui*[3] diſciplina munitam eſſe ad conſulatum viam. Omnes enim artes, quæ nobis populi Rom. ſtudia conciliant, & admirabilem dignitatem, & pergratam vtilitatem debent habere. Summa dignitas eſt in iis, qui

[1] pro Mur.
[2] Ib.
[3] Ib.

militari laude antecellunt. Omnia enim, quæ ſunt in imperio & in ſtatu ciuitatis ab iis defendi & firmari putantur. ſumma etiam vtilitas: ſiquidem eorum conſilio & periculo cùm reip. tum etiam noſtris rebus perfrui poſſumus. Grauis etiam illa eſt, & plena dignitatis dicendi facultas: quæ ſæpè valuit in conſule deligendo: poſſe conſilio atq; oratione & ſenatus, & populi, & eorum, qui res iudicant, mentes permouere. * Quæri *tamen non ſolet* num diſertus: imò id, quod ſecundum eſt, ne quidem quęritur: num iuriſconſultus? Omnes enim iſtiuſmodi artes in iis reprehenduntur, qui cùm profeſſi fuerint, ſatisfacere non poſſunt: non in iis, qui afuiſſe ſe ab his ſtudiis profitētur. Virtus, probitas, integritas in candidato, non linguæ volubilitas, non ars, non ſcientia requiri ſolet. Vt nos in mancipiis parandis, quamuis frugi hominem, ſi pro fabro, aut pro textore emimus, ferre moleſtè ſolemus, ſi eas artes, quas in emendo ſecuti ſumus, fortè neſciuerit: ſin autem emimus, quem villicum imponeremus, quem pecori præficeremus, nihil in eo niſi frugalitatem, labo-

* pro Plan.

rem, vigilantiam eſſe curamus: ſic populus Rom. deligit magiſtratus, quaſi reip. villicos: in quibus, ſi qua pręterea eſt ars, facilè patitur: ſin minus virtute eorum, & innocentia contentus eſt. quotus enim quiſq; diſertus, quotus quiſq; iuris peritus eſt, vt eos numeres, qui volunt eſſe? quòd ſi pręterea, honore digniſſimus eſt nemo, quidnam tot optimis & ornatiſſimis ciuibus eſt futurum? Attamen cùm [5] ad ſtudiorum atque artium cōtētionem venitur, *duæ eminent* [6] artes, quæ poſſunt locare homines in illo ampliſſimo gradu dignitatis: vna imperatoris, altera oratoris boni. ab hoc enim pacis ornamenta retinentur: ab illo belli pericula repelluntur. Ceterę tamen virtutes ipſæ per ſe multum valent, iuſtitia, fides, pudor, temperantia: ſed nunc de ſtudiis ad honorem appoſitis, non de ſua cuiuſq; inſita virtute diſputo. Omnia iſta nobis ſtudia de manibus excutiuntur, ſimul atq; aliquis motus nouus bellicum canere cepit. Etenim, vt ait ingenioſus poëta, & auctor valde bonus, prœliis promulgatis TOLLITVR E MEDIO, non ſolùm iſta verboſa ſimulatio prudentię, ſed etiam ipſa illa

[5] pro Mur.
[6] Ib.

diuina rerum SAPIENTIA: VIGERE TVRRES: SPERNITVR ORATOR, non ſolùm odioſus, in dicendo loquax; verùm etiam BONVS: HORRID' MILES AMATVR: iuris ciuilis verò ſtudium totum iacet: NON EX IVRE MANVM CONSERTVM, SED MAGE FERRO, inquit; REM REPETVNT. quod ſi ita eſt, cedat, opinor, forum caſtris, otium militiæ, vmbra ſoli. ſit deniq; in ea ciuitate prima ars, propter quam ipſa eſt ciuitas omnium princeps.

[7] Ib. *Quare ſi de* [7] artium contentione *agatur*, qui poteſt dubitari, quin ad conſulatum adipiſcendum, multò plus afferat dignitatis rei militaris, quàm iuris ciuilis gloria? Vigilas tu de nocte, vt tuis conſultoribus reſpondeas: ille, vt, quo intendit, maturè cum exercitu perueniat: te gallorum, illum buccinarum cantus exſuſcitat: tu actionem inſtituis, ille aciem inſtruit: tu caues ne tui conſultores, ille ne vrbes aut caſtra capiantur: ille tenet, & ſcit vt hoſtium copiæ, tu vt aquæ pluuiæ arceantur: ille exercitatus eſt in propagandis finibus, tu in regendis. Ac nimirum (dicendum eſt enim quod ſentio) rei militaris virtus præſtat

præſtat cæteris omnibus. Hæc nomen populo Rom. hæc huic vrbi ęternam gloriam peperit : hæc orbem terrarum parere huic imperio coëgit. Omnes vrbanæ res , omnia hæc noſtra præclara ſtudia, & hæc forenſis laus, & induſtria latent in tutela ac præſidio bellicæ virtutis: ſimul atq; increpuit ſuſpicio tumultus, artes illicò noſtræ conticeſcunt. *quo tempore* [8] æquus dignitatis iudex populus fortaſſe eſt : vtinam verò ſemper eſſet: eſt perrarò : ſed & ſi quādo eſt, in iis magiſtratibus eſt mandandis, quibus ſalutem ſuam committi putat. *Ego filio* [9] ſoleo præcipere , quæ ille à Ioue ortus ſuis præcepit filiis: VIGILANDVM EST SEMPER: MVLTAE INSIDIAE SVNT BONIS. NON TE ID QVOD MVLTI INVIDEANT , MVLTI'QVE EXPETANT. Noſtis cetera , quæ ſcripſit grauis & ingenioſus poëta , non vt illos regios pueros, qui iam nuſquam erant, ſed vt nos , & noſtros liberos ad laborem laudémq; excitaret. In noſtra rep. honorum gradus ſummis hominibus, & infimis ſunt pares , gloriæ diſpares. Eſt enim ad virtutem multus aſcenſus : vti is gloria maximè excellat , qui virtute

8 pro Plan.

9 Ib.

plurimùm præſtet. Honorum populi finis eſt conſulatus : quem magiſtratum iam octingenti ferè conſecuti ſunt. Horum, ſi diligenter quæras, vix decimam partem reperias gloria dignam. *Nam*
[10] 3. Tuſc. *pleriq;* [10] nihil melius homini, nihil magis expetendum, nihil pręſtantius honoribus, imperiis, populari gloria iudicauerunt. ad quam fertur optimus quiſque : verámq. illam honeſtatem expetens, quam vnam natura maximè inquirit, in ſumma inanitate verſatur : conſectatúrq; non illam eminentem effigiem virtutis, ſed adumbratam imaginem gloriæ. eſt enim gloria, ſolida quædam res, & expreſſa, non adumbrata. ea eſt conſentiens laus bonorum, incorrupta vox benè iudicantium de excellente virtute. ea virtuti reſonat tanquam imago voci. quæ quia rectè factorum plerunque comes eſt, non eſt à bonis viris repudianda. Illa autem, quæ ſe eius imitatricem eſſe vult, temeraria atq; inconſiderata, & plerumque peccatorum vitiorúmq; laudatrix, fama popularis, ſimulatione honeſtatis formam eius pulchritudinémq: corrũpit. qua cæcitate homines, cùm quædam

præclara etiam cuperent, eáq; neſcirent nec vbi, nec qualia eſſent, funditus alij euerterunt ſuas ciuitates, alij ipſi occiderunt. Atque hi quidem optima petentes, non tam voluntate, quàm curſus errore falluntur; *vt duo Grachi, atq; etiam* [11] C. Curio: qui ſi me audire voluiſſet, honores, quàm opes conſequi maluiſſet. Quidnam eſt, inquies, iſthuc? & quemadmodum diſtinguis? Hoc modo: cùm honos ſit præmium virtutis iudicio ſtudióq; ciuium delatum ad aliquem: qui eum ſententiis, qui ſuffragiis adeptus eſt, is mihi & honeſtus, & honoratus videtur, *licet illam non eſt conſecutus gloriam, quæ* [12] ex omnibus præmiis virtutis, ſi eſſet habenda ratio præmiorum, ampliſſimum eſt præmium. [13] Qui autem occaſione aliqua etiam inuitis ſuis ciuibus nactus eſt imperium, vt ille cupiebat, hunc nomen honoris adeptum, non honorem puto. Quæ ſi ille audire voluiſſet, maxima cum gratia & gloria ad ſummam amplitudinem perueniſſet, aſcendens gradibus magiſtratuum, vt pater eius fecerat, vt reliqui clariores viri. Quæ quidem etiam cum P. Craſſo M. F. cùm

[11] in Bruto.
[12] pro Mil.
[13] In Br.

initio ætatis ad amicitiam ſe meam contuliſſet, ſæpè me egiſſe arbitror, cùm eum vehementer hortarer, vt eam laudis viam rectiſſimam eſſe duceret, quam maiores eius tritam ei reliquiſſent. erat enim cùm inſtitutus optimè, tum etiam perfectè planéq; eruditus: inerátq; & ingenium ſatis acre, & orationis non inelegans copia: prætereáq; ſine arrogantia grauis eſſe videbatur, & ſine ſegnitia verecundus. Sed hunc quoque abſorbuit æſtus quidam non inſolitæ adoleſcentibus gloriæ: qui, quia nauarat miles operam imperatori, imperatorem ſe ſtatim eſſe cupiebat: cui muneri mos maiorum ætatem certam, ſortem incertam reliquit. Ita grauiſſimo ſuo caſu, dum Cyri & Alexandri ſimilis eſſe voluit, qui ſuum curſum tranſcurrerant, & L. Craſſi, & multorum Craſſorum iuuentus eſt diſſimillimus.

IN QVIBVS PONITVR Romanorum petitio magiſtratuum: vnde proficiſcuntur poteſtates & imperia: quæ ſit ratio comitiorum.

CAP. IV.

[1] PETITIO magiſtratuum diuiſa eſt in duarum rationum diligentiam: quarum altera in amicorum ſtudiis, altera in populari voluntate ponenda eſt. Ea deſiderat nomenclationem, blanditiam, aſſiduitatem, benignitatem, rumorem, ſpeciem in rep. [2] In quo illud debes putare, in comitiis, eos qui ſuffragium ferãt, quid cuique ipſi debeant conſiderare ſæpius, quàm quid cuiq; à rep. videatur deberi: [3] poteſtatem iniuſſu populi aut plebis poſſe habere neminem. Atqui [4] cùm omnes poteſtates, imperia, curationes ab vniuerſo populo Rom. proficiſci conuenit, tum eas profectò maximè, quæ conſtituuntur ad populi fructum aliquem, & cõmodum: quo & vniuerſi deligant, quem populo

[1] de pet. Conſ.

[2] pro Plan.

[3] 2. Agr.

[4] Ib.

Rom. maximè conſulturum putent: & vnuſquiſq; ſtudio & ſuffragio ſuo viam ſibi ad beneficium impetrandum muni-
[5] pro Sext. re poſſit. [5] Itaq; tẽporibus *veterũ*, qui populares erant, ſuffragiis, quod contende-
[6] pro Plan. rant, conſequebãtur. [6] nam patres apud maiores noſtros tenere non potuerunt, vt repræhẽſores eſſent comitiorum: *populi tamen poteſtatem atq; motus quibuſ-*
[7] 3. de leg. *dam temperarunt remediis.* [7] Sæpè enim populi impetum iniuſtum auſpiciis re-
[8] pro Cæcin. preſſerunt: *item aſcriptione*, [8] ſi quid ius non eſſet rogari, eius ea lege nihilum rogatum: hoc in omnibus legibus ad-
[9] v. nu. 12. ſcribitur: *item* [9] binis comitiis. [10] Maio-
[10] 2. Agr. res de omnibus magiſtratibus bis populum ſententiam ferre voluerunt. nam cùm centuriata lex conſulibus ferebatur, cùm curiata ceteris patriciis magiſtratibus: tum iterum de iiſdem iudicabatur, vt eſſet repræhendendi poteſtas, ſi populum beneficij ſui pœniteret. Nũc quia prima illa comitia tenet centuriata & tributa: curiata tantum auſpicio-
[11] Ib. rum cauſa remanſerunt [11] ad ſpeciem, atque ad vſurpatiónem vetuſtatis per
[12] Ib. xxx. lictores adumbrata. [12] Ita maiores binis comitiis voluerunt populum de

ſingulis magiſtratibus iudicare. [13] tum [13] pro Plan.
magiſtratũ non gerebat is, qui ceperat,
ſi patres auctores non erant facti. [14] Qua- [14] 3. de leg.
mobrem plebi libertas ſic data eſt, vt
multis præclariſſimis legibus addicere-
tur: vt auctoritati principum cederet.
Nulli tamen licet [15] iudicium populi Ro. [15] pro Plan.
repræhendere, *vel* [16] tanquam ex ſyn-
grapha agere cum populo, vt quem lo- [16] pro Mur.
cum ſemel honoris cuipiam dederit,
eundem reliquis honoribus debeat.
Quod enim fretum, quem Euripum tot
motus, tantas, tam varias habere putatis
agitationes fluctuum: quantas pertur-
bationes, & quantos æſtus habet ratio
comitiorum. dies intermiſſus vnus, aut
nox interpoſita ſæpè perturbat omnia,
& totam opinionem parua nonnũquam
commutat aura rumoris. Sæpè etiam ſi-
ne vlla aperta cauſa fit aliud, atq; exiſti-
maris: vt nonnunquam ita factum eſſe
etiam populus admiretur, quaſi verò
non ipſe fecerit. Nihil eſt incertius vul-
go, nihil obſcurius voluntate hominum,
nihil fallacius ratione tota comitiorum.
[17] Vt mare, quod ſua natura tranquillum [17] pro Clu.
ſit, ventorum vi agitatur, atq turbatur:
ſic & populus Rom. ſua ſponte eſt placa-

tus, hominum ſeditioſorum vocibus, vt violẽtiſſimis tempeſtatibus concitatur.
[18] pro Flac. [18] Cùm eſt forum plenum iudiciorum, plenum magiſtratuum, plenum optimorum virorum & ciuium: cùm ſpeculatur atq; obſidet Roſtra vindex temeritatis, & moderatrix officij curia: tamen quantos fluctus concionum excitari videtis? hic nullæ iudicis partes eſſe pote-
[19] pro Plan. runt. [19] quare victus ſis, non debet iudex quærere, modò ne largitione ſis victus.
[20] Ib. *Alioqui* [20] tollerentur ſtudia, exſtinguerentur ſuffragationes, nullæ contentiones forent, nulla libertas populi in mandandis magiſtratibus, nulla expectatio ſuffragiorum. Sin campus atq; illæ vndæ comitiorum, vt mare profundum & immenſum, ſic efferueſcunt quodam quaſi æſtu, vt ad alios accedant, ab aliis autem recedant: in tanto nos impetu ſtudiorum, & motu, temeritatis modum aliquem, & conſilium, & rationem re-
[21] pro Mil. quiramus? *Iam verò* [21] cùm honoris ampliſſimi eſt contentio, quis ignorat *quæ ſtudia ſint ambientium:* quam timida ſit ambitio: quantáq;, & quàm ſollicita cupiditas conſulatus? Omnia non modò, quæ repræhendi palam, ſed etiam quæ

obſcurè cogitari poſſunt, timemus: rumorem, fabulam falſam, fictam, leuem perhorreſcimus: ora omnium atq; oculos intuemur. Nihil enim eſt tam molle, tam tenerum, tam aut fragile, aut flexibile, quàm voluntas erga nos, ſenſúſq; ciuium: qui non modò improbitati iraſcuntur candidatorum, ſed etiam rectè facta ſæpè faſtidiunt. [22] *Non tamen* faciet *magno vir animo*, *nec* grauitatis eſſe putabit ſuæ, quod multi nobiles ſæpè fecerunt, vt, cùm minus valuiſſent ſuffragiis, quàm putaſſent, poſteà prolatis comitiis proſternerent ſe, & populo Rom. fracto animo, atq; humili ſupplicarent. *Virtus de ſtatu & gradu ſuo non deÿcitur. Etenim*, [23] cùm ſapiens & bonus vir, qualis fuit C. Lælius, ſuffragiis præteritur, populus à bono conſule potiùs, quàm ille à vano populo repulſam fert.

[22] pro Planc.

[23] 5. Tuſc.

A QVIBVS HABENTVR conſularia comitia: cui dictatoris dicendi ius eſt: quantopere ſeruantur in magiſtratibus creandis ſolennia: quomodo renunciatur conſul: quæ ſit eius prima concio: cur Ciceronem Metellus abeuntem magiſtratu concione priuauit.

CAP. V.

Conſules centuriatis creantur comitiis, curiatis ceteri patricij magiſtratus. Conſularia comitia à prætore haberi non pote-
Anno DCCIIII. *runt. Cæſar poſt diſceſſum ab vrbe conſulum voluit de comitiis decerni conſularibus à præ-*
[1] ep 11 lib. 9. At. *tore habendis.* [1] Nam permagni eius interfuit, rem ad interregnum non venire: id aſſequebatur, ſi per prætores conſules crearentur. Nos autem in libris habemus non modò conſules à prætoribus, ſed ne prætores quidem creari ius eſſe, idq; factum eſſe numquam: conſules eo non eſſe ius, quod maius impe-

rium à minore rogari non ſit ius, prætores autem, quòd ita rogentur, vt collegæ conſulum ſint, quorum eſt maius imperium. *Fuſa apud Thraſimenum lacum Romana acie, & Annibale magnis artibus terrente omnia,* [2] *ab Æmilio prætore vrbis ex SC. literæ ad conſules miſſæ, vt ſi eis videretur, alter eorum ad conſules creandos Romam veniret: ſe in eamdiem, qua iuſſiſſent comitia, edicturum. Ad hæc à conſulibus reſcriptum, ſine detrimento reip. abſcedi non poſſe ab hoſte: itaq; per interregem comitia habenda eſſe potius, quàm conſulum alter à bello auocaretur. Patribus rectius viſum eſt dictatorem à cos. dici comitiorum habendorum cauſa: dictus L. Veturius Philo M. Pomponium Mathonem magiſtrum equitum dixit. His vitio creatis iuſſiſq; die quartodecimo ſe magiſtratu abdicare, ad interregnum res rediit. Conſulibus in annum prorogatum imperium. interreges proditi à patribus Cn. Claudius Cento, inde P. Cornelius Aſina. At Cæſar non tenuit, quæ erant in more maiorum: nec ſicut Silla effecit, ab interrege, vt dictator diceretur, ſed à Lepido prætore:* [3] *& comitia dictator habuit conſularia, quibus ipſe cum P. Seruilio conſul eſt creatus. quip-*

[2] Liu. lib. 22. Anno DXXXVI.

[3] Cæſar lib. 3. de Bel. Ciuili.

pe ambienti omnia ſunt legitima, & periclitanti ſalutaria habentur iuſta. Atqui
* Liu. lib. 4. Anno cccxxxi. *Cæſar forſan acceperat in rebus* * *olim turbidis ab alio, quàm à Conſule dictatorem dictum. Accepta apud Veios ignominia & clade, mæſta ciuitas fuit, vinci inſueta, odiſſe tribunos militum poteſtate creatos conſulari, poſcere dictatorem: in eo verti ſpes ciuitatis: &, cùm ibi quoq; religio obſtaret, ne poſſet niſi à conſule dici dictator: augures conſulti eam religionem exemêre. A. Cornelius trib. mil. dictatorem Mamercum Æmilium dixit: & ipſe ab eo magiſter equitum eſt dictus. Adeo ſimul fortuna ciuitatis virtute vera eguit: nihil cenſuria ammaduerſio effecit, quominus regimen rerum ex*
[5] Id lib. 22. Anno ♃ DXXXVI. *notata indignè domo peteretur.* [5] *Omnium prope Annales Fabium dictatorem aduerſus Annibalem rem geſſiſſe tradunt prælio, quo Annibal ab ſe Minutium, ſe à Fabio victum aſſeruit. Cælius etiam eum à populo primùm creatum dictatorem ſcribit. Sed & Cælium, & cæteros fugit vni conſuli Cn. Seruilio, qui tunc procul in Gallia prouincia aberat, ius fuiſſe dicendi dictatoris. quam moram, quia expectare iam territa clade ciuitas non poterat, eo decurſum eſſe, vt à populo crearetur, qui pro dictatore eſſet:*

res inde geſtas, gloriamq́ inſignem ducis, & augendæ titulum imaginis poſteris, vt dictator pro prodictatore, facilè obtinuiſſe. In his multa ſunt ſolennia, quæ niſi ſeruentur ſumma cum Cerimonia creati iubentur ſe, vt dixi, abdicare. [e] P. Scipionem, C. Figulum conſules --- cùm Tib. Gracchus cōſul iterum crearet, primus rogatorum, vt eos retulit, ibidem eſt repentè mortuus. Gracchus cùm comitia nihilo minus peregiſſet, remq́; illam in religionem populo veniſſe ſentiret, ad ſenatum retulit. ſenatus quos ad ſoleret referendum cenſuit. Aruſpices introducti reſponderunt non fuiſſe iuſtum comitiorum rogatorem. Tum Gracchus, vt è patre audiebam, incenſus ira, Itáne verò? ego non iuſtus, qui & conſul rogaui, & augur, & auſpicatò? an vos Tuſci, ac barbari auſpiciorum populi Rom. ius tenetis, & interpretes eſſe comitiorum poteſtis? Itaq; tum illos exire iuſſit. Poſt autem ex prouincia literas ad collegium miſit, ſe cùm legeret libros, recordatum eſſe vitio ſibi tabernaculum captum fuiſſe in hortis Scipionis: quòd, cùm pomœrium intraſſet habendi ſenatus cauſa, in redeundo, cùm

[e] 2. de Nat. An. CXC.

idem pomœrium tranſiret, auſpicari eſſet oblitus: itaq; vitio creatos eſſe conſules. augures rem ad ſenatum: ſenatus vt abdicarent: conſules abdicauerunt. —— Vir ſapientiſſimus, atq; haud ſcio an omnium præſtantiſſimus, peccatum ſuum, quod celari poſſet, confiteri maluit, quàm hærere in rep. religionem: conſules ſummum imperium* ſtatim deponere, quàm id tenere punctum temporis contra religionem. *Sed reuertor ad comitia conſularia. Hæc habituri conſules proponunt edictum*, [7] *quo diem comitiis edicunt, vel, ſi abſint, prætor edicit quem iuſſerint. Fit* [8] comitiorum die ſortitio prærogatiuæ: renunciatur. prima claſſis vocatur: renunciatur. deinde ita vt aſſolet, ſuffragatum. ſecunda claſſis vocatur. [9] prærogatiuam maiores omen iuſtorum comitiorum eſſe voluerunt. [10] *prærogatiuæ dicebantur, quòd primæ rogarentur, quos vellent conſules fieri. Lepidè* [11] Maluginenſis ille M. Scipio, cùm ex centuria ſua renunciaret Acidinum conſulem, præcóq; dixiſſet, Dic de L. Manlio: Virum bonum, inquit, egregiúmq; ciuem eſſe arbitror. *Quàm eſt hoc lepidum, tam eſt illud graue, & inſi-*

[7] Liu. lib. 26. v. nu. 2.
[8] 2. Phil.
[9] 1. de Diuin.
[10] Aſc. in Diuin.
[11] 2. de Or. Anno DLXXIII.

gne ad memoriam virtutis priſcæ Romanorum, quod euenit in comitiis, quæ[13] *Fuluius conſulibus rogandis habuit. His prærogatiua centuria iuniorum declarauit* T. *Manlium Torquatũ, & T. Octacilium: Manlius, qui præſens erat, gratulandi cauſa cùm turba coiret, nec dubius eſſet conſenſus populi, magna circumfuſus turba ad tribunal conſulis venit: petiitq́; vt pauca ſua verba audiret, centuriamq́; quæ tuliſſet ſuffragium, reuocari iuberet. Erectis omnibus expectatione, quidnam poſtulaturus eſſet, oculorum valetudinem excuſauit. Impudentem & gubernatorem & imperatorem eſſe, qui, cùm alienis oculis ei omnia agenda ſint, poſtulet ſibi aliorum capita ac fortunas committi. proinde ſi videretur, & redire in ſuffragium centuriam iuniorum iuberet: & meminiſſet in conſulibus creandis belli, quod in Italia ſit, temporumq́; reip. vix dum requieſcere aures à ſtrepitu & tumultu hoſtili: quo paucos ante menſes aſſederint prope mœnia Ro. poſt hæc, cùm centuria frequens ſucclamaſſet, nihil ſe mutare ſententiæ, eoſdemq́; conſules dicturos eſſe: tum Torquatus: Neque ego, inquit, veſtros mores conſul ferre potero, neque vos imperium meum? redite in ſuffragium, & cogitate bellum Punicum in*

[13] Liu. lib. 26. Anno DXLII.

Italia, & hoſtium ducem Annibalem eſſe. Tum centuria & auctoritate mota viri, & admirantium circa fremitu, petit à conſule, vt centuriam ſeniorum citaret. velle ſeſe cum maioribus natu colloqui, & ex auctoritate eorum conſules dicere. citatis centuriæ ſenioribus, datum ſecretò in ouili cum his colloquendi tempus. Seniores de tribus conſulendum dixerunt eſſe, M. Marcello, Q. Fabio, M. Valerio. Ita de tribus conſultatione data, ſenioribus dimiſſis, iuniores ſuffragium ineunt. Marcellum & Valerium abſentes conſules dixerunt auctoritatem prærogatiuæ omnes centuriæ ſecutæ ſunt. Eludant antiqua mirantes. non equidem nunc ſi qua ſit ſapientium ciuitas, quam docti fingunt magis, quàm norunt: aut principes grauiores temperatioréſq; à cupidine imperij, aut multitudinem melius moratam cenſeam fieri poſſe? Centuriam verò iuniorum ſeniores conſulere voluiſſe, quibus imperium ſuffragio mandaret: vix vt veriſimile ſit, parentum quoque hoc ſeculo vilis leuiſq; apud liberos auctoritas fecit. [14] Conſularis candidatus poſtquam præconis voce ſeniorum iuniorúmq centuriis illo honore affici renunciatur: vel (*quod mihi contigit*) [15] non extrema tribu ſuffragiorum,

[14] 7.Ver.ap.

[15] 2.Agr.

rum, ſed primis concurſibus, neq; ſingulis vocibus præconum, ſed vna voce vniuerſi populi Rom. conſul declaratur, *conſulis renunciari voce ſolet, & ſolenni comitiorum precatione diis commendari. Ego*[16] præcatus ſum à diis immortalibus more inſtitutóq; maiorum illo die, quo auſpicatò comitiis centuriatis L. Murenam conſulem renunciaui, vt ea res mihi magiſtratuíq; meo, populo, plebíq; Rom. benè atq; fœliciter eueniret.[17] Eſt hoc etiam in more poſitum inſtitutóq; maiorum, vt ij, qui beneficio populi Rom. imagines familiæ ſuæ conſecuti ſunt, eam primùm habeant concionem, qua gratiam beneficij illius cum ſuorum laude coniungant. Qua in oratione nonnulli aliquando digni maiorum loco reperiuntur: pleriq; hoc perficiunt, vt tantum maioribus eorum debitum eſſe videatur, vnde etiam quod poſteris ſolueretur redundaret. *Adhæc conſul non modò deſignatus, ſed abiens magiſtratu iurat, eodemq; tempore concionem habet.* [18] Metellus trib. plebis prid. Calen. Ian. qua iniuria nemo vnquam in aliquo magiſtratu improbiſſimus ciuis affectus eſt, ea me conſulem affecit, cùm

[16] pro Mur.

[17] 2. Agt.

[18] ep. 2. lib. 5. Fa. An. DCXCI.

remp. conſeruaſſem · atq; abeuntem magiſtratu concionis habendæ poteſtate priuauit. cuius iniuria tamen mihi honori ſummo fuit. Nam cùm ille mihi nihil, niſi vt iurarem permitteret, magna voce iuraui veriſſimum pulcherrimúmq iuſiurandũ: [19] REMP. ATQVE HANC VRBEM MEA VNIVS OPERA ESSE SALVAM. Mihi populus Rom. vniuerſus, illa in concione non vnius diei gratulationem, ſed æternitatem, immortalitatemq; donauit: cùm meum iuſiurandum talè, atq; tantum, iuratus ipſe vna voce, & conſenſu approbauit.

[19] In Piſ.

[20] Hac accepta tam inſigni iniuria, tamen illo ipſo die miſi ad Metellum communes amicos, qui agerent cum eo, vt ab illa mente deſiſteret: quibus ille reſpondit, ſibi non eſſe integrum. Etenim paulò antè in concione dixerat, ei, qui in alios animaduertiſſet indicta cauſa, dicendi ipſi poteſtatem fieri non oportere. Hominem grauem, & ciuem egregium: qui, qua pœna ſenatus, conſenſu bonorum omnium eos affecerat, qui vrbem incendere, magiſtratus ac ſenatum trucidare, bellum maximum conflare voluiſſent: eadem dignum iudica-

[20] 5. ep 2.

ret eum, qui curiam cæde, vrbem incendiis, Italiam bello liberauiſſet.

CONSVLI A SENATV *honos defertur: ſenatus auctoritatem conſul tuetur: Piſo & Gabinius exagitantur, quòd in conſulatu ſenatum ſpreuerint.*

CAP. VI.

[1] Conſuli omnes parent: in curiam venienti aſſurgunt. *eiq; omnia deferunt, quæ tribuenda ſunt* [2] publici conſilij duci, [3] reip. tutori, [4] cuſtodi & conſeruatori huius vrbis & imperij. [4] *Eius viciſſim eſt tueri auctoritatem ſenatus. Ego conſul liberè in ſenatu profitebar me* [5] conſulem, qui & parere *ſenatus* decretis non dubitarem: & ea, quæ ſtatueret, defenderem, & per me ipſum preſtare poſſem. [6] In C. Rabirio perduellionis reo xl. annis ante me conſulem, interpoſitam ſenatus auctoritatem ſuſtinui contra inuidiam, atq; defendi: *Contrà, in mea cauſa* [7] Piſo productus in concionem ab

[1] In Piſ.
[2] pro Sext.
[3] Poſt red.
[4] pro Sext.
[5] 4. Catul.
[6] In Piſ.
[7] Ib. An. DCXCV.

eo, cui æquatum præbebat conſulatum ſuum, cùm eſſet interrogatus, quid ſentiret de conſulatu meo? grauis auctor reſpondet crudelitatem ſibi non placere. crudelitatis ſenatum conſul in concione condemnauit. non enim me, qui ſenatu parui. nam relatio illa ſalutaris & diligens fuerat conſulis: animaduerſio quidem, & iudicium ſenatus.
[8] Ib. [8] Hic eſt ille, cui, cùm ſenatus luctum & dolorem ſuum veſtis mutatione declarandum cenſuiſſet: cùm videret mœrere remp. ampliſſimi ordinis luctu, fecit quod nulla in barbaria quiſquam tyrannus. Omitto enim illud conſulem edicere, vt ſenatus SC. ne obtemperet: quo fœdius, nec fieri, nec cogitari quicquam poteſt: edicere eſt auſus cum illo ſuo pari, quem tamen omnibus vitiis ſuperare cupiebat, vt ſenatus contrà quàm ipſe cenſuiſſet, ad veſtitum rediret.
[9] Ib. [9] Quis hoc fecit vlla in Scythia tyrannus, vt eos, quos luctu afficeret, lugere non fineret? mœrorem relinquis, mœroris aufers inſignia: eripis lachrymas, non conſolando, ſed minando.
[10] pro Sext. [10] O diem illum funeſtum ſenatui boníſq; omnibus, reip. luctuoſum, mihi

ad domeſticum mœrorem grauem, ad poſteritatis memoriam glorioſum: Quid enim quiſquam poteſt ex omni memoria ſumere illuſtrius, quàm pro vno ciue, & bonos omnes priuato conſenſu, & vniuerſum ſenatum publico conſilio mutaſſe veſtem? quæ quidem tum mutatio, non deprecationis cauſa eſt facta, ſed luctus. quem enim deprecarentur, cùm omnes eſſent ſordidati? cúmq hoc ſatis eſſet ſigni, eſſe improbum, qui mutata veſte non eſſet? Hac mutatione veſtis facta tanto in luctu ciuitatis, omitto quid Tribunus fecerit: de conſulibus loquor, quorum fide reſp. niti debuit. Gabinius exanimatus euolat ex ſenatu, non minus perturbato animo, atq; vultu, quàm ſi annis antè paucis in creditorum conuentum incidiſſet. aduocat concionem: habet orationem talem conſul, qualem nunquam Catilina victor habuiſſet: errare homines, ſi etiam tum ſenatum aliquid in repub. poſſe arbitrarentur: equites verò Rom. daturos illius diei pœnas, quo me conſule cum gladiis in cliuo Capitolino fuiſſent: veniſſe tempus iis, qui in timore fuiſſent (coniúratos videlicet dicebat) vlciſcen-

di ſe. ſi dixiſſet hoc ſolùm, omni ſupplicio dignus eſſet. nam oratio ipſa conſulis perniciosa poteſt remp. labefactare. Quid fecerit *quæris? nihil ille, nihil collega dignum conſule: cuius omnia acta, omnis de ſenatu & ad ſenatum oratio, plena debet eſſe grauitatis, plena dignitatis: vt quemadmodum ſenatus ad conſulem, ſic conſul* [11] ad ſenatum reſpectum habeat. *Nil ſenatus decernit, nil ſenatores decernendum cenſent, vt fiat à conſulibus: nec conſules à ſenatu quid decerni poſtulant, niſi velut arbitrio relicto per honoris verba, SI VIDEATVR, SI VIDERETVR.* *Conſularis poſtulatio.* [12] In ſenatu Cn. Lentulus, & L. Gellius coss. faciunt mentionem: Placere ſtatui, ſi patribus conſcriptis videretur, ne abſentes homines in prouinciis reïſierent rerum capitalium. *Senatoria ſententia:* [13] Cenſeo vti C. Panſa, A. Hirtius coss. alter ambóve, ſi eis videretur, rep. recuperata, de prouinciis conſularibus, prætoriis ad hunc ordinem primo quoq; tempore referant.

[11] 5. Phil.

[12] v. cap. 16. & cap. 23. nu. 57.

[13] v cap. 50. & 51.

CATVLI DE CONSVLI-
bus Rom. elogium: quæ in motibus debeat eſſe cura conſulum.

CAP. VII.

[1] AVdieram ex ſapientiſſimo homine, atq; optimo ciui & viro Q. Catulo, non ſæpè vnum conſulem improbum, duos verò nunquam excepto illo Cinnano tempore fuiſſe. Quare meam cauſam ſemper fore firmiſſimam dicere ſolebat, dum vel vnus in rep. cõſul eſſet. quod verè dixerat, ſi illud de duobus conſulibus, quod antè in rep. non fuerat, perẽne ac proprium manere potuiſſet. Sed fuerunt duo conſules, quorum mentes anguſtæ, humiles, prauæ, oppletæ tenebris, ac ſordibus, nomen ipſum conſulatus, ſplendorem illius honoris, magnitudinem tanti imperij, nec intueri, nec ſuſtinere, nec capere potuerunt: non conſules, ſed mercatores prouinciarum, ac venditores publicæ dignitatis. [2] quibus inſpectantibus & ta-

[1] Poſt red. Anno DCLXVI.

[2] In Piſ.

centibus delectus ſeruorum habebatur ab eo, qui nihil ſibi vnquam nec facere, nec pati turpe eſſe duxit: arma in templo Caſtoris conſtituebantur: lex Ælia & Fuſia euerſa eſt, propugnacula muríq; tranquillitatis atq; otij: collegia, non ea ſolùm, quæ ſenatus ſuſtulerat, reſtituta ſunt, ſed innumerabilia quædam noua ex omni fece vrbis ac ſeruitio conſtituta: ab eodem homine in ſtupris inauditis nefariiſq; verſato, vetus illa magiſtra pudoris & modeſtiæ ſeueritas ſublata eſt: cùm illi interim, qui ſe conſules Romæ dicunt fuiſſe, verbo nunquam ſignificarint ſententiam ſuam, tantis in naufragiis ciuitatis. non enim multùm intereſt, præſertim in conſule, vtrum ipſe pernicioſis legibus, improbis concionibus remp. vexet, an alios vexare patiatur. An poteſt vlla eſſe excuſatio, non dicam malè ſentienti, ſed ſedenti, cunctanti, dormienti in maximo Reip. motu conſuli?[3] M. Popilius cùm Coſ. eſſet, eodémq; tempore ſacrificium publicum cum læna faceret, quòd erat flamen Carmentalis, plebei contra patres concitatione & ſeditione nunciata, vt erat læna amictus, ita venit in concio-

[3] In Br. Anno cccxiii.

nem : ſeditionemq́; , cùm auctoritate, tum oratione ſedauit.[4] *Etenim* is honos vigilare dies ac noctes , & intentis oculis omnes reip. partes intueri iubet: [5] quæ ſanari poterunt , ſanare : quæ reſecanda erant , non pati ad perniciem ciuitatis manare : *deniq; efficere* , *vt*[6] qui ſe commouerint , quorum non modò factum , ſed inceptum vllum , conatúſne contra patriam depræhendatur: ſentiant in hac vrbe eſſe conſules vigilantes , eſſe integros magiſtratus , eſſe fortem ſenatum , eſſe arma , eſſe carcerem , quem vindicem nefariorum ac manifeſtorum ſcelerum maiores noſtri eſſe voluerunt. At illi[7] conſules, qui publici conſilij duces eſſe debuerant, perfecerunt, vt per ipſos conſilium publicum funditus tolleretur : coniuratorum copiæ veteres, & effuſa illa ac ſuperata Catilinæ manus importuna, nouo duce & inſperata commutatione rerum renouaretur.

[4] 2. Agr.
[5] 2. Catil.
[6] Ib.
[7] pro Sext.

v. P. Seruilii coſ. edictum in lib. 2. Liu.

EDICTA CONSVLVM.

CAP. VIII.

Conſules de his, quæ fieri repentè, aut ſine diſquiſitione volunt, edicta proponunt. [1] Erat in luctu, *vt dixi*, ſenatus: ſquallebat ciuitas publico conſilio mutata veſte: cùm ſubitò edicunt duo conſules, vt ad ſuum veſtitum ſenatores redirent. [2] L. Lamiam Gabinius in concione relegauit: edixítq;, vt ab vrbe abeſſet milia paſſuum ducenta, quòd eſſet auſus pro ciui, pro amico, pro rep. deprecari. [3] Quàm etiam contumelioſus in edictis, quàm barbarus, quàm ferus Antonius? primùm in Cæſarem, maledicta coniecit deprompta ex recordatione impudicitiæ, & ſtuprorũ ſuorum. ignobilitatem obiicit C. Cæſaris filio, cuius etiam natura pater, ſi vita ſuppeditaſſet, conſul factus eſſet. Idem etiam Q. Ciceronem fratris mei filium compellat edicto: ac etiam auſus eſt ſcribere hunc de patris & patrui patricidio cogitaſſe. Cùm tot edicta propoſuiſſet, edixit

[1] pro Sext.

[2] Ib. v. cap. 23. nu. 79.

[3] 3. Phil. An DCCIX.

vt adeſſet ſenatus frequens a. d. VIII. Cal. Dec. At quo modo edixit? hæc ſunt, opinor, verba in extremo, SI QVIS NON AFFVERIT, HVNC OMNES EXISTIMARE POTERVNT, ET INTERITVS MEI, ET PERDITISSIMORVM CONSILIORVM AVCTOREM FVISSE. Sed cùm atroci edicto nos concitaſſet, diem edicti obire neglexit: in ante diem IIII. Cal. Dec. diſtulit: adeſſe in Capitolio iuſſit: conuenerunt corrogati, & quidem ampli quidam homines, ſed immemores dignitatis ſuæ. is enim erat dies, ea fama, is, qui ſenatum vocarat, vt turpe ſenatori eſſet, nihil timere. At in rebus triſtiſſimis quantos excitat riſus? ſententiolas edicti cuiuſdam memoriæ mandaui, quas videtur ille peracutas putare. ego autẽ qui intelligeret, quid dicere vellet, adhuc neminem inueni. NVLLA CONTVMELIA EST, QVAM FACIT DIGNVS: NEC TIMOR, QVEM DENVNCIAT INIMICVS. Horum ſimilia deinceps, nónne ſatius eſt mutum eſſe, quàm, quod nemo intelligat dicere? at ne ſine cauſa videretur edixiſſe, vt ſenatus adeſſet, cùm de rep. relaturus fuiſſet:

allato nuncio de legione quarta, mente concidit: & fugere feſtinans SC. de ſupplicatione per diſceſſionem fecit, cùm id factum eſſet anteà nunquam.

[4] Gel. cap. 18. lib. 4. [4] *Verba edicti, quo Coss. in Curiam ſenatores vocant, hæc ſunt.* SENATORES, QVIBVSQVE IN SENATV SENTENTIAM DICERE LICET, [5] adſint ad. —— *Interdum ne ab*

[5] Supra nu. 3.

[6] Liu. lib. 36. Anno DLXII. *vrbe ſenatores abſint edicitur.* [6] *adeò in apparatum belli quod populus cum Antiocho iuſſiſſet, intenta fuit ciuitas, vt P. Cornelius Cos. ediceret, qui ſenatores eſſent, quibúſq; in ſenatu ſententiam dicere liceret, quiq; minores magiſtratus eſſent: ne quis eorum longius ab vrbe Roma abiret, quàm vnde eo die redire poſſet: néue vno tempore quinque ſenatores ab vrbe Roma abeſſent. Et, ſi vis edicti militaris exemplum, habe,*

[7] Ib. *quod* [7] *omnibus tum ſatis comparatis, M. Acilius alter Cos. edixit, vt quos L. Quintius milites conſcripſiſſet, & quos ſociis nominiq; Latino imperaſſet, quos ſecum ire in prouinciam oporteret, & tribuni militum legionis primæ & tertiæ, vti omnes Brunduſium Idibus Maiis conuenirent. ipſe ad quintum Nonas Maias paludatus vrbe egreſſus eſt.*

CONSVLARES litteræ.

CAP. IX.

Litterarũ cõſularium varius eſt vſus: iſq; ſæpe ex auctoritate ordinis ampliſsimi: [1] Me ſenatus exteris nationibus, me legatis, magiſtratibúſq; noſtris auctoritate ſua conſularibus litteris, vt ciuem ſeruatorem reip. commendauit. ad meam vnius hominis ſalutem ſenatus auxilium omnium cuncta ex Italia, qui remp. ſaluam eſſe vellent, conſulis voce & litteris implorandum putauit: mei capitis ſeruandi cauſa Romam vno tempore, quaſi ſigno dato Italia tota conuenit. *Si quæ vis, aut iniuria magiſtratui Rom. in prouinciis facta ſit, ſi qua ſeditio concitata, ad ſenatum res defertur, auctorq́; conſularibus litteris Romam euocatur.* [2] Verres legatus cùm eſſet circumſeſſus Lampſaſi, cumq́;, quemadmodum ipſe ad Neronem ſcripſit, populo Rom. communíq; cauſæ legatorum facta eſſet inſi-

[1] In piſ. cap. 24. nu. 3.

[2] 3. Ver. Anno DCLXXII.

gnis iniuria, non eſt perſecutus, imminuit ius legationis: cauſam populi Ro. deſeruit, ac prodidit: iniurias ſuas coniunctas cùm publicis reliquit. Nō ipſum ad ſenatum cauſam deferre, non de tam atrocibus iniuriis conqueri, non eos homines, qui populum cōcitarunt conſulum litteris euocandos curari oportuit? *Paulò antè* M. Aurelio Scauro poſtulante, quod is Epheſi ſe quæſtorem vi prohibitum, eſſe dicebat, quo minus è fano Dianæ ſeruum ſuum, qui in illud Aſylum confugiſſet, abduceret: Pericles Epheſius homo nobiliſſimus Romā euocatus eſt, quòd auctor illius iniuriæ, fuiſſe arguebatur. [3] Video, & ex iis, quæ
[3] Ib.
legi & audiui, intelligo: in qua ciuitate non modò legatus populi Rom. circumſeſſus, non modò igni, ferro, manu, copiis oppugnatus, *vt Verres*, ſed aliqua ex parte violatus ſit, niſi publicè ſatisfactum ſit, ei ciuitati bellum indici atq; inferri ſolere. Etenim nomem legati eiuſmodi eſſe debet, quòd non modò inter ſociorum iura, ſed etiam inter hoſtium tela incolume verſetur.

QVOMODO DANTVR conſulibus prouinciæ, exercitus, legati, quæſtores.

CAP. X.

[1] SEnatus conſulibus deligit, & [2] decernit prouincias: *conſules ſibi decretas ſortiri SC. iubentur, vel comparere, id eſt de prouinciis inter ſe conuenire.* [3] Appius in ſermonibus anteà dictitabat, poſteà dixit etiam in ſenatu palàm, ſeſe, ſi licitum eſſet legem curiatam ferre, ſortiturum eſſe cum collega prouinciam: ſi curiata lex non eſſet, ſe comparaturum cum collega, Lentulóq; ſucceſſurum: legémq; curiatam conſuli ferre opus eſſe, ſibi neceſſe non eſſe: ſe, quoniam ex SC. prouinciam haberet, lege Cornelia imperium habiturum, quóad in vrbem introiiſſet. *Legati conſulibus ex noſtri ordinis auctoritate dantur: ſed plerumq; quales ipſi velint: nec conſulibus modò hoc tribuitur, ſed aliis ad bellum gerendum delectis. Pompeium lege Gabinia po-*

[1] 11. Phil.
[2] v. cap. 4. nu. 10. & 16.

[4] pro Man. *pulus Rom.* [4] ex omnibus elegit, quem
[5] Ib. bello prædonum præponeret.[5] quo mihi etiam indignius videbatur obtrectatum eſſe, Gabinio dicam, ánne Pompeio, an vtriq; ? id quod eſt verius, ne legaretur A. Gabinius Cn. petenti ac poſtulanti in bello, quod illa lege Gabi-
Anno DCLXXXVII nia gerebatur. De quo legando *ego tunc prætor* ſperabam conſules ad ſenatum relaturos: qui ſi dubitarent, aut grauarentur, ego me profitebar relaturum; neq; præter interceſſionem quicquam audi-
[6] ep.19.lib. 2. At Anno DCXCV. turum.[6] Cæſar me ſibi voluit eſſe legatum.[7] ego illa ornamenta decere me,
[7] de pro. Conſ. & conuenire iis rebus, quas geſſeram,
[8] ep. 2. lib. 9. At. non putabam. *pòſt*[8] ſolebat, cùm ſe purgaret, in me conferre omnem illorum temporum culpam. Ita me ſibi fuiſſe inimicum, vt ne honorem quidem à ſe
[9] 3. Ver. recipere vellem.[9] Quæſtores, cùm ex SC. ſortiuntur, ij, quibus obtingunt con-
[10] Ib. ſulares, cum conſulibus eas obtinent.[10] Ad exercitum miſſi cuſtodes non ſolùm pecuniæ, ſed etiam conſulis participes omnium rerum conſiliorúmq; fiunt, habentúrq; in liberum loco more maiorum.

IN

IN PROVINCIIS, EXERcitibus, & triumphis poſita conſulum cupiditas.

CAP. XI.

EST bonorum conſulum pacem externam, otium domeſticum parare. ſed pleriq;, hac aut illa cupiditate, multa moliuntur. [1] Metellus fuit egregius conſul. vnum reprehendi, quòd otium è Gallia nunciari non magnopere gaudebat. cupierat credo triumphare: hoc volui mediocrius: cetera egregia. Ego Antonium collegam cupidum prouinciæ, multáq; in rep. molientem, patientia atq; obſequio meo mitigaui. [2] Ego prouinciam Galliam, ſenatus auctoritate exercitu & pecunia inſtructam & ornatam, quam cùm Antonio communicaui (quod ita exiſtimabam tempora reip. ferre) in concione depoſui, reclamante populo Rom. [3] Sępè vidi, qui & mihi & ceteris cupidiores prouinciæ viderentur, triumphi nomine tegere, atq; celare cupiditatem

[1] ep. 19. lib. 1. At An. DCXCIII.

[2] In Piſ. An. DCXC.

[3] Ib. An. DCXCI.

ſuam. Hoc modo D. Syllanus conſul in hoc ordine, hoc meus etiam collega dicebat. neq; enim quiſquam poteſt exercitum cupere, apertéq; petere, vt non
[4] Ib. An. DCLXXVIII prætexat cupiditatem triumphi. [4] L. Craſſus homo ſapientiſſimus noſtræ ciuitatis, ſpiculis propè ſcrutatus eſt Alpes, vt vbi hoſtis non erat, ibi triumphi cauſam aliquam quæreret. Eadem cupi-
Coſ. An. DCLXXIX. ditate vir ſummo ingenio præditus L. Cotta nullo certo hoſte flagrauit. Eorum neuter triumphauit, quòd alteri illum honorem collega, alteri mors
[5] 1. Off. ademit. *Ita ex noſtris* [5] multi bella ſæpè quæſiuerunt propter gloriæ cupiditatem: atq; id in magnis animis, ingeniiſq; plerumq; contingit: eóq magis, ſi ſunt ad rem militarem apti, & cupidi bello-
[6] Ib. rum gerendorum. [6] Sed illud odioſum eſt, quòd in hac elatione & magnitudine animi, facillimè pertinacia, & nimia cupiditas principatus innaſcitur. Vt enim apud Platonem eſt, omnem morem Lacedæmoniorum inflammatum eſſe cupiditate vincendi: ſic, vt quiſq; animi magnitudine maximè excellit, ita
[7] Ib. maximè vult princeps omnium eſſe, vel potius ſolus eſſe. [7] Cauenda eſt igitur

gloriæ cupiditas. eripit enim libertatem, pro qua magnanimis viris omnis debet eſſe contentio.

DE SVMMO IMPERIO, & iure belli.

CAP. XII.

[1] IMPERIVM, ſine quo res militaris adminiſtrari, teneri exercitus, bellum geri non poteſt, *datur vel SC. vel* [2] veris comitiis, hoc eſt populi ſuffragiis: *vel Curiatis,* [3] ad ſpeciem, atq; ad vſurpationem vetuſtatis per xxx. lictores auſpiciorum cauſa adumbratis. [4] Conſulibus legem Curiatam ferẽtibus à tribuniſpleb. ſæpè eſt interceſſum. *Et verò* [5] conſuli, ſi *ob interceſſionem* [6] legem curiatam non habet, attingere rem militarem non licet. *nimirum, ſi interceditur, ne detur lege, vel datum SC. firmetur imperium. Alioquin id obtineret, etiamſi interceſſum ſit: quod ſi fieret, nullum* [7] interceſſurum puto, cùm interceſſio ſtultitiam interceſſoris ſignificatura ſit, neq; rem impeditura. *Vtut ſit, conſules & ſi magna ſit ipſorum poteſtas, &*

[1] 5. Phil.
[2] 2. Agr.
[3] Ib.
[4] Ib.
[5] Ib.
[6] Ib.
[7] Ib. v. c. 33. nu. 9.

[8] Ib. [8]grauis in rep. cura ac diligentia, *non ſibi tamen aſciſcunt imperium. Eſt enim ſenatus, vel populi, quando cum* [9] hoſte decreto bellum gerendum eſt, imperatorem deligere: & [10] rerum decertationem conſulibus optimis & fortiſſimis committere. [11] Nam extraordinarium imperium populare atq; ventoſum eſt: minimè noſtræ grauitatis, minimè huius ordinis. [12] Factum eſt aliquando, vt populus deligeret imperatorem: *vt* [13] Punico tertio: ad quod populus Rom. ita ſibi ipſe delegit idoneum ducem P. Scipionem, vt eum tamen bellum gerere conſulem vellet. Cum Ariſtonico bellum gerendum fuit, L. Valerio, P. Licinio conſulibus. Rogatus eſt populus, quem id bellum gerere placeret: Craſſus conſul & pontifex max. Flacco collegæ flamini Martiali multam dixit, ſi à ſacris diſceſſiſſet, quam multam populus remiſit, pontifici tamen flaminem parere iuſſit. Sed ne tum quidem populus Rom. ad priuatum detulit bellum: quamquam erat Africanus, qui anno antè de Numãtinis triũpharat: qui, cùm longè omnes belli gloria & virtute ſuperaret, duas tamen tribus ſolas tulit:

[9] 11. Phil.
[10] Ib.
[11] Ib.
[12] v. cap. 23 nu. 10.
[13] 11. Phil.
Anno DCXXII.

ita populus Rom. conſuli potius Craſſo, quàm priuato Africano bellum gerendum dedit. De Cn. Pompei imperiis ſummi viri, atq; omnium principis, tribuni pleb. turbulenti tulerunt. Nam Sertorianum bellum à ſenatu priuato datum eſt, quia conſules recuſabant: cùm L. Philippus pro conſulibus ſe eum mittere dixit, non pro conſule. At enim C. Cæſari adoleſcétulo imperium extraordinarium mea ſententia dedi. Ille enim mihi præſidium extraordinarium dederat. Cùm dico mihi, ſenatui dico, populóq; Rom. à quo reſp. præſidium, ne cogitatum quidem tantum haberet, vt ſine eo ſalua eſſe non poſſet, huic extraordinarium imperium non darem? aut exercitus adimendus, aut imperium dandum fuit. quæ eſt enim ratio, aut quì poteſt fieri, vt ſine imperio teneatur exercitus? non igitur quod ereptum non eſt, id exiſtimandum eſt datum. eripuiſſet ſenatus C. Cæſari imperium, niſi dediſſet, milites veterani, qui illius auctoritatem, imperium, nomen ſecuti pro rep. arma ceperant, volebant ſibi ab illo imperari. legio Martia, & legio quarta, ita ſe contulerat ad auctoritatem ſena-

Anno DCLXXV.

An. DCCX.

v. cap. 43. nu. 67.

tus, populíq; Rom. dignitatem, vt depoſcerent imperatorem, & ducem C. Cæſarem. imperiũ C. Cæſari belli neceſſitas, faſces ſenatus dedit. otioſo verò, & nihil agenti priuato, quando imperium ſenatus dedit? *Sed de his quidem hactenus. In vrbe conſul imperium ſummum non aſſequitur, niſi* [14] *(quòd plerumq; in atroci negotio ſolet) ſenatus decernat, vt dent operam conſules, ne quid reſp. detrimenti capiat. Ea poteſtas per ſenatum more Rom. magiſtratui maximo permittitur, exercitum parare, bellum gerere: coërcere omnibus modis ſocios atq; ciues: domi, militiæq; imperium, atq; iudicium ſummum habere: aliter ſine populi iuſſu nulli earum rerum conſuli ius eſt. Dabatur verò à populo rogatione lata imperium in vrbe triumphanti eo die, quo triumphabat.* [15] Pomtinus *L. Domitio, & Ap. Claudio conſulibus*, voluit triũphare. Huic obuiam Cato & Seruilius prætores ad portam, & Q. Mutius trib. Negabant enim latum de imperio: & eſt latum Herculè inſulsè. [16] *Nam Galba prætor legem de imperio clam ante lucem tulerat contra leges: quæ agi cum populo ante horam primam vetabant.* [17] Sed erat cum Pomtino Appius conſul. Cato tamen affirmauit, ſe viuo

[14] Saluſt. in Con. Cat.

[15] ep. 17. lib. 4. ad At.

D CXCIX.

[16] Dio.

[17] d. ep. 17.

illum non triumphaturum. Id ego putaui, vt multa eiuſdem, ad nihil recaſurum. *Quale fuerit in re militari conſulum imperium, quæ poteſtas, quæ diſciplina declarauit* [18] Torquatus, cùm ipſi naturæ, patrióq; amori prætulerit ius maieſtatis atq; imperij: [19] filium morte multauit: ſi ſine cauſa, nollem me ab eo ortum tam importuno támq; crudeli. ſin, vt dolore ſuo ſanciret militaris imperij diſciplinam, exercitumq; in grauiſſimo bello animaduerſionis metu contineret, ſaluti proſpexit ciuium, qua intelligebat contineri ſuam. A noſtris verò [20] maximè conſeruantur iura belli. C. Popilius imperator tenebat prouinciam: in cuius exercitu Catonis filius tiro militabat: quum autem Popilio videretur vnam dimittere, Catonis quoq; filium, qui in eadem legione militabat, dimiſit. ſed quum amore pugnandi, in exercitu remanſiſſet, Cato ad Popilium ſcripſit, vt, ſi eum pateretur in exercitu remanere, ſecundo eum obligaret militiæ ſacramento: quia priore amiſſo, iure pugnare cum hoſtibus non poterat. Adeo ſumma erat obſeruatio in bello mouendo. Marci quidem Catonis ſenis epiſto-

[18] 1. de fin.
[19] Ib.
An CDXIII.
[20] 1 Off.
Anno DLXXXV.

la eſt ad M. filium, in qua ſcripſit ſe audiſſe eum miſſum factum eſſe à conſule, quum in Macedonia bello Perſico miles eſſet. monet igitur, vt caueat, ne prælium ineat. negat enim ius eſſe, qui miles non ſit, cum hoſte pugnare. Equidem illud etiam animaduerto, quod, qui proprio nomine perduellis eſſet, is hoſtis vocaretur, lenitate verbi, triſtitiam rei mitigatam. Hoſtis enim apud maiores noſtros is dicebatur, quem nunc peregrinum dicimus. indicant duodecim tabulæ: AVT STATVS DIES CVM HOSTE: itémq, ADVERSVS HOSTEM AETERNA AVCTORITAS. Quid ad hanc conſuetudinem addi poteſt, eum, quicum bella geras, tam molli nomine appellare? quamquam id nomen durius iam effecit vetuſtas: à peregrino enim receſſit, & propriè in eo, qui ferret arma
[21] Ib. contrà, remanſit. [21] Ac belli quidem æquitas ſanctiſſimè fetiali populi Rom. iure perſcripta eſt. ex quo intelligi poteſt, nullum bellum eſſe iuſtum, niſi quod aut rebus repetitis geratur, aut denuntiatum antè ſit, & indictum:
[22] 1, de leg. [22] in eoq́;, & ſuſcipiendo, & gerẽdo, & deponendo ius plurimùm valere, & fidem,

horúmq; vt publici interpretes eſſent, lege ſancitum eſſe, *vti hac noſtra*: [23] FOEDERVM, PACIS, BELLI, INDVTIARVM ORATORES, FETIALES IVDICES DVO SVNTO: BELLA DISCEPTANTO. [24] Atq; etiam, ſi quid ſinguli, temporibus adducti, hoſti promiſerint, eſt in eo ipſo fides ſeruanda: vt primo Punico bello Regulus ad ſupplicium redire maluit, quàm fidem hoſti datam fallere. Secundo autem Punico bello, poſt Cannenſem pugnam, quos decem Annibal Romam miſit adſtrictos iureiurando, ſe redituros eſſe, niſi de redimendis iis, qui capti erant, impetraſſent: eos omnes cenſores, quóad quiſq; eorum vixit, quòd peieraſſent, in ærariis reliquerunt: nec minus illum, qui iuriſiurandi fraude culpam inuenerat. Cùm enim Annibalis permiſſu exiiſſet de caſtris, rediit paulò pòſt, quòd ſe oblitum neſcio quid diceret: deinde egreſſus è caſtris, iureiurando ſe ſoluturum putabat: & erat verbis, re non erat. Semper autem in fide quid ſenſeris, non quid dixeris, cogitandum.

[23] Ib.

[24] 1. Off.

An. DIL.

Anno DXXXVII.

AN LICEAT EXIRE DE *prouincia, dimittere, educereve exercitum, bellum ſua ſponte gerere.*

CAP. XIII.

SVmma eſt poteſtas conſulis: & tamen, vt non aſſumit, ſic non dimittit ſua iniuſſu ſenatus, aut populi Romani prouinciam, nec exercitum: nedum gerit à populo non ſuſceptum bellum. [1] *C. Caſſius, qui in Gallia quam ſortitus erat, nihil memorabile geſſit, per Illyricum ducere legiones in Macedoniam vano incœpto eſt conatus. Ingreſſum hoc iter conſulem ſenatus ex Aquilienſibus legatis cognouit xxx. dierum frumentum militi datum, & duces, qui ex Italia itinera in Macedoniam noſſent, conquiſitos abductoſq́. Enimuero ſenatus indignari, tantum conſulem auſum, vt ſuam prouinciam relinqueret, in alienam tranſiret, exercitum nouo periculoſo intinere inter exteras gentes duceret, viam tot nationibus in Italiam aperiret. Decernunt frequentes, vt C. Sulpitius præt. tres ex ſenatu nominet legatos,*

[1] Liuius lib. 43.

Anno DLXXXII.

qui eo die proficiſcantur ex vrbe : & quantum accelerare poſſent , Caſſium conſulem vbicumq; ſit, perſequantur : nuntient , ne bellum cum vlla gente moueat , niſi cum qua ſenatus gerendum cenſuerat. [a] Ego te, Piſo, non vecordem putem , qui ſis auſus primùm facere (nam id eſt caput) deinde Torquato grauiſſimo & ſanctiſſimo viro premente confiteri, te prouinciam Macedoniam , in quam tantum exercitum tranſportaſſes, ſine vllo milite reliquiſſe ? Mitto de amiſſa maxima parte exercitus:ſit hoc infœlicitatis tuæ, dimittendi verò exercitus quam potes afferre cauſam? quam poteſtatem habuiſti ? quam legem ? quod SC ? quod ius? quod exēplum?Ecce tibi alter, cùm fines prouinciæ tantos haberet, quantos voluerat, iis ſe tenere non potuit : exercitum eduxit ex Syria. qui licuit extra prouinciam ? præbuit ſe mercenarium comitem regi Alexandrino. quid hoc turpius ? in Ægiptum venit, ſigna contulit cum Alexandrinis. Quando hoc bellum, aut hic ordo, aut populus ſuſceperat: cepit Alexandriam. Quid aliud exſpectauimus à furore eius, niſi vt ad ſenatum tantis de rebus geſtis litteras mit-

[a] In Piſ. Anno DCXCVII.

Anno DCXCVIII.

v. cap. 14.9.

teret? hic, ſi mentis eſſet ſuæ, auſus eſſet (mitto exire de prouincia) educere exercitum, bellum ſua ſponte gerere, in regnum, iniuſſu populi ac ſenatus, accedere? quæ cùm plurimæ leges veteres, tum lex Cornelia maieſtatis, Iulia de pecuniis repetundis planiſſimè vetant. Sed hęc omitto. Ille, ſi non acerrimè fureret, auderet, quam prouinciam P. Lentulus amiciſſimus huic ordini, cùm & auctoritate ſenatus, & ſorte haberet, interpoſita religione ſine vlla dubitatione depoſuiſſet, eam ſibi tum aſciſcere: cùm etiam, ſi religio non impediret, mos maiorum tamen, & exempla, & grauiſſimæ legum pœnæ vetarent? *Ante hos Dolabella* [3] fecit etiam id, quod multi reprænderunt, vt exercitum, prouinciam, bellum relinqueret, & in alienam prouinciam proficiſceretur: vt ſua vi & crudelitate hominis improbiſſimi C. Verris pericula ſubleuaret. *Si tamen de ſumma rerum agitur, ab hoc more maiorum, à legibus diſceditur.* [4] neceſſe eſt enim in conuerſione & perturbatione omnium rerum, temporibus potius parere, quàm moribus. *Proinde nuper ego*, ſi Brutus intellexerit plus ſe reip. profuturum, ſi Do-

[3] 1. Ver. Anno DCLXXIII.

[4] 11. Phil.

An DCCX.

labellam perſequatur, quàm ſi in Græcia maneat: aget ipſe per ſeſe, vt adhuc fecit: neq; in tot incendiis, quibus confeſtim ſuccurrendum eſt, expectabit ſenatum. nam & Brutus & Caſſius multis iam in rebus ipſe ſibi ſenatus fuit. Nec enim nunc primùm, aut Brutus, aut Caſſius ſalutem libertatémq; patriæ, legem ſanctiſſimam, & morem optimum iudicauit. Itaq;, ſi ad nos nihil referretur de Dolabella perſequendo, tamen ego pro decreto putarem, cùm eſſent tali virtute, auctoritate, nobilitate ſummi viri: quorũ alterius iam notus nobis eſt exercitus, alterius auditus. Non igitur Brutus expectauit decreta noſtra, cùm ſtudia noſſet: neq; enim eſt in prouinciam ſuam Cretam profectus: in Macedoniam alienam aduolauit: omnia ſua putauit, quæ vos veſtra eſſe velletis: legiones conſcripſit nouas, excepit veteres: equitatum ad ſe abduxit Dolabellæ, atq; eum nóndum tanto parricidio oblitum, hoſtem ſua ſententia iudicauit. Nam ni ita eſſet, quo iure equitatum à conſule abduceret? Quid? C. Caſſius pari magnitudine animi & conſilij præditus, nónne eo ex Italia conſilio profectus eſt,

vt prohiberet Syria Dolabellam? qua lege? quo iure? eo, quod Iupiter ipſe

v. cap. 39. nu. 11. ſanxit, vt omnia, quæ reip. ſalutaria eſſent, legitima & iuſta haberentur. eſt enim lex nihil aliud, niſi recta, & à numine deorum tracta ratio, imperans honeſta, prohibens contraria. Huic legi paruit Caſſius, cùm eſt in Syriam profectus, alienam prouinciam, ſi homines legibus ſcriptis vterentur: his verò oppreſſis, ſuam lege naturæ. Sed, vt ea veſtra quoq; auctoritate firmetur: Cenſeo ſenatui placere, C. Caſſius procos. prouinciam Syriam obtinere, vt qui eam optimo iure prouinciã obtinuerit &c. *Iſtiuſmodi etiam in motibus, itinerũ ad prouincias, ſolita non ſeruatur ratio. Interfecto Cæſare, quæ futura eſſent prauidi, cùm* [5] Trebonius

[5] ep. 10. lib. 14. At. itineribus deuiis proficiſceretur in prouinciam. *Cæteroquin, huiuſmodi profectio reprehendi ſolet. Inde ego quæſiui ex Vatinio,* [6] poſt quæſturam exiiſſétne legatus in

[6] In Vatin. An. DCXCI. vlteriorem Hiſpaniam C. Coſconio procoſ.? cùm illud iter Hiſpanienſe pedibus ferè confici ſoleat, aut, ſi quis nauigare velit, certa ſit ratio nauigandi: veniſſétne in Sardiniam, atq; inde in Africam? fuiſſétne, quod ſine SC. ipſi facere non

licuit, in regno Hyempſalis? fuiſſétne in regno Maſtaneſoſi? veniſſétne ad fretum per Mauritaniam? quem ſciret vnquam legatum Hiſpanienſem iſtis itineribus in illam prouinciam perueniſſe?

MISSORVM CVM IMPERIO ad ſenatum P. Q. R. litteræ.

CAP. XIIII.

MIſſi cum imperio ad ſenatum litteras mittunt, non modò, ſi [1] quid eſt actum, aut geſtum in illa prouincia, de quo ad ſenatum cum gratulatione aliqua ſcribi abs ſe oporteat: *ſed alia etiam omnia, de quibus* [2] neceſſe eſt publicè ſcribere. *Miſſa verò litteræ dantur Conſuli, ſi eſt in vrbe: ſin abſit, ei,* [3] qui conſulare munus ſuſtinet, [4] vt recitētur, & referatur ad Senatum. *Ego, cùm in Cilicia procoſ. eſſem, omnia,* [5] quæ ad me delata eſſent ad Coſſ. Præt. Trib. pleb. S. P. Q. R. ſcribenda putaui. [6] Quis vnquam prouinciam cum exercitu obtinuit, qui nullas ad ſenatum litteras miſerit? *fuit hoc in Piſone nouum:* multò

[1] In Piſ.
[2] ep. 1. & 2. lib. 15. fa.
[3] v. cap. 33. nu. 1.
[4] In Piſ.
[5] d. ep. 1.
[6] In Piſ.
Anno DCXCVI.

illud magis, appellatus eſt hic Vulturius Macedoniæ, ſi placet, imperator: ne tum quidem Paulus noſter tabulas Romam cum laurea mittere auſus eſt: nihil vnquam ad eum ordinem ſcribere, quem deſpexerat, quem afflixerat, quem
[7] Ib. deleuerat. [7] Itaq; vt in vrbe nequior inuentus eſt, quàm Gabinius, ſic in prouincia paulò tamen, quàm ille demiſſiōr. nam ille gurges atq; helluo natus abdomini ſuo, non laudi atq; gloriæ, cùm egiſſet aliud nihil illo exercitu, niſi vt vrbes depopularetur, agros vaſtaret, exhauriret domos: auſus eſt (quid enim ille nō audeat?) à ſenatu ſupplicationem
[8] de Pro. conſ. poſtulare. [8] Attamen graui plaga concidit, ignominia ſenatus. Quæ enim homini, in quo aliquis, ſi non famæ pudor, at ſupplicij timor eſt, grauior pœna accidere potuit, quàm non credi literis iis,
[9] Ib. v. cap. 15. nu. 32. [9] quæ rem benè geſtam in bello nunciarent? hoc ſtatuit ſenatus, cùm frequens ſupplicationem Gabinio denegauit: primùm homini ſceleribus, flagitiíſq; contaminatiſſimo nihil eſſe credēdum: deinde à proditore, atq; eo, quem præſentem hoſtem reip. cognoſſet, benè rem geri non potuiſſe. poſtremò, ne deos quidem immor-

immortales velle aperiri ſua templa,& ſibi ſupplicari hominis impuriſſimi & ſceleratiſſimi nomine.

ROMANI RELIGIO-*num, atq; cerimoniarum maximè retinentes : conſulum & imperatorum ſacra, ritus, auſpicia : & cur hæc inuenta, ac retenta Romæ.*

CAP. XV.

[1] SVA cuique ciuitati religio eſt: noſtra nobis : [2] *qui tam ſcrupuloſa cura paruula quæq; momenta religionis examinamus, vt nunquam ab exactiſſimo cultu, cerimoniarum oculos habuiſſe noſtra ciuitas exiſtimanda ſit. Omnia namq; poſt religionem ponenda ſemper duxit : etiam in quibus ſummæ maieſtatis decus conſpici voluit. Quapropter non dubitauerunt ſacris imperia ſeruire. ita ſe humanarum rerum futura regimen exiſtimantia, ſi diuinæ potentiæ benè & conſtanter fuiſſent famulata. His rebus imbuti ciues religionum ſunt colentes: magiſtratus religionibus parent : Senatus*

[1] pro Flac.
[2] Val. cap. 1. lib. 1.

dubitationes de religione referri iubet ad
[3] 3. de Nat. *pontifices* : *hi* [3] opiniones , quas à maioribus acceperunt de diis immortalibus, ſacra, cerimonias, religionéſq; tuentur:
[4] de Har. reſp. ap. corúmq; iudicio , [4] quam volumus licet ipſi nos amemus: tamen, nec numero Hiſpanos, nec robore Gallos, nec calliditate Pœnos , nec deniq; hoc ipſo huius gentis ac terræ domeſtico natiuóq; cenſu Italos ipſos ac Latinos, ſed pietate ac religione, atq; hac vna ſapientia, quod deorum immortalium numine omnia regi gubernariq; perſpeximus , omnes
[5] Ib. gentes nationéſq; ſuperauimus. [5] Ego is non ſum , qui , ſi cui fortè videor pluſquam ceteri , qui æquè atq; ego ſunt occupati , verſari in ſtudio litterarum, iis delecter, aut vter omnino litteris, quę noſtros animos deterrent , atq; auocant
[6] 1. de Nat. v. cap. 25. à religione. [6] Credo tamen magna eſſe antiquorum peccata : quæ veri inueſtigandi cupidus nullo modo ferre poterit: ne ad rem gerendam ſuperſtitionem habeat, non rationem ducem. *Illius generis ſunt iſta*: [7] Sacra Iunoni Soſpitæ omnes conſules facere neceſſe eſt. [8] Noſtri duces mare ingredientes immolare hoſtiam fluctibus conſueuerunt. [9] C. Duel-

[7] pro Mur.
[8] 3. de Nat.
[9] In Cat.

lius M. filius, qui Pœnos claſſe primus Anno CDXCIII.
deuicerat, delectabatur crebro funali &
tibicine. quæ ſibi nullo exemplo priua-
tus aſſumpſerat: tantum licentiæ dabat
[10] intemperans militaris in forti viro glo- [10] 2. Tuſc.
ria. [11] Eos quorum vita perſpecta in re- [11] 1. Off.
bus honeſtis & magnis eſt, benè de rep.
ſentientes, ac benè meritos, aut meren-
tes aliquo honore, aut imperio affectos
obſeruare, & colere debemus: nec quem-
quam tamen hoc errore duci oportet, vt
ſi quid contra morem cõſuetudinémq;
ciuilem fecerint, locutíve fuerint, idem
ſibi arbitretur licere. [12] Quis noſtrum ſe [12] pro Plãc.
dicet C. Duellio parem. [13] Conſules, cùm [13] In Piſ.
proficiſcuntur paludati in prouincias
pleriq; frequentia ſua ipſorum egreſ-
ſum ornando atq; celebrando, ominibus
bonis proſequũtur. [14] Exierũt malis omi- [14] pro Sext.
nibus atq; exſecrationibus duo Vulturij Anno
Piſo & Gabinius paludati: quibus vti- DCXCVI.
nam ipſis eueniſſent ea, quæ tum homi-
nes precabantur: neq; nos prouinciam
Macedoniam cum exercitu, neq; equi-
tatum in Syria, & cohortes optimas per-
didiſſemus. ° Dirarum obnuntiatione ° Inde diuin.
neglecta ---- ° *Craſſum in bella ſecutæ,* ° Luc. lib. 4.
Sæua tribunorum vouerunt prælia diræ. Anno DCXCVIII.

[15] 1. de diuin. [15] In delectu conſules obſeruant, vt primus miles fiat bono nomine. [16] Parere tenentur religioni, nec patrium morem contumaciter repudiare. [17] Bello Punico primo P. Clodius coſ. per iocum deos irridens, cùm cauea liberati pulli non paſcerentur, mergi eos in aquam iuſſit, vt biberent, quoniam eſſe nollent. claſſis deuicta eſt. Collega eius Iunius eodem bello tempeſtate claſſem amiſit, cùm auſpiciis non paruiſſet. Itaq; Clodius à populo condemnatus eſt: Iunius necem ſibi ipſe conſciuit. [18] Bello Punico ſecundo C. Flaminius conſul iterum neglexit ſigna rerum futurarum: [19] non paruit auſpiciis: periit cum exercitu. At anno pòſt Paullus paruit. num minus cecidit in Canenſi pugna cum exercitu? [20] Errabat enim multis in rebus antiquitas: quam vel vſu iam, vel doctrina, vel vetuſtate immutatam videmus. [21] Dubium verò non eſt, quin hæc diſciplina & ars augurum euanuerit iam, & vetuſtate, & negligentia. quæ mihi videtur apud maiores fuiſſe duplex, vt ad reip. tempus nonnunquam, ad agendi conſilium ſæpiſſimè pertineret. [22] Bellicam rem adminiſtrari maiores noſtri niſi auſpica-

[16] 2. de diuin
[17] 2. de Nat. An. DIIII.
[18] 1. de diuin. Anno DXXXVI.
[19] 2. de diuin.
[20] Ib.
[21] 2. de leg.
[22] 2. de diuin.

tò noluerunt. Quàm multi anni ſunt, cùm bella à proprætoribus & proconſulibus adminiſtrantur, qui auſpicia non habent? itaq; nec amnes tranſeunt auſpicatò, nec tripudio auſpicantur. Vbi eſt ergo auium diuinatio? quæ, quoniam ab iis, qui auſpicium non habent, bella adminiſtrantur, ab vrbanis retenta videtur, à bellicis eſſe ſublata. [23] Retinetur autem, & ad opinionem vulgi, & ad magnas vtilitates Reip. mos, religio, diſciplina, ius augurum, collegii auctoritas. Itaq; [24] maximum & præſtantiſſimum in rep. munus eſt augurũ, cùm eſt auctoritati coniunctum. Quid enim maius eſt, ſi de iure quærimus, quàm poſſe à ſummis imperiis, & ſummis poteſtatibus comitia tollere? concilia vel inſtituta dimittere, vel habita reſcindere? quid grauius, quàm rem ſuſceptam dirimi, ſi vnus augur ALIO DIE dixerit? quid magnificentius, quàm poſſe decernere, vt magiſtratu ſe abdicent coſs? quid religioſius, quàm cum populo, cum plebe agendi ius dare, aut non dare? quid, legem, ſi non iure rogata eſt, tollere? vt Titiam decreto collegij, vt Liuias conſilio Philippi conſules & augures:

[23] Ib.

[24] 2. de leg.

nihil domi, nihil foris per magiſtratus geſtum ſine horũ auctoritate poſſe cuiquam probari. [25] Augur comitia auſpiciis vel impedire, vel vitiare poteſt ſacerdotij iure: conſul iure magiſtratus. vide ne etiam facilius. augures enim nunciationem ſolùm habent: conſules & reliqui magiſtratus etiam ſpectionem. Attamen de cœlo ſeruare non licet comitiis per leges: &, ſi qui ſeruauit, non comitiis habitis, ſed prius, quàm habeantur, debet nunciare. [26] Comitiorum ſolùm vitium eſt fulmen. Itaq; in noſtris commentariis ſcriptum habemus, Ioue tonante, fulgurante, comitia populi habere nefas eſſe. Comitiorum enim non habendorum cauſas eſſe voluerunt. [27] Igitur omnibus magiſtratibus auſpicia & iudicia dantur: iudicia, vt eſſet populi poteſtas, ad quam prouocaretur: auſpicia, vt multos inutiles comitiatus probabiles impedirent more. ſæpè enim populi impetum iniuſtum auſpiciis repreſſerunt. [28] Vetus illud Catonis admodum ſcitum eſt, qui mirari ſe aiebat, quod non rideret aruſpex, aruſpicem cùm vidiſſet? Quota enim quæq; res euenit prædicta ab iſtis; aut, ſi euenit

[25] 2. Phil.
[26] 2 de Diui.
[27] 3 de leg.
[28] 2 de Diuin.

quid afferri poteſt, cur non caſu id euenerit? Rex Pruſias, cùm Annibali apud eum exulanti pugnare placeret, negabat ſe audere, quod exta prohiberent. an tu, inquit, Carunculæ vitulinæ mauis, quàm imperatori veteri credere? Quid? ipſe Cæſar cùm à ſummo haruſpice moneretur, ne in Africam ante brumam tranſmitteret. nónne tranſmiſit? quod ni feciſſet, vnum in locum omnes aduerſariorum copiæ cõueniſſent. Quid ergo haruſpicũ reſponſa commemorem (poſſum equidem innumerabilia) quæ aut nullos habuerunt exitus, aut contrarios? at de quibuſdam exiterunt reſponſa vera. [29] poteſt veritatem caſus imitari. [30] nonnunquam etiam errorem creat ſimilitudo. [31] Non neceſſe eſt fateri, partim horum errore ſuſceptum eſſe *augurium*, partim ſuperſtitione multa fallendo. Atq; his ſuperſtitionibus etiam adiunguntur omina, ſortes, vates & ſomnia. Tota res eſt inuenta fallaciis, aut ad quęſtum, aut ad ſuperſtitionem, aut ad errorem.

An. DLXX

[29] Ib.
[30] Ib.
[31] Ib.

QVÆ IN PERFECTO requiruntur imperatore.

Cap. XVI.

[1] pro Man. [1] EGo ſic exiſtimo in ſummo imperatore quattuor has res ineſſe oportere, ſcientiam rei militaris, virtutem, auctoritatem, fœlicitatem. *quarum prima eſt in iis poſita, quæ traduntur* [2] de exercitu, de agminibus, de ſignorum collationibus, de oppidorum oppugnationibus, de comeatu, de inſidiis faciendis, atq; vitandis, de reliquis rebus, quæ ſunt propriæ belli adminiſtrandi. quarum, qui ſunt animo & ſcientia compotes, eos eſſe imperatores dicimus: vtimúrq; exẽplis Africanorum & Maximorum: Epaminondam atq; Annibalem, atq; eius generis homines nominamus. *In quibus tamen præter hæc, alia inerant ornamenta virtutum. Et ne à noſtris diſcedamus*: [3] non Q. Maximi ſapientiam, neq; illius ſuperioris Africani in re gerenda celeritatem, neq; huius,

[2] 1 de Or.

[3] 7. Ver.

qui poſteà fuit, ſingulare conſilium, neq; Pauli rationem ac diſciplinam: Neq; C. Marij vim atq; virtutem, *neq; fœlicitatem Syllæ, neq; Pompei triumphos, neq; victorias Cæſaris, abs illa ſola militari virtute profluxiſſe putandum eſt.* [4] Non enim illæ ſunt ſolæ virtutes imperatoriæ, quæ vulgò exiſtimantur, labor in negotiis, fortitudo in periculis, induſtria in agendo, celeritas in conficiendo, conſilium in prouidendo: [5] ſed multæ ſunt artes eximiæ, harum adminiſtræ comitéſq; virtutum. Ac primùm, quanta innocentia debent eſſe imperatores? quanta deinde omnibus in rebus temperantia? quanta fide? quanta facilitate? quanto ingenio? quanta humanitate? Quæ, ſi quantæ fuerint in *ſummis imperatoribus* conſideremus, *huiuſmodi reperientur, vt non de imperio ſolùm, ſed de illis contendiſſe videantur. Intuere res geſtas Pyrrhi, &* [6] de captiuis reddendis illa præclara:

[4] pro Man.

[5] Ib.

[6] 1 Off. Anno CDLXXIII.

Nec mi aurum, nec mi pretium dederitis:
Ferro, non auro vitam cernamus vtrique,
Virtute experiamur: & hoc ſimul accipe dictum:

Eorundem me libertati parcere certum eſt.
Nec cauponantes bellum, ſed belligerantes,
Vóſne velit, an me regnare hera, quídve ferat ſors,
Quorũ virtuti belli fortuna pepercit,
Dono ducite: dóq; volentibus cum magnis diis.

Anno CDLXXV. Regalis ſane, & digna Aecidarum genere ſententia. *Iam conuerte te ad Fabricium: & vide, num is Pyrrho ceſſerit: cùm ipſum,* [7] & grauem aduerſarium, [8] & regem potentem, [9] mœnibus iam appropinquantem monuit, à veneno ſibi vt caueret: ne, [10] quicum laudis certamen fuiſſet, eum ſcelere, non virtute ſuperaſſe *videretur.* [11] Pone ante oculos cæteros, *qui hæc ex minimis tanta fecerunt.* ſunt enim omnes pares inter ſe: *non modò rebus geſtis & victoriis, ſed imitatione maiorum ad augendum imperium eruditi.* [12] Laudat Africanum Panætius, quod fuerit abſtinens, quídni laudet? ſed in illo alia maiora. Laus enim abſtinentiæ, non hominis eſt ſolùm, ſed etiam temporum illorum. Anno DLXXXVI. Omni Macedonum gaza, quæ fuit maxima potitus eſt Paulus. tantum in

[7] 3 Off.
[8] v. cap. 36. nu 19.
[9] Ib
[10] 5. de Fin.
[11] 3. Off.
[11] 1. Parad. ap.
[12] 2. Off.

ærarium pecuniæ inuexit, vt vnius imperatoris præda finem attulerit tributorum. Nihil in domum ſuam intulit præter memoriam nominis ſempiternam. Imitatus patrem Africanus nihilo locupletior Carthagine euerſa. Quid? qui eius collega in cenſura fuit L. Memmius, nunquid copioſior, cùm Corynthum funditus ſuſtuliſſet? Italiam ornare, quàm domum ſuam maluit: quamquam Italia ornata, domus ipſa mihi videtur ornatior. [13] Quæris prętantiorem virtute, prudentia, æquitate C. Mario, [14] qui, ne militem quidem habere voluit niſi pudicum? *abſtinentiorem Sceuola, qui Aſiæ tanta integritate præfuit,* [15] *vt ſenatus deinceps in eam prouinciam ituris magiſtratibus exemplum, atq; formam officij Sceuolam decreto ſuo proponeret? Imperatorum continentiam ſequebantur milites: non* [16] agros, oppidáve ciuium, *aut prouincialium*, *cùm* itinera imperatores facerent, vaſtabant: non hibernis *ſociorum* ciuitates delebant. quæ magis ex *eorum, qui nunc cum imperiis mittuntur* contentione, quàm ipſa per ſeſe cognoſci, atq; intelligi poſſunt. *Quantas* propter auaritiam imperatorum calamitates, quo-

An. DCVII.

[13] pro Bal.

[14] Ep. ad Oct.

[15] Val. cap. vlt. lib. 5.

An. DCLIX.

[16] pro Man. ap.

cumq; ventum ſit, noſtri exercitus ferant, quis ignorat? neq; enim poteſt exercitum is continere imperator, qui ſeipſum non continet: neq; ſeuerus eſſe in iudicando, qui alios in ſe ſeueros eſſe non vult. Hîc miramur *illos antiquos* tantùm excelluiſſe, quorum legiones ſic itinera fecerunt, vt non modò manus exercituum, ſed ne veſtigium quidem cuiquam pacato nocuiſſe diceretur. Iam verò *ſic* milites, hibernabant, non modò, vt ſumptum facerent in militem, nemini vis afferretur, ſed ne cupienti quidem cuipiam permitteretur. Hyemis enim, non auaritiæ perfugium maiores noſtri in ſociorum atq; amicorum tectis eſſe voluerũt. Ita faciles aditus *ad imperantes* priuatorum, ita liberæ querimoniæ de aliorum iniuriis fuerunt, vt ij, qui dignitate principibus excellebant, facilitate pares infimis eſſe viderentur. Iam quantum conſilio, quantum dicendi grauitate & copia valuerunt, in quo ipſo ineſt quædam dignitas imperatoria, *vetera teſtantur monumenta. Etenim vir præſtans ingenio,*

Claud Bello Getico. *——ductórque placebat,*
Non, qui præcipiti traheret ſimul omnia caſu:

Sed, qui maturo, vel læta, vel aſpera rerum
Conſilio momenta regens, nec triſtibus impar,
Nec pro ſucceſſu tumidus, ſpatiúmq; morandi
Vincendiq; modum mutatis noſſet habenis.

Atqui [17] exiſtimo, cùm *ex his non pauci* in omni genere ac varietate artium etiam illarum, quæ ſine ſummo otio non facilè diſcuntur, excellerent: tum ſingularem quandam laudem eorum, & præſtabilem fuiſſe ſcientiam in fœderibus, pactionibus, in vniuerſo deniq; iure belli ac pacis. niſi fortè, quæ nos libri docent in vmbra & otio, ea *ſummos imperatores*, neq;, cum requieſcerent, litteræ: neq; cùm rem gererent, res ipſæ docere potuerunt. Fidem verò ipſorum inter ſocios, quantam exiſtimatam putas, quam hoſtes omnium gentium ſanctiſſimam eſſe iudicarint? *Et ne in re nota conſumam tempus exemplis, vnum modò ponam, vt qua fuerit opinio crudeliſſimi hoſtis de fide noſtrorum appareat.* [18] *Ingenti Pænorum claſſe circa Syciliam deuicta, duces eius fractis animis conſilia petendæ pacis agitabant. Quorum dux Hamilcar, ire ſe ad coſſ. negabat audere: ne eodem modò catenæ ſibi inÿcerentur, quo ab ipſis Cornelio Aſinæ fuerant iniectæ. Hanno autem certior*

17 Pro Balb. ap.

18 Val. cap. 6. lib. 6. an. DXI.

Romani animi nihil tale timendum ratus. maxima cum fiducia ad colloquium eorum tetendit: apud quos, cùm de fine belli ageret, & tribunus militum ei dixiſſet, poſſe illi meritò euenire, quod Cornelio accidiſſet: vterq; conſul tribuno tacere iuſſo, Iſto te, inquit, Hanno metu fides ciuitatis noſtræ liberat. Claros illos fecerat tantum hoſtium ducem vincire potuiſſe: ſed multò clariores fecit, noluiſſe, [19] Humanitate iam tanta erant imperatores noſtri, vt difficile dictu ſit, vtrum hoſtes magis virtutem eorum pugnantes timuerint, an manſuetudinem victi dilexerint. *Inſignis eſt illa Q. Metelli: qui* [20] *Celtibericum in Hiſpania gerens bellum, quum vrbem Centobricam obſideret, & iam admota machina partem muri, quæ ſola conuelli poterat, diſiecturus videretur, humanitatem propinquæ victoriæ prætulit. nam cùm Rethogenis filios, qui ad eum tranſierat Centobricenſes machinæ ictibus obieciſſent, ne pueri in conſpectu patris crudeli genere mortis conſumerentur (quippe ipſe Rethogenes negabat eſſe impedimento, quo minus etiam per exitium ſanguinis ſui expugnationem perageret) ab obſidione diſceſſit. Quo quidem tam clementi facto, etſi non vnius ciuitatis mœnia, om-*

[19] Pro Man. ap.

[20] Val. cap. 1. lib. 5. An. DCXI.

nium tamen Celtiberarum vrbium animos cepit, effecitq́, vt ad redigendas eas in ditionem populus Ro. non multis ſibi obſidionibus opus eſſet.[21] Et quoniam auctoritas multum in bellis quoque adminiſtrandis, atq; imperio militari valet, certè nemini dubium eſt, quin ea in re *& noſtri veteres præſtiterint, & omnes magni imperatores præſtare debeant.* Vehementer autem pertinere ad bella adminiſtranda, quid hoſtes, quid ſocii de imperatoribus exiſtimant, quis ignorat? cùm ſciamus homines in tantis rebus, vt aut contemnant, aut metuant, aut oderint, aut ament, opinione non minus famæ, quàm aliqua certa ratione commoueri. De fœlicitate, quam præſtare de ſe ipſo nemo poteſt, meminiſſe & commemorare de aliis poſſumus, ſicut æquum eſt hominē de poteſtate diuina, timidè & pauca dicenda ſunt. Ego enim ſic exiſtimo: Maximo, Marcello, Scipioni, Mario, & ceteris magnis imperatoribus, non ſolùm propter virtutem, ſed etiam propter fortunam, ſæpius imperia mandata, atq; exercitus eſſe commiſſos. Fuit enim profectò quibuſdam ſummis viris, quædam ad amplitudinem, & ad gloriam, & ad

21 Pro Mau. P.

res magnas benè gerendas diuinitus adiuncta fortuna, ſiue fœlicitas: *quam noſtri ſemper expetiuerunt, ac expetunt: eámq; vt conſequantur, magiſtratus in [22] ſolenni carmine precationis, quod præfari ſolent, priuſquam populum alloquantur, optant & precantur, vt quod ſuſcipitur,* SENATVI, [23] POPVLO PLEBIQVE RO. BENE ATQVE FŒLICITER EVENIAT. *Hoc amplius, in augurum* [24] *precationibus euentus rei bonæ poſcitur,* VT MELIVS IVVET, MELIVS FORTVNET. *In priſca cenſorum precatione poſcebatur, vt res fierent meliores: ſiquidem, vt augeretur imperium precabantur. Modeſtè & ſapienter* [25] *Africanus poſterior, cùm cenſor luſtrum conderet, inq; ſolito fieri ſacrificio ſcriba ex publicis tabulis ſolenne ei precationis carmē præiret, quo dii immortales,* VT POPVLI RO. RES MELIORES AMPLIORESQ; FACERENT, *rogabantur: Satis, inquit, bonæ ac magnæ ſunt: itaq; precor, vt eas perpetuò incolumes ſeruent. Ac protinus in publicis tabulis ad hunc modum carmen emendari iuſſit. Qua votorum verecundia deinceps cenſores in cōdendis luſtris vſi ſunt. Prudenter enim ſenſit tunc incrementum Romano imperio petendum fuiſſe, cùm intra ſeptimum lapidem triumphi quærebantur: maiorem*

[22] Liu. lib. 39.
[23] pro Mur.
[24] Ser. in XII. Æn.
[25] Val. Cap. 1. lib 4.
an. DCXI.

maiorem autem totius terrarum orbis partem poßidenti, vt auidum eſſet quidquam vltrà appetere, ita abundè fœlix, ſi nihil ex eo, quod obtinebat, amitteret. Cenſuit etiam fortaſſe Scipio; [26] non oportere populum Ro. omnium regnorum appetentem videri: [27] difficile eſſe omnia concupiſcenti ſeruare æquitatem, quę eſt iuſtitiæ maximè propria: [28] Quod ſi omnes populi, penes quos ſit imperium, ipſiq; Ro. qui orbem totum poſſedêre, iuſtitiam ſequi velint, ac ſuum cuique reſtituere, quod vi & armis occupauerunt, ad caſas, & ægeſtatem reuerterentur: [29] nedum *tenerent* illud imperium orbis terræ, cui imperio omnes gentes, reges, nationes, partim vi, partim voluntate conſenſerunt: cùm aut armis, aut liberalitate à populo Ro. ſuperati eſſent. *Sed vt redeam ad imperatorem, & in eo deſinam:*

[26] 2 Agr. vl. cap. 23. nu. 128.
[27] 1. Off.
[28] 3. de Rep.
[29] 4. ad Her.
[30] Lucan. lib. 9.

[30] *Ipſe manu ſua pila gerens, præcedit anheli*
Militis ora pedes: monſtrat tolerare labores,
Non iubet: & nulla vehitur ceruice ſupinus:
Carpentóq; ſedens ſomni parciſſimus ipſe eſt.
Vltimus hauſtor aquæ: cùm tandem fonte reperto
Indiga cogatur latices potare iuuentus,
Stat, dum lixa bibat, cogit tolerare labores

Summa ducis virtus, qui nuda fuſus arena
Excubat, atque omni fortunam prouocat hora.

DE NOMINE AMPLISſimi honoris beneficijq; , & nomine virtutis atq; victoriæ : de donis militaribus, ac iure imperatorio.

Cap. XVI.

[1] 4. Phil. [1] Imperatores instructa acie ſolent, quamquam paratiſſimos milites ad præliandum videant, eos tamen adhortari: [2] hi locum tenere, [3] contemnere vulnera, accipere plagam malle, quàm turpiter vitare: [4] Mars ex acie fortiſſimũ quemq; pignerari: illi [5] victoria iuſta, imperatores appellari, [6] *exercitus acclamatione.* [7] habent quidem ampliſſimi honoris nomen, cùm ſunt conſules: ſed alterum nomen beneficii eſt populi Ro. alterum virtutis, atq; victoriæ. *Iidem* [8] prędas *ſolent,* ac manubias ſuas, partim in monumenta deorum immortalium, atq; in vrbis ornamenta, *partim in milites*

[2] un. 28. v. cap.
[3] 2. Tuſc.
[4] 14. Phil.
[5] Ep. 10. lib. 2. f.
[6] Cæl. l. 2. de Bel. ci.
[7] 14. Phil.
[8] 2. Agr.

conferre : ex [9] hoſtium ſpoliis, è victoria, ex prçda, aut manubiis donationes conſtituere, concione donandi cauſa aduocata: [10] *milites, prout cuiuſq; virtus in pugna fuit*, [11] donare virtutis ergò. [12] Præfatio *autem* donationis vetus, atq; imperatoria *hæc eſt*: QVANDO TV IN PRÆLIO, IN BELLO, IN RE MILITARI - OB HAS RES, QVONIAM TE VIRVM FORTEM-- --HOC - DONO. Sæpè *etiam* noſtri imperatores ſuperatis hoſtibus, optimè rep. geſta ſcribas ſuos annulis aureis in concione donarunt. [13] Ius imperatorium, quod ſemper omnibus imperatoribus eſt conſeruatum, *tantum, ac tale eſt, vt, vbi bellum geritur, omnium rerum ſit imperatoris iudicium* : *ad eumq́; pertineat* legum datio, captorúmq; agrorum ipſius virtute cognitio. *Hinc ego contra legem Agrariam Rulli* : [14] Itane verò ? non legibus datis, non auditis verbis imperatoris, nóndum deniq; bello confecto, cùm rex Mithridates amiſſo exercitu, regno expulſus, tamen vltimis terris aliquid etiam nunc moliatur; atq; ab inuicta Cn. Pompei manu Mæotide, & illis paludibus, & itinerum anguſtiis, atq; altitudine montium defendatur: cùm im-

[9] 5. Ver.
[10] Liuius lib. 24.
[11] de Opt.
[12] 5. Ver.
[13] 2. Agr.
[14] Ib. An. DCXC.

perator in bello vexetur : in locis autem illis etiam nunc belli nomen reliquum ſit : eos agros, quorum adhuc penes Cn. Pompeium omne iudicium & poteſtas more maiorum debet eſſe, decemuiri vendent? in eius prouincia vendent manubias imperatoris? Neq; in hoc ſolùm ineſt contumelia, quæ vehementer, & inſignis eſt, & noua : vt vlla res parta bello, nóndum legibus datis, etiam tum imperatore bellum adminiſtrante, non modò venierit, verumtiam locata ſit. Plus ſpectant homines certè, quàm contumeliam. ſperant aliquid de eius exercitu, copiis, gloria detrahi poſſe. putant, ſi quam ſpem in Cn. Pompeio exercitus habeat aut agrorum, aut aliorum commodorum, hunc non habiturum, cùm viderit earum rerum omnium poteſtatem ad decem viros eſſe tranſlatam. *Non eſt omittendum quod præterij*, [15] imperatorem agros de hoſtibus captos conſecrare.

[15] Pro domo.

DE PRÆMIIS ET HONO-ribus, ab imperatoribus, exteris decerni ſolitis.

CAP. XVII.

IMperatores noſtri, non ſolùm Romanis, ſed etiam exteris, qui in bellis vſui ſunt, pramia tribuere ſolent: principibus regum appellationes, aliis ciuitatis iura. Scipio parta de Syphace victoria [1] *in tribunal aſcendit, & concionem aduocari iuſſit. ibi Maſiniſſam primum regem appellatum, eximiiſq; ornatum laudibus, aurea corona, aurea patera, ſella curuli, & Scipione eburneo, toga picta, & palmata tunica donat. Addit verbis honorem, neq; magnificentius quicquam triumpho apud Ro. neq; triumphantibus ampliorem eo ornatu eſſe, quo vnum omnium externorum dignum Maſiniſſam populus Ro. ducat. Lælium deinde & ipſum collaudatum aurea corona donat, & alij militares viri, prout à quoq; nauata opera erat, donati.* [2] Cn. Pompeius pater, rebus Italico bello maximè geſtis, ciui-

[1] Liu. lib. 30. An. DLI.

[2] pro Bal.

tate donauit cohortes duas vniuerſas Camertium: Heraclienſium legionem P. Craſſus: Maſſilienſem Ariſtonem Sylla: idem heros LX. Gaditanos: Q. Metellus pius Q. Fabium Saguntinum: M. Craſſus homo, cùm grauitate & prudentia præſtans, tum vel nimium parcus in largienda ciuitate, Aletrinenſem fœderatum. Etenim, cùm ceteris præmiis digni ſunt, qui ſuo labore & periculo noſtram remp. defendunt: tum certè digniſſimi ſunt, qui ciuitate ea donentur, pro qua, pericula ac tela ſubierunt. Itaq; [3] & ſtipendiarios ex Africa, Sicilia, Sardinia, ceteris prouinciis multos, ciuitate donatos videmus: &, qui hoſtes ad noſtros imperatores perfugiſsẽt, & magno vſui reip. noſtræ fuiſſent, ſcimus ciuitate eſſe donatos: ſeruos deniq;, quorum fortuna, & conditio infima eſt, benè de rep. meritos perſæpè libertate, id eſt, ciuitate, publicè donari videbamus. [4] Atqui vtinam, qui vbiq; ſunt propugnatores huius imperii, poſſent in hanc ciuitatem venire, & contrà oppugnatores reip. de ciuitate exterminari. Neq; enim ille ſummus Poëta noſter Annibalis illam magis cohortationem, quàm commu-

[3] Ib. v cap. 24. nu. 44. 45.

[4] Ib.

nem imperatorum omnium voluit eſſe, Hoſtem, qui feriet, mihi erit Carthaginenſis. Quiſquis erit cuiati ſiet - id habent omnes leue, & ſemper habebunt. Itaq; & ſibi vndiq; fortes viros aſciuerunt, & hominum ignobilium virtutem perſæpè nobilitatis inertiæ pretulerunt. Audebo etiam hoc contendere, nunquam eſſe condemnatum, quem conſtaret ab imperatore noſtro ciuitate donatum. [5] T. Matrinus, vnus ex iis, quos C. Marius ciuitate donaſſet, dixit cauſam ex colonia Latina, in primis firma & illuſtri: quem, cùm diſertus homo L. Anthiſtius accuſaret, cùm lege Appuleia coloniæ non eſſent deductæ, qua lege Saturninus C. Mario tulerat, vt in ſingulas Colonias ternos ciues Romanos facere poſſet, negabat hoc beneficium, re ipſa ſublata, valere debere. Sed tamen tanta auctoritas in C. Mario fuit, vt non per L. Craſſum affinem ſuum, hominem incredibili eloquentia, ſed paucis ipſe verbis, cauſam illam grauitate ſua defenderit, & probarit. *Graue fuit, & nouum hoc iudicium: nullus imperator ante Marium huiuſmodi cauſam dixerat: nulli iudices, qui de re ſimili iudicauerunt.* [6] Vultus C. Ma-

[5] Ib.

[6] Ib.

rij, vox ille imperatorius, ardor oculorum, recentes triumphi, præſens valuit aſpectus, valuit auctoritas, valuerunt res
7 Ib. geſtę? [7] Quis enim eſſet, qui imperatoribus noſtris in bello, in acie, in exercitu delectum virtutis, qui ſociis, qui fœderatis, in defendēda rep. noſtra, ſpem præ-
8 Ib. miorum eripi vellet? *quis* [8] impedire, quo minus per populum Ro. beneficiorum virtutis cauſa tribuendorum poteſtatē imperatoribus noſtris deferamus,
9 Ib. *Equidem ipſorum eſt, rem benè gerentes ornare, &* [9] propoſitis præmiis elicere fortiſſimum quemq;, ad ſubeunda pro ſalute noſtra pericula, *Celebris eſt Sicinij Dentati militaris virtus, ac viro forti habi-*
10 Gel. cap. 11. lib. 2. *ti honores.* [10] *Is pugnaſſe dicitur centum & xx. prælijs: cicatricem auerſam nullam; aduerſas quinque & xl. tuliſſe: coronis eſſe donatum aureis octo, obſidionali vna, muralibus tribus, ciuicis xiij. torquibus tribus & lxxx. armillis plus centum lx. haſtis duodeuiginti, phaleris item donatum quinquies viciesq́; populi militaria dona habuiſſe multiiuga, in his prouocatoria pleraq́; triumphaſſe cum imperatoribus ſuis triumphos nouem.*

QVO MODO FIRMANtur conceſſa ab imperatoribus regia beneficia, leges datæ pacis, & fœdera.

CAP. XVIII.

IMperatorum in re militari ſummum eſt imperium: ius magnũ in rebus bello partis. ſi tamẽ regia cõceſſerint nomina, aut inſignia, vel recuperata captáve reſtituerint, vel donouarint adempta victis regna, oppida, agros aut prouincias: patribus agi ſolent gratiæ, atq;, vt firmentur, à ſenatu poſtulari. [1] *Legati Maſiniſſæ in ſenatum introducti per P. Æmilium prat. gratulati primùm ſenatui ſunt, quòd P. Scipio proſperè res in Africa geſſiſſet: deinde gratias egerunt, quòd* Maſ*ſiniſſam non appellaſſet modò regem, ſed feciſſet, reſtituendo in paternum regnum: in quo poſt Syphacem ſublatum, ſi ita patribus viſum eſſet, ſine metu & certamine eſſet regnaturus: deinde, quòd collaudatum pro concione ampliſſimis decoraſſet donis: quibus ne indignus eſſet, & dediſſe operam Maſiniſſam, & daturum eſſe: petere, vt regium*

[1] Liu. lib. 30. An. DL.

nomen, ceteráq; Scipionis beneficia & munera, ſenatus decreto confirmaret. Ad ea reſponſum legatis, rerum geſtarum in Africa proſperè, communem ſibi cum rege gratulationem eſſe. Scipionem rectè, atq; ordine videri feciſſe, quòd eum regem appellaſſet: & quicquid aliud feciſſet, quod honori foret Maſiniſſæ, id patres comprobare, atq; laudare. Sagunto à Scipionibus reſtituto, Saguntini per legatos à ſenatu poſtulauerunt: vt, quæ ipſis [2] *commoda tribuerant imperatores Romani, ea rata atq; firma perpetua auctoritate faceret. Hæc de beneficiis. Pacis, & fœderum grauior eſt conditio: vt quæ, non niſi ſuffragiis comprobata populi, pia & æterna habentur. teſtis, repudiata pax Caudina, fœdúſq; Numantinum. Aliis cautum melius.* [3] Antiochus ille maguus, magna belli contentione terra maríq; ſuperatus, *ad Scipionem conſulem oratores miſit, qui de pace agerent. Scipio conditiones tulit:* [4] *legatos tamen Romam mitti placuit. M. Aurelius Cotta legatus L. Scipionis, cum Antiochi legatis, & Eumenes rex Rhodiiq́; Romam venerunt. Cotta in ſenatu primùm, deinde in concione iuſſu patrum, quæ acta in Aſia eſſent, expoſuit. Tunc omnium primùm Eumeni ſenatus datus eſt. Poſt Rho-*

[2] Id. lib. 28. An. DXLVIII

[3] pro Sex. An. DLXIIII

[4] Liu. lib. 37.

dios, Antiochi legati vocati ſunt. Ii vulgato petentium veniam more, errorem faſsi regis, obteſtati ſunt P. C. vt ſua potius clementia, quàm regis culpæ, qui ſatis ſupérq; pœnarum dediſſet, memores conſulerent: poſtremò pacem datam à L. Scipione imperatore, quibus legibus dediſſet, confirmarent auctoritate ſua. & ſenatus eam pacem ſeruandam cenſuit, & paucos poſt dies populus iuſsit. [5] Magnus ille rex Aſiæ, poſteà quàm à Scipione deuictus, Tauro tenus regnare iuſſus eſſet, omnemq; hanc Aſiam, quę eſt nunc noſtra prouincia, amiſiſſet, dicere eſt ſolitus, benignè ſibi à populo Ro. eſſe factum, quòd nimis magna procuratione liberatus, modicis regni terminis vteretur. [6] Agitabatur ſæpè in ſenatu, nonnumquam ex Roſtris, poſſidere agros in ora maritima Hyempſalem, quos P. Africanus populo Ro. adiudicarit: & tamen poſteà per C. Cottam conſulem cautum eſſe fœdere. Hoc quia foedus populus non iuſſerit, habet aliquam dubitationum: & verebatur Hyempſal, vt ſatis firmũ eſſet, & ratum. [7] Duris temporibus reip. noſtræ, cùm præpotens terra mariq; Carthago, nixa duabus Hiſpaniis, huic imperio immi-

[5] pro Deiot.

[6] 2. Agr.

[7] prò Bal. An. DXLI.

neret, & cùm duo fulmina noſtri imperii ſubitò in Hiſpania Cn. & P. Scipiones extincti occidiſſent : L. Martius primipili centurio, cum Gaditanis fœdus iciſſe dicitur. Quod cùm magis fide illius populi, iuſtitia noſtra, vetuſtate denique ipſa, quàm aliquo publico vinculo religionis teneretur : ſapientes homines, & publici iuris periti Gaditani, M. Lepido, Q. Catulo conſulibus à ſenatu de fœdere poſtulauerunt. tum eſt, cum Gaditanis fœdus, vel renouatum, vel ictum : de quo fœdere, populus Ro. ſententiam non tulit, qui iniuſſu ſuo nullo pacto poteſt religione obligari. Ita Gaditana ciuitas, quod beneficiis erga remp. noſtram conſequi potuit, quod imperatorum teſtimoniis, quod vetuſtate, quod Q. Catuli ſummi viri auctoritate, quod iudicio ſenatus, quod fœdere conſecuta eſt : quòd publica religione ſanciri potuit, id abeſt : populus enim ſe nuſquam obligauit. [9] Gaditani tamen, & veterem illam ſpeciem fœderis Marciani ſemper omni ſanctiorem Marte duxerunt, & hoc foedere Catuli, ſenatúſq; auctoritate, ſe nobiſcum coniunctiſſimos eſſe arbitrati ſunt, & ſi nullum po-

v cap. 43 nu. vlt.

An. DCLXXV.

[9] Ib.

puli noſtri iuſſum haberent. *Nec tamen dixerim iſtud* [10] fœdus ſacroſanctum eſſe. primùm enim tale eſſe nihil poteſt, niſi quod populus, plebéſve ſanxiſſet: deinde ſanctiones ſacrandæ ſunt, aut genere ipſo, aut obteſtatione legis, aut poena: cùm caput eius, qui contrà facit, conſecratur. Nihil omninò vnquam de iſto fœdere ad populum, nihil ad plebem, neq; lege, neque pœna latum eſſe dico. Nec verò hæc oratio mea ad infirmandum fœdus Gaditanorum pertinet; neque enim eſt meum, contra ius optimè meritæ ciuitatis, contra opinionem vetuſtatis, contra auctoritatem ſenatus, dicere. *Sed cùm in multis, hoc vnum reperiatur fœdus, quod populus auctoritate ſenatus, commendatione & iudicio vetuſtatis, velut voluntate ſua comprobat, etiamſi ſuffragiis non comprobarit, cur id faciat exquirimus? an quia Gaditani* [11] à principio ſui generis, ac reip. ab omni ſtudio ſenſúq; Pœnorum, mentes ſuas ad noſtrum imperium, noménq; flexerunt? quos cùm maxima bella nobis inferrentur, mœnibus excluſerunt, claſſibus inſecuti ſunt, corporibus, copiis, opibus depulerunt; qui, & vetere illo; vt dixi,

10 Ib.

11 Ib.

fœdere, ſe nobiſcum coniunctiſſimos eſſe arbitrati ſunt: quorum mœnia, delubra, agros, vt Hercules ipſe itinerum ac
[11] Ib. laborum ſuorum, ſic maiores noſtri imperii, ac nominis populi Ro. terminos eſſe voluerunt. [12] Adiunctum illud etiam eſt, quod non eſt in omnibus fœderibus, MAIESTATEM POPVLI RO. COMMVNITER CONSERVANTO. Id habet hanc vim, vt ſit ille in fœdere inferior. Primùm verbi genus hoc conſeruandi, quo magis in legibus, quàm in fœderibus vti ſolemus, imperantis eſt, non precantis: deinde, cùm alterius populi maieſtas cõſeruari iubetur, de altero ſiletur: certè ille populus in ſuperiori conditione cauſáq; ponitur, cuius maieſtas fœderis ſanctione defenditur. *Hic locus poſtulat, vt obſeruetur, quod à Menippo Antiochi legato*
[13] Liu. lib. 34. *dictum accepimus:* [13] *eſſe tria genera fœderum, quibus, integrè paciſcerentur amicitias, ciuitates, regéſq;: vnum, cùm bello victis dicerentur leges: vbi enim omnia ei, qui armis plus poſſet, dedita eſſent, quæ ex iis habere victos, quibus mulctari eos velit, ipſius ius ad arbitrium eſſe. alterum, cùm pares bello, æquo fœdere in pacem, atq;. amicitiam venirent: tunc enim repeti, reddiq;

per conuentionem res: &, ſi quarum turbata bello poſſeſſio ſit, eas, aut ex formula iuris antiqui, aut ex partis vtriuſq; commodo componi. tertium eſſe genus, cùm, qui hoſtes numquam fuerint, ad amicitiam ſociali fœdere inter ſe iungendam coëant: eos neq; dicere, neq; accipere leges: id enim victoris, & victi eſſe. [14] *Ceterum bellis confectis, decem legati imperatoribus decerni ſolent, ad prouinciam conſtituendam, & leges victis dandas gentibus. His, vt liberè ſtatuant,* [15] *permitti ſolet more maiorum: qui* X. *legatos, conſilium diſpenſandæ cohoneſtandæq; victoriæ, imperatoribus dederunt.* [16] Atq; hoc tamen accepi, non ſolitos maiores noſtros, eos legare in decem, qui eſſent imperatorum neceſſarii; vt nos ignari pulcherrimorũ inſtitutorum, aut negligentes potius, M. Lucullum, & L. Murenam, & cæteros ad L. Lucullum miſimus. *Horum quamuis ea ſit poteſtas, vt poſtulata ad ſenatum non reiiciant: & quaſi ſenatus eſſent; quod iis placeat,* [17] *ſenatui* X. *legatis dicatur* placere: *tamen, quæ abs iis, & imperatore fiunt, à ſenatu confirmanda ſunt.* [18] *Quinctius imperator, decem legatorum ex conſilio, pacis leges dedit: ſed poſtquam redierat, poſtulauit, vt de his, quæ*

[14] 12. Phil.
[15] Ib.
[16] Ep. 6. lib. 13. At.
[17] Liu. lib. 33.
[18] Id lib. 34 An. DLX.

cum decem legatis ipſe ſtatuiſſet, ſenatus audiret: eáq;, ſi videretur, auctoritate ſua confirmaret.

V. Val.cap. 3.lib. 2.

DE IMPERATORE *triumphante.*

Cap. XIX.

[1] 3. de leg.

[1] DOMVM CVM LAVDE REDEVNTO. Nihil enim, præter laudem, bonis atq; innocentibus, neq; ex hoſtibus, neq; à ſociis reportandum. *Imperator, parta inſigni victoria, redit cum exercitu: &, ſenatu extra vrbem dato, res à ſe fortiter fœliciterq; geſtas, exponit.* [2] Hoſtium cæſorum numerum, & militum renunciat, atq; triumphum poſtulat. [3] *M. Fuluius procos. ex Ætolia rediit, & ad ædem Apollinis in ſenatu, cùm de rebus in Ætolia Cephaleniáq; ab ſe geſtis diſſeruiſſet, petiit à patribus, vt æquum cenſerent ob remp. benè ac fœliciter geſtam, & diis immortalibus honorem haberi iubere, & ſibi triumphum decernere.* [4] Corona illa laurea decernitur à ſenatu [5] dignis, qui triumphēt.

[2] Ep. 2. lib. 3. ad Q. fr.

[3] Liu. lib. 39. An. DLXVI.

[4] In Piſ.

[5] pro Plan.

Attamen

Attamen ſine magiſtratu, re quantumuis benè geſta, *triumphus non conceditur. nec* [6] niſi latum de imperio ſit. *Qui triumphat* [7] porta introit triumphali, [8] *victore tum exercitu, præda, & captiuis. Inde curru vehitur per vrbem:* [9] captiui per triumphum ante currum ducũtur: [10] ſimulachra feruntur oppidorum, *item* aurum, argentúmq; *captum*: [11] in equis triumphantium prætextati potiſſimùm filij ſedent: [12] legati in equis & tribuni: fit clamor militum, [13] IO TRIVMPHE IO. —— [14] *Sic læta triumphum vox canit: —ac* [15] in Capitolium inuehitur victor, cum illa inſigni laurea.

* *Res gerere, & captos oſtendere ciuibus hoſtes,*
Attingit ſolium Iouis, & cæleſtia tentat.

[16] Ipſe autem triumphus gratiſſimus populo Rom. eſt, & iucundiſſimus: quia nihil eſt victoria dulcius. Nullum eſt autem teſtimonium victoriæ certius, quàm quos ſæpè metueris, eos te vinctos ad ſupplicium duci videre. [17] At etiam, qui triumphant, eóq; diutius viuos hoſtium duces reſeruant, vt, iis per triumphum ductis, pulcherrimum ſpectaculum, fructúmq; victoriæ populus Rom. percipere poſſit: tamen cùm de foro in Ca-

[6] ep. 17. lib. 4. Att.
[7] In Piſ.
[8] Liu. lib. 39.
[9] 7. Ver.
[10] In Piſ.
[11] pro Mur.
[12] In Piſ.
[13] Var. lib. 5. de ling. Lat.
[14] Ouid. 1. met.
[15] de pro Conſ.
* Horat. ep. 18. lib. 1.
[16] 7. Ver.
[17] Ib.

pitolium currum flectere incipiunt, illos duci in carcerem iubent: idémq; dies, & victoribus imperij, & victis vitæ finem

[18] 5 Tuſc. facit. [18] Paulus Perſæ depræcanti, ne in

Anno DLXXXV. triumpho duceretur, in tua id, inquit, poteſtate eſt. *innuebat eum morte dedecus triumphi effugere potuiſſe. duram captiui*

[19] 2. de Orat. *oſtendit regis ſortem, non illuſit.* [19] Nam nec inſignis improbitas, & ſcelere iuncta, nec rurſus miſeria inſignis agitata ridetur. Facinoroſos enim maiore quadã vi, quàm ridiculi vulnerari volunt, miſeros illudi nolunt, niſi ſe fortè iactant. Parcendum eſt autem maximè caritati hominum:

[20] 2. de Inuen. [20] & eorum miſereri oportet, qui propter fortunam, non propter malitiam in miſeriis ſunt.

[21] In Part. [21] Nihil eſt tam miſerabile,

[22] pro Man. quàm ex beato miſer. [22] Hoc iam ferè ſic fieri ſolere accepimus, vt, regum afflictæ fortunæ, facilè multorum opes alliciant ad miſericordiam, quod regale nomen

[23] 4. ad Her. magnum & ſanctũ eſſe videatur. [23] Benè maiores noſtri hoc comparauerunt, vt neminem regem, quem armis cepiſſent, vita priuarent. Quid ita? quia, quam nobis facultatem fortuna dediſſet, iniquum erat in eorum ſupplicio conſumere, quos eadem fortuna paulò antè in

ampliſſimo ſtatu collocarat. quid quod exercitum contrà duxit? deſino meminiſſe: quid ita? quia viri fortis eſt, qui de victoria contendant, eos hoſtes putare: qui victi ſunt, eos homines iudicare, vt poſſit bellum fortitudo minuere, pacem humanitas augere. At ille ſi viciſſet, num idem feciſſet? non profectò tam ſapiens fuiſſet. quid igitur ei parcis? quia talem ſtultitiam contemnere, non imitari conſueuit.

DE SENATORIIS ORNAmentis, & honoribus.

CAP. XX.

[a] MVLTA ſunt impoſita huic ordini munera, multi labores, multa pericula, non ſolùm legum, ac iudiciorum, ſed etiam rumorum, atq; temporum. ſic eſt hic ordo, quaſi propoſitus, atq; editus in altum, vt ab omnibus ventis inuidiæ circumflari poſſe videatur. In hac conditione vitæ, [a] permulta ſunt ornamenta, quibus ea mitigari moleſtia poſſit, locus, auctoritas, domi ſplendor,

[a] 5. Ver.

[a] pro Clu.

apud exteras nationes nomen & gratia, toga prætexta, ſella curulis, inſignia, faſ-
[3] pro Poſth. ces, exercitus, imperia, prouinciæ. [3] ſacerdotia, triumphi: deniq; imago ipſa
[4] pro Clu. ad poſteritatis memoriam prodita.[4] quibus in rebus maiores, cùm ſummum rectè factis præmium, tum plura peccatis
[5] Ib. pericula poſuerunt. [5] Quis vnquam hoc ſenator recuſauit, quin, quo altiorem gradum dignitatis beneficio populi Ro. eſſet conſecutus, eo ſe putaret, durioribus legum conditionibus, vti oportere. quàm multa ſunt commoda, quibus caremus? quàm multa moleſta ac difficilia,
[6] pro Poſth. quæ ſubimus? [6] eſt enim ſollicitudo, &
[7] pro Clu. legum & iudiciorum maior metus.[7] plures ſunt leges, quibus nos tenemur, ce-
[8] Ib. teri ſunt ordines liberati. [8] Atq;, hæc omnia tamen, honoris & amplitudinis commodis illis compenſantur. *Adde in prouinciis habitum honorem: idq; à noſtris*
[9] ep. 21 lib. 12. Fa *prætoribus & procos. factum*, [9] quod ipſe in prouincia facere ſolitus ſum, vt omnibus ſenatoribus lictores darem: quod idem acceperam, & cognoueram à ſummis viris factitatum. *Ab exteris etiam*
[10] pro Sext. *omnia ſenatori Ro. deferuntur.* [10] Ad vrbem aliquam venienti, obuiam ſic procedi-

tur, vt ſit nemo, qui [11] hunc ordinem [11] 4 Ver.
dignitate antecellere, non exiſtimet.
[12] Ecqua ciuitas eſt, non modò in pro- [12] 6. Ver.
uinciis noſtris, verùm in vltimis nationi-
bus, aut tam potens, aut tam libera, aut
etiam tam inmanis, ac barbara: Rex
deniq; ecquis eſt, qui ſenatorem populi
Romani, [13] non ſalutet, [14] tecto, ac do- [13] ep. 7. l. 2.
mo non inuitet, [15] regio apparatu non At ap
excipiat? [16] qui honos non homini ſo- [14] 6. Ver [15] In Som.
lùm habetur, ſed primùm populo Rom. Scip.
cuius beneficio nos in hunc ordinem ve- [16] 6. Ver.
nimus (*ſiquidem per populum mandantur
magiſtratus, quibus in ſenatum per cenſo-
res legimur*): [17] deinde ordinis auctorita- [17] Ib.
ti: quæ niſi grauis erit apud ſocios, atq;
exteras nationes, vbi erit imperij nomen,
ac dignitas? *Hinc iampridem ego de Mamer-
tinis queſtus ſum, quòd* [18] me publicè [18] Ib.
non inuitauerunt: me cum dico, leue eſt:
ſenatorem pop. Ro. ſi non inuitauerunt,
honorem debitum detraxerunt, non ho-
mini, ſed ordini. *Non ſic aliæ ciuitates:*
[19] Ennam cùm veniſſem, preſtò mihi
ſacerdotes Cereris cum infulis ac verbe-
nis fuerunt. [20] Cùm ad Heracleam nocte
accederem, ciues cum omnibus matro-
nis ciuitatis, & cum multis facibus mihi

obuiam venerunt. *Ac ne vlla in re Syra-*
[21] 6. Ver. *cuſani deeſſent,* [21] ad me venit Heraclius, is, qui tum magiſtratum Syracuſis habebat, homo nobilis? qui ſacerdos Iouis fuiſſet: qui honos apud Syracuſanos eſt ampliſſimus: agit mecum, & cum Q. fratri meo, vt, nobis ſi videretur, adiremus ad eorum ſenatum: frequentes eſſe in curia: ſe iuſſu ſenatus à nobis petere, vt veniremus. Primò nobis fuit dubium, quid ageremus: deinde, citò venit in mentem, non eſſe vitandum illum nobis conuentum, & locum: itaq; in curiam venimus. honorificè ſanè conſurgitur: nos rogatu magiſtratus aſſedimus: incipit is loqui, qui & authoritate, & ætate, &, vt mihi viſum eſt, vſu rerum antecedebat Diodorus Timarchides: cuius omnis oratio hanc habuit primò ſententiam: ſenatum populúmq. Syracuſanum moleſtè grauiterq ferre, quòd ego, cùm in cæteris Syciliæ ciuitatibus ſenatum, populúmq; docuiſſem, quid eis vtilitatis, quid ſalutis afferrem: & cùm ab omnibus mandata, legatos, litteras, teſtimoniáq; ſumpſiſſem, in illa ciuitate nihil eiuſmodi facerem: Reſpondi, neq; Romæ in conuentu Siculo-

rum, cùm à me auxilium communi omnium legationem conſilio petebatur, cauſáq; prouinciæ ad me deferebatur, legatos Syracuſanorum affuiſſe: neq; me poſtulare, vt quicquam contra C. Verrem decerneretur in ea curia, in qua inauratam C. Verris ſtatuam viderem. Quod poſteaquam dixi, tantus eſt gemitus factus aſpectu ſtatuæ, & commemoratione, vt illud monumentum ſcelerum, non beneficiorum videretur. *Sed de his, quæ alio pertinent, fortaſſe nimium. Dignitas noſtri ordinis ſemper fuit magna: & tamen, non niſi* [22] Megaleſiis ludis, [22] de Har.
primùm, ante populi conſeſſum, ſenatui locum P. Africanus iterum conſul ille maior dedit. [23] Is, vt dicitur, non [23] 1. Or pro
ſolùm à ſapientiſſimis hominibus, qui Corn.
tum erant, verùm etiam à ſe ipſo ſæpè An. DLIX.
accuſatus eſt, quòd cùm conſul eſſet cum Tib. Longo paſſus eſſet tum primùm, à populari conſeſſu ſenatoria ſubſellia ſeparari. *Equidem iſtud* [24] *præbuit* [24] Liu. lib.
ſermones (*ſicut omnis nouitas ſolet*) *aliis* 36.
tandem, quod multò antè debuerit, tributum cenſentibus ampliſſimo ordini: aliis demptum ex dignitate populi, quidquid maieſtati patrum adiectum eſſet, interpre-

tantibus: & omnia diſcrimina talia, quibus ordines diſcernerentur, & concordia,& libertati æquè minuenda eſſe.

SENATORIS ROM. IN *decurſu honorum, & ætatis flexu auctoritas, exercitationes, oblectamenta, ſolatia.*

CAP. XXI.

[1] In Cat.

CVrſus honorum eſt incertus & varius, [1] ætatis certus, & vna via naturæ, eáq; ſimplex: ſuáq; cuíq; parti ætatis tempeſtiuitas eſt data. vt enim infirmitas puerorum eſt, ferocitas iuuenum, grauitas jam conſtantis ætatis: ſic ſenectutis maturitas naturale quiddam habet, quod ſuo tempore percipi debeat.

[2] Ib. An. CDXCV.

[2] Apex eſt autem ſenectutis auctoritas: quanta fuit primo Punico in L. Cæcilio Metello, quanta in Atilio Calatino: in quem, illud eclogium, vno ore plurimæ conſentiunt gentes, populi primarium fuiſſe virum? notum eſt carmen inciſum ſepulchro. Quid de P. Craſſo, M. Lepi-

do, Fabio Maximo, Paulo, aut Africano loquar? quorum non in ſententia ſolùm, ſed etiam in nutu reſidebat auctoritas. Habet, habet ſenectus, honorata præſertim, tantam auctoritatem, vt ea pluris ſit, quàm omnes adoleſcentiæ voluptates. Sed in omni oratione, eam laudo ſenectutem, quæ fundamentis adoleſcentiæ conſtituta ſit. ex quo efficitur id, quod *Cato* magno quondam cum aſſenſu omnium dixit, Miſeram eſſe ſenectutem, quę ſe oratione defenderet. Non cani, non rugæ, repentè auctoritatem arripere poſſunt: ſed honeſtè acta ſuperior ætas fructus auctoritatis carpit extremos. [3] fructus autem ſenectutis eſt, antè partorum bonorum memoria, & copia: *auctoritatis fructus*, [4] grato atq; honeſto ſenectutis non inertis fungi munere. [5] Habet natura, vt aliarum omnium rerum, ſic viuendi modum. Senectus autem, ætatis eſt peractio, tanquam fabulæ: cuius defatigationem fugere debemus, præſertim adiuncta ſatietate. [6] nihil enim magis cauendum eſt ſenectuti, quàm ne languori ſe deſidiæq; dedat. [7] Si verò habeat aliquod tanquam pabulum ſtudij atq; doctrinæ,

[3] Ib.
[4] 1. de leg.
[5] In Cat.
[6] 1 Off.
[7] In Cat.

[8] Ib. nihil eſt otioſa ſenectute iucũdius.[8] Atq; hæc quidem prudentibus, & benè inſtitutis pariter cum ætate creſcunt: vt honeſtum illud Solonis ſit, quod ait verſiculo quodam, Seneſcere ſe multa indies addiſcentem: qua voluptate animi nulla certe poteſt eſſe maior: *cùm* [9] animi cultus ille ſit, quaſi quidam humanitatis cibus. [10] Equidem é Cn. Aufidio, prætorio erudito homine, oculis capto, ſæpè audiebam, cùm ſe lucis magis, quàm vtilitatis deſiderio moueri diceret. Is pueris nobis cæcus, & in ſenatu ſententiam dicebat, nec amicis deliberantibus deerat, & Græcam ſcribebat hiſtoriam, & videbat in litteris. *Et quoniam nihil eſt ea in ætate, quod magis prædicandũ, & præ ſe ferendum ſit, hæc ipſe de ſe, nec mẽtitur in gloriando, Cato maior.* [11] Septimus mihi liber Originũ eſt in manibus: omnia antiquitatis monumenta colligo: cauſarum illuſtrium, quaſcunq; defendi, nunc, cùm maximè orationes, conficio: ius augurium, pontificium, ciuile tracto: multùm etiam litteris Græcis vtor: Pythagoreorúmq; more, exercendæ memoriæ gratia, quid quoq; die dixerim, audiuerim, egerim, commemoro veſperi.

[9] 5. de Fin.
[10] 5. Tuſc.
An. DCLXII.
[11] In Cat.
An. DCIII.

Hæ ſunt exercitationes ingenij, hæc curricula mentis: in his deſudans atq; elaborans, corporis vires non magnopere deſidero. Adſum amicis: venio in ſenatum frequens, vltróq; affero res multùm & diu cogitatas, eáſq; tueor animi, non corporis viribus. quæ ſi exequi nequirem, tamen me lectulus oblectaret ea ipſa cogitantem, quæ iam agere non poſſem: ſed vt poſſim, facit acta vita. [12] Hę artes efferũt fructus, nõ ſolùm, quia numquam deſerunt, ne in extremo quidem tẽpore ætatis (quãquam id quidem maximum eſt) verùm etiam, quia conſciẽtia benè actæ vitæ, multorúmq; benefactorum recordatio iucundiſſima eſt. [13] Quid eſt etiam præclarius, quàm honoribus, & reip. muneribus perfunctum ſenem, more patrio ſedentem in ſolio conſulentibus reſpondere, ac poſſe dicere idem, quod apud Ennium dicat ille Pythius Apollo, ſe eſſe eum, vnde ſibi, ſi non populi & reges, at omnes ſui ciues conſilium expetant,

[12] Ib.

[13] 1. de Or.

Suarũ rerum incerti: quos mea ope ex
Incertis certos, compotéſq; conſilij
Dimitto, vt ne res temerè tractent
turbidas.

In noſtra ciuitate ampliſſimus quiſq; & ampliſſimus vir, vt ille, qui propterea ſic appellatus à ſummo poëta eſt,

Egregiè cordatus homo Catus Æliu' Sextus,

Multiq; præterea, qui, cùm ingenio au-
[14] 3. de Or. ctore ſibi dignitatem reperiſſent, [14] facerentq; omnibus ciuibus conſilij ſui co-
[15] 1. de Or. piam, [15] perfecerunt, vt auctoritate plus etiam, quàm ingenio valerent: & ad
[16] 3. de Or. eos, [16] tranſuerſo ambulantes foro, & in ſoliis ſedentes domi, de omni aut offi-
[17] In Cat. cio, aut negotio referretur. [17] Venio ad voluptates agricolarum, quibus incredibiliter noſtri veteres delectabantur: quæ nec vlla impediuntur ſenectute, & mihi ad ſapientis vitam proximè videntur accedere. habēt enim rationem cum terra, quę nunquam recuſat imperium: nec vnquam ſine vſura reddit, quod accepit: ſed alias minore, plerumq; maiore cum fœnore. [18] M. Valerium Cor-
[18] In Cat. uinum ad centeſimum annum accepimus vitam produxiſſe: quum exacta iam ætate in agris eſſet, eóſq; coleret. cuius
1. Conſ. an. CD:. VI. cōs an. CDIIII. inter primum & ſextum conſulatum, octo & quadraginta anni interfuerunt. Ita, quantum ſpatium ætatis maiores

noſtri ad ſenectutis initium eſſe voluerunt, tantus illi curſus honorum fuit. atq; huius extrema ætas hoc beatior, quàm media, quòd auctoritatis habebat plus, laboris minus. [19] Nam, & legibus, & inſtitutis, vacat illa ætas muneribus iis, quæ non poſſunt ſine viribus ſuſtineri. itaq;, non modò, quod non poteſt, ſed, ne quantum poteſt quidem, cogitur. [20] In hac vita M. Curius, quum de Samnitibus, de Sabinis, de Pyrrho triumphaſſet, conſumſit extremum tempus ætatis. In agris erant tunc ſenatores, & iidem ſenes: ſiquidem aranti L. Quinctio Cincinnato nuntiatum eſt eum dictatorem eſſe dictum. A villa in ſenatum arceſſebantur, & Curius, & ceteri ſenes, ex quo, qui eos arceſſebant, viatores nominati ſunt.

[19] Ib.

[20] Ib.

Anno CCCXIIII.

Frondibus ornabant, quæ nunc Capitolia, gemmis:
Paſcebatq́; ſuas ipſe ſenator oues.
Nec pudor in ſtipula placidam poſuiſſe quietem:
Nec fœnum capiti ſuppoſuiſſe ſuo.

* Ouid. 1. Faſt.

[21] Illis temporibus ab aratro etiam arceſſebantur, qui conſules fierent. Atilium ſua manu ſpargentem ſemen, qui miſſi

[21] pro Roſc. Am.

[22] 2. de Or. erant, conuenerũt. [22] Sæpe audiui C. Læliuм ſemper ferè cum Scipione ſolitum ruſticari, eóſq; incredibiliter repueraſcere eſſe ſolitos, cùm rus ex vrbe, tanquam è vinculis, euolaſſent. non audeo dicere de talibus viris, ſed tamen ita ſolebat narrare Sceuola, conchas eos, & vmbilicos ad Caietam, & ad Laurentum legere conſueuiſſe, & ad omnem animi remiſſionem, ludúmq; deſcendere. Sic enim ſe res habet, vt quemadmodum volucres videmus procreationis atq; vtilitatis ſuæ cauſa, fingere & conſtruere nidos: eaſdem autem, cùm aliquid effecerint, leuandi laboris ſui cauſa, paſſim ac liberè ſolutos opere volitare: ſic noſtri animi forenſibus negotiis, atq; vrbano opere defeſſi, geſtiunt, ac volitare cupiunt, vacui cura ac labore. Mihi enim liber eſſe non videtur, qui non aliquando, nihil agit, nec poterit referre ſe in otium: cuius fructus eſt, non contentio animi, ſed relaxatio: quam ipſa natura ſic appetit, vt homines, quamuis in turbidis rebus ſint, tamen ſi modò homines ſint, interdum animis relaxãtur. [23] Quid etiam eſt iucnudius ſenectute ſtipata ſtudiis iuuentutis. *Catoni* Cn. & P. Scipio-

[23] In Cat.

nes, & L. Æmilius, & P. Africanus, comitatu nobilium iuuenum fortunati videbantur. *Et quidem, nulla re prorſus noſtri ſenatores, in ætatis flexu magis delectabantur, quàm vt* [24] adoleſcentes docerent, inſtituerent, ad omne officij munus inſtruerent, illiſq; traderent, quę ipſos vſus docuit. *Quo quidem opere, quid poteſt eſſe preclarius? quid reip. vtilius? cùm quæcumq; in hac ætate vitæ ratio* [25] exſtiterit, eadem ſit *in maturiore, atq;* in ipſa ciuitate ſecutura. [26] Eſt igitur adoleſcentis maiores natu vereri, exq; his deligere optimos & probatiſſimos, quorum conſilio atq; auctoritate nitatur. ineuntis enim ætatis inſcientia, ſenum conſtituenda, & regenda prudentia eſt. Senibus autem danda opera, vt, & amicos, & iuuentutem, & maximè remp. conſilio & prudentia, quàm plurimùm adiuuent. *Hæc erant apud maiores noſtros factitata. nam* [27] *ſenectuti iuuentus ita cumulatum & circumſpectum honorem reddebat, tanquam maiores natu adoleſcentium communes patres eſſent, quocirca iuuenes, ſenatus die vtiq;, aliquem ex Patribus conſcriptis, aut propinquum, aut paternum amicum, ad Curiam deducebant, affixiq;*

[24] Ib.

[25] 3. de leg. ap.

[26] 1. Off.

[27] Val. cap. 1. lib. 2.

valuis expectabant, donec reducendi officio etiam fungerentur. quaquidem voluntaria ſtatione, & corpora, & animos, ad publica officia ſuſtinenda impigrè corroborabant: breuiq́; proceſſu morarum in lucem virtutum ſuarum, verecundia laboris meditatione, ipſi doctiores erant. Inuitati ad cœnam diligenter. quærebant, quinam ei conuiuio eſſent interfuturi? ne ſenioris aduentum diſcubitu præcurrerent: ſublatáq; menſa priores conſurgere, & abire patiebantur. Ex quibus apparet, cœnæ quoq; tempore, quàm parco, & quàm modeſto ſermone, his præſentibus, ſoliti ſunt vti. Maiores natu in conuiuiis ad tibias egregia ſuperiorum opera carmine comprehenſa pangebant, quò ad ea imitanda iuuentutem alacriorem redderent. Quid hoc ſplendidius, quid etiam vtilius certamine? pubertas canis ſuum honorem reddebat: defuncta virium curſu ætas, ingredientes actuoſam vitam, fauoris nutrimentis proſequebatur.

[18] Ouid. 5. Faſt.

[18] *Et medius iuuenum non indignantibus ipſis*
Ibat: & interior ſi comes vnus erat.
Verba quis auderet coram ſene digna rubore
Dicere? cenſuram longa ſenecta dabat.

[19] *Quas*

[29] *Quas Athenas? quam ſcholam? quæ alienigena ſtudia huic domeſticæ diſciplinæ prætulerim? Inde oriebantur Camilli, Scipiones, Fabritij, Marcelli, Fabii. Hæ fuere exercitationes noſtrorum, hæc oblectamenta ſenectutis, hæc ſolatia, quibus Senatorum ætas grauior leuabatur: maximéq; ſuo decore ſeipſam ſuſtentabat.* [30] Vt enim adoleſcentes bona indole præditi ſenum præceptis gaudent, quibus ad virtutum ſtudia ducuntur: ſic adoleſcentibus ſapientes ſenes delectantur: leuiórq; fit ſenectus eorum, qui à iuuentute coluntur, & diliguntur. [31] Hæc enim ipſa ſunt honorabilia, quæ videntur leuia atque communia, ſalutari, appeti, deduci, reduci, conſuli: quæ, & apud nos, & in aliis ciuitatibus, vt quæq; optimè morata eſt, ita diligentiſſimè obſeruantur. Lyſandrum Lacedæmonium, dicere aiunt ſolitũ Lacedæmone eſſe honeſtiſſimum domicilium ſenectutis. nuſquam enim tantum tribuitur ætati: nuſquam eſt ſenectus honoratior. Quin etiam memoriæ proditum eſt, quum Athenis, ludis quidam in theatrum grandis natu veniſſet, magno conſeſſu, locum ei nuſquam à ſuis ciuibus datum: quum autem ad

[29] Val. d. cap. 1. lib. 2.

[30] In Cat.

[31] Ib.

Lacedæmonios acceſſiſſet, qui, legati quum eſſent, certo in loco conſederant, conſurrexiſſe omnes, & ſenem ſeſſum recepiſſe: quibus, quum à cuncto conſeſſu plauſus eſſet multiplex datus, dixiſſe ex iis quendam, Athenienſes ſcire, quæ recta eſſent, ſed facere nolle. Multa in noſtro collegio præclara, ſed hoc, de quo agimus, in primis: quòd, vt quiſque ætate antecellit, ita ſententiæ principatum tenet. neque ſolùm honore antecedentibus, ſed iis etiam, qui cum imperio ſunt, maiores natu augures anteponuntur.

---

v. De Cenſoria nota Val. cap. 4. lib. 2.

DE POTESTATE, ET *iure cenſorum in ſenatoribus legendis: & interdicto iſtis quæſtu.*

Cap. XXII.

[1] 3. de Leg. 1

CENSORES PROBRVM IN SENATV NE RELINQVVNTO: IS ORDO VITIO CARETO: CETERIS SPECIMEN ESTO. [2] Vt vitio careat ordo ſenatorius, & ne veniat in eum

[2] Ib.

quiſquam vitii particeps, *aut tanto indignus loco,* [3] maiores noſtri penes cenſores iudicium ſenatus de dignitate eſſe voluerunt. [4] Vti citharœdus, cùm prodierit optimè veſtitus, palla inaurata indutus, cum chlamyde purpurea, coloribus variis intexta, & cum corona aurea, magni fulgoris gemmis illuminata, citharam tenens exornatiſſimam, auro & ebore diſtinctam: ipſe præterea forma & ſpecie ſit, & ſtatura appoſita ad dignitatem: ſi, cùm magnam populo commouerit his rebus expectationem, repentè ſilentio facto, vocē emittat acerbiſſimam, cum turpiſſimo corporis motu: quo melius ornatus ſit, & magis fuerit expectatus, eo magis deriſus, & contemptus eiiciatur: ita, ſi quis in excelſo loco, & in magnis ac locupletibus copiis collocatus, fortunæ muneribus, & naturę commodis omnibus abundabit: ſi virtutis & artium, quæ virtutis magiſtræ ſunt, egebit: quo magis ceteris rebus erit copioſus, illuſtris, & expectactus: eo vehementius deriſus, & contemptus ex omni bonorum conuentu eiicietur. *Huiuſmodi ne veniat vllus in ſummum populi Ro. conſilium, cenſores* [5] in

[3] pro Domo.

[4] 4 ad Her.

[5] Pro Domo.

[6] 3 de Leg. ſenatum legunt[6] ex iis, qui magiſtratum
[7] In Cat. ceperunt: *et, ne ordo alicuius improbitate*
[8] pro Clu. *prematur*, [7] è ſenatu eiiciũt[8] ſcelere contaminatum, aut aliquo dedecore infamem: *&, quem volunt, prætereunt in le-*
[9] 4. de Leg. *gendo.* [9] Ille verò, etſi meus totus eſt ordo, gratiſſimámq; memoriam retinet conſulatus mei (pace bonorum dixerim) non modò cenſores, ſed dicam iudices
[10] In Cat. omnes, poteſt defatigare. *Cato* [10] fortiſſimi viri T. Flaminii fratrem L. Flami-
An. DLXIX. nium è ſenatu eiecit, ſeptem annis poſtquam Conſul fuiſſet: inuitus fecit: ſed notandam putauit libidinem. Ille enim, quum eſſet Conſul in Gallia, exoratus in conuiuio à ſcorto eſt, vt ſecuri feriret aliquem eorum, qui in vinculis eſſent damnati rei capitalis. Hic Tito fratre ſuo Cenſore, qui proximus ante *Catonem* fuerat, elapſus eſt: *Catoni* verò & Flacco, neutiquam probari potuit, tam flagitioſa, & perdita libido, quæ cum probro priuato coniungeret imperii
[11] pro Do. dedecus [11] Patrum memoria, Q. Metellus ex ſenatu cẽſor eiecit C. Atinium, qui poſteà Trib. pl. Metelli bona conſecrauit foculo poſito in Roſtris, adhibitóque tibicine. *Appius Claudius Publij*

[11] pater, ciuis egregius, diſſimiliſq; filio- [11] Ib.
rum, cùm de eo tribunus pl. promulgaſ- An.
ſet, adeſſe propter iniquitatem illius DCLXVII.
Cinnani temporis noluit: eiq; imperium eſt abrogatum. In illo pœna legitima turpitudinem non habuit propter vim temporum. Quem, etſi nemo vnquam ſanus exulem appellauit, tamen L. Philippus cenſor auunculum ſuum præteriit in recitando ſenatu. Nihil enim poterat dicere, quare rata non eſſent, quæ erant acta in ea Rep. in qua, ſe, illis ipſis temporibus, cenſorem eſſe voluiſſet. Me L. Cotta homo cenſorius, in ſenatu iuratus dixit, ſe, ſi cenſor tum eſſet, cùm ego aberam, meo loco ſenatorem recitaturum fuiſſe. *Piſone & Gabinio Coſſ.* [13] tacentibus, immo verò etiam [13] pro Sext.
approbantibus, lata lex eſt, vt cenſoria notatio, & grauiſſimum iudicium ſummi magiſtratus nemini obeſſet, [14] *niſi* [14] Aſc. in Piſ.
qui apud eos accuſatus, & vtriúſq; cenſoris ſententia damnatus eſſet. [15] Cenſorii etiam [15] pro Clu.
ſtili mucronem multis remediis maiores noſtri retuderunt. [16] timoris enim cau- [16] Ib.
ſam, non vitæ pœnam, in illa dignitate eſſe voluerunt: [17] neque iudicium no- [17] Ib.
minarunt, neq, proinde, vt rem iudica-

tam, obſeruarunt animaduerſionem atque auctoritatem cenſoriam : [18] ne in vnumquemque noſtrum cenſoribus poteſtatem regiam permitteteret: ne ſubſcriptio cenſoria , non minus calamitatis ciuibus, quàm proſcriptio , poſſet afferre: ne cenſorium ſtilum, æquè atque dictatorium gladium pertimeſceremus. Quapropter [19] iudices, ſenatores, equiteſq; Romani, in compluribus reis, ſuæ potius religioni , quàm cenſorum opinioni paruerunt : *qui ſæpè, cùm* [20] capiti mederi deberent , rediuiam curabant. [21] Prætores vrbani, qui iurati debēt optimum quemque in ſelectos iudices referre, nunquam ſibi, ad eam rem , cenſoriam ignominiam impedimento eſſe oportere duxerũt. Cenſores denique ipſi, ſæpenumero ſuperiorum cenſorum iudiciis (ſi iſta iudicia appellari vultis) non ſteterunt: atq; etiam ipſi inter ſe cenſores, ſua iudicia tanti eſſe arbitrantur, vt alter alterius iudicium , non modò repræhendat, ſed etiam reſcindat, vt alter de ſenatu mouere velit, alter retineat, & ordine ampliſſimo dignum exiſtimet: vt alter in ærarios referri, aut tribu moueri iubeat , alter vetet. [22] *Appius Claudius*

[18] Ib.
[19] Ib.
[20] pro Roſ. Am. ap.
[21] pro Clu.
[22] Liu. lib. 9. An. ccccxli.

cenſor ſenatum primus libertinorum filijs lectis inquinauit. [23] Lentulus Popilium, quòd erat libertini filius, in ſenatum non legit: locum quidem ſenatorium ludis, & cetera ornamenta reliquit, & eum omni ignominia liberauit. *Quare, ſi cenſor cenſoris opinione ſtandum non putet*, [24] vt vitio careat ordo, difficile factu eſt, niſi educatione quadam & diſciplina, *aut conſuetudine* [25] vitæ maximè diſiunctæ à cupiditate, & cum officio coniunctæ: *qualis fuit illa maiorum* [26] parſimoniæ, diligentiæ, iuſtitiæ magiſtra: quum [27] in agris erant ſenatores, & à villa in ſenatum arceſſebantur. [28] Virtus, probitas, integritas *in ſenatore legendo, tum ſpectabatur: non etiam cenſus.* Sed [29] cùm duæ res ſint, quæ poſſunt homines ad turpe compendium commouere, inopia atque auaritia: *nunc in Rep* [30] omnibus gentibus, ac nationibus imperante, *cenſor etiam inquirit, num lectus aut legendus in ea ſit conditione vitæ,* [31] qua ordinem tueri poſſit? Grauiſſimum autem eſt, cùm ſuperior factus ſit ordine, inferiorem eſſe fortuna: *viliſſimum* [32] ſibi turpes quæſtus proponere: [33] quum iſti ordini, ne honeſtus quidem poſſit eſ-

[23] pro Clu.
[24] 3. de Leg.
[25] pro R. Am ap.
[26] Ib.
[27] In Cat. v c. 3 nu. 18 20.
[28] pro Plan. v ca. 35. n. 9.
[29] 4 ad Her.
[30] pro Manil.
[31] Ep f. l. 13. F. ap.
[32] 4. Ver.
[33] 6. parad.

[34] pro Clu. ſe vllus. [34] Habebitne *noſtris temporibus*
cenſore ſciente & vidente, curia ſena-
torem, populus Ro. iudicem, reſp. ciuem
ſine ignominia quenquam, qui ad per-
niciem innocentis fidem ſuam, & reli-
[35] 2. de Or. gionem pecunia commutarit: quum [35], ſi
vel fides quid attulerit religionis, opus
[36] pro Clu. cenſorium ſit: *et apud veteres*, [36] præfe-
ctus moribus, magiſter veteris diſcipli-
næ non retinuerit quenquam ſciens *in*
[37] in frag. Hort. *ſenatu, ſordido addictum quæſtui*: [37] aut
aliis rebus, in quibus peccata maxima
non inſunt, noxias tamen afferunt, *con-
taminatum. Iam, vt infamiæ & flagitiorum
ſordes tranſeam, & ſimul leges rogatas de*
[38] 5. Ver. *pecunia* [38] capta, conciliata, per emiſſa-
[39] 1. Off rios quæſita: de [39] quæſtibus, qui ſor-
didi ſunt, hæc ferè accepimus. Primùm
improbantur ij quæſtus, qui in odia ho-
minum incurrunt, vt portitorum & fœ-
neratorum. Illiberales autem & ſordidi
quæſtus mercenariorum omnium, quo-
rum operæ, non quorum artes emuntur.
Eſt enim in illis ipſa merces auctoramen-
tum ſeruitutis. Sordidi etiam putandi,
qui mercantur à mercatoribus, quod
ſtatim vendant carius. Nihil enim pro-
ficiunt, niſi admodum mentiantur.

Nec verò quicquam eſt turpius vanitate: opificéſq omnes in ſordida arte verſantur. Nec enim quidquam ingenuum poteſt habere officina : miniméq; hæ artes probandæ, quæ miniſtræ ſunt voluptatum. [40] Turpe, criminoſum, inuidioſum putabatur, [41] nec licuit ædificare nauem ſenatori : antiquæ ſunt iſtæ leges & mortuę, quemadmodum Hortenſius ſolet dicere, quæ ve ant. Fuit iſta repræhenſio quondam, fuit iſta ſeueritas in iudiciis, vt iſtam rem accuſator in magnis criminibus obiiciendam putaret: Quid tibi naui opus fuit: cui, ſi quò publice proficiſceceris, & præſidii, & vecturæ cauſa ſumptu publico nauigia pręberentur? priuatim autem, nec proficiſci quoquam potes, nec arceſſere res tranſmarinas ex iis locis, in quibus tibi mercari nihil licet. [42] Nolo eundem imperatorem, & portitorem eſſe terrarum. [43] Videte maiorum diligentiam, qui ea, quæ paruis in rebus accidere poterant, prouidebant : nauem, argentum dabant de publico : veſtem præbebant legibus : nos in prouinciis ab emptionibus remouerunt : ne mercatores, cum imperio ac ſecuribus, in prouincias

40 7. Ver.
41 Ib.
42 4. de Rep.
43 6. Ver.

[44] 4 de Rep. mittere viderentur. [44] Optimum autem, & in priuatis familiis, & in rep. vectigal duco eſſe parſimoniam: Qua [45] maiores noſtri ex minima tenuiſſimaq; rep. maximam, & florentiſſimam nobis reliquerunt: ſuos enim agros ſtudioſè colebāt, non alienos cupidè appetebant. Quibus rebus, & agris, & vrbibus, & nationibus remp. atque hoc imperium, & populi Ro. nomen auxerunt. Hæc etiam eo profero, vt intelligatur, *quod paulò antè diximus*, maiores noſtros, ſummos viros clariſſimóſq; homines, qui omni tempore ad gubernacula reip. ſedere debebant, tamen in agris quoq; colendis, aliquantum operæ temporíſq; conſumpſiſſe: [46] quòd omnium rerum, ex quibus aliquid acquiritur, nihil ſit agricultura melius, nihil vberius, nihil dulcius, nihil homine, nihil libero dignius.

[45] pro R. Am.

[46] 1. Off.

[47] Claud. de ſenatore Veronenſi.

[27] *Fœlix, qui propriis æuum tranſegit in aruis:*
Ipſa domus puerum quem videt, ipſa ſenem.

DE AVCTORITATE, ET *cognitione Romani ſenatus.*

CAP. XXIII.

[1] POteſtas in populo, auctoritas in ſenatu eſt [2] publicæ ſalutis mentiſq; principe, [3] reip. cuſtode, præſide, propugnatore. [4] Summum enim eſt populi Ro. populorúmq; & gentiũ omnium ac regum conſilium, ſenatus: [5] cui populus ipſe moderandi, & regendi ſui atq; reip. poteſtatem, quaſi quaſdam habenas tradidit. [6] *ſed ita temperauit, vt ſenatus, neq; de capite ciuis Romani ſtatuat, neq; leges ferat, neq; creet magiſtratus, neq; faciat, quo minus ſenatuſconſultis intercedi poßit, neq; de bello aut indicendo, aut facienda pace, ſine populo decernat: etſi in maioribus comitiis, legibuſq; ferendis, eius interponatur auctoritas: & belli atq; pacis, patres fiant auctores: eorúmq; ſit de bello rogationem ad populum ferri iubere.* [7] *M. Iuuencius Talua prætor, nouo maloq; exemplo, antè non conſulto ſenatu, non conſulibus certioribus factis de ſua vnius ſententia roga-*

[1] 3. de Leg.
[2] de Har.
[3] pro Sext.
[4] pro Do.
[5] 1. de Ora.
[6] Dy. Hal.
v. nu. 124.
[7] Liu. li. 45. An. DLXXVI

tionem tulit, VELLENT IVBERENTNE RHODIIS BELLVM INDICI: *cùm antè ſemper prius ſenatus de bello conſultus*
[8] 4. ad Her. *eſſet, deinde ad populum latum.* [8] Equidem ſenatus officium eſt conſilio ciuitatem iuuare: magiſtratus officium, opera & diligentia conſequi voluntatem ſenatus: populi officium, res optimas & homines maximè idoneos ſuis ſententiis deligere, & probare: *atq; pati ſe à ſenatu regi. Et verò huius* [9] iudicium, ſemper
[9] pro Bal. eſt iudicio populi ſic comprobatum, [10]
[10] In Vat. vt nuntios pacis ac belli, curatores, interpretes, bellici conſilii auctores, miniſtros muneris prouincialis, more maiorum deligere poſſet. *Vnus in hac ciuitate*
[11] Ib. *poſt vrbem conditam* [11] patriæ parricida
An. DCXCIIII. inuentus eſt: qui ſperaſſe tentaſſéq; videtur, vt patres conſcripti ex Rep. funditus tollerentur: cùm, ne hoc quidem ſenatui relinquebat, quod nemo vnquã ademit, vt legati ex eius ordinis auctoritate legarentur. Eripuerat ſenatui prouinciæ decernendæ poteſtatem, imperatoris deligendi iudicium, ærarii diſpenſationem: quæ nunquam ſibi populus Ro. appetiuit, qui nunquam anteà ſummo conſilio gubernationem auferre

conatus eſt. Age, factum eſt horum aliquid in aliis rarò, ſed tamen factum eſt, vt populus deligeret imperatorem. Quis legatos vnquam audiuit ſine S. C. ante Vatiniũ nemo: pòſt continuò fecit idem in duobus prodigiis reip. Clodius. Quo etiam maiore fuit malo ille multandus, quòd non ſolùm facto ſuo, ſed etiam exemplo remp. vulnerauit: neq; tantùm erat improbus ipſe, ſed etiam alios docere voluit, *& in his Piſonem* : *qui*, [12] neglecta auctoritate ſenatus, legatos, non modò nullo S. C. ſed etiam repugnante ſenatu, ipſe ſibi legauit. [13] Clodius prouincias conſulares, quas C. Grachus, qui vnus maximè popularis fuit, non modò nõ abſtulit ab ſenatu, ſed etiam, vt neceſſe eſſet conſtitui quotannis, per ſenatum decretas ſanxit: eas lege Semprouia per ſenatum decretas reſcidit: extra ordinem, ſine ſorte, nominatim dedit, nõ cõſulibus, ſed reip. peſtibus: effecítq;, vt vni [14] helluoni bis de eadem re deliberandi, & rogata lege poteſtas fieret prouinciæ commutandæ. *Omnia contra morem maiorum, & ſenatus auctoritatem : quæ tanta fuit in prouinciis decernendis, vt lege Sempronia* [15] intercedi de prouinciis

An. DCXCV.
[12] pro Sext.
[13] pro Do.
An. DCXXX
[14] pro Sex.
[15] de pro. con.

non licuerit. *Eſt etiam ordinis ampliſſimi*
[16] Ep. 3. l. 8. A. & 7. l. 1. f. *proprium decernere, vt* [16] prouincia proro-
[17] Ep. 18. l. 1. A. v cap. 10. getur, ſtipendium detur, [17] conſules ſor-
tiantur, delectus habeatur, vacationes
ne valeant, legati cum auctoritate mit-
tantur *: deniq; , vt paretur, atq; fiat quod-
cumque pertinet ad rem bellicam admini-
ſtrandam, tenendúmq; in domitos imperium.*
[18] pro Bal. [18] Senatus in anguſtiis ærarii victorem
Cæſaris exercitum ſtipendio affecit, im-
peratori decem legatos decreuit : lege
Sempronia ſuccedendum non cenſuit.
In rep. cùm Gallici belli verſaretur metus,
[19] Ep. 18. l. 1. A. An. DCXCIII. [19] ac Heluetii eſſent in armis, excurſio-
néſq; in prouinciam facerent, ſenatus
decreuit, vt conſules duas Gallias ſor-
tirentur, delectus haberetur, vacationes
ne valerent, legati cum auctoritate mit-
terentur : qui adirent Galliæ ciuitates,
daréntq; operam, ne hæ cum Heluetiis
ſe iungerent. Atq;, cùm de conſularibus
mea prima ſors exiſſet, vna voce ſenatus
frequens retinendum me in vrbe cen-
ſuit. Hoc idem, poſt me, Pompeio ac-
cidit, vt nos duo quaſi pignora reip. reti-
[20] Polyb. lib. 6. neri videremur. [20] *Senatus omnino ærarij
poteſtatem habet : namq; in illius arbitrio
ſunt, & reditus, & ſumptus : neq; quæſto-*

ribus licet in rem vllam ſumptus facere, niſi in conſules, ſine decreto ſenatus. Vtriq; poſtquam in vrbem redeunt, rationes ad ærarium deferunt. [21] Si rationum referendarum ius vetus, & mos antiquus maneret, *conſul* non conferret rationes, niſi cum quæſtore contuliſſet, confeciſſétq; ad vrbem. Lege Iulia relinquere rationes in prouincia neceſſe erat, eaſdem totidem verbis referre ad ærarium. Certè lex iubebat apud duas ciuitates, quæ maximæ viderentur, rationes confectas & conſolidatas deponere. *Senatus autem eſt decernere, vt de pecunia non relata quæratur. Inde illa Petilij rogatio contra L. Scipionem:* [22] *Velitis, iubeatis quæratur, quæ pecunia capta, ablata, coacta à rege Antiocho eſt, quiq; ſub eius imperio fuerunt: quod eius in publicum relatum non eſt, vti de ea re Ser. Sulpitius Pr. vrbanus ad ſenatum referat: quem eam rem velit ſenatus quærere de iis, qui prætores nunc ſunt? Ser. Sulpitio deinde referente, quem rogatione Petilia quærere vellent, Q. Terentium Culleonem patres iuſſerunt. Ad hunc prætorem reus extemplò factus L. Scipio: ſimul, & delata, & recepta nomina legatorum eius, & quæſtoris. Scipio & A. Hoſtilius legatus, & C. Furius*

[21] Ep. 20. li. 5. fa.

An. DCXCIII.

[22] Liu. li. 38. An. DLXVI.

quæſtor damnati: quo commodior pax Antiocho daretur, Scipionem V I. millia pondo auri, quadringenta octoginta argenti plus accepiſſe, quàm in ærarium retulerit: A. Hoſtilium LXXX. pondo auri, argenti CCCCIII. Furium quæſtorem auri centum X X X. argenti C C. pondo. In L. Scipione mendum: ſimilius enim veri eſt, argenti, quàm auri maius pondus fuiſſe: & magis quadragies, quàm ducenties quadragias litem æſtimatam: eo magis, quòd tantæ ſummæ rationem etiam ab ipſo P. Scipione requiſitam eſſe in ſenatu tradunt: librúmq; rationis eius, cùm L. fratrem afferre iuſſiſſet, inſpectante ſenatu, ſuis ipſum manibus concerpſiſſe: indignantem, quòd, cùm bis millies in ærarium retuliſſet, quadragies ratio ab v. Val. cap. 7. lib. 3. *ſe poſceretur. Ab eadem fiducia animi, cùm quæſtores pecuniam ex ærario contra legem promere non auderent: popoſciſſe claues, & ſe aperturum ærarium dixiſſe, qui, vt clauderetur,* v. infra cap. 43. nu. vlt. *effeciſſet. At nemo tantum ſuis meritis tribuendum putare debet, vt ob illa ſit conuellenda diſciplina reip.* 24 5 Vet. *Syllæ* [24] omnes res geſtas, non ſolùm obtinemus, verùm etiam propter malorum, incommodorum, & calamitatum metum, publica auctoritate defendimus. An. DCLXXII. Vnum hoc illius S. C. reprehen-

prehenſum, decretúmq eſt, vt quibus ille de capite demiſiſſet, ii pecunias in ærarium deferrent. Statuit ſenatus hoc, ne illi quidem eſſe licitum, cui conceſſerat omnia, ab ipſo partarum quæſitarúmq; rerum ſummas imminuere. Ille in hoc genère veterum religione legum repræhenditur : & in [25] proſcriptione, quæ facta eſt in eos, qui arma capere potuerunt. eam ſenatus ſuſcipere noluit: ne quid acrius, quàm more maiorum comparatum eſt, publico conſilio factum videretur. hanc verò, quæ ad eorum liberos, atq; infantium puerorum incunabula pertinet, cum non potuiſſet reiicere, & aſpernari, videte quem in locum reſp. peruenerat. Homines ſapientes, & iſta auctoritate præditos, qua ſunt ſenatores, ex quibus rebus maximè reſp. laborauit, ijs maximè mederi conueniebat. Nemo eſt, quin intelligat populum Ro. qui quondam in hoſtes leniſſimus exiſtimabatur, eo tempore domeſtica crudelitate laboraſſe. Quæ non modò id habuit in ſe mali, quòd tot ciues atrociſſimè ſuſtulit: verùm etiam, quòd hominibus leniſſimis ademit miſericordiam, conſuetudine incommodorum. Nam, cùm omni-

[25] pro R. Am.

bus horis aliquid atrociter fieri videmus, aut audimus, etiam, qui natura mitiſſimi ſumus, aſſiduitate moleſtiarum, ſenſum omnem humanitatis ex animis amittimus.
[26] Ep. 24. Lib. 11. At. [26] In Syllanis omnia genere ipſo præclariſſima fuerunt: ſed quid proſcriptione hac miſerius, quæ ad liberos pertinet?
[27] Frag. de Proſc. lib. [27] Quid enim crudelius, quàm homines honeſtis parentibus ac maioribus natos à rep. ſubmoueri. ſed ita legibus Syllæ continetur ſtatus ciuitatis, vt his ſolutis ſtare ipſa non poſſit. [28]
[28] 2. Agr. *Iam pergo.* Vectigalia locare nuſquam licet, niſi in hac vrbe ex Roſtris, populi frequentia. L. Sylla, cùm bona indemnatorum cuium funeſta illa auctione ſua venderet, & ſe prædam ſuam ſe vendere diceret, tamen ex eo loco vendidit: nec, quorum oculos offendebat, eorum ipſorum conſpectum fugere auſus eſt. [29]
[29] 3. off. Non fuit vtilis, quia non honeſta, illa Philippi. Q. F. ſentẽtia, quas ciuitates L. Sylla peccunia accepta ex S.C. liberauiſſet, vt hæ rurſus vectigales eſſent: neq; jis pecuniam, quam pro libertate dederant, redderemus. ei ſenatus eſt aſsẽſus, turpe imperio. piratarum enim melior eſt fides, quàm ſenatus. At aucta vectigalia.

Vtile igitur. Quouſque audebunt dicere quicquam vtile, quod non honeſtum? poteſt autem vlli imperio, quod gloria debet fultum eſſe, & beneuolẽtia ſociorum, vtile eſſe odium & infamia? [30] Lucio Octauio & C. Cottæ coſſ. ſenatus permiſit, vt vini & olei decumas, & frigum minutarũ, quas ante Verrem quęſtores in Sicilia vendere conſueſſent, Romæ venderent: legémq; his rebus, quæ ipſis videretur, edicerent. Cùm locatio fieret, publicani poſtularunt, quaſdam res vt ad legem adderent: neq; tamen à cenſoriis ceteris legibus recederent. Contradixit, qui caſu tum Romæ fuit Sthenius Thermitanus: conſules cauſam cognouerunt: cùm viros primarios, atq; ampliſſimos ciuitatis multos in conſilium aduocaſſent, de conſilij ſententia pronunciarunt, ſe lege Hieronica vendituros. Ita prudentiſſimi viri ſumma auctoritate præditi, quibus ſenatus legum dicendarum in locandis vectigalibus omnem poteſtatem permiſerat, populúſq; RO. idem iuſſerat, Siculo vno recuſante, cum amplificatione vectigalium nomen Hieronicæ legis mutare noluerunt. Quæ lex, ita diligenter ſcripta

[30] 5. Ver. An. DCLXXVIII.

eſt, vt eum ſcripſiſſe appareat, qui alia vectigalia non haberet: ita acutè, vt Siculum: ita ſeuerè, vt tyrannum. Qua lege Siculis tamen arare expediret: nam ita diligenter conſtituta ſunt iura decumani, vt tamen ab inuito aratore decuma non poſſit auferri. *Repetendum eſt decus*
[31] 3. off. *priſci* [31] ſenatus noſtri, qui nunquam vtilitatem à dignitate ſeiunxit: *nec deſiit commodis reip. & vectigalibus pop. R. proſpicere. Neutiquam penes cenſores, quantumuis eorum ſit vectigalia locare, poteſtas eſt quidpiam de locatione remittere, aut cognoſcere de ea inducenda. Omnis enim de vecti-*
[32] ep. 16. lib. 1. At. *galibus notio ad ſenatum pertinet.* [32] Aſiani, cùm de cenſoribus conduxiſſent, queſti ſunt in ſenatu, ſe cupiditate prolapſos, nimiùm magno conduxiſſe; &, vt induceretur locatio poſtulauerunt, *vti infra*
v. cap. 46. *ex actis apparebit. Quintus frater prætor in*
[33] ep. 16. lib. 2. At. *Aſia cum quereretur* [33] de portorio circumuectionis, an à publicanis exigi deberet,
An. DCXCIIII de conſilii ſententia rem ad ſenatum reiecit.
[34] ep. 1 li. 1 ad Q. fr. [34] Illa cauſa publicanorum, quantam acerbitatem attulerit ſociis, intelleximus ex ciuibus: qui nuper in portoriis Italiæ tollendis, non tam de portorio, quàm de nonnullis iniuriis portitorum

querebantur. Quare, non ignoro, quid ſociis accidat in vltimis terris, cùm audierim in Italia querelas ciuium. Attamen nomen publicani, neq; ii debent horrere, qui ſemper vectigales fuerunt: neq; ii aſpernari, qui per ſe pendere vectigal non potuerunt: neq; ii recuſare, qui poſtulauerunt. Ac primùm Græcis id, quod acerbiſſimum eſt, quòd ſint vectigales, non ita acerbum videri debet, propterea quòd ſine imperio populi Ro. ſuis inſtitutis per ſe ipſi ita fuerunt. Nomen autem publicani aſpernari nō poſſunt, qui pendere ipſi vectigal ſine publicano non potuerunt, quod iis æqualiter Sylla deſcripſerat. Non eſſe autem leniores in exigendis vectigalibus Græcos, quàm noſtros publicanos, hinc intelligi poteſt, quòd Caunii nuper omnes ex inſulis, quæ erant ab Sylla Rhodis attributæ, confugerunt ad ſenatum, nobis vt potius vectigal, quàm Rhodis penderent. Illud Aſia cogitet, nullam à ſe, neq; belli externi, neq; diſcordiarum domeſticarum calamitatem afuturam fuiſſe, ſi hoc imperio non teneretur. Id autem imperium, cùm retineri ſine vectigalibus nullo modo poſſit, æquo animo parte aliqua

ſuorum fructuum, pacem ſibi ſempiternam redimat, atq; otium. [35] Claſſis nomine pecuniam ciuitatibus imperare licere, me conſule ſenatus decreuit, cùm quidē nihil à ſuperioribus continuorum annorum decretis diſceſſerit. *Senatus in ærarij tenuitate de locis publicis vendendis ſtatuere ſolet.* [36] Exhauſtum erat ærarium, & de pluribus locis vendendis ſenatuſconſulta facta ſunt M. Tullio Cn. Cornelio coſſ. In his erant loca publica vrbis, erant ſacella, quæ maiores in vrbe, partim periculi perfugia, partim vrbis ornamēta eſſe voluerunt: permulta alia, quæ ſenatus propter anguſtias ærarii vēdenda cenſuit, conſules propter inuidiam non vendiderunt. *Quæſtorum vrbanorum eſt commouere ſenatum de iis, quæ ad ærarium pertinent.* [37] Cùm Saturninus trib. pl. legem frumentariam de ſemiſſibus & trientibus laturus eſſet, Q. Cæpio, qui per id temporis quæſtor vrbanus erat, docuit ſenatum ærarium non poſſe pati largitionem tantam. Senatus decreuit, ſi eam legem ad populum ferat, aduerſus remp. videri eum facere. [38] Exportari aurum non oportere, cùm ſæpe antea ſenatus, tum me conſule grauiſſimè iudi-

[35] pro Flac. An. DCXC.
[36] 2. Agr. An. DCLXXII.
[37] 1 ad Heren.
[38] pro Flac.

cauit. *Alia ſunt innumera, quibus ſenatus* An. DCXC.
proſpicit. [39] *Flagitia per Italiam commiſſa,* [39] Polib.
quæ publicam animaduerſionem requirunt, lib. 6.
veluti proditionis, coniurationis; veneficij,
cædis dolo factæ, ad cognitionem ſenatus
pertinent. [40] *De iis tamen, qui ciues Ro-* [40] Liu. lib.
mani ſunt, agi per ſenatum non video 26.
poſſe. Idq́ apud maiores noſtros in Su-
trianis factum eſt, cùm defeciſſent: vt M.
Antiſtius trib. pl. prius rogationem ferret: An.
ſciretq; plebs, vti ſenatui de Sutrianis ſenten- CCXXXIIII.
tiæ dicendæ ius eſſet. Idémq; de Campanis,
Atellanis, Calatinis, Sabatinis ſcitum eſt. An. DXLIII.
Multis pòſt annis [41] Gracchus legem tu-
lit, ne de capite ciuium Ro. iniuſſu po- [41] pro Rab. An. DCXXX.
puli iudicaretur. *Hinc illa mea ad iudices in*
Verrem. [42] Quó confugient ſocii, quem [42] 7. Ver.
implorabunt? qua ſpe deniq;, vt viuere ve-
lint, tenebuntur, ſi vos eos deſeritis? ad
ſenatum deuenient, qui de Verre ſuppli-
cium ſumat? non eſt vſitatum, non eſt
ſenatorium. *Poſſunt tamen apud ſena-*
tum, [43] de ſuis miſeriis deplorare, & [43] 4. Ver.
conſulibus poſtulata edere: idq́; fece- v cap. 26.
runt *Siculi,* [44] cùm de factis iſtius publi- nu. 17. [44] Ib.
cè conquererentur, & grauiſſima po-
ſtulata conſulibus ederent: [45] quæ [45] Ib.
non poſtulata, ſed in ipſum crimina

46.Ib. An. DCLXXXIII videbantur eſſe. 46 Legationes omnium ciuitatum in poſtulatis communibus, quæ omnia ex iniuriis *Verris* nata ſunt, etiam hoc ediderunt, vt ſtatuas, ne cui, niſi cum is de prouincia deceſſiſſet, pollicerentur. huiuſce noui poſtulati genus, atq; principium, *Verris* prætura attulit. Cætera, quæ ſunt in iisdem poſtulatis de iniuriis ſuis, ſunt noua, ſed tamē non nouo modo poſtulant: rogant & orant Siculi patres conſcriptos, vt noſtri magiſtratus poſthac decimas lege hyeronica vendant: ne in cellam, quod imperatur, eſtiment: ne abſentis nomen recipiatur. Quæ omina nouas iniurias habent, ſed poſtulationum formulas vſitatas. Hoc poſtulatum de ſtatuis ridiculum eſſe videatur ei, qui rem ſententiámq; non perſpiciat. petunt enim, non, vt ne cogantur ſtatuere: quid igitur? vt ipſis ne liceat. quid eſt hoc? petis à me, quod in tua poteſtate eſt, vt id tibi facere ne liceat? pete potius, ne quis te inuitum polliceri, aut facere cogat. Nihil ego, inquit, negabūt enim omnes ſe coegiſſe. Si me ſaluū eſſe vis, mihi impone iſtam vim, vt omnino mihi non liceat polliceri. Vt Siculi de Verre, ſic Tyrij de Gabinio queſti ſunt:

[47] Tyriis eſt ſenatus datus frequens: fre- [47] ep. 12 l.
quentes contra Syriaci publicani, vehe- 2.ad Q. fr.
menter vexatus Gabinius, [48] quod pu- [48] de Pro.
blicanos miſeros tradidiſſet in ſeruitu- con.
tem Iudæis, & Syris. [49] exagitati tamen [49] d ep. 14.
à Domitio publicani, quòd eum eſſent An. DCXCIX.
cum equis proſecuti. Noſter Lamia pau-
lò ferocius: cùm Domitius dixiſſet, ve-
ſtra culpa hæc acciderunt, equites Ro-
mani: diſſolutè enim iudicatis: Nos iudi-
camus, vos laudatis, inquit. [50] Ad ſena- [50] pro Flac.
tum etiam noſtrum, me conſule, legati An. DCXC.
Apolonienſes omnia poſtulata de iniu-
riis vnius Deciani detulerunt. [51] Regum [51] 2. off.
enim, populorum, nationum portus eſt,
& perfugium ſenatus. *Eſt vero huius ordi-
nis, non de his modò, ſed de aliis etiam de-
latis ad ſe criminibus decernere, vt inqui-
ratur* [52] *Senatus quæſtionem de Bacchana-* [52] Liu lib.
libus & ſacris nocturnis extra ordinem man- 39. Val cap.
dauit. [53] Legibus diligentiſſimè ſancien- 3. lib. 6. An. DLXVII.
dum eſt, vt mulierum famam multorum [53] 2. de Leg.
oculis lux clara cuſtodiat. *Hinc lex noſtra.*
NOCTVRNA. MVLIERVM SACRI-
FICIA NE SVNTO, PRÆTER OLLA,
QVAE PRO POPVLO RITE FIENT.
Quid autem mihi diſpliceat in noctur-
nis, poetæ indicāt comici. Quæ licentia,

Romæ ne eſſet, noſtri cauerunt. Quo in genere ſeueritatem maiorum, ſenatus illa vetus auctoritas de Bacchanalibus, & conſulum exercitu adhibito quæſtio, animaduerſióq; declarat. Atq; omnia nocturna, ne nos duriores fortè videa-
[14] 4 ad Her mur, in media Græcia Diagondas Thebanus lege perpetua ſuſtulit. [14]. Maiores noſtri, ſi quam vnius peccati mulierem damnabant ſimplici iudicio, multorum maleficiorum conuictam putabāt. Cur? quia nulla poteſt honeſta ratio retinere eam, quam magnitudo peccati facit timidam, intemperantia audacem, natura mulieris inconſideratam. Quid in viris idémne hoc obſeruabant? minimè. Quid ita? quia viros ad vnumquódq; maleficium ſingulæ cupiditates impellunt: mulieres ad omnia maleficia cupiditas vna ducit. *Attamen in flagitiis neutri*
[15] 2 de fin. *parcebant ſexui.* [15] L. Tubulus cùm prætor
An DCXI. quæſtionem inter ſicarios exercuiſſet, ita apertè cepit pecunias ob rem iudicādam, vt anno proximo P. Scæuula tribunus pl. ferret ad plebem, vellétne de ea re quæri. Quo plebiſcito, decreta à ſenatu eſt conſuli quæſtio Cn. Cæpioni. Profectus in exilium Tubulus ſtatim, nec

reſpondere auſus. erat enim res aperta. [56] Noſtri equites pene à ſenatu ſunt diſiuncti, grauiter ferẽtes promulgatum ex S. C. fuiſſe, vt de iis, qui ob iudicandum pecuniam accepiſſent, quæreretur. [57] Lenati & Rupilio conſulibus, mandatum eſt à ſenatu, vt in eos, qui cum Tiberio Graccho conſenſerãt, animaduerteretur more maiorum. C. Bloſius quæſtione noua perterritus in Aſiam profugit; ad hoſtes ſe contulit, & pœnas reip. graues iuſtáſq; perſoluit. *De ambitu ſæpe queri iuſſum.* [58]. M. Piſo conſul dicebatur domi diuiſores habere. S. C. duo facta ſunt odioſa, quæ in coſſ. facta putantur, Catone & Domitio poſtulante: vnum, vt apud magiſtratus inquiri liceret: alterum, cuius domi diuiſores habitarent, eum aduerſus remp. facere videri. [59] L. Domitio & Ap. Claudio coſſ. ardebat ambitus: nunquam fuit par. [60] Conſules flagrabant inuidia, quòd C. Memnius candidatus pactionem in ſenatu recitauit, quam ipſe & ſuus competitor Domitius cum conſulibus feciſſent: vti ambo HS. quadragena conſulibus darent, ſi eſſent ipſi conſules facti. ſenatus decreuit,

[56] ep. 16. l. 1. At. An. DCXCII.
[57] in Læl. An. DCXXI.
[58] ep. 15. l. 1. At. An DCXCII.
[59] ep. 14 l 2. ad Q. fr. & ep. 13. l 4. At.
[60] Ep. vlt. d. l. 4. An. DCXCIX

vt tacitum iudicium ante comitia fieret. Magnus timor candidatorum: ſed quidam iudices Terentium tribunum pl. appellarunt, né iniuſſu populi iudicarentur: res ad ſenatum. comitia delata ex S. C. dum lex de tacito iudicio ferretur. venit legi dies: Terentius interceſſit: conſules, qui illud leui brachio egiſſent, rem
[61] ep. 14. lib. 2 ad Q. fr. ad ſenatum detulerunt: [61] res ardebat inuidia. Tribunitii Candidati compromiſerunt HS. quingenis in ſingulos apud M. Catonem depoſitis petere eius arbitratu, vt qui contrà feciſſet, ab eo condemnaretur. Quæ quidem comitia, gratuita ſi fuiſſent, vt putabatur, plus vnus Cato potuiſſet, quàm omnes leges, omnéſq; iudices. *tam ad omnia perſtingenda valuit.*

[62] Claud. lib. 2. in Stilic. ------ [62] *auaritiæ fœdiſſima nutrix*
Ambitio: quæ veſtibulis foribúſq; potentum
Excubat: & pretiis commercia poſcit honorum.

[63] 2. de Or. [63] De ambitu rarò illud datur, vt poſſis liberalitatem, ac benignitatem ab ambitu, atq; largitione ſeiungere. [64] Quoties
[64] pro Mil. An. DCCI. illa eſt etiã de cæde Clodij Milonis cauſa à nobis acta in ſenatu: & tandem decretum, vt veteribus legibus extra ordinem quæreretur. *Si vis timetur, & iudices*

præſidium deſiderant, [65] defertur res ad [65] ep 15 l. ſenatum: decernitur, datur negotium, 1. At. magiſtratibus. *Non prætereundum eſt, ne id quidem, ſi quis magiſtratus abutatur legibus, iudicijſue ad quæſtum, aut libidinem, ſenatus eſſe, ne id ſerpat longius, prouidere.* [66] Petita multa eſt apud Verrem [66] 3. Ver. prætorem à Q. Opimio, qui adductus eſt DCLXXIX. in iudicium verbo, quòd cùm eſſet tribunus pleb. interceſſiſſet contra legem Corneliam: re, quod in tribunatu dixiſſet contra alicuius hominis nobilis voluntatem: quo iudicio apud ipſum, tribus horis Q. Opimius ſenator populi Ro. bona, fortunas, ornamẽta omnia amiſit. Cuius propter indignitatem iudicii ſæpiſſimè eſt actũ in ſenatu, vt genus totum multarum, atq; eiuſmodi iudiciorum tolleretur. *Si quid eſt in crimine, quod* v cap. 25. *religionem iniicit, ſenatus referri iubet ad pontifices.* [67] Cum P. Claudius Apii fi- [67] ep. 12. l. lius cum veſte muliebri eſſet deprehen- 1. At. ſus domi C. Cæſaris, cùm pro populo fieret: [68] idq; ſacrificium cùm virgines [68] ep. 12. d. inſtauraſſent, & mentio à Q. Cornificio l. 1. in ſenatu facta eſſet (is fuit princeps) res An. DCXCI. ex S.C. ad pontifices relata eſt: idq; ab iis nefas eſt decretum: deinde ex S. C. con-

eſt, vt eum ſcripſiſſe appareat, qui alia vectigalia non haberet: ita acutè, vt Siculum: ita ſeuerè, vt tyrannum. Qua lege Siculis tamen arare expediret: nam ita diligenter conſtituta ſunt iura decumani, vt tamen ab inuito aratore decuma non poſſit auferri. *Repetendum eſt decus*
31 3. off. *priſci* [31] ſenatus noſtri, qui nunquam vtilitatem à dignitate ſeiunxit: *nec deſiit commodis reip. & vectigalibus pop. R. proſpicere. Neutiquam penes cenſores, quantumnis eorum ſit vectigalia locare, poteſtas eſt quidpiam de locatione remittere, aut cognoſcere de ea inducenda. Omnis enim de vecti-*
32 ep. 16. lib. 1. At. *galibus notio ad ſenatum pertinet.* [32] Aſiani, cùm de cenſoribus conduxiſſent, queſti ſunt in ſenatu, ſe cupiditate prolapſos, nimiùm magno conduxiſſe: &, vt induceretur locatio poſtulauerunt, *vti infra*
v. cap. 46. *ex actis apparebit. Quintus frater prætor in*
33 ep. 16. lib. 2. At. An. DCXCIIII *Aſia cum quæreretur* [33] de portorio circumuectionis, an à publicanis exigi deberet, de conſilii ſententia rem ad ſenatum reiecit.
34 ep. 1 li. 1 ad Q. fr. [34] Illa cauſa publicanorum, quantam acerbitatem attulerit ſociis, intelleximus ex ciuibus: qui nuper in portoriis Italiæ tollendis, non tam de portorio, quàm de nonnullis iniuriis portitorum

querebantur. Quare, non ignoro, quid ſociis accidat in vltimis terris, cùm audierim in Italia querelas ciuium. Attamen nomen publicani, neq; ii debent horrere, qui ſemper vectigales fuerunt: neq; ii aſpernari, qui per ſe pendere vectigal non potuerunt: neq; ii recuſare, qui poſtulauerunt. Ac primùm Græcis id, quod acerbiſſimum eſt, quòd ſint vectigales, non ita acerbum videri debet, propterea quòd ſine imperio populi Ro. ſuis inſtitutis per ſe ipſi ita fuerunt. Nomen autem publicani aſpernari nõ poſſunt, qui pendere ipſi vectigal ſine publicano non potuerunt, quod iis æqualiter Sylla deſcripſerat. Non eſſe autem leniores in exigendis vectigalibus Græcos, quàm noſtros publicanos, hinc intelligi poteſt, quòd Caunii nuper omnes ex inſulis, quæ erant ab Sylla Rhodis attributæ, confugerunt ad ſenatum, nobis vt potius vectigal, quàm Rhodis penderent. Illud Aſia cogitet, nullam à ſe, neq; belli externi, neq; diſcordiarum domeſticarum calamitatem afuturam fuiſſe, ſi hoc imperio non teneretur. Id autem imperium, cùm retineri ſine vectigalibus nullo modo poſſit, æquo animo parte aliqua

ſuorum fructuum, pacem ſibi ſempiter-
[35] pro Flac. An. DCXC. nam redimat, atq; otium. [35] Claſſis nomine pecuniam ciuitatibus imperare licere, me conſule ſenatus decreuit, cùm quidē nihil à ſuperioribus continuorum annorum decretis diſceſſerit, *Senatus in ærarij tenuitate de locis publicis vendendis*
[36] 2. Agr. An. DCLXXII. *ſtatuere ſolet,* [36] Exhauſtum erat ærarium, & de pluribus locis vendendis ſenatuſconſulta facta ſunt M. Tullio Cn. Cornelio coſſ. In his erant loca publica vrbis, erant ſacella, quæ maiores in vrbe, partim periculi perfugia, partim vrbis ornamēta eſſe voluerunt: permulta alia, quæ ſenatus propter anguſtias ærarii vēdenda cenſuit, conſules propter inuidiam non vendiderunt. *Quæſtorum vrbanorum eſt commouere ſenatum de iis, quæ ad ærarium pertinent.* [37] Cùm Saturninus trib.
[37] 1 ad Heren. pl. legem frumentariam de ſemiſſibus & trientibus laturus eſſet, Q. Cæpio, qui per id temporis quæſtor vrbanus erat, docuit ſenatum ærarium non poſſe pati largitionem tantam. Senatus decreuit, ſi eam legem ad populum ferat, aduerſus
[38] pro Flac. remp. videri eum facere. [38] Exportari aurum non oportere, cùm ſæpe antea ſenatus, tum me conſule grauiſſimè iudi-

cauit. *Alia ſunt innumera, quibus ſenatus proſpicit.* [39] *Flagitia per Italiam commiſſa, quæ publicam animaduerſionem requirunt, veluti proditionis, coniurationis, veneficij, cædis dolo facta, ad cognitionem ſenatus pertinent.* [40] *De iis tamen, qui ciues Romani ſunt, agi per ſenatum non video poſſe. Idq́ apud maiores noſtros in Sutrianis factum eſt, cùm defeciſſent: vt M. Antiſtius trib. pl: prius rogationem ferret:. ſciretq; plebs, vti ſenatui de Sutrianis ſententia dicendæ ius eſſet. Idémq; de Campanis, Atellanis, Calatinis, Sabatinis ſcitum eſt. Multis pòſt annis* [41] Gracchus legem tulit, ne de capite ciuium Ro. iniuſſu populi iudicaretur. *Hinc illa mea ad iudices in Verrem.* [42] Quó confugient ſocii, quem implorabunt? qua ſpe deniq;, vt viuere velint, tenebuntur, ſi vos eos deſeritis? ad ſenatum deuenient, qui de Verre ſupplicium ſumat? non eſt vſitatum, non eſt ſenatorium. *Poſſunt tamen apud ſenatum,* [43] de ſuis miſeriis deplorare, & conſulibus poſtulata edere: idq́; fecerunt *Siculi,* [44] cùm de factis iſtius publicè conquererentur, & grauiſſima poſtulata conſulibus ederent: [45] quæ non poſtulata, ſed in ipſum crimina

An. DCXC.
39 Polib. lib. 6.
40 Liu. lib. 26.
An. CDXXXIIII.
An. DXLIII.
41 pro Rab.
An. DCXXX.
42 7. Ver.
43 4. Ver. cap. 26. nu. 17.
44 Ib.
45 Ib.

46.Ib. videbantur eſſe. [46] Legationes omnium
An DCLXXXIII ciuitatum in poſtulatis communibus, quæ omnia ex iniuriis *Verris* nata ſunt, etiam hoc ediderunt, vt ſtatuas, ne cui, niſi cum is de prouincia deceſſiſſet, pollicerentur. huiuſce noui poſtulati genus, atq principium, *Verris* prætura attulit. Cætera, quæ ſunt in iiſdem poſtulatis de iniuriis ſuis, ſunt noua, ſed tamē non nouo modo poſtulant: rogant & orant Siculi patres conſcriptos, vt noſtri magiſtratus poſthac decimas lege hyeronica vendant: ne in cellam, quod imperatur, eſtiment: ne abſentis nomen recipiatur. Quæ omina nouas iniurias habent, ſed poſtulationum formulas vſitatas. Hoc poſtulatum de ſtatuis ridiculum eſſe videatur ei, qui rem ſententiámq; non perſpiciat. petunt enim, non, vt ne cogantur ſtatuere: quid igitur? vt ipſis ne liceat. quid eſt hoc? petis à me, quod in tua poteſtate eſt, vt id tibi facere ne liceat? pete potius, ne quis te inuitum polliceri, aut facere cogat. Nihil ego, inquit, negabūt enim omnes ſe coegiſſe. Si me ſaluū eſſe vis, mihi impone iſtam vim, vt omnino mihi non liceat polliceri. Vt Siculi de Verre, ſic Tyrij de Gabinio queſti ſunt:

[47] Tyriis eſt ſenatus datus frequens: fre- [47] ep. 12. l.
quentes contra Syriaci publicani, vehe- 2. ad Q. fr.
menter vexatus Gabinius, [48] quod pu- [48] de Pro.
blicanos miſeros tradidiſſet in ſeruitu- con.
tem Iudæis, & Syris. [49] exagitati tamen [49] d. ep. 14. An.
à Domitio publicani, quòd eum eſſent DCXCIX.
cum equis proſecuti. Noſter Lamia pau-
lò ferocius: cùm Domitius dixiſſet, ve-
ſtra culpa hæc acciderunt, equites Ro-
mani: diſſolutè enim iudicatis: Nos iudi-
camus, vos laudatis, inquit. [50] Ad ſena- [50] pro Flac.
tum etiam noſtrum, me conſule, legati An. DCXC.
Apolonienſes omnia poſtulata de iniu-
riis vnius Deciani detulerunt. [51] Regum [51] 2. off.
enim, populorum, nationum portus eſt,
& perfugium ſenatus. *Eſt vero huius ordi-
nis, non de his modò, ſed de aliis etiam de-
latis ad ſe criminibus decernere, vt inqui-
ratur* [52] *Senatus quæſtionem de Bacchana-* [52] Liu lib.
libus & ſacris nocturnis extra ordinem man- 39. Val cap. 3. lib. 6.
dauit. [53] Legibus diligentiſſimè ſancien- An. DLXVII.
dum eſt, vt mulierum famam multorum [53] 2. de Leg.
oculis lux clara cuſtodiat. *Hinc lex noſtra.*
NOCTVRNA MVLIERVM SACRI-
FICIA NE SVNTO, PRÆTER OLLA,
QVAE PRO POPVLO RITE FIENT.
Quid autem mihi diſpliceat in noctur-
nis, poetæ indicãt comici. Quæ licentia,

Romæ ne eſſet, noſtri cauerunt. Quo in
genere ſeueritatem maiorum, ſenatus il-
la vetus auctoritas de Bacchanalibus, &
conſulum exercitu adhibito quæſtio,
animaduerſióq; declarat. Atq; omnia
nocturna, ne nos duriores fortè videa-
[14] 4 ad Her mur, in media Græcia Diagondas The-
banus lege perpetua ſuſtulit. [14]. Maio-
res noſtri, ſi quam vnius peccati mulie-
rem damnabant ſimplici iudicio, multo-
rum maleficiorum conuictam putabãt.
Cur? quia nulla poteſt honeſta ratio re-
tinere eam, quam magnitudo peccati fa-
cit timidam, intemperantia audacem,
natura mulieris inconſideratam. Quid-
in viris idémne hoc obſeruabant? mini-
mè. Quid ita? quia viros ad vnumquódq;
maleficium ſingulæ cupiditates impel-
lunt: mulieres ad omnia maleficia cupi-
ditas vna ducit. *Attamen in flagitiis neutri*
[15] 2 de fin. *parcebant ſexui.* [15] L. Tubulus cùm prætor
An DCXI. quæſtionem inter ſicarios exercuiſſet,
ita apertè cepit pecunias ob rem iudicã-
dam, vt anno proximo P. Scæuula tribu-
nus pl. ferret ad plebem, vellétne de ea re
quæri. Quo plebiſcito, decreta à ſenatu
eſt conſuli quæſtio Cn. Cæpioni. Profe-
ctus in exilium Tubulus ſtatim, nec

reſpondere auſus, erat enim res aperta. [56] Noſtri equites pene à ſenatu ſunt diſiuncti, grauiter ferẽtes promulgatum ex S. C. fuiſſe, vt de iis, qui ob iudicandum pecuniam accepiſſent, quæreretur. [57] Lenati & Rupilio conſulibus, mandatum eſt à ſenatu, vt in eos, qui cum Tiberio Graccho conſenſerãt, animaduerteretur more maiorum. C. Bloſius quæſtione noua perterritus in Aſiam profugit; ad hoſtes ſe contulit, & pœnas reip. graues iuſtáſq; perſoluit. *De ambitu ſæpe queri iuſſum.* [58]. M. Piſo conſul dicebatur domi diuiſores habere. S. C. duo facta ſunt odioſa, quæ in coſſ. facta putantur, Catone & Domitio poſtulante: vnum, vt apud magiſtratus inquiri liceret: alterum, cuius domi diuiſores habitarent, eum aduerſus remp. facere videri. [59] L. Domitio & Ap. Claudio coſſ. ardebat ambitus: nunquam fuit par. [60] Conſules flagrabant inuidia, quòd C. Memnius candidatus pactionem in ſenatu recitauit, quam ipſe & ſuus competitor Domitius cum conſulibus feciſſent: vti ambo HS. quadragena conſulibus darent, ſi eſſent ipſi conſules facti. ſenatus decreuit,

[56] ep. 16. l. 1. At. An. DCXCII.

[57] in Læl. An. DCXXI.

[58] ep. 15. l. 1. At. An DCXCII.

[59] ep. 14 l 2. ad Q. fr. & ep. 13. l 4. At.

[60] Ep. vlt. d. l. 4. An. DCXCIX

praſidium . deſiderant, [65] defertur res ad [65] ep 15. l.
ſenatum : decernitur, datur negotium, 1. At.
magiſtratibus. *Non prætereundum eſt, ne id quidem, ſi quis magiſtratus abutatur legibus, iudiciiſue ad quæſtum, aut libidinem, ſenatus eſſe, ne id ſerpat longius, prouidere.* [66] Petita multa eſt apud Verrem [66] 3 Ver.
prætorem à Q. Opimio, qui adductus eſt DCLXXIX.
in iudicium verbo, quòd cùm eſſet tribunus pleb. interceſſiſſet contra legem Corneliam: re, quod in tribunatu dixiſſet contra alicuius hominis nobilis voluntatem : quo iudicio apud ipſum, tribus horis Q. Opimius ſenator populi Ro. bona, fortunas, ornaměta omnia amiſit. Cuins propter indignitatem iudicii ſæpiſſimè eſt actũ in ſenatu, vt genus totum multarum, atq; eiuſmodi iudiciorum tolleretur. *Si quid eſt in crimine, quod* v cap. 25.
religionem iniicit, ſenatus referri iubet ad pontifices. [67] Cum P. Claudius Apii fi- [67] ep. 11. l.
lius cum veſte muliebri eſſet deprehen- 1. Ar.
ſus domi C. Cæſaris, cùm pro populo fieret: [68] idq; ſacrificium cùm virgines [68] ep. 12. d.
inſtauraſſent, & mentio à Q. Cornificio l. 1.
in ſenatu facta eſſet (is fuit princeps) res An. DCXCI.
ex S. C. ad pontifices relata eſt: idq; ab iis nefas eſt decretum: deinde ex S. C. con-

[69] Ep.13. d.l.1. ſules rogationem promulgarunt : vxori Cæſar nuncium remiſit. [69] Cùm verò decerneretur frequenti ſenatu contrà pugnante Piſone, ad pedes omnium ſigillatim accidente Clodio, vt Conſules cohortarentur ad rogationem accipiendam. homines ad XV. Curioni nullum S. C. facienti aſſenſerunt, facilè ex altera parte CCCC. affuerunt. ſenatus & de prouinciis prætorum, & de legationibus, & de cæteris rebus decernebat, vt antequam rogatio lata eſſet, ne quid ageretur. *De cuſtodia verò non dubitandum, quin ſenatus prehendi, & in carcerem duci iubere poſſit : quòd ipſi etiam poſſunt magiſtratus,* [70] *qui habent viatorem.*

[70] Gel. cap. 12. lib. 13. [71] 2. de Nat. An. DLXXXV. [71] P. Vatienus, cùm è præfectura Reatina Romam venienti noctu duo iuuenes cum equis albis dixiſſent, regem Perſen illo die captum, ſenatui nunciauit: & primò quaſi temerè de rep. locutus eſſet, in carcerem coniectus eſt: pòſt à Paullo litteris allatis, cùm idem dies conſtitiſſet, & agro à ſenatu, & vacatione donatus eſt. [72] Fit S. C. vt Vettius, quòd confeſſus eſſet ſe cum telo fuiſſe, in vincula coniiceretur: qui eum emiſiſſet, eum contra remp eſſe

[72] Ep. 24. lib 2. At. An. DCXCIV.

factum. [o] Ille enim in ſenatu confeſſus erat, ſe cum telo fuiſſe: Cn. Pompeio, ſummo & clariſſimo ciui, ſuis manibus necem afferre voluiſſe.[73]. Mea virtute, atq; diligentia perditorum hominum patefacta coniuratione ſenatus P. Lentulum, vt ſe abdicaret prætura, coegit: tum eum, & ceteros, de quibus iudicauit, in cuſtodiam dandos cenſuit. *Vltra quòd progreſſum ſit, iiſdem damnatis, & pœna affectis,* [74] ex huius ordinis conſilio, auctoritate. ſententia: [75] ſalus eſſet omnium amiſſa vna nocte, niſi eſſet ſeueritas illa ſuſcepta: [76] *& de confeſſis, ſicuti de manifeſtis rerum capitalium, more maiorum ſupplicium ſumptum.*

[o] in Vat.
[73] 4. Catil. An. DCXC.
[74] 2. Phil.
[75] pro Syl.
[76] Sal in Con. Cat.

—— [o] Mortalia quiſquis
Pectora ſerò videt, nec primo in limine ſiſtit
Conatus ſcelerum, atque animos infanda parantes,
Excitat illa die ſæuo.

[o] Stat. 2. Syl.

Iam quæri poſſet, vtrum ſenatui decernere, vel coſ. edicere ius ſit, vt ciuis ex vrbe exeat. [77] Habuimus S.C. in Catilinâ vehemens & graue, [78] *vt darent operã Conſules, ne quid reſp. detrimẽti caperet:* [79] quo ex S.C. confeſtim interfectũ eſſe Catilinã cõueniebat. Cupiebam me eſſe clemẽtem: cupiebã in

[77] 1. Catil. An. DCXC.
[78] Sal in Con. Cat.
[79] Catil.

tantis reip. periculis non diſſolutum videri. [80] Non erat ſæpius in vno homine ſalus reip. periclitanda. Quare, quoniam id, quod primum eſt, quod huius imperii, diſciplinæq; maiorum proprium eſt, facere non audebam, feci id, quod erat ad ſeueritatem lenius, ad communem ſalutem vtilius: exire ex vrbe conſul iuſſi hoſtem, vt à quo legibus nō poteramus, mœnibus tuti eſſe poſſemus: ac, ſi mihi inimico, vt predicabat, conflare vellet inuidiam, rectà pergeret in exilium. Vix tuliſſem ſermones, ſi id feciſſet: vix molem iſtius inuidiæ, ſi in exilium iuiſſet iuſſu conſulis, ſuſtinuiſſem. *Ipſe Cato, qui tunc id, quod feci probauit, poſtea cùm Murenam defenderem, ſeuerum innuebat: dum* [81] negaret eſſe eiuſdem ſeueritatis, Catilinam exitium reip. intra mœnia molientem verbis, & penè imperio vrbe expuliſſe, & tunc pro L. Murena dicere. Ego autem, has partes lenitatis & miſericordiæ, quas me natura ipſa docuit, ſemper egi libenter: illam verò grauitatis ſeueritatiſq; perſonam non appetiui, ſed ab rep. mihi impoſitam ſuſtinui, ſicut huius imperii dignitas in ſummo periculo ciuium poſtulabat. Ita tum, cùm reſp. vim & ſeueri-

[80] Ib.
[81] pro Mur.

ſeueritatem deſiderabat, vici naturam, & tam vehemens fui, quàm cogebar, non quàm volebam : *vsúſq; ſum verbis, vt dixit Cato, non imperio, quo Gabinius: qui* [82] L. Lamiam in concione relegauit: qui ciuem Ro. ſine vllo iudicio ex patria conſul eiecit: edixítq;, vt ab vrbe abeſſet millia paſſuum ducenta. Nihil acerbius ſocii Latini ferre ſoliti ſunt, quàm id, quod perrarò accidit, ex vrbe exire à conſulibus iuberi. Atq; illis erat tum reditus in ſuas ciuitates, ad ſuos lares familiares, & in illo communi incommodo nulla in quemquam propria ignominia cadebat. Hoc verò quid eſt? exterminabit ciues Ro. edicto conſul à ſuis diis pænatibus? expellet è patria? deliget quem velit? damnabit, atq; eiiciet nominatim? hæc de relegatione. *Quid de exilio, libertate, & ciuitate? an de his ſtatuere poteſt ſenatus contra ciuem? minimè.* [83] Maiores noſtri de ciuitate & libertate ea iura ſanxerunt, quæ nec vis temporum, nec potentia magiſtratuum, nec res iudicata, nec deniq; vniuerſi populi Ro. poteſtas, quæ cæteris in rebus eſt maxima, labefactare poſſit. Nam primùm, [84] hoc iuris à maioribus proditum eſt, vt

[82] pro Sext. An. DCXCV.

[83] pro Do.

[84] Ib.

nemo ciuis Ro. aut libertatem, aut ciuitatem amittere poſſit, niſi ipſe auctor factus ſit. [85] Quinetiam, ſi decemuiri, ſacramentum in libertatem, iniuſtum iudicaſſent, tamen quotieſcunq; vellet quis, hoc in genere rem iudicatam reſcindere, poſſe voluerunt. Ciuitatem verò nemo vnquam vllo populi iuſſu amittit inuitus. Qui ciues Ro. in colonias latinas proficiſcebãtur, fieri non poterant Latini, qui non erant auctores facti, noménq; dederant. qui erant rerum capitalium condemnati, non prius hanc ciuitatem amittebant, quàm erant in eam recepti, quò vertendi, hoc eſt mutandi ſoli cauſa, venerant. Id autem vt eſſet faciendum, non ademptione ciuitatis, ſed tecti, & aquæ, & ignis interdictione faciebant. [86] Quid? quem pater patratus dedit, aut ſuus pater populúſue vendit, quo is iure amittit ciuitatem? vt religione ciuitas ſoluatur, ciuis Ro. traditur: qui, cùm eſt acceptus, eſt eorum, quibus eſt deditus. ſi non accipiunt, vt Mancinum Numantini, retinet integram cauſam & ius ciuitatis. Si pater vendit eum, quem in ſuam poteſtatem ſuſceperat, ex poteſtate dimittit. Iam populus

[85] Ib.

[86] pro Cæc

cùm eum vendit, qui miles factus non eſt, non adimit ei libertatem: ſed iudicat, non eſſe eum liberum, qui, vt liber ſit, adire periculum noluit. Cum autem incenſum vendit, hoc iudicat: cùm ij, qui in ſeruitute iuſta fuerunt, cenſu liberentur, etiam, qui, cùm liber eſſet, cenſeri noluerit, ipſum ſibi libertatem abiudicaſſe. Quod ad exilium attinet, perſpicuè intelligi poteſt, quale ſit: exilium enim, non ſupplicium eſt, ſed perfugium portúſq; ſupplicij. Nam qui volunt pœnam aliquam ſubterfugere, aut calamitatem, eò ſolum vertunt, hoc eſt ſedem, ac locum mutant. Itaq; nulla in lege noſtra reperietur, vt apud cæteras ciuitates, maleficium vllum exilio eſſe mulctatum. ſed cùm homines vincula, neces, ignominiáſq; vitant, quæ ſunt legibus conſtitutæ, cõfugiunt, quaſi ad aram, in exilium: qui, ſi in ciuitate legis vim ſubire vellent, non prius ciuitatem, quàm vitam amitterent; quia nolunt, non adimitur his ciuitas, ſed ab his relinquitur, atq; deponitur. Nam cùm noſtro iure duarum ciuitatum nemo eſſe poſſit, tum amittitur hæc ciuitas deniq;, quum is, qui profugit, recep-

tus eſt in exilium, hoc eſt in aliam ciuitotem. *Præterea* [87] leges præclariſſimæ
[87] de Leg XII. tab. duæ ſunt, quarum altera priuilegia tollit, altera de capite ciuis rogári, niſi maximo comitiatu vetat, nondum cognitis ſeditioſis tribunis pl. ne cogitatis quidem. Admirandum tantum maiores in poſterum prouidiſſe: in priuatos homines leges ferre noluerunt: id eſt enim priuilegium: quo quid eſt iniuſtius? cum legis hæc vis ſit, ſcitum eſſe & iuſſum in omnes: ferri de ſingulis, niſi centuriatis comitiis noluerunt. deſcriptus enim populus cenſu, ordinibus, ætatibus, plus adhibet ad ſuffragium auxilij, quàm fuſé in tribus conuocatus. Quo verius in noſtra cauſa vir magni ingenij,
[88] pro Sext ſummæq prudentiæ [88] L. Cotta, rogatus ſententiam dixit id, quod digniſſimum rep. fuit, nihil ommino actum eſſe iure de nobis eo tempore, cui nos ceſſimus: nihil more maiorum, nihil legibus: non poſſe quemquam de ciuitate tolli, ſine iudicio: de capite non modò ferri, ſed ne iudicari quidem poſſe, niſi comitiis centuriatis: vim fuiſſe illam, flammam quaſſatæ reip. perturbatorúmque temporum, iure, iudiciiſq; ſublatis

magna rerum commutatione impendente, declinaſſe me paullùm, & ſpe reliquæ tranquillitatis præſentes fluctus, tempeſtatéſq. fugiſſe. quare, cùm abſens remp. non minus magnis periculis, quàm quodam tempore præſens liberaſſem, non reſtitui me ſolùm, ſed etiam ornari à ſenatu decere. Diſputauit enim multa prudenter, ita de me illum amentiſſimum, & profligatiſſimum hoſtem pudoris & pudicitiæ ſcripſiſſe, quæ ſcripſiſſet iis verbis, rebus, ſententiis: vt etiamſi iure eſſet rogatum, tamen vim habere non poſſet. Quare, me, qui nulla lege abeſſem, non reſtitui lege, ſed reuocari ſenatus auctoritate oportere. Hunc nemo erat, quin veriſſimè ſentire diceret. Sed poſt eum rogatus Cn. Pompeius, approbata, laudatáq; Cottæ ſententia dixit, ſe otii mei cauſa, vt omni populari concione defungerer, cenſere, vt ad ſenatus auctoritatem populi quoq; Ro. beneficium erga me adiungeretur. *Sed de his ſatis. Mirum videri poterit, quod licet iudicium de capite ciuis populi ſit, non ſenatus: deditio tamen ad hunc ordinem pertineat.* [89] quod ni ita eſſet, nunquã claros viroſ ſenatus vinctos hoſtibus dedidiſ-

v. cap. 40.

[89] 3 Off.

ſet. *At intellige id fieri ſolitum rogatione*
[90] Ib. An. *lata.* [90] Veturius & Sp. Poſthumius, quũ
cccccxxxiij. iterum conſules eſſent, quia quum malè
pugnatum apud Caudium eſſet, legionibus noſtris ſub iugum miſſis, pacem cum Samnitibus fecerant, dediti ſunt his: iniuſſu enim populi ſenatúſq; fecerant. Eodémq; tempore Ti. Minucius, Q. Mælius, qui tum tribuni pl. erant, quod eorum auctoritate pax erat facta, dediti ſunt his, vt pax Samnitium repudiaretur. Atq; huius deditionis, ipſe, qui dedebatur Poſthumius, ſuaſor & auctor
[91] 2. de Inuen. fuit. [91] In eo fœdere, quidam adoleſcens nobilis porcam ſuſtinuit iuſſu imperatoris: fœdere autem ab ſenatu improbato, & imperatore Samnitibus dedito, quidam in ſenatu eum quoq; dixit, qui porcam tenuerit, dedi oportere. grauis inde deliberatio: ſi is, qui poteſtatis nihil habuerit, iuſſu imperatoris in fœdere, & in tanta religione interfuerit, dedendus eſſet hoſtibus, nécne.
[92] 1. Off. An. DCXVII [92] C. Mancinus, vt Numantinis, quibuſcum ſine ſenatus auctoritate fœdus fecerat, dederetur, rogationem ſuaſit eam, quam L. Furius & Sex. Atilius ex S. C.
[93] 1;. de. Or. ferebant, qua excepta [93] cùm eum pater

patratus ex S. C. Numantinis dedidiſſet, eúmq; illi non recipiſſent, poſteáq; Mancinus domum reueniſſet, neq; in ſenatum introire dubitaſſet, P. Rutilius M. filius tribunus pl. de ſenatu iuſſit educi, quòd eum ciuem negaret eſſe: quia memoria ſic eſſet proditum, quem pater ſuus, aut populus vendidiſſet, aut pater patratus dedidiſſet, ei nullum eſſe poſtliminium. [94] Defendi tamen poteſt poſtliminio rediſſe, deditum non eſſe, quoniam non ſit receptus. nam neq; deditionem, neq; donationem ſine acceptione intelligi poſſe. [95] Vt religione ciuitas ſoluatur, ciuis Ro. traditur: qui cùm eſt acceptus, eſt eorum, quibus eſt deditus: ſi non accipiunt, vt Mancinum Numantini, retinet integram cauſam, & ius ciuitatis. *Non prætereundum hic eſt, quòd ſenatus cognoſcit de remittendis, & redimendis captiuis: &, quòd pro huiuſcemodi miſſi cauſis, ad ſenatum mitti ſoleant.* [96] M. Atilius Regulus iuratus miſſus eſt ad ſenatum: vt niſi redditi eſſent Pœnis captiui nobiles quidam, rediret ipſe Carthaginem. Is, quum Romam veniſſet, in ſenatum venit: mandata expoſuit, ſententiam ne diceret, recuſauit: quamdiu

[94] in Top.

[95] pro Cæc.

[96] 3 Off.

An DII.

iureiurando hoſtium teneretur, non eſſe

97 1. Off. ſe ſenatorem. [97] Sic decem, poſt Can-

An. DXXXVII. nenſem pugnam, ſunt ad ſenatum miſſi, adſtricti iureiurando ſe redituros eſſe, niſi de redimendis iis, qui capti erant, im-

98 3. Off. petraſſent. [98] Octo hominum millia tenebat Annibal, non quos in acie cepiſſet, aut, qui periculo mortis diffugiſſent, ſed, qui relicti in caſtris fuiſſent à Paullo & Varrone Coſſ. eos ſenatus non cenſuit redimendos, cùm id parua pecunia fieri potuiſſet: vt eſſet inſitum militibus noſtris, aut vincere, aut emori. qua quidem re audita fractum animum Annibalis ſcripſit Polybius bonus auctor; quòd ſenatus populùſq; Ro. rebus afflictis, tam excelſo animo fuiſſet. *Atqui iudicium de redimendis captiuis graue videri, & ſenatus eſſe, vt cætera, quæ impenſa fiunt publica, declarant illa memoranda, quæ de Q. Fabio Max. dictatore produnt annales.*

99 Liuius lib. 22. An. DXXXVI. [99] *Huius cunctatio, vt Annibalem non mediocri ſollicitum cura habebat, tandem eum militiæ magiſtrum delegiſſe Romanos cernentem, qui bellum ratione, non fortuna gereret: ita contempta erat inter ciues armatos pariter togatóſq;, vtiq; poſtquam abſente eo, temeritate magiſtri equitum, læto, vt verius dixe-*

rim, quàm proſpero euentu, pugnatum fuerat. Acceſſerant duæ res ad augendam inuidiam dictatoris: vna, fraude ac dolo Annibalis: quòd, cùm à perfugis ei mõſtratus ager dictatoris eſſet, omnibus circà ſolo æquatis, ab vno eo ferrum, ignemq́, & vim omnem hoſtium abſtineri iuſſit: vt, occulti alicuius pacti, ea merces videri poſſet: altera, ipſius facto, primò forſitan dubio, quia non expectata in eo ſenatus auctoritas eſt: ad extremum haud ambiguè in maximam laudem verſo in permutandis captiuis: quòd, ſicut •primo Punico bello factum erat, conuenerat inter duces Romanos, Pœnumq́, vt quæ pars plus reciperet quàm daret, argenti pondo bina, & ſelibras in militem præſtaret. CCXLVII. complures Romanus quàm Pœnus recepiſſet, argentumq́ pro eis debitum, ſæpius iactata in ſenatu re, quoniam non conſuluiſſet Patres, tardius rogaretur: inuiolatum ab hoſte agrum miſſo Romam filio vendidit: fidemq́ publicam impendio priuato expoſuit. [100] ſe enim patrimonij, quàm patriam fidei inopem eſſe maluit. eo quidem maiore cum commendatione, quòd proni ſtudii certius iudicium eſt, ſupra vires niti: quàm viribus ex facili vti. Alter enim, quod poteſt, præſtat: alter etiam pluſquam poteſt.

100 Val cap. vlt. lib 4.

Ceterum, vt pro militari diſciplina ſenatus aliquoties ſe ſeuerum exhibuerit, ſunt alia eius iudicia, quæ hìc, ne longiores ſcimus, placuit omittere. Ad ſenatum etiam mittuntur ab exteris legati. [101] A Pyrrho legatus ad ſenatum eſt miſſus Cyneas: [102] ad quam cauſam Appium illum, & cæcum, & ſenem delatum eſſe, memoriæ proditum eſt. [103] Athenienſes, patrum memoria, ad ſenatum legatos de ſuis maximis rebus miſerunt Carneadem, Critolaum, & Diogenem. [104] Noſtra, Molo legatus ad ſenatum de Rhodiorum præmiis venerat: [105] *& huic, opinor, conſuetudini, qua Græcis actionibus aures curiæ exſurdantur, ianuam patefecit. eum namq; ante omnes exterarum gentium in ſenatu ſine interprete auditum conſtat. Porro legatis hoſtium ingredi vrbem non conceditur.* [106] *Q. Fuluius Gillo legatus Scipionis, Carthaginenſium legatos, de pace ad ſenatum miſſos, Romam adduxit: quibus vetitus ingredi vrbem hoſpitium in villa publica, ſenatus ad ædem Bellonæ datus eſt. &, more tradito à patribus, poteſtatem interrogandi, ſi quis quid vellet, legatos, prætor fecit. aberant enim. coſſ. De legationibus agi ſolet menſe februario.* [107] Nam Gabinia lege

[101] 1. Tuſc.
An. cccclxxiiij
[102] 4. Phil.
[103] 2. de Or.
An. dxcviii.
[104] de Cl. or.
[105] Val. cap. 1. lib. 2.
[106] Liu. lib. 40.
An. DL.
[107] ep. 12. lib. 2 ad Q. fr.

ſancitum eſt, ex Calendis Feb. vſq; ad Cal. Martias legatis ſenatum quotidie dari. [108] Ita ſenatus haberi Februario toto non poteſt,niſi perfectis, aut reiectis legationibus. *L. Domitio Ap. Claudio. coſſ.* [109] pridie idus *Feb.* cùm App. coſ. ſenatum infræquentem coegiſſet, tãtum fuit frigus,vt populi conuicio coactus ſit nos dimittere. De Commageno rege, *cui gratificari cupiebat*, quòd rem totam diſcuſſeram, mirificè mihi & perſe, & per Pomponium blandiebatur. Vidit enim, hoc genere dicendi ſi vterer in cæteris, Februarium ſterilem fore: eúmq; luſi iocoſé ſatis: neq; ſolùm illud extorſi oppidulum, quod erat poſitum in Euphrate Zeugma, ſed præterea togam ſum eius prætextam, quam erat adeptus Ceſare conſule, magno hominum riſu cauillatus. Quod non vult, inquam, renouare honores eoſdem, quo minus togam prætextam quotannis interpolet, decernendum nihil cenſeo. Vos autem homines nobiles, qui Buriſrienum prætextatum non ferebatis, Commagenum feretis? Multa dixi in ignobilem regem, qui totus eſt exploſus. *Quid. quòd ipſi reges ad ſenatum veniunt, in ſenatu audiuntur? vti*

[108] Ep. 4 lib. 1. fam.

[109] Ep. 11. lib. 2. ad Q. f.

Liu.lib.37. 42.&45. *rex Eumenes, & rex Pruſias: quem* [110] *Polybius, indignum maieſtate nominis tanti, tradit pileatum, capite raſo, obuiam ire legatis ſolitum, libertúmq; ſe populi Ro. ferre, & ideo inſignia ordinis eius gerere. Romæ quoq;, cùm veniret in curiam, ſummiſiſſe ſe, & oſculo limen curiæ contigiſſe: & Deos ſeruatores ſuos ſenatum appellaſſe: aliámq; orationem, non tam honorificam audientibus, quàm ſibi deformem habuiſſe. Hic locus admonet, vt de noſtris legationibus dicamus.*

[111] 12. Phil. [111] Bellis confectis decem legati *imperatoribus decernuntur ad prouinciam conſtituendam, & leges dandas victis gentibus.*
[112] Ib. *Eis, vt liberè ſtatuant* [112] permitti ſolet more maiorum. *Alij ad ſocios hoſtéſue mittuntur, qui mandata ſenatus renuncient: & hi* poſtulata omnia ad ſenatum reijciunt. nec enim licet aliter, *niſi* permiſſum ſit ab ordine, vt decem legatis permitti ſolet, *atq;* à ſenatu mandata acceperint.
v. ſupra nu. 10 & cap 10. *Item proficiſcentibus ad bellum dantur legati: omnes ſenatusconſulto. Sunt præterea* [113]
[113] ep. vlt. lib. 14. At. legationes votiuæ, [114] liberæ. Qui [115] in
[114] 1. de Leg. anguſtijs verſatur, poſtulat legationem liberam, vt aliqua cauſa proficiſcendi
[115] ep 11. 11. fa. honeſta quæratur. [116] Legationes etiam
[116] pro Fl. ſumere liberas exigendi cauſa, ſicut mul-

ti viri boni ſæpe fecerunt, rectum eſt. quod ego non reprehendo, ſocios video quæri. *Sin, quod noſtro eſt dignum ordine, quærimus*, [117] illud apertum profectò eſt, nihil eſſe turpius, quàm quemquam legari, niſi reip. cauſa. Omitto, quemadmodum iſti ſe gerant, atq; geſſerint, qui legatione hæreditates, aut ſyngraphas ſuas perſequuntur. in hominibus eſt hoc fortaſſe vitium. ſed quæro, quid reapſe ſit turpius, quàm ſine procuratione ſenator, legatus ſine mandatis, ſine vllo reip. munere. Quod quidem genus legationis ego coſ. quanquam ad commodum ſenatus pertinere videatur, tamen approbante ſenatu frequentiſſimo, niſi mihi leuiſſimus tribunuſplebis interceſſiſſet, ſuſtuliſſem: tamen minui tempus, & quod erat infinitum, annuum feci. Ita turpitudo manet diuturnitate ſublata. *Legati poterunt legibus noſtris*, [118] legationibus flagitioſè obitis, in iudicium vocari. [119] & habēt opinor, liberæ legationes definitum tempus lege Iulia: nec facilè addi poteſt ad hoc genus legationis, vt cùm velis introire, exire liceat. bella eſt autem eius iuris quinquennii licentia. *Sed multò eſt præclarius*, [120] quod ſæpe

[117] 3. de Leg.

An. DCXC.

[118] pro Fon.

[119] ep. 11. l. 15. At.

[120] 2. de Or.

ſummis viris accidit, mandata exponere, aut in ſenatu, aut ab imperatore, aut ad imperatorem, aut ad regem, aut ad
[121] 8. phil. An. DLXXXV. populum aliquem à ſenatu. [121] Prò dii immortales! vbi eſt ille mos, virtúſque maiorum? C. Popilius apud maiores noſtros, cùm ad Antiochum regem legatus miſſus eſſet, & verbis ſenatus denuntiaſſet, vt ab Alexandtia diſcederet, quã obſidebat: cùm tempus ille differret, virgula ſtantem circumſcripſit: dixítq; ſe renuntiarum ſenatui, niſi prius ſibi reſpondiſſet, quid facturus eſſet, quàm ex illa circumſcriptione excederet. præclarè. ſenatus enim faciem ſecum attulerat, auctoritatem populi Ro. cui, qui non paret, non àb eo mandata accipienda ſunt, ſed ipſe eſt totus repudiandus. *Eſt etiam huius ordinis, fidem publicàm dare: hanc, ſi Marius tum ſimulat at, cùm fidem Saturni-*
[122] pro Rab An. DCLIII. *no dedit, parum* [122] de ſe, & gloria ſua co-
[123] Ib. gitauit. [123] quæ fides qui potuit ſine S. C. dari? adeóne hoſpes huius vrbis, adeóne ignarus erat diſciplinæ, conſuetudiníſq; noſtræ, vt hæc neſciret, vt peregrinari in aliena ciuitate, non in ſua magiſtratum gerere, videretur? *Cuius rei, quæ conſuetu-*
[124] 3. Catil. *do ſit, mihi debet eſſe nota.* [124] Etenim in

reip. periculis *conſul* ſenatum fræquentem celeriter coegi: introduxi Vulturcium ſine Gallis: fidem ei publicam iuſſu ſenatus dedi; hortatus ſum, vt ea, quæ ſciret, ſine timore indicaret. *Senatus, etſi de bello & pace non ſtatuat ſine populi iuſſu, ſolet tamen, cùm de his refertur, decernere, vt rogatio ad populum feratur, & ea lata, facere de eo S. C. quod refertur populo placere: atque de omnibus exinde ſtatuere, quæ ad rem conficiendam pertinent. Poteſt verò tumultum ſine populo decernere. Ego Antonium, cùm* [125] imperatorem populi Ro. oppugnaret, coloniam fidiſſimam fortiſſimámq; obſideret, bello cenſui perſequendum: tumultum eſſe decerni, iuſtitiam edici, ſaga ſumi, dixi placere: quo omnes acrius grauiúſq; incumberent ad vlciſcendas reip. iniurias, ſi omnia grauiſſimi belli inſignia ſuſcepta à ſenatu viderent. *Hîc autem conuenit meminiſſe, quòd huius ordinis* [126] honore vſi, togati ſolent eſſe, cùm eſt in ſagis ciuitas. *Præterea ſenatus de captis vrbibus, vtrum delendæ, an relinquendæ videantur, deliberat, & decernit. Exciſa eſt conſilio ſenatus Ro.* [127] dolis malitioſa Carthago, viribus robuſta Numantia, [128] Corinthus poſita in an-

v. nu. 6. & 2.
125 6. Phil.
126 8. Phil.
127 4 ad Her. An. DCVII.
128 2. Agr.

An. DXLII. guſtiis,atq; in faucibus Græciæ. De Capua multùm eſt conſultũ. Extant litteræ publicæ, ſunt S. C. complura. ſtatuerunt homines ſapientes, ſi agrum Campanis ademiſſent, magiſtratus,ſenatum, publicum ex illa vrbe conſilium ſuſtuliſſent,imaginem reip.nullam reliquiſſent, nihil fore, quod Capuam timeremus. Itaq; hoc perſcriptum in monumentis veteribus reperietis: vt eſſet vrbs, quæ res eas, quibus ager Campanus coleretur,ſuppeditare poſſet: vt eſſet locus cõportandis,condendíſq; fructibus:vt aratores cultu agrorum defeſſi,vrbis domiciliis vterentur:iccirco illa ædificia non eſſe deleta.Corintho & Carthagini, etiã ſi ſenatum & magiſtratum ſuſtuliſſent, agrùmq; ciuibus ademiſſent, non defore,qui illa reſtituerent:atq; qui antè omnia commutarent,quàm nos audire poſſemus.hìc verò in oculis ſenatus, populiq; Ro. nihil poſſe exiſtere, quod non antè extingui,atq; opprimi poſſet,quàm planè exortum, ac natum eſſet. *Senatus etiam ſtatuit de victis regibus, quid fieri conueniat.* [129] In ſenatu, & in conſilio de Syphace, cùm diu deliberatum eſſet, [130] *patres eum in cuſtodiam Albam mittendum*

129 2. de Inu.
An DLII.
130 Liu. lib. 30.

dum cenſuerunt. Poſtea Tiburi mortuum, quo ab Alba traductus erat, ſenatus publico funere cenſuit efferendum: [131] *vt vitæ dono honorem ſepulturæ adiiceret. Conſimiliq; clementia in Perſæ vſus eſt. Nam, quum Albæ, in qua cuſtodiæ cauſa relegatus erat, deceſsiſſet, quæſtorem miſit, qui eum publico funere efferret: ne regias reliquias iacere inhonoratas permitteret.* [132] *Rex Illyriorum Gentius cum liberis, & coniuge, & fratre ex S. C. Spoletium ductus, recuſantibus cuſtodiam Spoletinis Iguturnium traductus eſt. Si quæ eſt controuerſia inter ſocios, aut populos prouinciarum populi Ro. ſenatus, vt dirimatur, ſuam interponit auctoritatem* [133] Haleſini pro multis, & magnis ſuis, maiorúmq; ſuorũ in remp. noſtram meritis, atq; beneficiis, ſuo iure nuper L. Licinio Q. Mutio coſſ. cùm haberent inter ſe controuerſias de ſenatu cooptãdo, leges ab ſenatu noſtro petiuerunt. decreuit ſenatus honorifico S. C. vt his C. Clodius Appii filius Pulcher prætor de ſenatu cooptãdo leges cõſcriberet. C. Clodius adhibitis omnibus Marcellis, qui tũ erant, de eorũ ſententia leges Haleſinis dedit: in quibus multa ſanxit de ætate hominum, ne quis minor triginta annis natu: de quæſtu, quem qui feciſſet

[131] Val. cap. 1. lib. 5. An. DLXXXVI

[132] Liu. lib. 45. An. DLXXXVI.

[133] 4. Ver. An. DCLVIII.

ne legeretur: de cenſu, de cæteris rebus. quæ omnia ante Verrem prætorem, & noſtrorũ magiſtratuũ auctoritate, & Haleſinorum ſumma voluntate valuerunt. ab iſto, & præco, qui voluit, iſtum ordinem pretio mercatus eſt: & pueri annorum ſenûm, ſeptenûmq denum ſenatorium nomen nundinati ſunt: & quod Haleſini ſocii atq amici Romæ impetrarũt, vt apud ſe, ne ſuffragiis quidem fieri liceret, id pretio, vt fieri poſſet, effecit.

134 1. Off. [134] Ne noſter quidem probandus eſt: ſi verum eſt Q. Fabium Labeonẽ, ſeu quem alium (nihil enim præter auditum habeo) arbitrum Nolanis, & Neapolitanis de finibus agri à ſenatu datum, quum ad locum veniſſet, cum vtriſq ſeparatim locutum: vt, ne cupidè quid agerent, néue appeterent, atq, vt regredi, quàm progredi mallent. id quum vtriq; feciſſent, aliquãtum agri in medio relictum eſt. Itaq; illorum fines, ſicut ipſi dixerant, terminauit: in medio relictum quod erat, populo Ro. adiudicauit. decipere hoc quidem eſt, non iudicare. quocirca in omni re fugiẽda eſt talis ſolertia. *Hæreditas relicta populo Ro. ſenatus auctoritate adiri ſolet. Attalus*

An DCXX. *hæredem pop. Ro. reliquit. Item Syrena-*

rum rex. Poſtea maiores hæreditates creuimus: [135] regnum Bythiniæ, Ægypti. Quis hoc ignorat dici regnum Ægypti teſtamento regis Alexandri populi Ro. eſſe factum? Hic ego, non modò nihil iudico, ſed ne quid ſententiam quidem profero. Magna enim mihi res, non modò ad ſtatuendum, ſed etiam ad dicendum videtur eſſe. Video qui teſtamentum factum eſſe confirmet, auctoritatem ſenatus extare hæreditatis additæ ſentio, tum, quãdo Alexandro mortuo legatos Tyrum miſimus, qui ab illo pecuniã depoſitam noſtram recuperarẽt. hæc L. Philippum ſæpe in ſenatu confirmaſſe memoria teneo. Dicitur contrà, nullum eſſe teſtamentum: non oportere populum Rom. omnium regnorum appetentem videri: demigraturos in illa loca noſtros homines propter agrorum bonitatem, & omnium rerum copiam. [136] Reges Syriæ regis Antiochi filii Romam venerunt, non propter Syriæ regnum: nam id ſine controuerſia obtinebant, vt à patre & à maioribus acceperant: ſed regnum Ægypti ad ſe, & ad Selenem matrem ſuam pertinere arbitrabantur. *Non ſilendum etiam, ſenatus eſſe, munera à populis regibúſq; miſſa,*

135 2. Agr. An. DCLXXVIII.

136 6. Ver. An. DCXXXVI.

[137] Liuius lib. 22. An. DXXXVI

accipienda, aut repudianda cenſere. [137] *Poſt cladem ad Thraſymenum acceptam Neapolitani legati Romam venerunt. ab iis quadraginta pateræ aureæ magni ponderis in curiam illatæ: atq; ita verba facta, vt dicerent, ſcire ſe Romani populi ærarium bello exhauriri: & cùm iuxtà pro vrbibus agriſq; ſociorum, ac pro capite atq; arce Italiæ vrbe Ro. atq; imperio geratur, æquum cenſuiſſe Neapolitanos, quod auri ſibi, cùm ad ipſorum ornatum, tum ad ſubſidium fortunæ à maioribus relictum foret, eo iuuare populum Ro. ſi quam opem in ſeſe crederent, eodem ſtudio fuiſſe oblaturos. gratum ſibi patres Romanos populùmq; facturum, ſi omnes res Neapolitanorum ſuas duxiſſent: dignóſq; iudicauerint, à quibus donum animo ac volnntate eorum, qui libentes darent, quàm re maius ampliúſq; acciperent. Legatis gratiæ actæ pro munificentia, curáq;: patera, quæ ponderis minimi fuit, accepta. Legati etiam á Peſto pateras aureas Romam attulerunt, iis, ſicut Neapolitanis, gratiæ actæ, aurum non acceptum.*

[138] Valer. cap. vlt. lib. 4. & Liuius d. lib. 22.

[138] *Hiero Syracuſanorum rex audita illa clade C C C. millia modiorum tritici C C. hordei, mille ſagittariorum, funditorum aptam manum, & ominis cauſá auream Victoriam pondo C C C X X X. vrbi noſtræ pro*

munere miſit. Nam non ignarus verecundiæ maiorum noſtrorum, ne nollent accipere aurum, in habitu id Victoriæ formauit: vt eos religione motos munificentia ſua vti cogeret: voluntate mittendi prius, iterum prouidentia cauendi, ne remitteretur, liberalis. Ab ſenatu ita reſponſum regi eſt: Virum bonũ, egregiúmq; ſocium Hieronem eſſe, atq; vnò tenore, ex quo in amicitiam populi Ro. venerit fidem coluiſſe, ac rem Romanam omni tempore ac loco munificè adiuuiſſe: id perinde, ac deberet, pergratum populo Ro. eſſe: aurum, & à ciuitatibus quibuſdam allatum, gratia rei acta, non accepiſſe: populum Ro. Victoriam, omén q; accipere: ſedémq; ei ſe Diuæ dare, dicare Capitolium, templũ Iouis Opt. Max. in ea arce vrbis Romæ ſacratam, volentem, propitiamq;, firmam, ac ſtabilem fore populo Ro. funditores, ſagittariiq; & frumentum traditum conſulibus. P. Scipione Naſica & M. Acilio Glabrione coſſ.[139] *A Ptolomæo Ægypti rege mille pondo auri, X X. millia pondo argenti allata: nihil eſt acceptum, gratiæ actæ. A Maſiniſſa etiam & Carthaginenſibus legati venere pollicentes frumentum: id, vt ab ſe munus Romani acciperent petere ſe. Carthaginenſes etiam ſe claſſem ſumptu ſuo comparaturos: ſtipẽdium, quod pluribus penſionibus in multos annos deberent, præſens omne*

[139] Liu lib. 36.
An. DLXII.

daturos. De frumento vtriſq; reſponſum, ita vſurum eo pop. Ro. ſi pretium acciperent. de claſſe Carthaginenſibus remiſſum, prætérquam, ſi quid nauium ex fœdere deberent: de pecunia ita reſponſum, nullam ante diem accepturos. Porro in ſenatus poteſtate eſt, hoſtes eos iudicare, qui à rep. deficiunt, aut remp. in hoſtilem
v. cap 42. nu 14.
140 3. Ver. *modum vexant.* [140] L Magium & L. Fannium, qui Myndi habitabant, ſenatus in hoſtium numero habendos cẽſuit. [141] In
141 2. Phil. An. DCCIIII. M. Antonium Tribunum pl. decreuit ſenatus, & quidem incolumis, nondum tot luminibus extinctis, quod in hoſtes togatos eſt decerni ſolitum more maiorum.
142 12 Phil. An DCCIX. & DCCX. *Eundem in conſulatu, & poſt Conſulatum,* [142] multis grauibus iudiciis, ignominiiſq; ſenatus concidit.
145. 11 Phil [143] Dolabella, quiq eius crudeliſſimi & teterrimi facinoris miniſtri, ſocii, adiutores fuerunt, hoſtes populi Ro. à ſenatu iudicati ſunt, eúmq; bello
144 ep. 10. l. 12 f. An. DCCX. perſequendum cenſuit. [144] Lepidus pridie Cal. Quinctileis ſententiis omnibus hoſtis à ſenatu iudicatus eſt, cæteriq qui vnà cum illo à rep. defecerunt. quibus tamen ad ſanitatem redeundi ante Cal. ſeptembreis poteſtas facta eſt. *Sin adducitur res*
145 7 Phil. ap. [145] in maximum periculum, & in
146 5 Phil. extremum pénè diſcrimen, ſenatus [146] iu-

ſtitium edicit,ſaga ſumi, [147] dictatorem [161] [147] ep 19 l
dici iubet, vel magiſtratibus vniuerſam 9. A.
remp.commendat, ne quid reſp. detrimenti accipiat. [148] *quæ forma ſenatuſconſulti vltimæ ſemper neceſſitatis eſt habita. In* [148] Liu. lib.3.
ſeditione Grachi [149] decretum eſt, vt L. Opimius coſ.videret,ne quid detrimenti reſp. caperet. *In motu Saturnini* [150] factum eſt S.C.vtC.Marius L.Valerius coſſ. [149] 1. Catil. An. DCXXXII.
adhiberent omnes tribunos pl. præter Saturninũ,omnes prætores præterGlauciam,qui remp.ſaluam eſſe vellent, arma capere,& ſe ſequi iubent. [150] pro Rab. An DCLIII.
[151] Cæſar,cùm minaces ad ſenatum, & acerbas litteras miſiſſet,& exercitum & prouinciam inuito ſenatu teneret: ſenatus conſulibus, prætoribus,tribunis pl.& nobis,qui procoſ.fuimus,negotium dederat,vt curaremus, ne quid detrimenti reſp. caperet. Nunquam maiore in periculo ciuitas fuit: nunquam improbi ciues habuerũt paratiorem ducẽ. [152] Cùm bello decertandum eſſet confeſtim cum Antonio, ne multa nobis quotidie decernẽda forent,conſulibus totam remp. commendandam cenſui:iiſq; permittendum, vt remp. defenderent, prouiderentq, ne quid reſp.detrimenti acciperet:cenſuiq; [151] ep 11.l. 16 f. An DCCIIII [152] 5.Phil.

vtiis, qui in exercitu Antonii erant, ne eſſet ea tes fraudi, ſi ante Cal. febr. ab eo deceſſiſſent.

DE HONORIBVS, ATQ; præmiis, à ſenatu decerni ſolitis.

CAP. XXIIII.

DE ſenatus cognitione ſatis, ſupérq; dictum eſt: nunc videamus, qui benè merentibus decernantur à ſenatu honores, & præmia. In iis, quæ rebus in bello geſtis tribui ſolent, hæc præcipua ſunt: ouatio, ſupplicatio, & confecto bello corona illa laurea, gloriáq; triumphi. quibus [1] de rebus grauiſſimos homines, & rogare ſolere, & rogari ſcio. *Huius etiam generis ſunt, quæ à ſenatu dari ſolent vacationes, pecuniæ, agri militibus, clariſſimis hominibus imperia: ſúntq; honores alij, qui tam pro vrbanis, quàm bellicis decernuntur meritis: nempe gratiarum, laudum, titulorum, monumentorum. Me conſule S, C. factum eſt, quo* [2] primùm mihi gratiæ verbis ampliſſimis aguntur, quòd

[1] ep. 14. lib. 15. fa.

[2] 3. Catil & 4. Catil.

virtute, conſilio, prouidentia mea Reſp. maximis ſit periculis liberata. Deinde L. flaccus & C. Pomtinus præt. quòd opera eorum forti, fideliq; vſus eſſem, meritò ac iure laudantur: atq; etiam viro forti collegæ meo C. Antonio laus impertitur; quòd eos, qui huius coniurationis participes fuiſſent, à ſuis & reip. conſilis remouiſſet: atq; etiam ſupplicatio decreta eſt. *Pòſt in meo caſu, exilio, & reditu, multa pro me ſingularia.* [3] Noſtra memoria ſenatores, ne in ſuis quidem periculis veſtem mutare ſolebant, in meo periculo ſenatus veſte mutata fuit. [4] De me vno patres conſcripti decreuerunt, vt, qui prouincias cum imperio obtinerent, qui quæſtores, legatiq; eſſent, ſalutem & vitam meam custodirent. In vna mea cauſa poſt Romam conditam factum eſt, vt litteris conſularibus ex S. C. cuncta ex Italia omnes qui remp. ſaluam vellent, conuocarentur: quod numquam ſenatus in vniuerſæ reip. periculo decreuit, id in vnius mea ſalute conſeruanda decernendum putauit. [5] Quid ego illa de me diuina S.C. commemorem? vel, quod in templo Iouis Opt. Max. factum eſt, cum vir-

v. cap 25. nu. 35.

[3] poſt Red. in ſen. pro Sext. in piſ.

[4] Ib.

v. cap. 9. nu. 1.

[5] pro Sext. An. DCXCVI.

is, qui tripartitas orbis terrarum oras, atq; regiones tribus triumphis adiunctas huic imperio notauit, de ſcripto ſententia dicta, mihi vni teſtimonium patriæ conſeruatæ dedit. cuius ſententiam ita fræquentiſſimus ſenatus ſecutus eſt, vt vnus diſſentiret hoſtis, idq; ipſum tabulis publicis mandaretur ad memoriam poſteri temporis ſempiternam: vel quod eſt poſtridie decretum in curia, populi ipſius Romani, & eorum, qui ex municipiis conuenerant admonitu: ne quis moram vllam afferret: ſi quis aliter feciſſet, eum plané euerſorem reip. fore, idq́ ſenatum grauiſſimè laturum: &, vt ſtatim de eius facto referretur? Qua grauitate ſua cùm fræquens ſenatus nonullorum ſcelus, audaciámq; tardaſſet, tum illud addidit, ſi diebus quinq;, quibus agi de me potuiſſet, non eſſet actum, redirem in patriam, dignitate omni recuperata: Decreuit eodem tempore ſenatus, vt ijs, qui ex tota Italia ſalutis meæ cauſá conuenerant, agerentur gratiæ: atq;, vt iidem ad res redeuntes, vt venirent, rogarentur. *Quid plura?* [6] vnuſ ille dies mihi quidem immortalitatis inſtar fuit, cùm in patriam

[6] In Piſ.

redij, cùm ſenatum egreſſum vidi, popu- [7] ep. 1. l. 1.
lúmq; vniuerſum [7] Secuta eſt ſumma At.
contentio de domo. Hanc [8] fræquen- [8] infra cap.
tiſſimus ſenatus ſtatuit iudicio pontifi- 25. nu 10.
cum religione liberatam videri: tum [9] [9] de Har.
negotium magiſtratibus datum, vt cu- Reſt.
rarent, vt ſine vi mihi ædificare *ex ærario*
liceret, quibus in maximis periculis vni-
uerſa reſp. commendari ſolet, deinde
cùm ille ſaxis, & ignibus, & ferro vaſti-
tatem meis ædibus intuliſſet, decreuit
ſenatus eos, qui id feciſſent de vi, quæ eſt
in eos, qui vniuerſam remp. oppugnaſ-
ſent teneri. *Huiuſmodi ſenatusconſultis
damnari ſolent ea, quæ iniquitatem habent,* [10] ep. 3 l. 2.
aut vi ſunt perpetrata. [10] A. D. VII. idus ad Q. fr.
ad Appollinis Sc. factum eſt, quæ in tur-
ba facta eſſent A.D.VII. contra Remp.
eſſe facta. [11] Similiter incendium cu- [11] pro Mil.
riæ, oppugnationem ædium M. Lepidi, An.
cædem Clodii contra remp. ſenatus fa- DCCXVII.
ctum eſſe decreuit. *hæc de iis, quæ læſere.
De iis autem, quæ nocitura ſunt diligenter
cauet, & ſancit, cùm ne fiant, tum vt ſuam*
[12] dignitatem, auctoritatémq; ſanciat. [12] poſt
Cuius generis ſunt iſta: ne quis vlla ratio- Red. in ſen.
ne rem impediret, qui id impediſſet, gra-
uiter moleſteq. laturum: illum contra

emp. ſalutèmq; bonorum, concor-
[13] 8. Phil. diàmq; ciuium facturum. [13] Si quis poſt-
hac ad Antonium profectus fuerit: præ-
ter L. Varum, ſenatum exiſtimaturum
[14] ep. 3. l. 2. ad 21 fr. eum contra remp. feciſſe. [14] Ad iiii. Idus
S. C. factum eſt, vt ſodalitates, decu-
riatiq; diſcederenr, lexq; de iis ferretur,
vt, qui non diſceſſiſſent, ea pœna, quæ
eſt de vi, tenerentur. *Sed, vt reuertamur*
[15] 6. de Rep. *ad interrupta de honoribus, & præmiis.* Etſi
[15] illa diuina virtus, non ſtatuas plumbo
inhærentes, nec triumphos areſcentibus
laureis, ſed ſtabiliora quædam deſiderat.
[16] 2. de Or. [16] tamen ornant, & excitant habiti ho-
nores, decreta virtuti præmia, res geſtæ
iudiciis hominum comprobatæ: in qui-
bus etiam fœlicitatem ipſam, deorum
immortalium iudiciis tribui, vt in ſuppli-
cationibus fit, laudationis eſt. *Pleraq; hu-*
[17] 5. Phil. *ius generis à ſenatu decreta ſunt bello cepto*
An. DCCIX. *contra Antonium.* [17] Duces laudati, qui
contra illum, bellum priuato conſilio
[18] 4 Phil. ſuſcepiſſent. [18] Laudata eſt etiam pro-
uincia Galliæ, meritòq; ornata verbis
ampliſſimis à ſenatu, quòd reſiſteret An-
[19] ep. 12 lib 12 f. tonio. Deniq; [19] effectum, ne quem pœ-
niteret remp. quàm ſpem prædæ, & rapi-
[20] 14. Phil. narum ſequi maluiſſe. [20] eſt autem fide

pietatíſq noſtræ, declarare fortiſſimis viris, quám memores ſumus, quámq; grati. [21] 11. Phil. & 5. Phil.
[21] C. Cæſari adoleſcentulo imperium *eodem in tumultu* extraordinarium decreuimus: quòd difficillimo teip. tempore ſaluti dignitatíq; populi Ro. ſubueniſſet: ob eámq; cauſam, ſenatui *etiam* placuit, *ipſum* ſenatorem, ſententiámq; loco prætorio dicere: eiúſq; rationem, quęcumq; magiſtratum peteret, ita haberi, prout haberi lege liceret, ſi anno ſuperiore quęſtor fuiſſet. *Huius ego princeps ſententiæ in ſenatu fui, atq; etiam illius de honore* [22] M. Lepidi, *antequam à rep. defecerat:* vt ei ſtatua equeſtus inaurata in Roſtris, aut quo alio loco in foro vellet, ſtatueretur. nec verò cuiquam poſſumus commemorare hunc honorem à ſenatu tributum, iudicio ſenatus ſoluto, & libero. *Idem ego de honore Sulpicii princeps fui ſententiæ: qua,* [23] cùm talis vir in legatione mortē obierit, dixi ſenatui placere, Ser. Sulpicio ſtatuam pedeſtrem æneam in Roſtris, ex huius ordinis ſententia ſtatui: cúmq; antea ſenatus auctoritatē ſuam in virorum fortium funeribus, ornamentíſq; oſtenderit, placere eum, quàm ampliſſimè ſupremo ſuo die efferri: & cùm ita de rep.

[22] 4. Phil.

[23] 9. Phil.

meritus ſit, vt his ornamentis decorari debeat ſenatum cenſere, atq; è rep. exiſtimare, ædiles curules edictum, quod de funeribus habeāt, Ser. Sulpicii funeri remittere. *Ex quibus obiter obſeruandum moneo, ſenatus in legibus, & edictis remittendis*
[24] pro Man. *poteſtatem.* [24] Cn. Pompeius ex S. C. legi-
An. DCLXXIII. bus ſolutus conſul ante eſt factus, quam vllum alium magiſtratum per leges capere licuiſſet.
[25] 3 de leg. [25] Maiores tamen noſtri
[26] 1. Coru. priuilegium ferri noluerunt de ſingulis,
v Dio. lib. 36 & Aſc. niſi centuriatis comitiis: *neq; aliter vlla in re* [26] alicui gratificabantur, aut homini,
An. DCLXXXVI. aut ordini. Quæ conſuetudo intermiſſa plures annos, vt lege reſtitueretur, Cornelius elaborauit. At conſules de corrigenda lege retulerunt. Ille ad rem moderandam tulit, ne quis in ſenatu legibus ſolueretur, niſi CC. affuiſſent: ne quis,
[27] 2. Phil. cùm ſolutus eſſet, intercederet, cùm hac de re ad populū ferretur. [27] Antonius in Capitolio præclarà SC. fecit, ne qua poſt idus Martias immunitatis tabula, néue cuius beneficii figeretur. Num me fefellit? aut num diutius ſui potuit eſſe diſſimilis? inſpectantibus nobis toto Capitolio tabulæ figebantur: neq; ſolùm ſingulis veniebant immunitates, ſed etiam po-

pulis vniuerſis: ciuitas iam non ſingulatim, ſed prouinciis totis dabatur. [28] Quatuor omnino genera ſunt, in quibus per ſenatum, more maiorum ſtatuatur aliquid de legibus: vnum eſt eiuſmodi, placere legem abrogari, vt Q. Cæcilio Marco Iunio coſſ. quæ leges rem millitarem impedirent, vt abrogarentur. Alterum, quæ lex lata eſſe dicatur, ea non videri populum teneri: vt L. Martio. Sex, Iulio coſſ. de legibus Liuiis: tertium eſt de legum derogationibus, quo de genere perſæpè S C. fiunt, vt nuper de ipſa lege Calphurnia, cui derogaretur. *De remittendis iam monui: quo etiam pertinent datæ indicibus impunitates ſcelerum, & decreta ſenatuſconſultis præmia. Ego* [29] Vulturcio fidem, *vt dixi*, publicam iuſſu ſenatus dedi: [30] præmia ſenatus legatis Allobroguin, Titóq; Vulturcio dedit ampliſſima. *Adde ſenatus eſſe leges interpretari*: [31] S C. me referente eſt factum, ſi mercede obuiam candidatis iſſent, ſi conducti ſectarentur, ſi gladiatoribus vulgò locus tributim, & item prandia ſi vulgo eſſent data, contra legẽ Calphurniam factum videri: *Ne plura*, [32] eius eſt grauiſſimũ iudiciũ de iure legũ. Iã redeo. *Illud Sulpicij monumentũ alterius*

[28] 1. Corn.
An. DCXLIIII.
An. DCLXII.
[29] ſup. cap. 23. nu. 24.
[30] 4. Catil.
[31] pro Mur.
[32] pro Domo.

renouat memoriam: quod vt fieret, placuit, vti

33 14 Phil. An. DCCX. [33] C. Panſa, A Hirtius coſſ. imperatores, alter, ambóue, aut ſi abeſſent, M. Cornutus præt. vrbanus militibus, qui pro ſalute & libertate populi Ro. pro vrbe, templíſq; deorum immortalium vitam profudiſſent, monumentum quàm ampliſſimum locandum, faciendum curarent, quæſtoréſq; vrbanos ad eam rem pecuniam dare, attribuere, ſoluere iuberent: vt eſſet ad memoriam poſteritatis ſempiternam, ad ſcelus crudeliſſimorum hoſtiũ, militúmq; diuinam virtutem: vtq;, quæ præmia ſenatus militibus antè conſtituit, ea ſoluerentur eorũ, qui hoc bello pro patria occiderunt, parentibus, liberis, coniugibus, fratribus, iiſque tribuerentur, quæ militibus ipſis tribui oporteret, ſi illi vixiſſent, qui morte vicerunt.

34 Ib. [34] Facilè eſt benè agere cum iis, à quibus etiam tacentibus flagitari videmur. Illud admirabilius, & maius, maximéq proprium ſenatus ſapientis eſt, grata eorum virtutem memoria proſequi, qui pro pa-

35 in Orat. tría vitam effuderunt. [35] Mos eſt Athenis laudare in concione eos, qui ſunt in præliis interfecti: qua de re Platonis oratio popularis ſic probata eſt, vt eam quotannis

tannis illo die recitari neceſſe ſit. *qui mos eſt vtilis. Atq;* [36] hæc benignitas etiam [36] 2. Off.
reip. vtilis eſt, redimi è ſeruitute captos, locupletari tenuiores, quod vulgò ſolitum fieri ab ordine noſtro, in oratione Craſſi copioſé ſcriptum videmus. *Senatus magna fuit poteſtas, magna grauitas: & hæc vna in multis, non quoſlibet, ſed dignos tantis nominibus appellare reges, ſocios, amicos.* [37] pro Do.
Funeſto anno tribunatus Clodij [37] regum appellationes venales erant. [38] Appella- [38] pro Sext.
ti reges à populo, qui id nunquam à ſenatu quidem poſtulaſſent. [39] Deiota- [39] de Har.
rum, quem vnum habemus in orbe ter- An.
rarum fideliſſimum huic imperio, atq; DCXCV.
amantiſſimum noſtri nominis regem, ſæpè a ſenatu regali nomine dignum exiſtimatum, clariſſimorum teſtimoniis ornatum, Clodius etiam regem appellari cum Brogitaro iuſſit: ſed alter eſt rex iudicio ſenatus per nos, pecunia Brogitarus per Clodium appellatus. Cùm multa regia ſunt in Deiotaro, tum illa maximè, quod Clodio nullum nũmum dedit: quòd eam partẽ legis Clodii, quæ congruebat cum iudicio ſenatus, vt ipſe rex eſſet, non repudiauit, cæteras neglexit. *Hæc appellatio in tanta-*

gratia & honore ponitur, vt eius ergò magnæ debeantur, agantúrq; gratiæ, & ſenatui, &
40 Liu. lib. 30. v. ſupra cap 18. nu. 2. *ſenatoribus* [40] Maſiniſſa gratias per legatos egit ſenatui, quòd Scipio eum regem appellaſſet: atq; petiit, vt regium nomen, cæteráq; Scipionis beneficia & munera, ſenatus decreto confirmaret.
41 ep. 15. lib 9 fa. [41] Antè audio S C. in Armeniam & Syriam eſſe perlatum, quod in meam ſententiam factum eſſe dicatur, quàm omnino mentionem vllam de ea re eſſe factam. Nam mihi ſcito à regibus vltimis allatas litteras, quibus mihi gratias agant, quòd ſe mea ſententia reges appellauerim: quos ego non modò reges appellatos, ſed omnino natos
42 pro Deiot. neſciebam. [42] Omnia Deiotaro Cæſar tribuebat, cùm & ipſi, & filio nomen regium conceſſit: quod ne amitteret Cæſare victore, timuit. Hoc nomine retento atq; conſeruato, nullum beneficium populi Ro. nullum iudicium de
43 Liu lib. 45. An. DLXXXV. ſe ſenatus imminutum putauit. [43] *Paulus Aemilius conſul cùm litteras ab Perſeo victo per ignobiles tres legatos cerneret, & ipſe illachrimaſſe dicitur ſorti humanæ. Sed poſtquam regem Perſea conſuli Paulo S. legit, miſerationem omnem ſtultitia igno-*

rantis fortunam ſuam exemit. Itaq; quanquam in reliqua parte litterarum minimè regiæ preces erant, tamen ſine reſponſo, ac ſine litteris ea legatio demiſſa eſt. Senſit Perſeus, cuius nominis obliuiſcendum victo eſſet. Itaq; alteræ litteræ cum priuati nominis titulo miſſæ, & petiere, & impetrauere, vt aliqui ad eum mitterentur, cum quibus loqui de ſtatu & conditione ſuæ fortunæ poſſet. Miſſi ſunt tres legati: nihil ea legatione perfectum eſt, Perſeo regiũ nomen omnivi amplectente: Paulo, vt ſe ſuáq; omnia in fidem, & clementiam populi Ro. permitteret, contendente. Noſtri omnia ſummitti volunt, faſtum oderunt, flectuntur precibus.
[44] Tigranem, Cn. Pompeius cùm in ſuis caſtris ſupplicem abiectúmq; vidiſſet, erexit, atq; inſigne regium, quod ille de ſuo capite abiecerat, repoſuit: & certis rebus imperatis, regnare iuſſit: nec minus & ſibi, & huic imperio glorioſum putauit, conſtitutum à ſe regem, quàm conſtrictum videri. Tigranes igitur regnat & amicitiæ nomen ac ſocietatis, quod armis violarat, id precibus eſt conſecutus. *Quæ res ius* [45] imperatorium illuſtrat, quod omnibus imperatoribus conſeruatur, non in prædis

[44] pro Sext An. DCLXXXVII.

[45] cap. 16. nu. 13 & 14.

ac manubiis ſolùm, ſed etiam in locis, vbi bellum adminiſtratur: quorum penes imperatores omne iudicium, ac poteſtas more maiorum debet eſſe. *quibus*
[46] v cap.17. nu.3. *etiam conceditur iura* [46] ciuitatis dare iis, qui magno ſunt vſui reip. *quæ tamen omnia à ſenatu populoq; Ro. pr ſciſci cenſentur,*
[47] 4 ver. *veluti huiuſcemodi cætera.* [47] quas enim leges ſocijs, amicíſq; dat js, qui habet imperium à populo Ro. auctoritatem legum dandarum à ſenatu, hæ debent & pop. Ro. & ſenatus exiſtimari. *Atq; hæc*
[48] pro Bal. *recepta ſunt more illo, quo per populum Ro.* [48] beneficiorum virtutis cauſa tribuendorum poteſtatem imperatoribus no-
[49] pro Sext. ſtris deferimus. [44] Multa acerba, multa turpia, multa turbulenta habuit annus tribunatus Clodii: tamen illi ſceleri, quod in me illorum immanitas edidit, haud ſcio an rectè hoc proximum eſſe dicam, quod editum eſt in regem Ptolomæum: qui, ſi nondum erat ipſe à ſenanatu ſocius appellatus, erat tamen frater eius regis, qui cùm eſſet in eadem cauſa, iam erat à ſenatu honorem iſtum conſecutus: erat eodem genere, iiſdem maioribus, eadem vetuſtate ſocietatis: deniq; erat rex, ſi nondum ſo-

ſocius, at non hoſtis: pacatus, quietus, fretus imperio populi Ro. regno paterno atq auito, regali otio perfruebatur. De hoc nihil cogitante, nihil ſuſpicante, Clodianis operis ſuffragium ferentibus, eſt rogatum: vt ſedens cum purpura & ſceptro, & illis inſignibus regijs præconi publico ſubiiceretur: & imperante populo Ro. qui etiam bello victis regibus regna reddere conſueuit, rex amicus nulla iniuria commemorata, nullis rebus repetitis, cum bonis omnibus publicaretur. [50] Semper regium nomen in hac ciuitate ſanctum fuit: ſociorum verò regum & amicorum ſanctiſſimum: *atq etiam omnium, qui eſſent* [51] à ſenatu honorem conſecuti, vt ſocij appellarentur. *Illud verò pro ſingulari beneficio eſt habendum, quo ſenatus, cum eſſem procos. in Cilicia* [52] auctoritas interceſſit, vt ego regem Arioborzanem, Euſebe, & Philorhomæũ tuerer: eiúſq; regis ſalutem, & incolumitatem regni defenderem, regi, regnóq; præſidio eſſem: adiunxítq, ſalutem eius regis populo, ſenatuíq magnæ curæ eſſe: quod nullo vnquam de rege decretum eſt à noſtro ordine: *licet regibus, & regum liberis lega-*

[50] pro Deiot.

[51] pro Sext.

[52] ep. 2 lib. 15 f. An. DCCII.

tiſque habiti ſint à ſenatu honores, dataq; munera. Marcello & Valerio coſſ. [53]. legati ab rege Syphace Romam venerunt, quæ is proſpera prælia cum Carthaginienſibus feciſſet memorantes: regem nec inimiciorem vlli populo, quàm Carthaginienſi, nec amiciorem, quàm Romano, affirmabant eſſe. miſiſſe cum anteà legatos in Hiſpaniam ad Cn. & P. Cornelios imperatores Ro. nunc ab ipſo, velut fonte, petere Romanam amicitiam voluiſſe. Senatus, non legatis modo benignè reſpondit, ſed & ipſe legatos cum donis ad regem miſit, L. Genutium, P. Petellium, P. Popilium. Dona tulere, togam & tunicam purpuream, ſellam eburneam, pateram auream ex quinque pondo factam. Protinus & alios Africæ regulos iuſsit adire. iis quoq; quæ darentur portata, togæ prætextæ, & ternûm pondo pateræ aureæ. Et Alexandriam ad Ptolomæum Cleopatrámq; reges M. Attilius & M. Acilius legati ad commemorandam renouandámq; amicitiam miſſi, dona tulere regi togam, & tunicam purpuream, cum ſella eburnea: reginæ pallam pictam cum amiculo purpureo. [54] Confecto Macedonico bello Muſocanes Maſiniſſæ filius cum equitibus, quos in præſidium Romanorum adduxerat ab imperatore Paulo, ad patrem remiſſus tempe-

53 Liuius lib 27.
An. DXLIII.

54 Valer. cap. 1. lib 5.
An. DLXXXV.

ſtate claſſe diſperſa Brunduſium æger delatus eſt: quod ; vbi ſenatus cognouit, continuò illò quæſtorem ire iuſsit: cuius cura & hoſpitium adoleſcenti expediretur: & omnia, quæ ad valetudinem opus eſſent præberentur: impenſæq́; liberaliter, tum ipſi, tum toti comitatui præſtarentur: naues etiam vt prouiderentur, quibus ſe benè ac tutò cum ſuis in Africam traiiceret: equitibus ſingulas libras argenti, & quingentos ſextertios dari imperauit. quæ tam prompta, & tam exquiſita patrum C. humanitas efficere potuit, vt etiam, ſi expiraſſet adoleſcens, æquiore animo deſiderium eius pater toleraret. Idem ſenatus, quum ad gratulandum ſibi Pruſiam Bythiniæ regem Perſe deuicto venire audiſſet, obuiam illi P. C. Scipionem quæſtorem Capuam miſit: cenſuitq́;, vt ei domus Romæ quàm optima conduceretur: & copiæ non ſolùm ipſi, ſed etiam comitibus eius publicè mitterentur. C. *Popilio Lenate & P. Aelio Ligure coſſ.* [55] *legati Ariartis regis Capadociæ puerum filium regis ſecum adducentes Romam venerant. Quorum oratio fuit, regem, educandum filium Rsmam miſiſſe, vt iam inde à puero aſſueſceret moribus Romanis, hominibúſq́;: petere, vt*

[55] Liuius lib. 42. An. DLXXXI.

*eum non ſub hoſpitum modò priuatorum cuſto-
dia, ſed publicæ etiam curæ, ac velut tutelæ
vellent eſſe. Ea regis legatio grata ſenatui fuit.
Decreuerunt, vt Cn. Sicinius præt. ædes inſtru-
ctas locaret, vbi filius regis comitéſq; eius ha-
bitare poſſent. Et Thracum legatis apud ſe diſ-
ceptantibus, & ſocietatem amicitiámq; peten-
tibus, & quod petebant datum eſt, & munera
binum millium æris ſummæ, in ſingulos miſſa.
Hos vtiq; populos, quod à tergo Macedoniæ
Thracia eſſet, aſſumptos in ſocietatē gaudebāt.*
[56] Val. cap. 1. lib 5. An. DLXXXIX. *[56] Ne Aegyptus quidem Romanæ humanita-
tis expers fuit. Rex enim Ptolomæus à minore
fratre regno ſpoliatus, petendi auxilii gratia,
cum paucis admodum ſeruis, ſqualore obſitus,
Romam venerat: ac ſe in hoſpitium Alexan-
drini pictoris contulerat. Id poſtquam ſenatui
relatum eſt, accerſito iuuene, quàm potuit accu-
rata excuſatione vſus eſt, quòd nec quæſtorem
illi more maiorum obuiam miſiſſet, nec publico
hoſpitio eum excepiſſet: eáq; non negligentia,
ſed ipſius ſubito & clandeſtino aduentu facta
dixit: & illum è curia ſubitò ad publicos pena-
tes dedux hortatúſq; eſt, vt depoſitis ſordibus
adeundi ipſius diem peteret: quin etiam curæ
habuit; vti munera ei per quæſtorem quoti-
die darentur. His gradibus officiorum ia-
centem ad regium faſtigium erexit: effecitq;,*

vt plus ſpei in auxilio populi Ro. quàm metus in ſua fortuna reponeret.[57] *Illius verò Romanæ liberalitatis cæleſtem ſpiritum nullæ litteræ ſatis dignis laudibus proſequuntur. Philippo enim Macedoniæ rege ſuperato, cùm ad Iſthmicum ſpectaculum tota Græcia conueniſſet, T. Q. Flaminius, tubæ ſigno ſilentio facto per præconem, hæc verba recitare iuſſit: S. P. Q. R. & T. Quintius Flaminius imperator, omnes Græciæ vrbes, quæ ſub ditione Philippi regis fuerunt, liberas atq; immunes eſſe iubet. Quibus auditis maximo & inopinato gaudio omnes percuſſi, primò veluti non audiſſe ſe, quæ audierant, credentes obticuerũt: Iterata deinde pronuntiatione præconis, tanta cælum clamoris alacritate compleuerunt: vt certè conſtet aues, quæ ſuperuolabant, attonitaſq; pauentéſq; decidiſſe. Magni animi fuiſſet, à tot captiuorum capitibus ſeruitutem detraxiſſe: quot tunc nobiliſsimis atque opulentiſsimis vrbibus P. R. libertatem largitus eſt. qui nihil temerè, nec in indignos conferre ſolet, quantumuis reges. quod ipſe cenſui, cùm de Commageno rege ageretur. Non eſt omittendum, quod licet ſumma, & huiuſmodi ſit auctoritas ſenatus, vt ea*[58] maiores noſtri vti magiſtratus, & quaſi miniſtros grauiſſimi conſilii eſſe voluerint: *iis tamen omnia iniungit honorificè, appoſita*

[57] Val cap. 8. lib 4. Liu lib. 34. An. DLVII.

v. cap 23. nu. 107.

[58] Sup. cap. 5. nu. 6. & cap. 6. nu. 11

in SC. clauſula, ſi eis videatur. Hinc ego Bruto: [59] Nihil honorificẽtius potuit facere ſenatus, quàm vt tuũ eſſet iudicium, quid maximè conducere reip. tibi videretur. *Laudari etiam probariq; ſolent honorificis SC. quæ acta geſtáue ſunt commodo reip. &, vt plurimùm, his verbis:* [60] rectè & ordine, exq; rep. feciſſe. *ac interdum iſtis:* [61] benè & è rep., & pro ſua maiorúmq; ſuorum dignitate, conſuetudinéq; reip. benè gerendæ feciſſe: eàmq; rem ſenatui, populóq; Ro. gratam eſſe, & fore. [62] Sed ſenatus etiam ſapiens, qua quémq; re putat, modò honeſta, ad rem iuuandam poſſe adduci, hac vtitur.

[59] ep. 4. lib. ad Br.
[60] 3. Phil. & 5. Phil.
[61] 10. Phil.
[62] ep. 14. ad Br.

QVÆ SIT AVCTORITAS ſenatus in iis, quæ religionem iniiciunt, vel ad res diuinas pertinent.

CAP. XXV.

HActenus de profanis. Reliquum eſt, vt in ſacris, quod ius ſenatus obtineat, perſequamur. In more poſitum eſt, [1] vt in noſtris

[1] de Har.

dubitationibus, atq; ſuperſtitionibus de religione decernat, vt ad pontificum collegium referatur: [2] quorum auctoritati, fidei, prudētiæ, maiores noſtri ſacra, religionéſq;, & priuatas, & publicas cōmendarunt. [3] Cùm Licinia virgo Veſtalis ſummo loco nata, ſanctiſſimo ſacerdotio prædita, T. Flaminio, Q. Metello coſſ. aram, & ædiculam, & puluinar ſub ſaxo ſacro dedicaſſet: eam rem ex auctoritate ſenatus ad hoc collegium Sex. Iulius prætor retulit: tum P. Scęuola pontifex Max. pro collegio reſpondit, quod in loco publico Licinia C. F. iniuſſu populi dedicaſſet, ſacrum eſſe non videri. Pòſt autem ſenatus, conſecratam eam aram tollendam, ex auctoritate pontificum cenſuit. Neq; vllum eſt paſſus ex ea dedicatione litterarū extare monumentum. *Antè quidem multo, P.* [4] *Sulpicio Auerrione P. Sempronio coſſ. ex auctoritate ſenatus latum ad populum eſt, ne quis templum arámue iniuſſu ſenatus, aut trib. pleb. partis maioris dedicaret.* [5] Meam domum populus Ro. cuius eſt ſumma poteſtas omnium rerum, comitiis centuriatis, omnium ætatum, ordinúmq; ſuffragiis eodem iure eſſe iuſſit, quo fuiſſet. Poſteà,

[2] Ib.

[3] pro Dom. An DCXXX.

[4] Liuius lib 9. An. CDXLIX.

[5] de Har.

[6] pro do. [6] M. Bibuli fortiſſimi viri ſenatus ſenten-
[7] de Har. tiam ſecutus [7] decreuit, vt de mearum
ædium religione, ad pontificum colle-
[8] Ib. gium referretur. [8] Has dein pontifices
An. cauſa cognita, duobus locis dicta, maxi-
DCXCVI. ma frequentia ampliſſimorum ac fortiſ-
ſimorum ciuium aſtãte, omni religione,
[9] ep 2 l. 4. vna mente omnes liberauerunt. [9] Cùm
At. pontifices decreſſent, habetur ſenatus
frequens. adhibentur omnes pontifices,
qui erant ſenatores : à quibus Marcelli-
nus, qui erat cupidiſſimus mei, ſentẽtiam
primus rogatus quæſiuit, quid eſſent in
decernendo ſecuti. Tum Lucullus de
omnium collegarum ſententia reſpon-
dit, religionis iudices pontifices fuiſſe,
legis ſenatum: ſe & collegas ſuos de reli
gione ſtatuiſſe, in ſenatu de lege ſtatutu-
ros. ſuo quiſq; horum loco ſententiam
rogatus, multa ſecundum noſtram cau-
ſam diſputauit. Cùm ad Clodium ven-
tum eſt, cupiit diem conſumere: neq; ei
finis eſt factus: ſed tamen cùm horas tres
ferè dixiſſet, odio & ſtrepitu ſenatus coa
ctus eſt aliquando perorare. Cùm fieret
S.C. in ſententiam Marcellini, omnibus
præter vnum aſſentientibus, Serranus in-
terceſſit. De interceſſione ſtatim ambo

conſules referre ceperunt. Cùm ſen-
tentiæ grauiſſimæ dicerentur, ſenatui
placere mihi domum reſtitui, auctorita-
tem ordinis ab omnibus magiſtratibus
defendi: ſi qua vis eſſet facta, ſenatum exi-
ſtimaturum, eius opera factum eſſe, qui
S C. interceſſiſſet: Serranus pertimuit, &
Coruinus ad ſuam veterem fabulam re-
diit: abiecta toga ſe ad generi pedes abie-
cit: ille noctem ſibi poſtulauit. non con-
cedebant. Poſtridie [10] frequentiſſimus [10] de Har
ſenatus, conſule deſignato Lentulo, ſen-
tentiæ principe, P. Lentulo, & Q. Metel-
lo coſſ. referentibus ſtatuit, cùm omnes
pontifices, qui erant huius ordinis adeſ-
ſent: cúmq; alii, qui honoribus populi
Ro. antecedebant, multa de collegii iu-
dicio verba feciſſent, omnéſq, iidē ſcri-
bendo adeſſent, domum meam iudicio
pontificum, religione liberatam videri.
De Clodii ſcelere & inceſtu ad pontifices relato v. cap. 23.
ſupra diximus. Ne plura: ad hos veluti [11] nu. 68 69.
religionis interpretes *decurritur.* [12] At, de [11] pro dom. [12] de Har.
capite virginum Veſtalium, frequēs col-
legium iudicat: ita eſt enim interpreta-
tio illa pontificum, vt iidem poteſtatem
habeant iudicum. *Si quod portentum acci-*
dit, [13] ſenatus decem viros ad libros ire [13] 1 de Diuin.

[14] 2 de Diu. iubet. [14] Sybillam quidem ſepoſitam & conditam habemus, vt id, quod proditum eſt à maioribus, iniuſſu ſenatus ne leganrur quidem libri: valeántq; ad deponendas potius, quàm ad ſuſcipiendas [15] 4. de Diu. religiones. [15] Delata eſt ad ſenatum labes An. DCXXXIIII. agri Priuernatis, cùm ad infinitam altitudinẽ terra deſediſſet, Appuliáq; maximis terræ motibus cõquaſſata eſſet, quibus portentis magna populo Ro. bella, pernicioſæq; ſeditiones denũtiabantur: inq; his reſponſa haruſpicum cum Sybillæ verſibus congruebant. *L. Martio* [16] Ib. An DCLXII *Sex. Iulio conſulibus* [16] lapidum imber de- [17] 2. de Diui. fluxit, icta ædes pietatis, [17] ſenatui nuntiatum eſt deorum ſudaſſe ſimulachra. Huiuſmodi omnia in metu & periculo, cùm creduntur facilius, tum finguntur impunius. Nos autem ita leues, atq; inconſiderati ſumus, vt ſi mures corroſerint aliquid, quorũ eſt opus hoc vnum, monſtrum putemus. Antę verò Marſicum bellum, quòd clipeos Lanuuii mures roſiſſent, maximum id portentum haruſpices eſſe dixerunt. quaſi verò quicquam interſit, mures diem & noctem aliquid rodentes, ſcuta an cribra corroſerint. Nam,, ſi iſta ſequi-

mur, quòd Platonis Politiam nuper apud me mures corroſerint, de rep. debui pertimeſcere: aut ſi Epicuri de voluptate liber corroſus eſſet, putarem annonam in Macello cariorem fore. *At* [18] haruſpices ea reſponderunt, quæ euenerunt: & in Sybillæ libris eædem repertæ prædictiones ſunt. [19] Hoc ego Philoſophi non eſſe arbitror, teſtibus vti: qui, aut caſu veri, aut malitia falſi, fictíq; eſſe poſſunt. argumentis & rationibus oportet quare quidq; ita ſit docere, non euentis: iis præſertim, quibus mihi liceat non credere. [20] Nec verò ſomnia grauiora, ſi quæ ad remp. pertinere viſa ſunt, à ſummo conſilio neglecta ſunt. Memoria noſtra templum Iunonis Soſpitæ, L. Iulius, qui cum P. Rutulio conſul fuit, de ſenatus ſententia refecit ex Cæciliæ Balearici filiæ ſomnio. [21] quod quidem ſomnium, Siſenna cùm diſputaſſet mirificè ad verbum cum re conueniſſe, tum diſputat ſomniis credi non oportere. *Cæterum, vti ex auctoritate ſenatus de religione pontifices, libri Sybillini & haruſpices de portentis: ita de cerimoniis bellicis feciales conſuluntur: eorúmque*

[18] 4 de diu.
[19] 2. de diu. v. cap. 15.
[20] 1. de diu.
An. DCLXIII
[21] Ib.

opera ſenatus vtitur in rebus repetendis, in indicendis bellis, in fœderibus feriendis ſunt
22 v. Cap. XII. nu. 23. *enim*[22] *fœderum, pacis, belli, induciarum, oratores, iudices, diſceptatores, atq; interpretes fecialis populi Ro. iuris, ab Anco deſcripti Martio.*
23 Liu. lib. 1 *Is enim,*[23] *vt à ſe bellicæ cerimoniæ proderentur, veluti à Numa religiones: nec gererentur ſolùm, ſed etiam indicerentur bella aliquo ritu, ius ab antiqua gente Aequicolis, quod*
24 Id. lib. 36. An. DLXII. *nunc feciales habent, deſcripſit.*[24] *P. Cornelio Scipione & M. Acilio Glabrione coſſ. cùm populus Ro. duellum iuſſiſſet cum rege Antiocho, conſul M. Acilius ex Sc. ad collegium fecialium retulit: ipsine regi Antiocho indiceretur bellũ? an ſatis eſſet ad præſidium aliquod eius nuntiare? & num Ætolis quoq; qui ſectam eius ſecuti eſſent, ſeparatim indici iuberent bellum? & num prius ſocietas eis, & amicitia renuntianda eſſet, quàm bellum indicendum? feciales reſponderunt iam antè ſeſe, cùm de Philippo conſulerentur, decreuiſſe, nihil referre, ipſi coràm, an ad præſidium nuntiaretur: amicitiam renuntiatam videri, cùm, legatis toties res repetentibus, nec reddi, nec ſatisfieri æquum cenſuiſſent: Aetolos vltrò ſibi bellum indixiſſe, cùm Demetriadem ſociorum vrbem per vim occupaſſent: Chalcidem terrâ mariq; oppugnatum iſſent: regẽ Antiochum in Europam ad bellum*

populo

populo Ro. inferendum traduxiſſent. Ipſi fe-
ciales, nihil in his ſine auctoritate ſenatus, fa- [45] Id. lib. 30.
cere conſueuerunt. [45] *Cùm in Africã ad fœdus* An. DLII.
feriendum ire iuberentur, ipſis poſtulantibus
S C. in hæc verba factum eſt: vt priuos lapides
ſilices, priuáſq; verbenas ſecum ferrent: vti
prætor Ro. his imperaret, vt fœdus ferirent, illi
prætorem ſagmina poſcerent. herba id genus ex
arce ſumptum dari fecialibus ſolet. Nihil enim
ex ſolennibus in fœderibus omittitur. [46] T. [46] Id. lib. 9.
Veturius & *Sp. Poſthumius coſſ. profecti ad* An.
Pontium ducem Samnitium in colloquium, CDXXIII.
cùm de fœdere victor agitaret, negarunt in-
iuſſu populi fœdus feriri poſſe: nec ſine feciali-
bus, cerimoniáq; alia ſolenni. Itaq; non, vt
vulgò credunt, Claudiúſq; etiam ſcribit, fœde-
re pax Caudina, ſed per ſponſionem facta eſt.
Quid enim aut ſponſoribus in fœdere opus
eſſet, aut obſidibus, vbi precatione res tranſigi-
tur: per quem populum fiat, quominus legibus
dictis ſtetur, vt eum ita Iupiter feriat, quem-
admodum à fecialibus porcus feriatur? Inte-
reà, etſi [47] maiores noſtri ſtatas ſolen- [47] de Har.
néſq; cerimonias pontificatu, rerum be-
nè gerendarum auctoritates augurio, fa-
torum veteres prædictiones Apollinis
vatum libris, portentorum explanatio-
nes Hetruſcorum diſciplina contineri

N

putauerunt: *tamen pleraq;, ad res diuinas pertinentia, in ſenatus poteſtate voluerunt eſſe: vt de iis, cùm videretur commodum, decerneret. Quo de genere ſunt decreta de precatio-*
[28] Ib. *nibus.* [28] (faciles enim ſunt preces apud eos, qui vltrò nobis viam ſalutis oſtendunt) *de cædendis hoſtiis, de prodigiis procurandis, ludis & donis vouendis, de votis ſoluendis, & liberanda religione rep. de feriis, de agendis gratiis, & habendis ſupplicationibus.*
[29] 14. Phil. [29] Supplicatio ob remp. pulcherrimè geſtam poſtulantibus imperatoribus noſtris deneganda non eſt: id enim præter
[30] de Pro. conſ. An DCXLI. Gabinium ([30] T. Albutium excipo) [31] contigit nemini. [32] Dii immortales! id-
[31] d. 14. Phil. ne ego optarem, vt inimicus meus, eâ,
[32] in Piſ. An. DCXCVII. qua nemo vnquam, ignominia notaretur? vt ſenatus is, qui in eam benignitatis conſuetudinem venit, vt eos, qui benè remp. geſſerint, nouis honoribus afficiat, & numero dierum & genere verborum, huius vnius litteris nuntiãtibus non crederet, poſtulantibus denegaret. *Sed quid?*
[33] ep. 4. l. 15. f. [33] animaduertiſſe illud me videor, *aliquos & in his grauem ipſum Catonem*, quem attentè audire ſoleo, non tam res geſtas, quàm mores, inſtituta, atq; vitam imperatorum ſpectare ſolere, in haben-

dis,aut non habendis honoribus. Quæ ſi etiam maiòra ſunt,& in omnibus ſeculis pauciores viri reperti ſunt, qui ſuas cupiditates, quàm, qui hoſtium copias vincerent: eſt profectò ſenatus, cùm ad res bellicas, hæc, quæ rariora & difficiliora ſunt,genera virtutis adiunxerit, ipſas etiam illas res geſtas; iuſtiores eſſe, & maiores putare. [14] C. Cæſarem ſenatus, & genere ſupplicationum ampliſſimo ornauit,& numero dierum nouo. [15] Supplicatio diis immortalibus pro ſingulari eorum merito,meo nomine decreta eſt; quòd mihi primùm poſt hanc vrbem conditam togato contigit: & his decreta verbis eſt,quòd vrbem incendiis, cæde ciues, Italiam bello liberaſſem. quæ ſupplicatio, ſi cum cæteris ſupplicationibus conferatur,hoc interſit, quòd cæteræ benè geſta,hæc vna conſeruata rep. conſtituta eſt:cæteræ bellis, [16] hæc nullis armis ſumptis, non ob cædem hoſtium, ſed ob conſeruationem ciuium, nouo & inaudito genere decreta eſt [17] ad omnia puluinaria. Nam multi ſæpe honores iuſti diis immortalibus habiti ſunt, ac debiti, ſed profectò iuſtiores nunquam, ere-

[14] pro Bal. An DCXCVII.

[15] 3 Catil.

[16] 14. Phil.

[17] 3. Catil.

pti enim ex crudeliſſimo, ac miſerrimo interitu: & erepti ſine cæde, ſine ſanguine, ſine exercitu, ſine dimicatione, togati me vno togato duce, & imperatore vicerunt. *Hac enim appellatio iis debetur, quibus ſupplicatio decernitur. Itaq;, cum* [11] ex litteris C. Panſæ A. Hirtii conſulum C. Cæſaris propræt. de honore diis immortalibus habendo ſententias diceremus, hoc primùm feci, vt imperatores appellarem eos, quorum virtute, conſilio, fœlicitate maximis periculis ſeruitutis atq; interitus liberati ſumus. Etenim, cui viginti his annis ſupplicatio decreta eſt, vt non imperator appellaretur, aut minimis rebus geſtis, aut plerumq; nullis? Quamobrem mea ſententia, aut ſupplicatio ab eo, qui antè dixit, decernenda non fuit, aut vſitatus honos peruulgatúſq; tribuendus iis, quibus etiam noui ſingularéſq; honores debentur: Atq; etiam ſupplicatione decernenda, hoſtes eos, de quibus decerneretur, iudicare neceſſe fuit: quòd ſenatus, ſupplicationem cùm decernit, hoſtes iudicat. Nunquã enim in ciuili bello ſupplicatio decreta eſt: decreta dico? ne victoris quidem litteris poſtulata, *niſi hoc*

[11] 14. Phil. An DCCX.

bello quintociuili geſto contra Antonium. Illud etiam obſeruo, ſenatus eſſe prouidere, vt qui ſacris præficiuntur, ſint Romani ciues. [39] Sacra Cereris ſumma maiores noſtri religione confici, cerimoniáq; voluerunt. Quæ cùm eſſent aſſumpta de Græcia, & per Græcas ſemper curata ſunt ſacerdotes, & Græca omnia nominata. Sed cùm illam, quæ Græcũ illud ſacrum monſtraret & faceret, ex Græcia deligerent, tamen ſacra pro ciuibus ciuem facere voluerũt, vt deos immortales ſcientia peregrina & externa, mente domeſtica & ciuili precarentur. Has ſacerdotes video ferè aut Neapolitanas, aut Velienſes fuiſſe fœderatarum ciuitatum. Mitto vetera: proxima dico, ante ciuitatem Velienſibus datam, de ſenatus ſententia C. Valerium Flaccum præt. vrbanum nominatim ad populum de Caliphana Velienſe, vt ea ciuis Ro. eſſet, tuliſſe. *Hæc, & quæ memini alia, ex vnius auctoritate ſenatus pendent. attamen, ſi de religione ſcrupulus tenuiſſimus ineſſe aliquis videatur, ſenatus pontifices conſulit.* [40] *M. Fuluius, cùm pro triumpho decreto gratias P. C. egiſſet, adiecit ludos magnos ſe Ioui Opt. Max. eo die, quo Ambraciam cepiſſet,*

[39] pro Balb.

[40] Liu. lib. 39. An. DLXVI.

vouiſſe: in eam rem ſibi centum pondo auri à ciuitatibus collatum: petere, vt ex pecunia, quam in triumpho latam in ærario poſiturus eſſet, & aurum ſecerni iuberet. Senatus pontificum collegium conſuli iuſſit, num omne id aurum in ludos conſumi neceſſum eſſet? Cùm pontifices negaſſent ad religionem pertinere, quanta impenſa in ludos fieret: ſenatus Fuluio, quantũ vellet impenderet, permiſit, dum ne ſummam octoginta millium excederet.

V cap. 7. lib 14 Gel. de officio ſenatus habendi: & Auguſti legem de ſenatu habendo in lib 55. Dionis.

DE CONSVLARI CVRA, *auctoritate, munere in Rep. tuenda: conuocando, cogendo atq; habendo ſenatu.*

CAP. XXVI.

[a] 2. Agr. ap.

[a] VErſantur in animo *boni cõſulis* multæ & graues cogitationes: quæ *ipſi* nullam partem, neq; diurnæ, neque nocturnæ quietis impertiunt: primùm tuendi conſulatus, quæ eſt *ei* difficilis & magna ratio: vt cui errato nulla venia, rectè facto exigua laus, & ab

[a] Ib. ap.

inuitis expreſſa proponitur. [a] Accedit

etiam ille ſummus labor, ac difficillima ratio cônſulatus gerendi: quòd videat hæc omnia, pacem externam, libertatem propriam generis ac nominis Ro. otium domeſticum, deniq; omnia, quæ populo chara atq; ampla ſunt, in fidem, & quodammodo in patrocinium *ſui* cõſulatus eſſe collata.[3] Ita magnum nomen eſt, magna ſpecies, magna maieſtas conſulis: *magna* vis animi, *præſtantiſque* ingenii, quæ tantam perſonam, tam grauem, tam ſeueram ſuſtínere *poſſet*.[4] Non *enim* in toga & prætexta eſſe conſulatum putandum eſt. *Quæritur conſul, qui*[5] commodis *ſuis* omnibus, emolumentis, præmiis prætermiſſis, cura, cogitatione, vigiliis omnibus, nihil, niſi de ſalute ſuorum ciuium laboret:[6] qui dicendo nonnunquam comprimat tribunitios furores: qui concitatum populum flectat: qui largitioni reſiſtat: qui poſſit conſilio atq; oratione, & ſenatus, & populi mẽtes permouere: *qui militari laude antecellat*:[7] qui animo conſul ſit, conſilio, fide, grauitate, uigilantia, cura, toto deniq; munere conſulatus.[8] Omnia enim, quæ ſunt in imperio, & in ſtatu ciuitatis à conſulibus defendi, & firmari putantur.[9] Si res eſt

[3] In Piſ.
[4] Ib.
[5] pro Do.
[6] pro Mur. cap. 3.
[7] in Piſ.
[8] pro Mur.
[9] pro Domo.

in præſenti, atq; ante oculos propoſito periculo, *vel* id coniectura proſpicitur; conſules cauſam ſuſcipere, ſenatus ali-
[10] in Piſ. quid conſilii capere debet: [10] ſic, vt nulla poſſit eſſe excuſatio, non dicam malè ſentienti, ſed ſedenti, cunctanti, dormienti, in reip. motu conſuli. [11] Omnes *viciſſim*, qui ſe incolumes volent, ſequentur in periculo ſalutis ac libertatis, auctoritatem conſulis ſoluti à cupiditatibus, liberi à delictis, cauti in periculis, non timidi
[11] 2. Agr. v. cap. 38. nu. 3.
[12] pro Mur. in contentionibus. [12] Cùm Catilinæ voces percrebuiſſent, quas habuiſſe in concione domeſtica dicebatur: cùm miſerorum fidelem defenſorem negaſſet inueniri poſſe, niſi eum, qui ipſe miſer eſſet: integrorum & fortunatorum promiſſis, ſaucios & miſeros credere nõ oportere. Quare, qui conſumpta replere, erepta recuperare vellent, ſpectarent quid ipſe deberet, quid poſſideret, quid auderet: minimè timidum, & valde calamitoſum eſſe oportere eum, qui eſſet futurus dux & ſignifer calamitoſorum. Cùm igitur, his rebus auditis, factum eſt S C. referẽte me, ne poſtero die comitia haberentur, vt de his rebus in ſenatu agere poſſemus. Itaq; poſtridie frequenti ſenatu Ca-

tilinam excitaui, atq; cum de his rebus iuſſi, ſi quid vellet, quæ ad me allatæ eſſent, dicere. Atq ille, vt ſemper fuit apertiſſimus, non ſe purgauit, ſed indicauit, atq; induit. tum enim dixit, duo corpora eſſe reip. vnum debile infirmo capite, alterum firmum ſine capite: huic, cùm ita de ſe meritum eſſet, caput ſe viuo nō defuturum. Congemuit ſenatus frequens, neq tamen ſatis ſeuerè pro rei indignitate decreuit. Nam partim ideo fortes in decernendo non erant, quia nihil timebant: partim quia timebant. Tum erupit è ſenatu triumphans gaudio, quem omninò viuum illinc exire non oportuerat: præſertim, cùm idem ille in eodem ordine, paucis diebus antè, Catoni fortiſſimo viro iudicium minitanti, ac denuntianti reſpondiſſet: ſi quod eſſet in ſuas fortunas incendium excitatum, id ſe non aqua, ſed ruina reſtincturum. His tum rebus commotus, & quod homines iam tum coniuratos cum gladiis in campum deduci à Catilina ſciebam, deſcendi in campum cum firmiſſimo præſidio fortiſſimorum virorum, & cum illa lata, inſigniq; lorica, non quæ me tegeret (etenim ſciebam Catilinam non latus, aut

ventrem, ſed caput & collum ſolere petere) verùm, vt omnes boni animaduerterent, & cùm in metu, & periculo conſulem viderent, id quod eſt factum, ad
[13] pro Rab. p.reo. opem præſidiúmq; meum concurrerēt. [13] Nam ſi eſt boni conſulis, cùm cuncta auxilia reip. labefactari cōuelliq; videat, ferre opem patriæ, ſuccurrere ſaluti fortuníſq; communibus, implorare ciuium fidem, ſuam ſalutem poſteriorem ſalute communi ducere: eſt etiam bonorum & fortium ciuium intercludere omnes ſeditionū vias, munire præſidia reip. ſummum eſſe in conſulibus imperium, ſummum in ſenatu conſilium putare: ea, qui ſecutus ſit, laude & honore dignum iudi-
[14] pro Sext. care. [14] In eius magiſtratus tutela reges
[15] 2 Phil. atq; exteræ nationes ſemper fuerunt, nedum [15] prouinciæ, que omnes in conſu-
[16] pro Sext. lis iure, & imperio ſunt. [16] De iniuriis in ſocios, in reges in liberas ciuitates conſulum querela eſſe debet. *has ob cauſus miſſi*
[17] 7. cap. 23. nu. 43. *legati* [17] poſtulata conſulibus edunt, *atq; petunt ſibi ſena um dari.* [18] Teneo ad me
[18] in Vat. conſulem Puteolanorū de Vatinio que-
[19] 5 Ver. An. DCLXXXV. relas eſſe delatas. [19] Multa Sophocles Agregentinus apud Cn. Pompeium coſ. homo diſertiſſimus pro tota Sicilia de

aratorũ miſeriis grauiter, ac copioſe dixiſſe, ac deploraſſe dicitur. ex quibus hoc iis, qui aderant, (nam magno conuentu acta res eſt) indigniſſimũ videbatur, qua in re ſenatus optimè ac benigniſſime cũ aratoribus egiſſet, largè liberalitérq; exiſtimaſſet, in ea re prædari prætorem, bonis euerti aratores: & id non modò fieri, ſed ita fieri, quaſi liceat, conceſſúmq; ſit. *Neq; ſolùm huius generis publicæ, ſed & priuatæ querimoniæ apud conſules habentur, atq; ab eis referuntur ad ſenatum.* [20] Verres palã de ſella ac tribunali pronuntiat, ſi quis abſentem Sthenium rei capitalis reum facere vellet, ſeſe eius nomen receptũrum. Sthenius, qui Romam veniſſet, rem ad amicos ſuos detulit. Quæ, vt erat acerba & indigna, ſic videbatur omnibus. Itaq; in ſenatu continuò Cn. Lentulus, L. Gellius Coſſ. faciunt mentionem, placere ſtatui, ſi patribus conſcriptis videretur, ne abſentes homines in prouinciis rei fierent rerum capitaliũ: cauſam Sthenii totam, & iſtius crudelitatẽ, & iniquitatem ſenatum docent. Aderat in ſenatu Verres, pater iſtius, & flens vnumquemq; ſenatorẽ rogabat, vt filio ſuo parceret: neq; tamen multùm proficiebat. erat enim

[20] 4. Ver. cap. 6. nu. 11. 12.

An. DCLXXXIII

ſumma voluntas ſenatus. Itaq; ſententię dicębantur, cùm Sthenius abſens reus factus eſſet, de abſente iudicium nullum fieri placere: &, ſi quod eſſet factum, id ratum eſſe non placere. Eo die tranſigi nihil poterat, quòd & id temporis erat, & ille pater iſtius inuenerat homines, qui dicendo tempus conſumerent, *Sed longè ſecus, & grauiter,* [21] T. Torquatus is, qui conſul cum Cn. Octauio fuit, cùm illam ſeueritatem in eo filio adhibuit, quem in adoptionem D. Silano emancipauerat: vt eum Macedonum legatis accuſantibus, quòd pecunias prætorem in prouincia cepiſſe arguerent, cauſam apud ſe dicere iuberet: réq; ex vtraq; parte audita, pronuntiaret eum, non talem videri fuiſſe in imperio, quales eius maiores fuiſſent: & in conſpectum ſuum venire vetuit. *Huiuſmodi, aut quæ alia, ſi ad conſulem deferantur, ſeu ipſius indicio* [22] de rep. conſulendus ſit ſenatus, auſpiciis operam dat, [23] & edicit, vt adſit ſenatus frequens ad ---- ---- *Variis in locis haberi ſolet: ſæpè ad ædem, ſiue Apollinis, ſiue Telluris, ſiue Concordiæ, ſiue Virtutis, ſiue Caſtoris, vel alibi, ſi modò templum ſit.* [24] Coguntur, *qui non adſunt* pignore aut

[21] 1. de fin. An. DLXXXVIII.

[22] 1. de Diui.

[23] 1. Phil. 5. cap. 8. nu 4.

[24] d. 1. Phil.

multa, *ni cauſa ſit.* De ſupplicationibus cùm refertur, ſenatores deeſſe non ſolēt: coguntur enim non pignoribus, ſed eorum, de quorum honore agitur gratia. quod idem fit, cùm de triumpho refertur: ita ſine cura conſules ſunt, vt penè liberum ſit ſenatori non adeſſe. *Et verò, cùm honor eſt alicui decretus,* [25] res ipſa declarat, *ipſi* illum honorem fuiſſe iucundum, *qui* ſcribendo affuit: hoc enim S C. ab amiciſſimis eius, cuius de honore agitur, ſcribi ſolet. [26] Senatus abſentibus conſulibus nunquam niſi ad rem nouam cogitur, [27] *ipſi verò ſolent* edicto cogere, *at huiuſmodi dimittere* ſenatum *formulis,* [28] NIHIL VOS MORAMVR PATRES CONSCRIPTI. *Sed, vt ab vſitatis ad antiquata* [29] *ſeueriſſima maiorum inſtituta transgrediar, anteà ſenatus aſſiduam ſtationem eo loci peragebat, qui hodie quoq; ſenaculum appellatur: nec expectabat, vt edicto contraheretur: ſed inde citatus protinus in curiam veniebat: ambiguæ laudis ciuem exiſtimans, qui debitis reip. officiis, non ſua ſponte, ſed iuſſus fungeretur. quia, quicquid imperio cogitur, exigenti magis, quàm præſtanti acceptum refertur. Illud quoq; memoria repetendum eſt, quòd*

[25] ep.6.l.15.f.
[26] ep.17. lib.12.f.
[27] V. cap.8.
[28] Capitol. in Antonino.
[29] Val cap. 1. lib.2.

tribunis pl.b. intrare curiam non licebat: ante valuas autem poſitis ſubſellis, decreta patrum attentiſsima cura examinabant: vt, ſi quæ ex eis improbaſſent, rata eſſe non ſinerent. Itaq; veteribus ſenatuſconſultis T. litera ſubſcribi ſolebat, eáq; nota ſignificabatur illa tribunos quoq; cenſuiſſe.

QVÆ SENATVM TVRbant, & minus frequentem faciunt? quæ à ſenatore poſtulatur fortitudo, ſapientia? quæ præſtanda prudentia, diligentia?

Cap. XXVII.

[1] 7.Phil. ap. [1] TVm illuſtratur ſenatus, cùm gubernat remp. ſi non optabili, at neceſſario tempore, *Sed ſæpenumero obruitur vi, armis, gladiatorum impunitate, contentionibus, ambitione, motibus reip. Vniuſcuiuſq; generis ſingula ſubieciſſemus exempla, niſi occurrerent inferius.* [2] Eſt omnino
[2] 13.Phil. fortium virorum, quales *ſenatores* eſſe debent, virtute preſtare tantùm, vt poſſint fortunæ culpam non extimeſcere. Sed,

quoniam ab hoc ordine non ſortitudo ſolùm, verùm etiam ſapientia poſtulatur, [3] temperata *ſit oportet* tota ratio, vt reip. conſtantiam *ſenator* præſtet, priuatis *ſuis* rebus propter infirmitatem bonorum, iniquitatem maleuolorum, odium improborum, adhibeat quamdam cautionem, & diligētiam: [4] ita vitam, corpúſq; ſeruet, ita fortunas, ita rem familiarem, vt hæc poſteriora libertate ducat: itáq; his vti velit, ſi libera rep. poſſit: nec pro his libertatem, ſed pro libertate hæc proiiciat, tanquam pignora iniuriæ. *Erat poſt meum conſulatum*, [5] coniunctio mihi ſumma cum Pompeio, etiam cum Cæſare, reditus in gratiā cum inimicis, pax cum multitudine, ſenectutis otium: ſed me • κατάχρησις illa mea commouebat.

[3] ep. 18. lib. 1. At.

[4] 13. Phil.

[5] ep. 3. lib. 2. At.

• ſanctio.

Interea curſus, quos prima à parte iuuentæ,
Quóſq; adeo conſul virtute, animóq; petiſti,
Hos retine, atq; auge famā, laudéſq; bonorum.

Hæc mihi, cùm in eo libro, in quo multa ſunt ſcripta ° ἀριστοκρατικῶν; Calliope ipſa præſcripſerit, non opinor eſſe dubitandum, quin ſemper nobis videatur ° εἷς οἰωνὸς ἄριστος, ἀμύνεσθαι περὶ πάτρης. *Et vero* [6] nullum fuit tempus, in quo non omnia præſtiti reip. quæ præſtare

° pro Statu optimatū.

° vnum augurium optimum, defendere patriam.

[6] ep. 1. rep. ep. ad Br.

debuit is,qui eſſet in eo, in quo ego ſum gradu,ſenatus populiq; iudicio collocatus.Neç illa modò,quæ nimirum ſola ab homine ſunt poſtulanda,fidem, vigilantiam, patriæ charitatem (ea ſunt enim, quæ nemo eſt, qui non præſtare debeat) ego autem ei , qui ſententiam dicat in principibus de rep. puto etiam prudentiam præſtandam. Nec me, quum mihi tãtum ſumpſerim , vt gubernacula reip. prenderem, minus putarim reprehendendum,ſi inutiliter aliquid ſenatui ſuaſerim,quàm ſi infideliter.Neq etiam me cenſuerim excuſandum,ſi cum reſp. erit tuenda, [7] vel defatigatus requiem quæſierim ex magnis occupationibus,*vel ſtatuerim minus bonis temporibus in ſenatum nõ venire:quia* [8] nulla laſſitudo , aut timor impedire officium & fidem debet: [9] nec vllo caſu arbitror hoc conſtanti homini poſſe cõtingere,vt vlla intermiſſio fiat officii: *Et forſan in hoc ipſo, in charitate erga patriam & parentes, in amicitia gerenda,* [10] ſicut in certamine currẽdi, non ita cõuenit exerceri, vt, quoad neceſſe ſit, peruenire poſſis: ſed, vt productus ſtudio , & viribus, vltrà procurras. *Bene Pompeius* [11] principum munus eſſe ducebat reſiſtere,

[7] ep.24.l.4.f.
[8] ep.24.l.11 f.
[9] in Læl.
[10] 4 ad Her.
[11] pro Mil.

ſtere,& leuitati multitudinis, & perditorum temeritati. *Attamen* [12] digladiari ſemper, depugnare cùm facinioroſis & audacibus, quis non cùm miſerrimum, tum etiam ſtultiſſimum dixerit? [12] Frag. 5. Acad.

VTRVM IN ACERBIS caſibus & temporibus reip. ſenator cogendus ſit in ſenatum, an excuſandus? Quid fecerit in his Cicero?

CAP. XXVIII.

I*Am quæri poteſt*, [1] vtrùmne eſt tempus aliquod, *quo in ſenatum cogi non debeat ſenator? Primùm cenſeo legem hanc ſeruandam*: SENATORI, QVI NON ADERIT, AVT CAVSA, AVT CVLPA ESTO. *Deinde* [2] dicò ſenatoris eſſe boni, ſemper in ſenatũ venire, [4] poteſtas modò veniendi ſit: [5] nec cum his ſentio, qui ſtatuunt minus bonis temporibus in ſenatum ipſi non venire: non intelligentes hanc ſuam nimiam perſeuerantiam vehementer iis, quorum animos offendere

[1] pro Do. [2] 3. de Leg. [3] pro Do. [4] 1. Phil. [5] pro Do.

voluerunt, gratam & iucundam eſſe. *His poſitis, quid ipſe fecerim turbidis quibuſdam temporibus, cùm in reip. libera, nondum delata ad vnum, tum in oppreſſa per Antonium dicã: atq; ab illis Clodij, omnia miſcentis in ſumma frumenti inopia, incipiam.* a Ego in ſenatum non veni, & domi me tenui, quãdiu turbulẽtum tempus fuit: cùm ſeruos Clodij ab ipſo iampridem ad bonorum cædem paratos, cum illa ſua conſceleratorum ac perditorum manu armatos, in Capitolium cum eo veniſſe cõſtabat. Quod cùm mihi nunciaretur, ſcio me domi manſiſſe, & Clodio, & gladiatoribus inſtaurandæ cædis poteſtatem non feciſſe. Poſteaquam mihi nuntiatum eſt populũ Ro. in Capitolium propter motũ, atq; inopiã rei frumẽtariæ cõueniſſe, miniſtros autem ſcelerum Clodii perterritos, partim amiſſis gladiis, partim ereptis diffugiſſe, veni non ſolùm ſine vllis copijs ac manu, verùm etiam cum paucis amicis, cùm P. Lentulus coſ. ac Q. Metellus me arceſſerent in ſenatum. At enim nonnulli propter timorem, quo ſe in ſenatu tutò non eſſe arbitrabantur, diſceſſerũt. Non repræhẽdo, necquæro, fuerítne aliquid pertimeſcẽdũ: puto arbitratu

a Ib. An. DCXCVI.

ſuo quemq; timere oportere: ego non timui, quia Clodium illinc abiiſſe conſtabat. Veni ex pectatus, multis iam ſententijs dictis rogatus ſum ſententiam: dixi reip. ſaluberrimam, mihi neceſſariam. Petebatur à me frumenti copia, annonæ vilitas, quaſi poſſem aliquid in ea re: meæ valetudinis ratio nõ habebatur: flagitabar bonorum expoſtulatione, improborum conuicia ſuſtinere non poteram: delegaui amico locupletiori: non quò illi, ita de me merito, onus illud imponerem (ſuccubuiſſem enim potius ipſe) ſed quia videbam id, quod omnes, quod nos de Cn. Pompeio polliceremur, id illum fide, conſilio, virtute, auctoritate, felicitate deniq, ſua facillimè perfecturum. Non ſolùm rem maximam eripui à peſte ſummi periculi, ſed etiã bonos à cæde, incẽdijs, vaſtitate: nemo negat: cũ ad cauſam caritatis accederet iſte ſpeculator omniũ miſeriarũ, qui ſemper in reip. malis ſceleris ſui faces inflammaret. *Venio ad tempora Antonij, quæ difficiliora fuerunt: quia* [a] nec tutè in ſenatum, nec honeſtè venire potuimus: ſed nec ſine periculo quiſquam de rep. ſentiẽs verſari potuit in ſumma impunitate gladiatorum;

[7] Ib.

[a] ep. 2. l. 10. f.
An. DCCIX.

nec noſtræ dignitatis videbatur eſſe ibi ſententiam de rep. dicere, vbi me, & melius, & propius audirent armati, quàm ſenatores. [9] Ego, cùm ſperarem aliquando ad huius ordinis conſilium auctoritatémq; remp. eſſe reuocatam, manendum mihi ſtatuebam, quaſi in vigilia quadam conſulari, ac ſenatoria. Nec verò vſquam diſcedebam, nec à rep. deijciebam oculos, ex eo die, quo in ædem Telluris conuocati ſumus. In quo templo, quamtum in me fuit, ieci fundamenta pacis: Athenienſiúmq; renouaui vetus exemplum: Græcum etiam verbum vſurpaui: quo tum in ſedandis diſcordiis vſa erat ciuitas illa: atq; omnem memoriam diſcordiarum obliuione ſempiterna delendam cenſui. Præclara tum oratio M. Antonii: ad hunc ordinem res optimas deferebat: ad ea, quæ quæſita erant, reſpondebat. Ecce Calendæ Iuniæ, quibus, vt adeſſemus, edixerat. Mutata omnia: nihil per ſenatum: multa & magna per populum, & abſente populo, & inuito. Conſules deſignati ſe audere negabant in ſenatum venire. patriæ liberatores vrbe carebant ea, cuius à ceruicibus iugum ſeruile deiecerant:

[9] 1. Phil.

quos tamen ipſi conſules, & in concionibus, & in omni ſermone laudabant. Veterani qui appellabantur, quibus hic ordo diligentiſſimè cauerat, non ad conſeruationem earum rerum, quas habebant, ſed ad ſpem nouarum prædarum *omnino* incitabantur. Quæ cum audire mallem, quàm videre, haberémq; ius legationis liberum, ea mente diſceſſi, vt adeſſem Cal. Ian. quod initium ſenatus legendi fore videbatur. *Cum redirem audiui multa* [10] hunc ordinem decreuiſſe inuitum: non modò voce neminem L. Piſoni conſularem, ſed ne vultu quidem aſſenſum eſſe. *Hinc illa mea*: Quæ (malum) eſt iſta voluntaria ſeruitus? fuerit quædam neceſſaria: nec ego hoc ab omnibus ijs deſidero, qui ſententiam conſulari loco dicunt. Alia cauſa eſt eorum, quorum ſilentio ignoſco: alia eſt eorum, quorum vocem requiro: quos quidem doleo in ſuſpicionem venire, non modò metus, quod ipſum eſſet turpe, ſed alium alia de cauſa deeſſe dignitati ſuæ. *At poſtea* [11] iuſta fuit excuſatio cùm [12] tanta Antonij eſſet, non inſolentia (nam id quidem vulgare vitium eſt) ſed immanitas, non modò vt vocem, ſed

[10] Ib.

[11] 7. Phil.

[12] ep. 1.l. 10. f.

ne vultum quidem liberum potuerit ferre cuiuſquam. Itaq; mihi maximæ curæ fuit, non mea quidem vita, cui ſatisfeci vel ætate, vel factis, vel ſi quid etiam hoc ad rem pertinet, gloria: *ſed me patria ſollicitabat, & reſp.* [13] hominis impotentiſſimi armis ſic oppreſſa, vt in ea nec ſenatus, nec populus vim haberet vllam; nec leges vllę eſſent, nec iudicia, nec omnino ſimulachrũ aliquod, aut veſtigium ciuitatis: cùm [14] in ſenatu illo, qui quondam florẽs orbi terrarũ præſidebat, homines perditiſſimos cũ gladiis collocaret. [15] Quid Tarquinius tale? ſenatum etiã reges habebant: nec tamen, vt Antonio ſenatum habente, in conſilio regis verſabantur barbari armati. [16] Illud verò teterrimum non modò auditu, ſed etiam aſpectu, in cella Concordiæ collocari armatos, latrones, ſicarios. De templo carcerem fieri: opertis valuis Concordiæ, cùm inter ſubſellia ſenatus verſarentur latrones, patres conſcriptos ſententias dicere. Huc etiam, niſi venirem calendis Sept. fabros ſe miſſurum, & domum meam diſturbaturum eſſe dixit. Adeſſe poſtea in ſenatu iuſſit XIII. calendas Oct. quo die, ſi per amicos mi-

[13] Ib.
[14] 5. Phil.
[15] 5. Phil.
[16] 5. Phil.

hi cupienti in ſenatum venire licuiſſet, cædis initium feciſſet à me, ſic enim ſtatuerat: Cùm autem ſemel gladium ſcelere imbuiſſet, nulla res ei finem cędendi niſi defatigatio, & ſatietas attuliſſet. *At ille* [17] inimicitias mihi denũciauit. Quid autem attinuerit L. Caſſio tribuno pl. mortem denuntiare, ſi in ſenatum veniret: D. Carfuleum è ſenatu vi, & minis mortis expellere: Ti. Canutium nõ templo ſolùm, verùm etiam aditu prohibere Capitolii: [18] tres conſulares, quia de rep. benè ſenſiſſent, liberè locuti eſſent, tutò in ſenatum venire non potuiſſe. [19] O rem miſeram! dominum ferre non potuimus, conſeruo ſeruimus. *Quid dignitas conſularis, quid ſenatoris ſpiritus omni tempore poſtulat video: ſed vim, quam denunciat inimicus, & periculum quod certum eſt, quis non extimeſcat.* [20] Cuſtodiatur vita reip. eáq; quoad, vel dignitas, vel natura patietur, patriæ reſeruetur. Mors autem neceſſitatem habeat fati: aut ſi antè oppetenda eſt, oppetatur cum gloria. quã [21] in morte debẽt ii, qui in rep. verſantur, non culpæ reprehenſionem, & ſtultitiæ vituperationem relinquere. Etenim, qui multorum cuſtodem ſe profitetur, eum ſapiẽtes

[17] 5. Phil. & 3. Phil.

[18] ep. 2. l. 6. f.

[19] ep. 3. l. 6.

[20] 12. Phil.

[21] Ib.

ſui primùm capitis aiunt cuſtodem eſſe oportere. Cum ſeptus ſis legibus, & iudiciorum metu, non ſunt omnia timenda, neq; ad omnes inſidias præſidia quærenda: quis enim audeat luci, quis in militari via, quis benè comitatum, quis illuſtrem aggredi? Hæc neq; illo tempore, neq; in me valuiſſent: non modò enim pœnam non extimuiſſet, qui mihi vim attuliſſet, sed etiam gloriam ſperaſſet à latronum gregibus, & præmia. *Hæc ego*
[22] 1. Phil. *prævidi, & cavi: non eſt enim* [22] iuſtior in ſenatum non veniendi morbi cauſa, quàm mortis. *horum certè eſt ſemper habenda ra-*
[23] 12. Phil. *tio: nec ſenatui,* [23] & populo Ro. vilis ſpiritus eſſe debet ſenatoris: qui vigiliis, curis ſententiis, periculis etiam incumbit ad
[24] 1. Phil. reip. ſalutem. [24] Appium illum & cæcũ, & ſenem delatum eſſe ad cauſam de Pyrhi pace memoriæ proditum eſt. *At nuſ-*
[25] Ib. *quam legimus* [25] ſenatum tam acerbè coactum, vt etiam ægrotos deferri oporte-
[26] 12. Phil. ret, nec poſſet abeſſe, qui [26] impetum pertineſceret.

[27] Ouid. 1. de Remed. am.

[27] *Dum furor in curſu eſt, currenti cede furori;*
Difficiles aditus impetus omnis habet.
Stultus, ab obliquo qui cùm diſcedere poſſit,
Pugnat in adverſas ire natator aquas

AN LICEAT SENATORI aliquando rei cauſa, de qua agitur, abeſſe, aut diſcedere, aut tacere, nec dicere ſententiam: ne ſit in offenſa apud potentes, vel bene meritos? Ciceronis in his vſus, & conſiliorum expoſitio.

CAP. XXIX.

[a] *Miſerum eſt tacere cogi, quod cupias loqui.* [a] Publius.

SVnt nōnulli, qui aut abſunt, aut diſcedunt, aut tacent, cùm [1] res talis eſt, de qua agitur, vt rem ipſam repudiare, & eos, qui agūnt, condemnare debeant: [2] quaſi de reip. malis non deberent, aut non liceret dicere. forti verò licet, & ſemper licebit dignitatem tueri, mortem contemnere: poteſtas modò veniēdi in ſenatum ſit, dicendi periculum non recuſat.' nefas eſſe ducit, aut ita haberi ſenatum, vt ſibi non liceat liberè de rep. dicere: *aut etiam ſi quid liberè dicendum ſit, ſe non adeſſe. Itaq; in ſenatum ſemper venit: omnia, quæ ad dignitatem ſenatus, ad commoda populi augenda pertinent, ſummo ſtudio ſuſcipit, & de-*

[1] pro Do.

[2] 1. Phil. ap.

[4] pro Man. ap. *fendit.*[4] quicquid in ſe eſt conſilii, laboris, ingenii: quicquid beneficio populi Ro. atq; *dignitate ſenatoria*: quicquid auctoritate, fide, conſtantia poteſt, id omne ad *libertatem & ſalutem* populi Ro. *conſeruandam* defert: *ſententiam dicit*,[5] nulla
[5] ep. 10. l. 11. f. maleuolentia aut liuore impeditus:[6] ne-
[6] pro Man. ap. que rogatu cuiuſquam; neq; quo potentis ſibi gratiam per hanc conciliari putet: neq; quo *ſibi* ex cuiuſquam amplitudine, aut preſidia periculis, aut adiumenta honoribus quærat.[7] Doleo remp. ta-
[7] 2. Phil. lium ſenatorum *copia non abundare: eámq; quondam illorum, qui Pompeium ſecuti ſunt*, meíſq; conſiliis conſeruatam, breui tempore eſſe perituram. Neq; verò ſum tam indoctus, ignarúſq; rerum, vt frangar animo propter vitæ cupiditatem, quæ me manens conficeret angoribus: dimiſſa, moleſtiis omnibus liberaret. Illos ego præſtantiſſimos viros, lumina reip. viuere vellem: tot conſulares, tot prætorios, tot honeſtiſſimos ſenatores: qui ſi viuerent, quamuis iniqua conditione pacis (mihi enim omnis pax cum ciuibus bello ciuili vtilior videtur) remp. hodie teneremus:
[8] 2. Phil. [8] nec Kalendis Sex. *poſt interitum Cæſaris*
[9] Ib. [9] accidiſſet, vt vnus modò conſularis di-

gnus illo honore, dignus rep. inueniretur. Qua quidem ex re, magnum accepi dolorem, homines ampliſſimos pop. Ro. beneficiis vſos, L. Piſonem ducem optimæ ſententiæ non ſecutos. *Non inficior* " *tamen multa occurrere, quibus impedimur,* " quæ ſentimus, aut efficere, aut liberè defendere: *idq; mihi ipſi contigit in coniunctione Pōpei & Cæſaris. Quo tempore* " quātum humano conſilio efficere potui, circumſpectis rebus meis omnibus, rationibúſq; ſubductis, ſummam feci cogitationum mearum omnium. Ego, ſi ab improbis, & perditis ciuibus rēp. teneri vidiſſem, ſicut & meis temporibus ſcimus, & nonnullis aliis accidiſſe accepimus, non modò præmiis, quæ apud me minimùm valent, ſed ne periculis compulſus vllis, quibus tamen mouentur etiam fortiſſimi viri, ad eorū cauſā me adiungerē: ne, ſi ſumma quidē eorū in me merita cōſtarent. Cùm autē in rep. Cn. Pompeius princeps eſſet, vir is, qui hanc potentiā & gloriam maximis in remp. meritis, præſtātiſſimíſq; rebus geſtis eſſet cōſecutus, cuiuſq; ego dignitatis ab adoleſcētia fautor, in prætura autē & cōſulatu adiutor etiā extitiſſem: cúmq; idē auctoritate &

" ep. 14. l. 4. f.

" ep 9. lib. 1. f.

" v. cap. 41. nu. 15.

ſententia per ſe, conſilijs & ſtudiis cum Lentulo me adiuuiſſet, meúmq; inimicũ vnum in ciuitate haberet inimicum: non putaui famam inconſtantiæ mihi pertimeſcendam, ſi quibuſdam in ſententijs paulùm me immutaſſem, meámque voluntatem ad ſummi viri, de méq; optimè meriti dignitatem aggregaſſem. In hac ſententia complectendus erat mihi Cæſar in coniuncta, & cauſa, & dignitate. Hic multùm valuit, cùm vetus amicitia, quæ mihi & Q. Fratri cum Cæſare fuit, tum humanitas eius, ac liberalitas breui tempore & litteris, & officijs perſpecta nobis, & cognita. *Sic me plurima vehementer mouerũt:* [13] vt, vel ea defenderem, quæ Pompeius vellet, vel tacerẽ. [14] Primùm reſp. quæ mihi videbatur contentionem cum illis viris nolle fieri, & ne fieret recuſare: *Deinde vtriuſq; merita, quæ poſtularunt,* [15] vt officium meum memorémq; in benè meritos animum fidémq; fratris mei præſtarem: *Poſtremò ſalutis meæ ratio, cùm* [16] non mihi aliter potuiſſe videbar hominum perditorum de me conſilia frangere, niſi cum præſidiis ijs, quæ ſemper habui, hanc etiam potentium beneuolentiam con-

[13] ep. 8. d. l. 1. f.
[14] d. ep. 9.
[15] Ib.
[16] Ib.

iunxiſſem. *Interea nihil mihi* [17] aſſumpſi, quod quemquam non maleuolentiſſimum iure poſſet offendere. tantùm enitebar, vt neq; amicis, neq; etiam alienoribus opera, conſilio, labore deeſſem. Hic meæ vitæ curſus offendebat eos fortaſſe, qui ſplendorem & ſpeciem eius intuebantur, ſolicitudinem autem & laborem perſpicere non poterant. Illud verò non obſcurè querebantur, in meis ſententiis, quibus ornaui Cæſarem, quòd quaſi deſciuiſſem à priſtina cauſa: atq; de me idem cogitabãt, [18] quod de fortiſſimo viro Q. Metello, quem poſt reditum dictitabant fracto animo & demiſſo fuiſſe. Eſt verò probãdum, qui & ſumma voluntate ceſſerit, & egregia animi alacritate afuerit, neq; ſanè redire curarit, cũ ob id ipſum fractum fuiſſe: in quo cùm omnes homines, tũ M. illũ Scaurũ ſingularem virum, conſtantia & grauitate ſuperaſſet. [19] Ego autem, cùm illa ſequebar, quæ paulò antè propoſui, tum hoc non in poſtremis. non offendi eundem bonorum ſenſum, quem reliqui, qui cõfirmatus conſulatu noſtro, nonunquã poſtea interruptus, & afflictus ante Lentulum cõſulẽ, recreatus abs eo totus *eſt*,

17 Ib.

18 Ib. eo. 5.

19 Ib.

poſtea a b iis, à quibus tuendus fuerat, derelictus: idq; non ſolùm fronte atq; vultu, quibus ſimulatio facilè ſuſtinetur, ii declararunt, qui tum noſtro illo ſtatu optimates nominabantur, ſed etiam ſenſu ſæpe, tabelláq; docuerunt. Itaq; tota tunc ſapientium ciuium, qualem me, & eſſe, & numerari volo, & ſententia, & voluntas mutata eſſe debuit. *Proinde cùm à Pompeianis impetus eſſet factus in Clodianos, &* [20] eiectus eſſet de Roſtris Clodius, ac nos quoq; tum fugiſſemus, ne quid in turba, ſenatus vocatus in curiam, Pompeius domum: neq; ego tamen in ſenatum, ne aut de tantis rebus tacerem, aut in Pompeio defendendo (nam is carpebatur à Bibulo, Curione, Fauonio, Seruilio filio) animos bonorum offenderem. *Paulò poſt* [21] S.C. de agro Campano in meam ſententiam facto, cùm moleſtè Pompeium id ferre conſtaret, & multa de mea ſententia queſtus eſſet Cæſar, quippe, qui à Craſſo in me eſſet incenſus: collegi ipſe me, & cũ ipſa quaſi rep. collocutus ſum, vt mihi tam multa pro ſe perpeſſo atq; perfuncto concederet, vt officium meum, memorémq; in benè meritos animum, fidémq; fratris

[20] ep. 3. l. 2. ad Q. fr. An. DCXCVII. v. c. 41. nu. 16.

[21] D. ep. 9. l. 1. f.

mei, qui multa Pompeio & Cæſari de me receperat, præſtarem: eúmq;, quem bonum ciuem ſemper habuiſſet, bonum virum eſſe pateretur. *Præterita omitto de vtroq;:* [22] quorum alter. (id quod memi- [22] in Piſ.
nero ſemper) æquè mihi fuit amicus, ac ſibi: alter, id quod obliuiſcebar, ſibi amicior, quàm mihi. Deinde hoc ita fit, vt viri fortes, etiamſi ferro inter ſe comminus decertarint, tamen illud contentionis odium, ſimul cum ipſa pugna, armíſq; ponant. Atqui me ille odiſſe nunquam potuit, ne tum quidem, cum diſſidebamus. Habet hoc virtus, vt viros fortes ſpecies eius, & pulchritudo, etiam in hoſte poſita delectet. Si mihi nunquam amicus C. Cæſar fuiſſet, ſed ſemper iratus: ſi aſpernaretur amicitiam meam, ſeſéq; mihi implacabilẽ, inexpiabilémq; præberet: tamen ei, cùm tantas res geſſiſſet, non amicus eſſe non potui. [23] Cur igitur [23] de Pro. con.
expectaſſem hominẽ aliquẽ, qui me cum illo in gratiã reduceret? reduxit ordo ampliſſimus, & ordo is, qui eſt & publici cõſilii, & meorũ omniũ conſiliorũ auctor, & princeps. Vos ſequor, patres cõſcripti, vobis obtẽpero, vobis aſſentior: qui quãdiu C. Cæſaris cõſilia in rẽp. nõ maximè

diligebatis, me quoq; cum illo minus cõiunctum videbatis: poſteaquam rebus geſtis mentes veſtras, voluntatéſq; mutaſtis, me non ſolùm comitem eſſe ſententiæ veſtræ, ſed etiam laudatorem vidiſtis: cùm ego multa decrerim, quæ magis ad hominis dignitatem, quã ad reip. neceſſitatem pertinerent: vt omnes intelligerent, me id, quod reip. cauſa ſentirem, facere vberius propter ipſius Cæſaris dignitatem.

QVÆ DEBEANT ESSE Senatoris partes in tumultu, aut diſſentione ciuili? quæ Ciceronis in contentione Pompeii & Cæſaris?

CAP. XXX.

[1] 6. de Rep. v c 41. du. 24.

SEnator grauis, & tanto dignus nomine, ſe compareт [1] ita neceſſe eſt, vt ſit contra hæc, quæ ciuitatis ſtatũ peruertũt, ſemper armatus: [2] vt de libertate populi Ro. de dignitate ſenatus omnino cogitet: quod agendum, atq; faciendum ſit, id

[2] 3. Phil.

non

non modò non recuſet, ſed etiam appetat, atq; depoſcat, *cùm in tranquilla, tum in perturbata diſſentionibus rep. Quo tempore* [3] cum maximè conſilio ſubuenire communi ſaluti oporteat, in ſenatum vocari, *& venire ſenatores debent.* [4] Quid autem agatur, cùm aperietur, *interdum* facilè erit ſtatuere, quam ſententiam dicant, aut quam ſequantur: *at non ſemper.* Nam [5] ſi quid rectiſſimum ſit, quæratur, perſpicuum erit: ſi quid maximè expediat, obſcurum erit *in contentione principum ciuitatis*: ſi tamen fuerint, qui profectò eſſe debebũt, vt nihil arbitrẽtur expedire, niſi quod rectum honeſtúmq; ſit, *in pleriſque* non poterit eſſe dubium, quid faciendum ſit: præcipuè *quando ſeditio oritur*, *aut* [6] bellum ſiue ex diſſentione partium, ſiue ex nefaria ſpe perditiſſimorum ciuium excitatur: *qui* [7] id moliuntur, id pugnant, vt leges, iudicia, libertatem perturbent, euertant: prædam reip. cauſam belli putent: [8] *Hæc*, qui cùm videt, non contrà decernit, impius eſt. Nullæ iſtæ excuſationes ſunt: meus amicus eſt. ſit patria prius. meus cognatus. an poteſt cognatio propior vlla eſſe, quàm patriæ, in qua parentes etiam cõ-

[3] 5. Philip.
[4] Ib.
[5] ep. 2. l. 4. F.
[6] 5. Phil.
[7] 8. Phil.
[8] 5. Phil.

[9] 8. Phil. tinentur. [9] L. Cæſar, antequam ſententiã diceret de tumultu Antoniano, propinquitatẽ excuſauit. Idem fecerat me conſule in ſororis viro, quod tũ in ſororis filio fecit. atque ipſe tamen præcepit ceteris quodãmodo, ne ſibi aſſentirentur: cum ita dixit, aliam ſententiã ſe dicturum fuiſſe, eámque ſe ac rep. dignam, niſi propinquitate impediretur: *Sũt etiã, qui aliis de cauſis ab officio abducuntur, vt in bello Pompeiano Cœlius, qui ferre non potuit* [10] Appij iniurias: nec voluit [11] premi Curionem: [12] cuius amicitia paulatim eum in Cæſaris cauſã impoſuit. Laudanda [13] conſtãtia ornatiſſimi viri L. Tuberonis, *quam ego olim apud Cæſarem commemoraui:* quòd ab ipſo cognouiſsẽ imprimis eam virtutẽ ſolere laudari. Quę fuit igitur vnquã in vllo homine tanta conſtãtia? conſtantiã dico? neſcio an melius patientiã poſsẽ dicere. quotus enim iſtud quiſque feciſſet, vt, à quib9 partib9 in diſſentione ciuili non eſſet receptus, eſſétq; etiã cũ crudelitate eiectus, ad eas ipſas rediret? magni cuiuſdã animi, atq; ei9 viri eſt, quẽ de ſuſcepta cauſa, propoſitáq; ſententia, nulla contumelia, nulla vis, nullum periculũ poſſet depellere. Vt enim paria Tu-

[10] ep. 12. l. 8 f.
[11] ep. 31. d. l. 8.
[12] ep 14. ib.
[13] pro. Lig.

beroni alia cũ pluribus eſſent : hoc certè
præcipuũ Tuberonis fuit, quòd iuſto cũ An.
imperio, ex S.C. in prouinciã ſuã venerat. DCCIIII.
hinc prohibit9, nõ ad Cæſarẽ, ne irat9: nõ
domi, ne iners : nõ aliquã in regionẽ, ne
cõdẽnare cauſã illã, quã ſecutus eſſet, vi-
deretur : in Macedoniã, in Cn. Põpei ca-
ſtra venit : in eã ipsã causã, à qua erat re-
iect9 cũ iniuria. *Firmior ille, quã plures, qui*
[14] ſuarũ rerum, quid tũ conſilii caperẽt, [14] ep. 4. l. 8.
nõ reperiebãt: *ne ipſe quidẽ Cælius, & ſi di-* f.
ceret, [15] homines in diſſentione domeſti- [15] Ib.
ca debere, quandiu ciuiliter ſine armis
certatur, honeſtiorẽ ſequi partẽ : vbi ve-
rò ad arma ventũ ſit, firmiorẽ: & id me-
lius ſtatuere, quod tuti9 ſit. [16] Hui9 genus [16] ep. 11. l.
belli fugi, pacis ſẽper auctor fui: & eò ma- 9. At.
gis, quòd crudeliora etiã cogitari & pa- [17] ep. 11. l.
rari videbam. [17] Dominatio quæſita ab v- 8. At.
troq; eſt: nõ id actũ, beata & honeſta ci-
uitas vt eſſet: vterq; regnare voluit: *Põpei9*
parẽ, Cæſar ſuperiorẽ noluit. [18] Vtriuſq; acce- [18] ep. 1 l. 7.
perã eiuſmodi litteras eodem tẽpore, vt At.
neuter quẽquã omniũ pluris facere, quã
me videretur. verũ quid agerẽ? nõ quæſi-
ui illa vltima : ſi enĩ caſtris res gereretur,
vt geſta ſunt, vidi cũ altero vinci ſati9 fuiſ-
ſe, quã cũ altero vincere. Sed illa, quæ tũ

agerẽtur, ne ratio abſentis habeatur, vt exercitũ dimittat, dic M. Tulli: quid dicerẽ? quàm volui *tunc* in prouincia morari. Initio [19] oræ maritimæ præfui. Nullũ maius negotiũ ſuſcipere volui: quo plus apud illum meæ litteræ cohorationeſq; ad pacẽ valerent. *Deliberatio fuit, an* [20] Solonis lex negligenda eſſet, qui capite ſanxit, ſi qui in ſeditione non alterius partis fuiſſet. aut enim mihi liberè inter malos [o] πολιτευτέον fuit, aut vel periculoſé cum bonis: aut temeritas bonorũ ſequenda, aut audacia improborũ inſectãda. Vtrũq; periculoſum fuit: at *id*, quod tum agebamus, & turpe, nec tamẽ tutũ. *Atticus me* [21] amiciſſimè admonuit, vt me integrũ, quo ad poſſem ſeruarem. Ego me ducẽ in ciuili bello, quo ad de pace ageretur, negaui eſſe: non, quia rectum eſſet: ſed quia, quod multò rectius fuit, id mihi fraudem tulit. Planè eum, cui noſter alterum cõſulatũ deferret, & triumphũ: at quibus verbis? PRO TVIS REBVS GESTIS AMPLISSIMIS, inimicum habere nolueram, ego ſciebã, & quem metuerem, & quam ob cauſam. *Cæſar cupiuit, vt* ad vrbẽ venirem: dãnari ſe noſtro iudicio, tardiores fore reli-

[19] ep. 12. l. 16. f.

[20] ep. 1 l. 10 At.

o verſandũ in rep.

[21] ep. vlt. l. 7. At.

quos, ſi in his non veniremus, dicere. Ego diſſimilẽ illorum eſſe cauſam. Quid multa? veni igitur, & age de pace. Meóne, inquam, arbitratu? an tibi, inquit, ego præſcribam? ſic, in quam, agam: ſenatui non placere in HIſpanias iri, nec exercitus in Græciam tranſportari: multáq;, in quam, de Cneo deplorabo. Tum ille, ego verò iſta dici nolo. Ita putabam, inquam: ſed ego, eo nolo adeſſe, quòd, aut ſic mihi dicendũm eſt, multáq; quæ nullo modo poſſem ſilere, ſi adeſſem: aut non veniendum: ſumma fuit, vt ille quaſi exitum quærens, vt deliberarem: non fuit negandum. ita diſceſſimus. Ego tum liberè, quod mihi in eorum coniunctione vſu non venit. *Poſtea* [22] mihi ignouit per litteras, quòd non veniſſem: ſéq; in optimam partem id accipere dixit. facilè patiebar. Nam aut [23] probare op ortuerat ea, quæ fieret: aut intereſſe, eti m ſi non probarem. quarum altera mihi turpis, altera etiam periculoſa ratio videbatur. Sed [24] tamen munus hoc ipſum probi eſt, & magnum ſit ° τῶν πολιτικωτάτων σκεμμάτων, veniendum ne ſit in conſilium tyranni, ſi is aliqua de re bona deliberaturus ſit. [25] Facilè patiebar, quod

[22] ep. 3. l. 10. At.

[23] ep. 2. l. 4. f

[24] ep 1. l 10. At.

° maximè ciuilium conſiderationum.

[25] ep 3 l. 10 A.

ſcripſit Tullũ & Seruiũ queſtos eſſe, quia non idẽ ſibi, quod mihi remiſiſſet: homines ridiculos, qui cùm filios miſiſſent ad Cn. Pompeiũ circumſidẽdum, ipſi in ſe-
[26] ep.1.l. natum venire dubitarẽt, [26] ſiue potius in
4.f. conuẽtum ſenatorũ. [27] conſules enim e-
[27] ep.15.l. rant cũ Pompeio, multiq; noſtri ordinis.
8.At. [28] ep.9.l. *Ille aliis ad me litteris ſcripſit,* [28] viro bono,
10.At. & quieto, & bono ciui nil magis cõuenire, quàm abeſſe à ciuilibus cõtrouerſiis: neq; tutius, neq; honeſtius me reperturum quicquam, quàm ab omni cõten-
[29] ep.12.d. tione abeſſe. [29] Partes etiã mihi has im-
l.10. poſuit, ne quẽ omnino diſcedere ex Ita-
[30] ep.9.l. lia paterer. [30] Balbus etiam ſcripſit me
9.A. Cæſari cumulatiſſimè ſatisfacturum, ſi nullam partem belli contra eum ſuſciperem, neq; ſocius eius aduerſariis forem: eúmq; prius meæ dignitatis, quàm ſuæ vtilitatis rationem habiturum: [31] Omni-
[31] ep.2.l. no res miſerior nunquam accidit, tũ ne
4.f. deliberatio quidẽ difficilior, nihil enim conſtitui potuit, quod non incurrebat
[32] ep.7.l. in magnam difficultatẽ. *Tandẽ* [32] vt bos
7.A. armẽta, ſic ego bonos viros aut eos, quicunq; dicerẽtur boni, ſequendos putaui,
[33] ep.13.l. etiamſi ruerẽt. [33] Malui multi me nõ cau-
8.A. tè, quàm pauci non honeſtè feciſſe exiſti-

maſsēt,&[34]pudori malui famæq; cedere, [34] ep. 3. l. 7. f.
quàm ſalutis meæ rationem ducere. At[35] [35] ep. 3. l. 8. A.
ſi reſtitiſsē, & fuiſſet nobis in altera parte An.
locus, idē fecisſē, quod in Cinnæ domina- DCLXVII.
tione L. Philipus, quod L. Flaccus: quod
Q. Mucius, quoquomodo ea res huic qui
de ceciderit, qui tamē ita dicere ſolebat,
ſe id fore videre, quod factum eſt: ſedhoc
malle, quàm armatū ad patriæ mœnia ac-
cedere. Aliter Thraſibulus, & fortaſſe
melius. Sed eſt certa quædā illa Mucii ra-
tio, atq; ſentētia: eſt aliqua etiā Thraſibu-
li, &, cùm ſit neceſſe, ſeruire tempori, &
non amittere tempus, cùm ſit datū. Sed
hoc tamen ipſo[36] nihil expediebā, niſi vt, [36] ep 19. l. 9. A.
aut ab hoc, tanquā Q. Mucius à Mario:
aut ab illo, tanquā L. Scipio à Sylla:[37] nec [37] ep 7. l. 10. A.
vllū in his malis conſiliū periculo vacuū,
inueniri potui. [38] Itaq; vel officio, vel fa- [38] ep. 6. l. 6. f.
ma bonorū, vel pudore victus, vt in fabu-
lis Amphyaraus, ſic ego prudens & ſciēs
ad peſtē ante oculos poſitā ſum profe-
ctus: *ad ſenatum tamen*; [39] in quo decē fui- [39] 13. Phil. An.
mus conſulares prætorii non pauci, quo- DCCIIII,
rum princeps M. Cato, idémq omnium
gētium virtute princeps: plures ædilitii,
tribunitii, quæſtorii. quid multa? talis
ſenatorum & dignitas, & multitudo

fuit: vt magna excuſatione opus iis ſit, qui illa in caſtra non venerunt.

QVOMODO SE GERERE debeat Senator in rep. delata ad vnum? quæ Cicero ſecutus ſit conſilia in dominatione Cæſaris?

CAP. XXXI.

ep.4.l.4.f. [1] POſt has miſerias, id eſt, poſtquam armis diſceptari ceptum eſt de iure publico, cùm ferè nihil actũ fuit cùm dignitate, ſtatueram (non mehercule inertia, ſed deſiderio priſtinæ dignitatis) in perpetuum tacere. fregit hoc meum conſilium, & Cæſaris magnitudo animi,
An. DCCVI. & ſenatus officium. Sed tamen, quando effugi eius offenſionem, qui fortaſſe arbitraretur me hanc remp. non putare, ſi perpetuò tacerem: modicè hoc feci, aut etiam intra modum: vt, & illius volunta-
ep.7.d.l.4 ti, & meis ſtudiis ſeruirem. *Marcellum verò*, [2] qui hoc fortaſſe humilis animi du-
ep.9.d.l.4 xerat, *litteris* [3] hortatus ſum, vt in rep.

quæcunq; eſſet, quàm primùm vellet eſſe: *idq́; his verbis*: Multa videbis fortaſſe, quæ nolis: non plura tamen, quàm audis quotidie. Non eſt porro tuum, vno ſenſu ſolùm oculorum moueri: cùm idem illud auribus percipias, quod etiam maius videri ſolet minus laborare. Et tibi ipſi dicēdum erit aliquid, quod non ſentias, aut faciendum, quod non probes. Primùm tempori cedere, id eſt neceſſitati parere, ſemper ſapientis eſt habitum. Deinde non habet, vt nunc quidem eſt, id vitii res: dicere fortaſſe quæ ſentias, non licet, tacere planè licet. omnia enim delata ad vnum ſunt. Is vtitur conſilio, ne quidē ſuo, ſed ſuorū. Quod nō multò ſecus fieret, ſi is remp. teneret, quē ſecuti ſumus. *hæc Marcello.*[4] Ego autem, ſi dignitas eſt benè de rep. ſentire, & bonis viris probare, quod ſentias, obtinui tūdignitatē meā. ſin autē in eo dignitas eſt, quod ſentias, aut re efficere, ſi poſſis, aut deniq; libera oratione defendere, ne veſtigium quidem vllum erat reliquum nobis dignitatis: agebatúrq; præclarè, ſi noſmetipſos regere potuimus: vt ea, quæ partim tunc aderant, partim impendebant moderatè ferremus.[5] Nō enim eſt idem

[4] ep. 14. l. 4.
[5] ep. 6 l. 9. f.

ferre, ſi quid ferendum eſt, & probare, ſi
[6] 5. Phil. quid probandũ nõ eſt.[6] Quid populi Ro.
maieſtas, quid ſenatus ſeueritas poſtulet,
[7] pro Sext. ap. *in turbata à nefariis ciuibus rep. video:* [7] ago
auctorirate, ago conſilio, ago per ſummum
ordinem, ago exemplo bonorum
[8] Ib. ap. ac fortium ciuium: [8] mihi licere volo,
tutò eſſe in foro, in templo, in curia:
[9] Ib. ria: & [9] vinci turpe puto, & deterreri.
*At ereptis ſenatui gubernaculis, & poſita in
vnius voluntate ſumma rerum, non impro-*
[10] ep. 31. l. 10 f. *bo conſilium Aſinij Pollionis: qui in bello ciui-
li* [10] compulſus eò, quò minimè volebat:
Cæſarem, inquit, quòd me in tanta
fortuna, modò cognitum vetuſtiſſimorum
familiarium loco habuit, dilexi
ſumma cum pietate & fide: quæ mea
ſentẽtia gerere mihi licuit, ita geſſi, vt
optimus quiſq; maximè probarit. quod
iuſſus ſum eo tempore, id ita feci, vt
appareret inuito imperatum eſſe. Cuius
facti iniuſtiſſima inuidia erudire me
potuit, quàm iucunda libertas, & quàm
miſera ſub dominatione vita eſſet. *Ha-
beo etiam quos ſequar alios: video* [11] phi-
[11] ep. 16. l. 5. f. loſophis placuiſſe ijs, qui mihi ſoli videntur
vim virtutis tenere: nihil eſſe ſapiẽtis
præſtare, niſi culpam. Qua videor

mihi dupliciter carere, & quod ea cenſuerim, quæ rectiſſima fuerunt: & quòd, cùm viderem præſidii non ſatis eſſe ad ea obtinenda, viribus certandum cum valentioribus non putarim. Ergo in officio boni ciuis, *& ſenatoris*, certè non ſum reprehendendus. Ita fit, vt, & ſuperiorum conſiliorum conſcientiâ, & ſecuti temporis moderatione me conſoler: & illa, quæ acciderunt, ad fortunam transferam: quam exiſtimo leuem, imbecillam, ab animo firmo & graui, tanquam fluctum à ſaxo frangi oportere. Etenim, cùm plena ſint monumenta Græcorum, quemadmodum ſapientiſſimi viri regna tulerint, vel Athenis, vel Syracuſis: cùm ſeruientibus ſuis ciuitatibus fuerint ipſi quodammodo liberi: ego me nō putem tueri meum ſtatum ſic poſſe, vt neq; offendam animum cuiuſquam, nec frangam dignitatem meam. " *Honeſtè ſeruit, qui ſuccumbit tempori.* " Publius

DE RELATIONIBVS, ET non enunciandis arcanis patrum conſiliis.

Cap. XXXII.

[1] 4. Catil. [2] infra nu. 5. [3] 1. Catil. [4] ep. 11. l. 16. f. An. DCLXIII [5] ep. 16. l. 10. f An. DCCX.

Conſul cuius [1] vox debet eſſe in rep. princeps, *aut vltrò refert, aut* [2] flagitante *his* ſenatu *verbis, vt referat: Conſul* [3] refer ad ſenatum. *Non deſunt exempla.* [4] Nobis ſenatus frequens flagitauit triũphum. Sed Lentulus Conſul, quò magis ſuum beneficium faceret, ſimul atq; expediſſet, quæ eſſent neceſſaria de rep. dixit ſe relaturum. Nos agimus nihil cupidè: eóq; fuit noſtra pluris auctoritas. *Habe aliud:* [5] Planci litteræ redditæ ſunt frequente ſenatu Cornuto cùm is frigidas ſanè & inconſtantes recitaſſet litteras Lepidi: ſub eas ſtatim recitatæ ſunt Planci, non ſine magnis quidem clamoribus, cùm enim rebus ipſis eſſent, & ſtudiis beneficiiſq; in remp. gratiſſimæ tum erãt grauiſſimis verbis, & ſententiis perſcriptæ. Flagitare ſenatus inſtituit Cornutũ, vt referret ſtatim de Planci litteris. Ille ſe

conſiderare ait velle: cùm ei magnum conuicium fieret cunctò à ſenatu, quinque tribuni pleb. retulerunt. *Interdum etiam ſenatus, ne mora ſit in referendo, de aliis agi non patitur, donec de iis, quæ referri cupit, ſiat relatio. De meo reditu cùm agi vellet,* [6] omnia ſenatus reiiciebat, niſi de me conſules primùm retuliſſent. Nam, [7] quacunque de re verbum facere ceperant, aut referre ad ſenatum, cunctus ordo reclamabat: oſtendebátq; nihil eſſe conſules acturos, niſi prius de me retuliſſent. *Quibus verò licitum ſit referre, & cum patribus agere in ſenatu, hac noſtra ſcies lege:* [8] CVM POPVLO PATRIBVSQ; AGENDI IVS ESTO CONSVLI, PRÆTORI MAGISTRO POPVLI, EQVITVMQ; EIQ;, QVEM PRODVNT PATRES CONSVLVM ROGANDORVM ERGO: TRIBVNISQ;, QVOS SIBI PLEBES ROGASSIT, IVS ESTO CVM PATRIBVS AGENDI: IIDEM AD PLEBEM, QVOD CENSVERINT, FERVNTO. *Iam ſequitur, vt de relatis, actiſq; in ſenatu non euulgandis, agamus.* [9] Silentium dicimus in auſpiciis, quod omni vitio caret. Hoc intelligere, perfecti auguris eſt: *arcana ſilere digni ſenatoris:*

[5] cap. 23. nu. 69.
[6] pro Sext.
[7] in Piſ.
[8] 3 de leg.
[9] 2. de Diuin.

efferre foras, hominis eſt nihil de dignitate, nihil de periculo cogitantis. Noſtri patrum memoria tanta [10] charitate patriæ tenebantur, vt arcana conſilia Patrum conſcriptorum multis ſeculis nemo ſenator enunciauerit. Q. Fabius Max. tantummodo, & is ipſe per imprudentiam de tertio Punico bello indicendo, quod ſecretò in curia erat actum, P. Craſſo rus petens domum reuertenti in itinere narrauit: memor eum triennio antè quæſtorem factum, ignarúſq; nondum à cenſoribus in ordinem ſenatorium electum, quo vno modo etiam his, qui iam honores geſſerant, aditus in curiam dabatur. Sed quamuis honeſtus error Fabii eſſet, vehementer tamen à conſulibus obiurgatus eſt. Nunquam enim taciturnitatem, optimum ac tutiſſimum adminiſtrandarum rerum vinculum, labefactari volebant. Ergo cùm Aſiæ rex Eumenes amantiſſimus noſtræ vrbis bellum à Perſe aduerſus populum Ro. comparari ſenatui nuntiaſſet, non antè ſciri potuit quid, aut ille locutus eſſet, aut patres reſpondiſſent, quàm captum eſſe Perſen cognitum eſt. Fidum erat & altum reip. pectus curia, ſilentiiq; ſalubritate munitum & vallatum vndiq;: cuius limen intrantes, abiecta priuata charitate, publicam induebant. Itaq;, non dicam vnum, ſed neminem audiſſe crederes, quod tam

[10] Val. lib. 2 cap. 2.

mulierum auribus fuerat commiſſum.

QVIBVS RETARDARI ſolent effugiis relata ad ſenatum, ſententiae, S.C[a].

Cap. XXXIII.

I*Llud Planci negotium, alia in more poſita illuſtrat, atq; oſtendit relata impediri moris iniectis per auſpicia, plebiſcita, & interceſſiones.* [1] Cùm Minucius Planci dediſſet mihi litteras, placuit nobis, vt ſtatim ad Cornutum prætorem vrbis eius deferremus, qui, quòd conſules aberant, conſulare munus ſuſtinebat more maiorum. Senatus eſt continuò conuocatus, frequénſq; conuenit propter famam, atq; expectationem litterarum Planci. Recitatis litteris, oblata religio Cornuto eſt pullariorum admonitu, non ſatis diligenter eum auſpicijs operam dediſſe. Itaq; res dilata eſt in poſterùm. *Cùm in exilio eſſem, ex Attici litteris intellexi,* [a] quoddã caput legis Clodiũ in curiæ poſte fixiſſe, ne referri, nérue dici liceret. [b] P. Lentulus, vt eſt deſignatus,

[1] ep.12.l.10. f.

[a] ep.14.l.3. A.

[b] poſt red. in ſen.

nunquam dubitauit ſententiam de ſalute mea, ſe & rep. dignam dicerę. Cùm à tribuno pl. vetaretur, cùm præclarum caput recitaretur, ne quis ad ſenatum referret, ne quis decerneret, ne diſputaret, ne loqueretur, ne pedibus iret, nec ſcribendo adeſſet: totam illam clauſulam proſcriptionem, non legem putauit: quà ciuis optimè de rep. meritus nominatim, ſine iudicio, vnà cum ſenatu reip. eſſet ereptus: *Tritum etiam eſt, ſæpè moras afferri, & relatis, & ſententiis, & ſenatuſconſultis* [4] longa oratione tollendo diem: *aut* [5] noctem ad deliberandum poſtulando: item per metum. At [6] voluntas ſenatus pro auctoritate haberi debet, cùm auctoritas impeditur metu. *Intercedere cuiuis rei licet: relationi*, [7] legi, etiam quæ ex S.C. fertur, [8] ſenatus auctoritati etiam ſcriptæ: *quamtumuis ſæpè* [9] interceſſio ſtultitiam interceſſoris ſignificatura ſit, non rem impeditura. *Attamen* [10] interceſſioni parere oportet. *qui enim* [11] interceſſorem vi deiicit, *aut* [12] pellit ex tẽplo, cùm intercedere vult, *aut alio modo* [13] interceſſionem negligit, *populi maieſtatem minuit: cuius eſt de interceſſione cognoſcere.* [14] Quid enim Ti. Gracchum aliud perculit, niſi quod

[4] 3. de leg.
[5] ſupra cap. 25. nu. 9. & pro Sext.
[6] ep. 7 l. 11. f.
[7] ep. 15. l. 1. f.
[8] ep. 2. l. 1. f. v cap. 51.
[9] 2. Agr. v. cap. 12. nu. 7.
[10] in Vat.
[11] Ib.
[12] 2. de Or.
[13] 2. Phil.
[14] 3. de leg. An. DCXX.

quod

quòd poteſtatem intercedendi collegæ abrogauit? quin per ipſum non ſolùm nexus, ſed etiam ſublatus interceſſor fuerat. [15] Quid aliud Cæſar dicebat, quam cauſam ſui dementiſſimi conſilii & facti afferebat, niſi quòd interceſſio neglecta, ius tribunitium ſublatum, circumſcriptus à ſenatu eſſet Antonius? qui, vt in ſeminibus eſt cauſa arborum & ſtirpium, ſic huius luctuoſiſſimi belli ſemen fuit. Dum genus hominum, dum populi Ro. nomen exſtabit, Antonii illa peſtifera interceſſio nominabitur. Quid cupidè à ſenatu, quid temerè fiebat? cùm is vnus adoleſcens vniuerſum ordinem decernere de reip. ſalute prohibuit; neque id ſemel, ſed ſæpius: neque *ipſe* ſecum de ſenatus auctoritate agi paſſus eſt. Quid autem agebatur, niſi ne deleri & euerti rep. funditus vellet? cùm illum, neque principes ciuitatis rogando, neq; maiores natu monendo, neq; frequẽs ſenatus agendo, de vendita atq; addicta ſententia mouere potuit.

[15] 2. Phil.

QVOMODO CONSVLItur ſenatus, rogantúrq; ſententiæ?

Cap. XXXIIII.

[1] 4. Cati [2] 3. Cat. [1] COnſul prædicit, quæ ſunt conſulis:
& re [2] expoſita, ſenatum conſulit,
quid fieri placeat, *quidúe cenſeat. Poſtea ro-*
[3] 5. Phil. *gantur, dicuntúrq; ſententiæ* [3] Ordo in ſen-
tentiis rogandis is ſeruari ſolet: conſul
deſignatus more maiorum *poſt comitia*
conſularia primùm rogatur: poſt hunc princeps
[4] 1. Ver ap. *ſenatus: qui* [4] omnibus in rebus ornatiſſi-
[5] ep. 2. l. 4. mus, & paratiſſimus eſſe debet. *Deinceps*
[5] ſuo quiſq; loco [6] conſulari, prætorio,
[6] ep 21. l. 12. A. *ædilitio, aut quem rogare velit, qui habet ſe-*
[7] ep. 12. l. 1. A. *natum. Non tenuit ordinem* [7] M. Piſo con-
An DCXCII. ſul paruo animo, & prauo: nihil agens in
rep. ſeiunctus ab optimatibus. Memini
ab illo primùm me non eſſe rogatũ ſen-
tentiam, præpoſitúmq; eſſe nobis C. Pi-
ſonem, pacificatorem Allobrogum: idq;
admurmurante ſenatu, neq; me inuito
eſſe factum. Fui enim ab obſeruendo ho-
mine peruerſo liber; & ad dignitatem

in rep.retinendam, contra illius voluntatem ſolutus: & ille ſecundus locus in dicẽdo habuit auctoritatem penè principis, & voluntatem non nimis deuinctam beneficio conſulis. Tertius fuit Catulus, quartus Horten ſius. [8] L. Piſo coſ. me affinẽ ſuum cal. Ian. tertio loco ſententiam rogauit. C. [9] Panſa coſ. cum retuliſſet de honoribus, & præmiis benè de rep. meritorum, [10] Calenum generum [11] ſententiam *primùm* rogauit: qui ea probauit, ea decreuit, ea ſenſit, quæ fuerunt inimica & otio communi, & dignitati ſuæ. *à quo ita diſſenſi*, vt [12] legatorum mẽtionem nullam cenſuerim faciendam: rem adminiſtrandam ſine vlla mora, & confeſtim gerendam: tumultum decerni, iuſtitiũ edici, ſaga ſumi dixerim oportere: dilectum haberi ſublatis vacationibus in vrbe & in Italia, præter Galliam togatam. *Senator ad dicendum* [13] *ſurgit, velut orator: & ſententia dicta aſſedit. Ad aſſentiendum tamen, vt ſurgat non eſt neceſſe.* [14] Nulla eſt à me vnquam ſententia dicta in Metellum, etſi animo in me inimiciſſimo eſſet: quotieſcũq; aliquid eſt actum, ſedens iis aſſenſi, qui mihi leuiſſimè ſentire viſi ſũt. *Interogari verò ſenator poteſt,*

[8] poſt red. in ſen. & in Piſ. An DCXCV.
[9] 5 Phil.
[11] An. DCCX.
[10] 8 Phil.
[11] 10. Phil.
[12] 5. Phil. An DCCX.
[13] v infra nu. 15. et
[14] 2. de or.
[14] ep. 2. l. 5. f.

& interogare, atq; dicere quàm velit diu, de re
[15] ep 13. l. 1. A. An. DCXCII. *qualibet,* [15] Meſſala coſ. in ſenatu de Pō-
peio quæſiuit, quid de religione & de
promulgata rogatione contra Clodium
ſentiret. locutus eſt ita in ſenatu, vt om-
° generaliter. nia illius ordinis conſulta° γενικῶς lauda-
ret: mihíq;, vt aſſedit, dixit ſe putare ſatis
ab ſe etiam de noſtris rebus reſponſum.
Craſſus poſteaquam vidit illum acce-
piſſe laudem ex eo, quòd ſuſpicaren-
tur homines ei conſulatum meum
placere, ſurrexit, ornatiſsiméque de
meo conſulatu locutus eſt: vt ita di-
ceret, ſe, quod eſſet ſenator quòd ciuis,
quòd liber, quòd viueret, mihi acceptū
referre: quoties coniugem, quoties do-
mum, quoties patriam videret, toties ſe
[16] ep. 4. l. 8. f. beneficium meum videre. [16] Cùm ſena-
tus habitus eſſet ad Apollinis a. d. XI.
cal. Sextiles, & referretur de ſtipendio
Cn. Pompeii: mentio facta eſt de legio-
ne ea, quam expenſam tulit C. Cæſari
Pompeius, quo numero eſſet, quo appel-
laretur, cum ex Gallia coactus eſſet dice-
re Pompeius ſe legionem adducturum,
ſed non ſtatim ſub mentionem & con-
uicium obtrectatorum. Inde interoga-
tus eſt de ſucceſſione C. Cæſaris: de qua,

hoc eſt de prouinciis, placitum eſt, vt quàm primùm ad vrbem reuérteretur Cn. Pompeius: vt coram eo de ſucceſſione prouinciarum ageretur. Nam Ariminum ad exercitum Pompeius erat iturus, & ſtatim iit. In diſputando coniecit illam vocem Cn. Pompeius, omnes oportere ſenatus dicto audientes eſſe. *Vt alio tempore Pompeius interogatus eſt in ſenatu, & acerbè reſponderit, ſuo dicam loco. Poteſt etiam ipſe conſul interogari.* [17] M. Antonius conſul in æde Telluris ſumma conſtantia ad ea, quæ quęſita erant, reſpondebat. *Poſtea* [18] vehemens & violentus cõſuetudinem liberè dicendi excluſit: [19] Omnis eũ, quæ habebatur contra voluntatem eius oratio, grauiter offendebat, etiamſi nulla ineſſet contumelia, [20] Iraſci pro rep. dicenti non oportet. *Senatoris eſt ſuam* [21] conſuetudinem tenere, id eſt liberè, quæ ſentiat de rep, dicere.

v. cap. 51.
17 1 Philip.
18 5. Phil.
19 1. Phil.
20 Ib.
21 Ib.

QVÆ NOSSE SENATOR debeat? duplex peritia, vna à doctrina & vſu: altera ab ingenio, & varia rerum tractatione.

CAP. XXXV.

[1] 2. de Or. [2] ep. 5. l. 10. f. [1] AD conſilium de rep. dandum, caput eſt, noſſe remp. ac ſimul [2] tota mente, omníq; animi impetu in remp. incumbere. Nihil eſt, quod *ſenatori* maiori fructui, gloriæq; eſſe poſſit, nec quidquam ex omnibus rebus humanis eſt
[3] 1. de Or. præclarius, quàm de rep. benè mereri. Nam [3] ſi nos, id quod maximè debet, noſtra patria delectat, cuius tanta eſt vis, ac tãta natura, vt Ithacam illam in aſperrimis ſaxulis, tãquam nidulum, affixam, ſapientiſsimus ille vir immortalitati anteponeret: quo tandem animo inflammati eſſe debemus in eiuſmodi patriam, quæ vna omnibus in terris domus eſt virtutis, imperii, dignitatis? Cuius primùm nobis mens, mos, diſciplina nota eſſe

debet:vel,quia eſt patria parens omnium noſtrum:vel,quia [4] ſicut medico diligēti priuſquam conetur ægro adhibere medicinam,non ſolùm morbus eius,cui mederi volet,ſed etiam conſuetudo valentis, & natura corporis cognoſcenda eſt:*ſic adhibitus ſenator ad ſananda vulnera, quæ ſunt impoſita reip.* [5] omni mente in ea cogitatione curáq; verſari debet,vt ſciat quid ſit è rep.quid contra remp.ſalutēq; bonorum,cōcordiámq; ciuium. [6] Quod ergo noſtra lex addit: CAVSAS POPVLI TENETO--eſt ſenatori neceſſarium noſſe remp.idq́ latè patet, quid habeat militum, quid valeat ærario,quos ſocios reſp.habeat, quos amicos, quos ſtipendiarios: qua quiſq; ſit lege, conditione, fœdere: tenere conſuetudinem decernendi,noſſe exempla maiorum. Eſt quidem genus hoc omne ſcientiæ, diligentiæ,& memoriæ,ſine quo paratus eſſe ſenator nullo pacto poteſt. [7] An quiſquam eum ſenatorem putet, qui eius ciuitatis, in qua principum numero vult eſſe, non leges,non mores,non iura, non memoriam [8] antiquitatis,non ſenatoriam conſuetudinem, non diſciplinam reip. nec iura ſociorum, fœdera, pactiones, cau-

[4] 1. de Orat.
[5] Ib.
[6] 3. de Leg.
[7] in Piſ.
[8] 1. de Or.

ſam imperii nouerit. *Sic enim ſe res habet, vt licet qui magiſtratum geſſerint in ſenatum veniant, legi ſ; poſſent, & in his ſint, qui ſententiæ ius ſic habeant, vt non rogentur, ſed in principum diſcedant ſententias: ſenatores tamen non ſunt, niſi à cenſoribus in ſenatum legantur.*[9] Virtus probitas, integritas in candidato, non ſcientia requiri ſolet. Vt nos in mancipiis parādis, ſi emimus, quē villicum imponeremus, quem pecori præficeremus, nihil in eo niſi frugalitatē, laborem, vigilātiam eſſe curamus: ſic populus Ro. deligit magiſtratus, quaſi reip. villicos: in quibus. ſi qua præterea eſt ars, facilè patitur: ſin minus, virtutē eorū, & innocētiā cōtentus eſt. Cenſores verò quærūt ſenatorem, [10] qui ad remp. moderandam vſum, & ſcientiam, & ſtudium ſuum contulit. *quod intuens noſter Craſſus, eum,* [11] qui quibus rebus vtilitas reip. pareretur, augeretúrq;, teneret, iiſq; vteretur: reip. rectorem, & cōſilij publici authorem eſſe habendum duxit. [12] Equidē ſæpe hoc audiuit de patre & ſocero *ſuo*, noſtros *ſenatores*, qui excellere ſapientiæ gloria vellent, omnia, quæ quidem tum hæc ciuitas noſſet, ſolitos eſſe complecti. Meminerant

[9] pro Plāc. cap 22. pu. 28.

[10] 1. de Or. ap.

[11] Ib.

[12] 3. de Or.

illi Sext. Ælium: M. verò Manilium ipſe etiam vidit tranſuerſò ambulantem foro: quod erat inſigne, eum, qui id faceret, facere ciuibus omnibus conſilij ſui copiam, ad quos olim, & ita ambulantes, & in ſolio ſedentes domi, ſic adibatur: non ſolùm, vt de iure ciuili ad eos, verùm etiam de filia collocanda, de fundo emendo, de agro colendo, de omni deniq; aut officio, aut negotio referretur. Hæc fuit P. Craſſi illius veteris, hæc T. Coruncanij prudentiſſimi hominis ſapientia, qui pontifices maximi fuerant, vt ad eos, de omnibus diuinis atque humanis rebus referretur: ijdémq; & in ſenatu, & apud populum, & in cauſis amicorum, & domi, & militiæ conſilium ſuum, fidémq; præſtabant. Quid enim M. Catoni præter hanc politiſſimam doctrinam tranſmarinam atq; aduentitiam defuit? Nemo apud populum fortior, nemo melior ſenator, idem facilè optimus imperator. Deniq; nihil in hac ciuitate temporibus illis ſciri, diſcíue potuit, quod ille non, cùm inueſtigarit, & ſcierit, tum etiam conſcripſerit. Nunc contrà pleriq; ad honores adipiſcendos, & ad remp. gerendam nu-

di veniunt,atq; inermes,nulla cognitione rerum, nulla ſcientia ornati. Sin aliquis excellit vnus è multis effert ſe, ſi vnum aliquid effert,aut bellicam virtutem, aut vſum aliquem militarem(quæ ſanè nunc quidem obſoleuerunt.) aut iuris ſcientiam (ne eius quidem vniuerſi: nam pontificium, quod eſt coniunctũ,nemo diſcit)aut eloquētiam, quam in clamore, aut in verborum curſu poſitam putant: omnium verò bonorum artium, deniq; virtutum ipſarum ſocietatem cognationémq; non norũt. *At certè, ſi quod conueniat exquirere volumus: vt in iudiciis oratori iuris ciuilis ſcientia neceſſaria eſt: ſic in ſenatu antiquitatis memoria, & publici iuris auctoritas, & regendæ reip. ratio ac ſcientia ijs, qui in rep. verſantur, nota eſſe debet. Ac, ne in his quidem hac ætate noſtri imperiti fuerunt, ne ij, qui bella geſſerunt. quorum ea fuerunt ingenia atq; ſtudia, vt in quibuſdam* [13] liberalis & digna homine nobili percepta doctrina non deſiderauerit indocilem vſus diſciplinam: *in aliis, peritia vſúſq; rerum non quæſierit magnum optimarum artium ſtudium. Numero illo fuit L. Lucullus, qui* [14] tantus imperator in omni genere belli fuit,

[13] In Lucul.
[14] Ib.

prœliis, oppugnationibus, naualibus pugnis, totiúſq; belli inſtrumentis & apparatu, vt rex poſt Alexandrum maximus Mithridates hunc à ſe maiorem ducem cognitum, quàm quemquam eorum, quos legiſſet fateretur. In eodem tanta prudentia fuit in conſtituendis temperandíſq; ciuitatibus, tanta æquitas, vt hodie ſtet Aſia Luculli inſtitutis ſeruandis, & quaſi veſtigiis perſequendis. *Eodem in genere fuit Cæſar nulli inferior* [15] ratione, ingenio, memoria, cura, cogitatione, diligentia, litteris: & his quidem [16] reconditis & exquiſitis: [17] rebus bello geſtis, quamuis reip. calamitoſis, attamen magnis. *Altero in genere Marius, Sylla, Pompeius fuit: & hi non tam doctrina, quàm vſu, ingenio & voluntate præſtantes: ſæpe in grauibus de rep. conſiliis, precipuè in* [18] exquirendis conditionibus ciuitatum, atq; cauſis: in fœderibus, & in toto iure pacis & belli, iuris peritiſſimis anteferendi. *Sciitè ad populum Marius,* [19] *plerunq; euenit, vt quem vos imperare iuſſiſtis, is ſibi imperatorem aliũ quærat. Atqui ego ſcio, qui poſtquam conſules facti ſunt, acta maiorum, & Græcorum militaria præcepta legere cœperunt, præpoſte-*

[15] 2. Phil.
[16] in Br.
[17] 2. Phil.
[18] pro Bal.
[19] Saluſt. in Bel. Iugur.

ri homines. Nam gerere, quàm fieri tẽpore poſterius, re atq; vſu prius eſt. Quæ illi audire, & legere ſolent, eorum partem vidi, alia geſſi: quæ illi litteris, ea ego didici militando.

[20] pro Bal. [20] Quæ fuerit Cn. Pompei grauitas in dicendo, *cùm Balbum defenderet*, quæ facultas, quæ copia non opinione tacita amicorum, ſed perſpicua admiratione declarari videbatur. Nihil enim vnquã audiui, quod mihi de iure ſubtilius dici videretur, nihil de more maiorum, de exemplis acutius, nihil peritius de fœderibus: nihil illuſtriori auctoritate de bellis, nihil de rep. grauius: nihil de ipſo modeſtius, nihil de cauſa & crimine ornatius. vt mihi tunc verum videretur illud eſſe, quod nonnulli litteris, ac ſtudiis doctrinæ dediti, quaſi quiddam incredibile dicere putabantur, eum, qui omnes animo virtutes penitus comprehendiſſet, omnia, quæ facere vellet, facillimè tractare. *Initio belli ciuilis* [21], cùm
[21] ep. 8 l. 7. At. multum, & acuratum ſermonẽ mecum haberet de ſpe pacificationis: & ſi mihi
° Communis mars. crebrò ° ξυνος ἐνυάλιος occurrebat, tamen leuabar cura, virum fortem, & peritum, & prima auctoritate valentem
° Ciuiliter. audiens ° πολιτικῶς de pacis ſimulatæ pe-

ticulis differentem. [22] Aſſiduus vſus vni rei deditus, & ingenium, & artem ſæpe vincit. [22] pro Bal.

DE DELIBERATIONIbus: cuiuſmodi ſoleant eſſe? Quem ſibi finem proponere conueniet ſenator in deliberando?

CAP. XXXVI.

[1] DEliberationes, quæ habentur in ſenatu, partim huiuſmodi ſunt, vt quęratur *quid faciendum? vt L. Paulo & C. Marcello Coſſ. de prouincijs conſularibus: partim huiuſmodi, vt quæratur, quemadmodum faciendum? vt cùm Cato* [2] ſenatui, non modò, quæ eſſent gerenda preſcriberet, ſed quo modo Carthaginj reſiſteretur bellum cogitanti, denunciaret: *& ſi* de [3] bello Punico, aliud L. Lentulo videretur: [4] partim huiuſmodi, vt quæratur, vtrum potius faciendum ſit, *vt in ſenatu* de Carthagine delenda, an relinqueda. *Item in diſſentione Cæſaris & Pompei, an abſentis* [5] ratio habenda eſſet

[1] 3. ad Her. ap. An. DCCIII.
[2] in Cat. An. DCI. I.
[3] 3. Tuſc.
[4] 3 ad Her.
[5] ep a. l. 7. A.

necne? *& in bello cepto contra Cæſarem: an*
[6] ep. 11.l. 7. f.& ep.2.& 15.l.8.A. — [6] vrbs retinenda necne [7] partim huiuſmodi, vt quid potiſſimùm ſit conſideretur,
[7] d.l.3.ad. Her. — *vt cùm deliberaretur de pœna ſumenda de traditis in cuſtodiam ſociis Catilinæ:*
An DCXC. — *virum in exilium mittendi, an in vinculis retinendi, & ſola vita relinquenda, an morte*
[8] 3. ad Her. — *multandi? Præterea* [8] deliberationes partim ipſæ propter ſe conſultandæ ſunt:
° An. DXXXVII. — vt ° *illa* ſenatus de captiuis ab hoſte redimēdis poſt Cannenſem pugnam: partim propter aliquam extraneam cauſam,
° An. DXLVII. — vt ° *illa* ſenatus bello Italico, ſoluerétne legibus Scipionem, vt eum liceret ante tempus conſulem fieri: partim, & propter ſe ſunt deliberandæ, & magis propter extraneam cauſam: vt
° An. DLXIII. — ° *illa* ſenatus bello Italico, ſociis ciuitatem daret, an non?
[9] Ib. — [9] Omnem interea deliberationem eorum, qui ſententiam dicent, finem ſibi cōueniet vtilitatis proponere: vt omnis eò totius orationis ratio conferatur *in conſilio dando ſententiáq; dicenda:*
[10] in Part. — [10] & illa prima ſint videnda, quid aut fieri poſſit, aut nō poſsit: & quid aut neceſſe ſit, aut non neceſſe. Nam & ſi quid effici non poteſt, deliberatio tollitur, quamuis vtile ſit: & ſi quid neceſſe

eſt, [11] id pertinebit, aut ad honeſtatem, aut ad incolumitatem: aut ad commoditatem. Ac ſumma quidem neceſsitudo videtur eſſe honeſtatis: huic proxima incolumitatis: tertia ac leuiſſima commoditatis: quæ cum his nunquam poterit duabus contendere. [12] Si tamen neceſſe id eſt, ſine quo ſalui liberíue eſſe non poſſumus, id, eſt reliquis, & honeſtatibus in ciuili ratione, & commodis anteponendum. Cùm autem quæritur quid fieri poſſit, videndum etiam eſt, quàm facilè poſſit. Nam quæ perdifficilia ſunt, proinde habenda ſæpe ſunt, ac ſi effici non poſſint. Et, cũ de neceſſitate attendemus, etſi aliquid non neceſſarium videbitur, videndum tamen erit, quàm ſit magnum: quod enim permagnum eſt, pro neceſſario ſæpe habetur. ° *Faxis vt libeat, quod eſt neceſſe. Iam vt de vtilitate dicamus, quæ in diſcernendis bonis, maliſq; verſatur* [13] hæc in duas partes in ciuili conſultatione diuiditur: tutum & honeſtum. Tuta eſt, quæ conficit inſtantis, aut conſequentis periculi vitationẽ qualibet ratione. Honeſta res diuiditur in rectũ, & laudabile. rectũ eſt, quod cũ virtute & officio fit: laudabile

[11] 2. de Inu.
[12] In Part.
° Publius
[13] 3 ad Her.

eſt, quod conficit & preſentem & con-
[14] in Part. ſequentem commemorationem. [14] Sed quia tẽporibus, quæ vim habẽt maximã perſæpe euenit, vt vtilitas cum honeſtate certet: earúmque rerum contentio plerunq; deliberationes efficit, ne aut opportuna propter dignitatem, aut honeſta propter vtilitatem, relinquantur:
[15] 3. Off. *meminerit ſenator, ſe in* [15] ſenatu dicere, qui nũquam vtilitatem à dignitate ſeiun-
[16] pro R. Am. git: *& ſi peccandum ſit, non in eam, vt* [16] beſtiæ, peccet partem, quæ eſt cautior, *ſed quæ honeſtior: nec committat, vt videatur ſen-*
[17] pro Bal. *tire, nedum dicere,* [17] faceréue, quód ſciat non licere: vel omnino neſcire, quid
[18] 3. Off. liceat. [18] Omnino etiam hoc deliberantium genus pellatur è medio (eſt enim totum ſceleratum & impium) qui deliberant, vtrum id ſequantur, quod honeſtum eſſe videant, an ſe ſcientes ſcelere contaminent? In ipſa enim dubitatione facinus ineſt, etiamſi ad id non peruenerint. Ergo ea deliberãda omnino non ſunt in quibus eſt turpis ipſa deliberatio: atq; etiam in omni deliberatione, celandi & occultãdi ſpes, opinióq; remouenda eſt. ſatis enim nobis perſuaſum eſſe debet, ſi omnes deos, hominéſq; celare

poſsimus

poſſimus, ſi ipſum Gygis annulum habeamus, nihilo plus nobis licere putandum peccare, quàm ſi non haberemus honeſta enim bonis viris, non occulta quæruntur: iiſq; ſatis perſuaſum eſſe debet, nihil eſſe vtile, quod non honeſtum ſit. [19] Quanquam id quidem cùm ſæpè aliàs, tum Pyrrhi bello à C. Fabricio conſule iterum, & à ſenatu noſtro iudicatum eſt. Cùm enim rex Pyrrhus populo Ro. bellum vltrò intuliſſet, cúmq; de imperio certamen eſſet cum rege generoſo ac potente, perfuga ab eo venit in caſtra Fabricii: eiq; eſt pollicitus, ſi præmium ſibi propoſuiſſet, ſe, vt clam veniſſet, ſic clam in Pyrrhi caſtra rediturum, & eum veneno necaturum. hunc Fabricius reducendum curauit ad Pirrhum: idq; factum eius laudatum à ſenatu eſt. Atqui ſi ſpeciem vtilitatis, opinionémq; quærimus, magnum illud bellum perfuga vnus & grauem aduerſarium imperii ſuſtuliſſet: ſed magnum dedecus & flagitium, quicum laudis certamen fuiſſet: eum nõ virtute, ſed ſcelere ſuperatum. vtrum igitur vtilius vel Fabricio, qui talis in hac vrbe, qualis Ariſtides Athenis fuit, vel ſenatui noſtro, qui nunquam (*vt dixi*) vtilita-

[19] Ib. v. cap. 16. nu. 7.

tem à dignitate ſeiunxit, armis cum hoſte certare, an venenis. Si gloriæ cauſa imperium expetendum eſt, ſcelus abſit, in quo non poteſt eſſe gloria: ſin ipſæ opes expetuntur quoquo modo, non poterunt eſſe vtiles cum infamia. Malè Curio, quum cauſam Trāſpadanorum æquam eſſe dicebat: ſemper etiam addebat, VINCAT VTILITAS. potius diceret non eſſe æquam, quia non eſſet vtilis reip. quàm, quum æquam eſſe diceret, non eſſe vtilem fateretur.

DE LIBERTATE SENAtoris Ro. in ſententiis dicendis, & tuenda rep.

CAP. XXXVII.

* Sen. in Hip. act. 2. *Ingenia melius recta ſe in laudes ferunt, Si nobilem animum vegeta libertas alit.*

1 7. Phil. 1 TVrpe eſt ſummo conſilio orbis terræ, in re vlla conſilium intelligi deeſſe. *Turpe ſenatori* [2] Ib. [2] tanti honoris nomen nolle, aut non poſſe ſuſtinere [3] 2. de Or. [3] Nemo eſt præſertim in tam clara ciuitate,

quin putet,& expetendam maximè, & retinendam dignitatem: ſed vincit vtilitas plerunq;, cùm ſubeſt ille timor, ea neglecta ne dignitatem quidem poſſe ſuſtineri. *At nemo,* [4] aut ſapientior ad coniecturam rerum futurarum, aut ad propulſandum metum diligentior, *aut in dicendo liberior, aut ad libertatem ciuium tuēdam paratior eſſe debet ſenatore Ro.* [5] Omnes nationes ſeruitutē ferre poſſunt: noſtra ciuitas non poteſt: nullam ob cauſam, niſi, quod ille laborem, dolorémq; fugiunt: quibus vt careant, omnia perpeti poſſunt: nos ita à maioribus inſtituti atque imbuti ſumus, vt omnia conſilia ad dignitatem, gloriam, & virtutem referremus. *Hæc ſunt illa veterum, quæ in plurimis deſidero.* [6] Vbi eſt ille mos, illa conſuetudo ſenatoria, illa æquitas iuris, illa antiqua libertas: quæ malis oppreſſa ciuilibus extollere iam caput, & aliquando recreata ſe erigere deberet? Quid vſq; eò oppreſſa arogantia ciuitas eſt, vt quę fuit olim ptæconi Grannio in ridendo, nunc ſenatori Ro. in plorando non ſit conceſſa libertas? [7] App. Claudius, quem cæcum & ſenem in ſenatum delatū memoriæ proditū eſt, [8] quū ſentētia ſenatus

[4] 10. Phil.
[5] Ib.
[6] pro Plan.
[7] 1. Tuſc. An. cccclxxiiii.
[8] in Cat.

inclinaret ad pacem cum Pyrrho, fœdúſq; faciendum, non dubitauit illa dicere, quæ verſibus perſecutus eſt Ennius.

Quo vobis mentes, rectæ quæ ſtare ſolebant
Antehac, dementes, ſeſe flexere viai?

Ceteraq; grauiſſimè. notum enim carmen eſt: & ipſius Appii extat oratio: *qua* • ſenatum iámiam inclinatum à Pyrrhi pace reuocauit. *Magnus vir Appius: nec minor Q. Scæuola augur.* ⁹ *Sylla occupata vrbe ſenatum armatus coegerat, ac ſumma cupiditate ferebatur, vt C. Marius quàm celerrimè hoſtis iudicaretur: cuius voluntati nullo obuiam ire audente, ſolus Scæuola interrogatus hac de re ſententiam dicere noluit: quando etiam truculentius ſibi minitanti Syllæ: licet, inquit, mihi agmina militum, quibus curiam circumſediſti, oſtentes: licet mortem identidem miniteris: nunquam tamen efficies, vt propter exiguum ſenilémq; ſanguinem meum, Marium, à quo vrbs & Italia conſeruata eſt, hoſtem iudicem. Quæ fuerit etiam ſenatoris Ro. in dicendo libertas, quæ magnitudo animi, quæ grauitas, quæ ſapientia, cùm cauſam haberet, in qua & voluntatem poſſet ſuam, & virtutem declarare, oſtendit grauitas* ¹⁰ M. Scauri: quē nunquam vlla vis, vllæ minæ, vlla inuidia labefecit: perſeuerantia Q. Metelli, qui,

• in Brut.
⁹ Val. cap. 8. lib. 3.
An. DCLXV.
¹⁰ pro Sext.
An. DCXIII.

cùm in eam legem, quam non iure rogatam iudicarat, iurare vnus noluiſſet, de ciuitate maluit, quàm de ſententia dimoueri: conſtantia Q. Catuli, quem neq; periculi tempeſtas, neq; honoris aura potuit vnquam de ſuo curſu, aut ſpe, aut metu demouere. [11] Is enim liberè reprehendere & accuſare populi nonnunquam temeritatem ſolebat, aut errorem ſenatus. *Sileo, quæ dici poſſent de M. Antonio, Sulpicio, & alijs: quibus* [12] ferro vita erepta eſt, & pœna *liberioris linguæ*, non ſine magno reip. malo conſtituta. Quid memorem Craſſum, quem cùm vitæ flore, tum mortis opportunitate, diuino conſilio & ortum & exſtinctũ eſſe arbitror. Nam ei, aut virtute animi, conſtantiáq; ſua ſubeunda crudelitas: aut, ſi qua eum fortuna ab atrocitate mortis vindicaſſet, eadem eſſe illum funerũ patriæ ſpectatorem coegiſſet. *Venio ad noſtra tempora, quibus ſi multi* [13] Catones eſſent in ciuitate noſtra, in qua vnum exſtitiſſe mirabile eſt, quem ego cum eo conferrem: [14] qui in ſententiis dicendis, non modò iis, quos vidimus, ſed iis, de quibus audiuimus omnibus anteferendus eſt [15] Conſule me dixit eam ſententiam, cuius in-

[11] Ib.
[12] 3. de Or. An. DCLXVI.
[13] ep 6. l. 15. f.
[14] ep. 4. d. l. 15.
[15] pro Sext. c. 41. nu. 2.

uidiam capitis periculo ſibi præſtandã videbat. At in tribunatu Clodii, cùm Cyprius miſer eſt publicatus, cur ro-
v c. 24. nu. 49. gationi paruit? quaſi verò ille non in alias quoque leges, quas iniuſtè rogatas putarat, iam antè iurarit. Non obtulit ſe ille iſtis temeritatibus, vt cùm reip. nihil prodeſſet, ſe ciue remp.
16 ep. 5. l. 2. A. priuaret. [16] Ille mihi vnus fuit pro centũ
17 3. Off. millibus: [17] *etſi cũ eo ſæpe diſſenſerim (at ſine acerbitate, ſine inuidia) quod nolens ſer-*
18 ep. 1. l. 2. At. *uire tempori,* [18] noceret interdum reip: atq; [19] à ſenatu & ordinem coniunctiſſi-
19 ep 8 l. 1. f. v. cap. 39. mum, & hominem clariſſimum abalienaret. *Quid de aliis dicam ſenatoribus, qui me coſ. floruerunt: aut iis, qui in diſſentione Cæſaris & Pompei, non niſi ſe digna & ſentire &*
20 13. Phil. *defendere voluerunt?* [20] qui, ſi omnes viuerent, bellum omnino ciuile non fuiſſet: auctoritati ceſſiſſet audacia. ſed quantũ præſidii fuerit in cæteris, hinc intelligi poteſt, quòd ego vnus relictus è multis, contudi & fregi, adiuuantibus viris fortibus, exultantis prædonis audaciam.

21 Silius lib. 1.
[21] *Ocyus ite viri, & naſcentem extinguite flammam:*
Ne ſeræ redeant poſt aucta pericula curæ.

IN QVO EST POSITA ſenatoria libertas?

CAP. XXXVIII.

O*Mnes, quibus propoſitum eſt vigiles ſe præſtare* [1] propugnatores reip. & in ſenatu, [2] quæ ipſis viſa erunt dicere, *ſibi magna debent ſubſidia comparare: vt* [3] ſoluti à cupiditatibus, cauti in periculis, non timidi, *nec nimis* in contentionibus. [4] ab animi perturbatione liberi, nulla re impediti poſſint [5] ea probare, decernere, ſtatuere, quæ ſunt amica, & communi otio, & dignitati ſuæ. [6] Sudandum quippe eſt his pro communibus commodis, adeundæ inimicitiæ, ſubeundæ ſæpe pro rep. tempeſtates: cum multis audacibus, improbis, nonnunquam etiam potentibus dimicandum: *& contra eorũ voluntatẽ de iis, quæ ad rẽp. pertinẽt ſtatuendũ, decernẽdúmq; liberè.* [7] Sed ad huiſce verbi vim, & interpretationem vehementer opus eſt ſapientia. Verſatur enim magnus error propter nõnullorũ pertinaciã, qui libertatẽ, quam in ſenatore requirimus, nõ in

[1] ep 10. ad Br.
[2] 1. Phil.
[3] v. cap. 26. nu. 11.
[4] 1. Off.
[5] 10. Phil. ap.
[6] pro Sext.
[7] 2 Agr. ap.

moderatione & iudicio, ſed in quadam vel ſeueritate morum, vel audacia, vel nimia perſeuerantia, vel infinita licentia, bonis inimica moribus & conſiliis, poſitam exiſtimant: quaſi
[8] ep. vlt. l. 1. f. & ep. 11. l. 3. f. [8] audacia pro ſapientia liceret vti; *aut libertatis* ea eſſet maieſtas (vt Sylla voluit) vt in quęuis impunè declamare liceret: *aut erudiendus foret ſenator* à [9] Stoicis in il-
[9] 1. de Fin. la correctione veteris Philoſophiæ, quæ omnino aditum habere nullum poteſt
[10] 1. de Or. in urbem, in forum, in curiam: *vel* [10] à Platone de fide & iuſtitia diſputante, qui cùm hæc exprimenda verbis arbitraretur, nouam quandam finxit in libris ciuitatem (vſq; eò illa, quæ dicenda de iuſtitia putabat, a vitæ conſuetudine, & à ciuitatum moribus abhorrebant) vel à
[11] 3. de Or An. DCLXI. [11] magiſtris dicendi, quos *Craſſus* cenſor edicto ſuo ſuſtulerat: non quo (vt neſcio quos dicere aiebāt) acui ingenia adoleſcentium nollet: ſed contrà ingenia obtundi noluit, corroborari impudētiam. Nam apud Græcos cuiuſmodi eſſent, videbat tamen eſſe, præter hanc exercitationem linguæ, doctrinam aliquam, & humanitate dignam ſcientiam: hos verò nouos magiſtros nihil intelligebat poſſe docére, niſi vt auderent. Hoc cùm vnum

traderetur,& cùm impudentiæ ludus eſ-ſet,putauit eſſe cenſoris,ne longius id ſer peret,prouidere. *Iam,vt dicam de Romano ſenatore,eiúſq; libertate;* " ſic ego ſtatuo, fortis & conſtantis ſenatoris moderatione & ſapientia,non ſolùm ipſius dignitatem:ſed & priuatorum plurimorum, & vniuerſæ reip.ſalutem maximè contineri. *Itaq;* " magni iudicii, ſummæ etiam facultatis eſſe debebit moderator ille,& quaſi temperator huius *libertatis*. Nam iudicabit,quid opus ſit, *quid deceat, quid ſenatoria dignitas,quid res,quid tempora reip. poſtulabunt fieri, dicíue.* In omnibúſq; rebus videndum erit quatenus. etſi enim ſuus cuiq; modus eſt,tamen magis offendit nimium,quàm parùm.In quo Apelles pictores quoq; eos peccare dicebat, qui non ſentirent,quid eſſet ſatis.Magnus eſt hic locus,cùm aliud totum ſit,vtrum decere, an oportere dicas.oportere enim perfectionẽ declarat officii, quo & ſemper vtendum eſt, & omnibus : decere, quaſi aptum eſſe, conſentaueúmq; tempori & perſonæ:itémq;contrà dedecere. Quod ſi poeta fugit, vt maximũ vitium, *itémq;* pictor: ſi hiſtrio quid deceat quærit, quid *ſenatori* faciendum putemus?

" 1.de Orat.

" in Orat.

cui quæ conueniant, quæ incūbant, magnum
[14] pro Sext. volumen deſiderant: *cum hæc ei* [14] publicæ dignitatis fundamenta, hæc membra & tuenda, & vel capitis periculo defendenda ſint: Religiones, poteſtas magiſtratuum, ſenatus auctoritas, leges, mos maiorum, iudicia, iuriſdictio, fides, prouinciæ, ſocij, imperij laus, res militaris, ærarium. Harum rerum tot atque tantarum eſſe defenſorem & patronum, magni animi eſt, magni ingenij, magnæ conſtantiæ, *atque*
[15] de Har. R. *conſilij. Et vero non aliter* [15] hanc perſonam, & has partes, honoribus populi Ro. ſenatúſq; plurimis ornamētis ſibi tributas,
[16] pro man. ap. ſuſtinere poterit, quàm [16] ſi ſtatuat reip. dignitatem, & ſalutem prouinciarū atq; ſociorum, ſuis omnibus commodis & rationibus præferri oportere: *ac ita ſe*
[17] pro Sext. *gerat, vt* [17] ſua conſilia cuiq; probet, *in ſenatu liberè ſine vlla cupiditate ſententiam di-*
[18] pro man. *cat*: [18] maneat in laudabili ſententia: nullius vim, aut minas pertimeſcat: magnitudinémq; animi, ne vnquam flectat cu-
[19] pro Sylla iuſquā iniuria: *Deniq;* [19] ſuū eſſe putet, ita viuere, vt nō modò homini nemini, ſed ne cupiditati quidē vlli ſeruiat: cōtēnere omnes libidines: non auri, non argenti,

nõ cęterarũ rerũ indigere: in ſenatu ſentire liberè: populi vtilitati magis conſulere, quàm volũtati: nemini cedere, multis obſiſtere. [20] Hæc ego, ſi aut aſpera, atq; ardua, aut plena eſſe periculorum, aut inſidiarum negẽ, mẽtiar: pręſertim, cùm id, non modò intellexerim ſemper, ſed etiam præter ceteros ſenſerim. Maioribus præſidijs & copijs oppugnatur reſp. quàm defẽditur: propterea quòd audaces homines & perditi metu impellãtur: & ipſi etiam ſpontẽ ſua contra remp. incitantur: boni neſcio quo modo tardiores ſint, & principijs neglectis ad extremum ipſa deniq; neceſſitate excitantur: ita, vt nonnunquam cunctatione ac tarditate, dum otium volunt etiam ſine dignitate retinere, ipſi vtrumq; amittant. Propugnatores autem reip. qui eſſe voluerunt, ſi leuiores ſunt, deſciſcunt: ſi timidiores, deſunt: permanẽt illi ſoli, atq; omnia reip. cauſa perferunt, qui ſunt tales, qualis fuit M Scaurus, Q. Metellus, Q. Catulus, [o] & heros ille noſter Cato. Hos imitatur, qui dignitatẽ, qui laudẽ, qui gloriã quærit: *cum his, &* [21] ſecũ ipſe certat: [22] ſẽsũ in rep. rectũ & cõfirmatũ nõ deponit: [23] mercede ad officium

[20] pro Sex.
[o] ep 16.l. 1 At.
[21] ep 19.l. 14 A.
[22] ep 8.l. 1 f.
[23] 4 Ac ap.

non impellitur, *ſed deſiderio tuendæ reip.*
[24] ep. 10. l. 11. f. [24] Nunquam extimeſcit, nunquam perturbatur; neq; metuit quicquam, & cauet omnia: *in ſententia dicenda non paret dolori ſuo, nec iracundiæ ſeruit: ne quidem ſuis vtilitatibus, aut deſiderio cuiuſquam* [25]
[25] In Orat. in veritate crimen arrogantiæ pertimeſcit: [26] quod nondum ſenatus cenſuit,
[26] ep. 3. lib. ad Br. nec populus Ro. iuſſit, id arroganter non præiudicat, neque reuocat ad arbitrium ſuum: *ſemper meminit, vti*

[27] Claud. in Manlii Theodori cóſ.

> [27] *peragit tranquilla poteſtas,*
> *Quod violēta nequit: mādatáq; fortius vrget.*
> *Imperioſa quies.*

[28] 1. Off. [28] Nihil ſtudioſé de aliquo detrahendi cauſa, aut ridiculum, aut ſeuerè, maledicè, contumelioſéue dicit. [29] quod ego ad officium *& ſenatorium, & priuatorum eius rerum* æquè, atq; vllam rem pertinere arbitror. [30] ſæpe enim grauius vidi offendere animos auditorum eos, qui aliena flagitia apertè dixerunt: quàm qui commiſerunt. *Pertinaciam refugit: calumnia dicendi tempus non eximit:* [31] nihil fingit: nec ea dicit, quæ non ſentit: ne vt veſtitum, ſententiam habeat aliam domeſticam, aliam forenſem: vt in fronte obſtentatio ſit, intus veritas occulte-

[29] ep. 5. ad Br. ap.

[30] Or. in Sal.

7. cap. 45.

[31] 2. de Fin. 88.

tur. *Senatori quidem graui* ex veræ videntur opiniones, quæ honeſtæ, quæ laudabiles, quæ glorioſæ, quæ in ſenatu, quæ apud populum, quæ in omni cœtu, conſiliòq; proferẽdæ ſunt. [32] Nullum theatrum virtuti conſcientia maius eſt. [33] In contentionibus etiam illis, quæ cum inimiciſſimis fiunt, quantumuis indigna audiat, grauitatem retinet, iracundiam repellit. [34] In quo etiam illud aſſequitur, vt ſi quis ei malè dicat, petulans, aut planè inſanus eſſe videatur. *In dicendo non commouetur.* [35] quæ enim cum aliqua perturbatione fiunt, ea nec conſtanter fieri poſſunt, nec ijs, qui adſunt, probari. [36] Maledicta, contumeliæ, iracundiæ, contentiones, concertationéſq; in dicendo pertinaces, indignæ mihi philoſophia videri ſolent: *quid ſapientia, & dignitate ſenatoria?* [37] cuius eſt non infinitis concertationũmq; plenis diſputationibus, ſed auctoritate, ratione, conſilijs *ſuadere, decernere. Siquidem in orbis terræ conſilio* [38] ſuadere aliquid, aut diſſuadere, non niſi grauiſſimæ eſt perſonæ. *Nam &* [39] intento opus eſt animo, ne omnia dilabantur, ſi vnum aliquid effugerit: [40] & ſapientis eſt cõſiliũ

[32] 2. Tuſ.
[33] 1. Off.
[34] 2. de Or. ap.
[35] 1. Off.
[36] 1. de fin.
[37] 1. de Or.
[38] 1. de Or.
[39] 4. Tuſc.
[40] 2. de Or.

explicare ſuum de maximis rebus: & honeſti & diſerti, vt mente præuidere, auctoritate probare, oratione perſuadere poſſit. Atq; hæc in ſenatu minore apparatu agenda ſunt. Sapiens enim eſt conſilium, multíſq; aliis dicendi relinquendus locus. *Huc pertinet illa* [41] grauis

[41] 3. de leg. & præclara lex: QVÆ CVM POPVLO, QVÆQ; CVM PATRIBVS AGENTVR, MODICA SVNTO. SENATORI, QVI NEC ADERIT, NEC LOCO, NEC MODO DIXERIT: AVT CAVSA, AVT CVLPA ESTO. CAV-

[42] Ib. SAS POPVLI TENETO. [42] MODICA SVNTO: Id eſt modeſta, atq; ſedata. auctor enim moderatur & fingit, non modò mentes ac volũtates, ſed penè vultus eorum, apud quos agit. Quod in ſenatu non difficile eſt. eſt enim ipſe ſenator is, cuius non ad auctoritatem referatur animus, ſed qui per ſe ipſe ſpectari velit. Huic iuſſa tria ſunt, vt adſit. nam grauitatem res habet, cùm frequens ordo eſt: vt loco dicat, id eſt rogatus: vt modo, ne ſit infinitus. Nam breuitas non modò ſenatoris, ſed etiam oratoris magna laus eſt in ſententia: nec eſt vnquam longa oratione vtendum, ni-

ſi aut cùm ſpectante ſenatu, quod fit ambitione ſæpiſſime, nullo magiſtratu adiuuante, tolli diem vtile eſt: aut cùm tanta cauſa eſt, vt opus ſit oratoris copia, vel ad hortandum, vel ad docendum, quorum generum in vtroq; magnus noſter Cato fuit.

IN QVO EST POSITA conſtantia ſenatoria?

Cap. XXXIX.

Surge age, & in duris haud vnquam deſice: cælo
Mox aderis, téque aſtra ferent. Val. Flaccus lib. 5.

NIhil eſt, quod tam ſenatorem decet, quàm in omni re gerenda cõſilióq; capiendo ſeruare conſtantiam. *In quo plura ſunt tenenda:* primùm habenda ratio in deligendo, vt ad id, quod melius eſt, conſilium omne conferat, in eóq; conſtantiam teneat: id enim maximè decet, niſi fortè ſe intellexerit errare in deligendo. quod ſi acciderit, faciẽda conſiliorũ mutatio eſt: *ne ſi proceſſerit, fallatur* 1. Off. Ib.

1. 2. Inu. pertimacia, quæ *conſtantiam imitando progreditur in errore, vti* perſeuerantiæ finitima. *Hac econtrà* in ratione benè conſiderata, ſtabilis, & perpetua permanſio eſt: *altis nixa radicibus: fortitudinis, in rebus arduis: patientiæ, in acerbis: prudentiæ, in delectu habendo bonorũ & malorum. Deinde ſciendum plerunq; accidere, vt quamuis in eligendo erratum non ſit, ab inſtituto tamen ſit recedendum, parendúmq; temporibus, rebus, perſonis. Ex quibus, cùm oporteat conſilia & capere, & ſuſcepta moderari, omnia momenta erunt ponderanda: vt, quæ fuerunt vtiliter ſuſcepta rerum actiones, ſi huiuſmodi permaneant, teneantur: ſin cœperint obeſſe, vel eſſe* [4] periculoſæ, aut ijs, qui eas ſuſceperunt, aut reip. dimittantur. [5] Omnino, ſi eſt erratum vlla ſpe, aut re falſa atque fallaci, redeundum in viam.

[4] 1. Off.
[5] 11. Phil.

[6] *Obſtare primum eſt velle, nec labi via:*
Pudor eſt ſecundus, noſſe peccati modum.

[6] Sen. in Hipp.

Optimus eſt portus pœnitenti mutatio conſilii. [6] Cuiuſuis eſt hominis errare: nullius niſi inſipientis in errore perſeuerare. Poſteriores enim cogitationes (vt aiunt) ſapientiores ſolent eſſe. *Quorum omnium norma ſit vna: id vtile eſſe, quod honeſtum eſt:* [7] qua ſeruata, quæ, quaſi de cœ-

[6] 12. Phil.
[7] 1. de fin.

de cœlo delapſa eſt ad *benè viuendum deliberandúmq;* regula, *nunquam in conſilio dando, ſententiáue dicẽda errabimus:* [8] nunquam vllius oratione victi ſententia deſiſtemus.[9] Nam, cùm neque vtilitas ad ſe rapere, neq; honeſtas contrà, reuocare ad ſe videbitur, *fiet, vt non diſtrahetur in deliberando, aut progrediendo* animus: nec *afferet ancipitem curam cogitandi, vel exequendi. Altera, quæ eodem eſt dirigenda norma, ſit illa legis:*[10] SALVS POPVLI SVPREMA LEX ESTO: *quia* [11] Iupiter ipſe ſanxit: vt omnia, quæ reip. ſalutaria eſſent, legitima & iuſta haberentur. *Adde illam moris maiorum:* [12] ad nouos caſus temporum, nouorum conſiliorum rationes accommodandas eſſe.

[8] Ib.
[9] 1. Off.
[10] 3. de Legi
[11] 11 Phili. v. cap. 13. nũ 4.
[12] pro Mani.

[13] *Moribus antiquis res ſtat Romana, viriſque. ſed ita, vt caſibus temperentur. Sic*
[14] *Vnus homo nobis cunctando reſtituit rem:* augúrq; quum eſſet, dicere auſus eſt, optimis auſpiciis ea geri, quæ pro reip. ſalute gererentur: quæ contra remp ferrentur, contra auſpicia ferri. [15] In ſententia permaneat ſenator: enimuero, niſi ſententiam ſententia alia vicerit melior. *A ſuis nõ diſcrepet iudicus, niſi cauſis antegreſſis poſteriores obſtiterint, cum ratione cõſpiran-*

[13] 5. de Rep.
[14] in Cat.
[15] pro Mur.

tes: vel ſtatus reip. ſit huiuſmodi, vt omnia ſeditionibus, quaſi violentisſimis tempeſtatibus, ſic concitentur, vt nec rationi, nec legibus locus relinquatur. Eſt quidem omnium
[16] 5. Tuſc. *domina rerum ratio: etiam earum, quæ* [16] cauſas alias ex alijs aptas, & neceſſitate nexas habent. quibus ab æterno tempore fluentibus in æternum, ratio tamen
[17] 5. Ver. mènſq; moderatur. *Sed plerunq; euenit, vt res ciuiles ſint veluti* [17] ruſticæ: quas non ratio, neq; labor, ſed res incertiſſimæ, venti, tempeſtatéſq; moderantur. *& proinde vt cultura, necnon ſpes, ſæpenumero fallit agricolas: ita non rarò conſilia de-*
[18] pro Mur. *cipiunt reip. rectores. Multa ſunt etiam,* [18] quæ ad diſciplinæ præcepta ſi perpendas, recta ſunt: ſin dirigere ad ciuitatis rationem velis, reperientur pra-
[19] 1. off. uiſſima. [19] Omnino, ſi quicquam eſt decorum, ſi quicquam conſtans, nihil eſt profectò magis, quàm æquabilitas vniuerſæ vitæ, tum ſingularum actionũ. *Hanc tamen, cùm omnibus in ſententiis conſilijſq; de rep. conſeruare voluiſſet Cato, nec tantulùm diſcedere ab antiquis moribus, ſæpè in vita peccauit, & nocuit reip. in morte fato*
[20] Ib. *non reliquit locũ. Nã cũ ei* [20] incredibilem natura tribuiſſet grauitatem, eámq; ipſe

perpetua cõſtantia roborauiſſet, ſēpérq;
in propoſito ſuſceptóq; cõſilio perman-
ſiſſet, *frangi aut flecti nõ potuit in ſenatu, cùm*
diceret ſententiã: & rep. ad vnum delata, [21] [21] Ib.
mori potius ſtatuit, quàm tyrãni vultum
aſpicere. *Nos Cæſarianis videbamur in libro,*
quem de Catonis laude ſcripſimus [22] πσευδῶσ [22] ep. 4. lib.
grauitatem cõſtantiámq; eius laudaſſe: 12. At. falſò.
& Cæſar ipſe, qui [23] cõſtantiã ſolebat lau- [23] v. cap. 30.
dare, [24] vituperationem *ſcripſit* contra nu. 13. [24] ep. 39. lib.
laudationem meam: in quo collegit vi- 12. At.
tia Catonis, ſed cum maximis laudibus An.
meis. [25] Catonẽ *nemo* plus amauit, quàm DCCVII.
ego: ſed tamen ille optimo animo vtens, [25] ep. 1. l. 2.
& ſumma fide, nocuit interdum reip. di- At.
xit enim tanquã in Platonis πολιτεία non
tanquam in Romuli fæce ſententiam. [26] [26] 3. off.
Omnia publicanis negauit, multa ſocijs:
in ſenatu [27] vehementer in principes ci- [27] ep. 3. l. 2.
uitatis inuectus eſt: eos tãquã reos accu- ad Q. fr.
ſauit: [28] Archilochia edicta Bibuli pro- [28] ep. 21. l. 2.
bauit. [29] Sed illa eius conſtãtia, Bibuli At.
iſta magnitudo animi, quid habuit, niſi [29] ep. 15. d.
ipſorũ iudiciũ ſine vlla correctione reip. l. 2.
[30] Ne erraſſent quidẽ, ſi cùm pares eſſe [30] ep. 8. l. 1.
non potuiſſent, pugnare deſtitiſsẽt. Otiũ f.
nobis exoptandũ fuit: quod ij, qui potie-
bãtur rerũ; pręſtaturi videbãtur, ſi quidẽ

iſti patientius eorum potentiam ferre
potuiſſent. quod, cùm non facerent,
[31] cp.21.l.2. [31] illi Catoni irati omnia perdiderunt.
A. *eiúſque pertinacia, ac aliorum* [32] ſtultitiâ &
[32] cp.7.l.1.f. inconſtantiâ aduerſariorum perfecerũt,
[33] cp.8.d.l. vt & auctoritate plus valerent, [33] & com-
1.f. mutata tota ratio eſſet ſenatus, iudicio-
[34] Ib. rum, rei totius publicæ, *atq; etiam* [34] ſen-
ſus bonorum. Itaq; tota tunc ſapientium
ciuium, & ſententia & voluntas mutata
[35] ep.10.l. eſſe debuit: [35] ipſius etiã, qui peccauit, Ca-
2.A tonis. [36] cum *quo* ſæpe diſſenſi, *atq; præui-*
[36] 3 Off. *di*, [37] multa eius ad nihil recaſura. [38] Ego
[37] v cap.12. mediocritate delector: & in adminiſtrã-
nu.17. da rep. non idem ſemper dicendum, ſed
[38] ep.9.l. idem ſemper ſpectandum ſentio: nec re-
1.f. prehendendũ puto ſenatorem, *qui* [39] ſine
[39] pro Plan. reip. detrimento reſpicit aliquando ſalu-
[40] d.ep.9.l. tem, tum ſuam, tum ſuorum: [40] qui ea
1.f. de rep. ſentit, ac dicit, quæ cùm ſibi maxi-
mè, tum etiam reip. rationibus putat
conducere. *Sunt tamen nonnulli, qui, ſicut*
[41] pro Plan. *Cato, conſtantiam &* [41] libertatem ponunt
in eo, ſi in vna permaneant ſententia, &
ſemper cum iis, quibuſcum aliquando
contenderunt, depugnent: quod eſt lon-
° ep.9.lib. gè ſecus. In natura & arte conſtantia eſt,
16.At. in cæteris nulla: *vnde*, ° nemo doctus mu-

tationem conſilii incõſtantiam dixit eſſe:nec vir clarus putat non iudicium aliquod habendum de reip. vtilitate, ſed hominibus amicum aut inimicum eſſe oportere. Stare omnes debemus, tanquã in orbe aliquo reip. qui, quoniam verſetur, eam deligere partem debemus, ad quam nos illius vtilitas ſalúſq; conuerterit. An, cũm videam nauem ſecũdis ventis curſum tenentem ſuum, ſi non eã, eum petat portum, quem ego aliquando probaui, ſed alium non minus tutum atque tranquillum, cum tempeſtate pugnem periculoſè potius, quàm illi, ſalute preſertim propoſita, obtẽperem, & paream? Neq; enim inconſtantis eſſe puto, ſentẽtiam, tanquam aliquod nauigium atque curſum, ex reip. tempeſtate moderari. Ego verò hæc didici, hæc vidi, hæc ſcripta legi, hæc de ſapientiſſimis & clariſſimis viris, & in hac rep. & in aliis ciuitatib⁹ monumenta nobis litteræ prodiderunt, non ſemper eaſdẽ ſentẽtias ab iiſdem, ſed quaſcũq; reip. ſtatus, inclinatio tẽporum, ratio cõcordiæ poſtularet, eſſe defendẽdas. Quod ego, & facio, & ſemper faciã: libertatémq; *& conſtantiam*, quam neq; dimiſi vnquam, neq; dimittam, non in

pertinacia, ſed in quadam moderatione poſitam putabo.

Hor. ep 6. lib. 1. ep.
Inſani ſapiens nomen ferat, æquus iniqui:
Vltrà quàm ſatis eſt, virtutem ſi petet ipſam.

MONITA QVÆDAM de ſenatorio vſu, prudentia, atq; moderatione in dicendis ſententiis, & vitæ rationibus temperandis.

CAP. XL.

[1] 2. de or. ap.
[2] poſt Red. ad Quir. ap.

IAm verò, vt viris clariſsimis ad remp. accedentibus, [1] vſus ſenatorii alia quædam, quaſi monita tradamus: *quibus maiores noſtri certos ſibi fines terminóſq; conſtituerunt, extra quos egredi non poterant, maximè ſi voluiſſent: hoc mihi videor animaduertiſſe ſenatoribus Ro.* [2] in conſiliis de rep. capiendis diligentiam, in periculis à rep. propulſandis animum, in ſententia ſimpliciter dicenda fidem, in hominum voluntatibus pro rep. lædendis libertatem, in perferendo labore induſtriam, in ciuium commodis augendis grati animi beneuolētiam nunquam defuiſſe, Atqui hæc

cura fuit infixa noſtrorum animis ſempiterna,vt,cùm populo Ro. qui apud ipſos deorum immortalium vim &numen tenebat,tum poſteris,cunctiſque gentibus digniſſimi ea ciuitate viderētur,quæ omnibus gentibus imperaret. *Hos ego mihi ſemper propoſui ad imitandum*: [3] nec vereor,ne hæc de mea voluntate prædicatio,non libera potius,quàm arrogans videatur: preſertim, cùm [4] ego omnium meorum conſiliorum atq; factorum exempla,ſemper ex ſummorum hominum factis mihi cenſuerim petenda : *tametſi* [5] cogitationes & conſilia mea,tum graues communium temporum,tum varij noſtri caſus perturbarunt. Nam prima ætate incidimus in ipſam perturbationem diſciplinæ veteris: & in conſulatu deuenimus in medium rerum omnium certamen atque diſcrimen: & hoc tempus omne poſt conſulatum obiecimus ijs fluctibus , quæ in noſmetipſos redundarunt. Sed tamen in his , vel aſperitatibus rerum , vel anguſtijs temporum *ſenatui me ſemper addixi* : *& libertate , conſtantia , moderatione retinui dignitatem meam. Hic meus animus & in tuenda rep.voluntas*, [6] mēſę decembri mei

[3] de Har. reſp.ap.

[4] de Pro. conſ.

[5] 1. de Or.

[6] pro Plan.

conſulatus, omnium parricidarum tela commouit· quæ ſi viginti quieſſem dies,
[7] de Har. in aliorum iugulum conſulum reſediſ-
[8] pro Sext. ſent: *Piſone & Gabinio coſſ.* [7] in me flammã illorum temporum coniecit: [8] cùm alii (vide caliginem temporum illorum) me ſuſpicione periculi ſui non defenderent: alii vetere odio bonorum incitarentur: alii inuiderent: alii obſtare ſibi me arbi-
[9] ep.4.l.10. At. trarentur, & [9] niſi me ciuitate expuliſ-ſent, obtinere ſe putarent non poſſe licẽtiam cupiditatum ſuarum: [10] alii vlciſci
[10] pro Sext. dolorem aliquem ſuum vellent: alii rem ipſam publicam atq; bonorum ſtatum
[11] pro Mil. otiumq; odiſſent: & ob haſce cauſas tot, támq; varias me vnum depoſcerẽt. [11] Vide quàm ſit varia vitæ commutabiliſque ratio, quàm vaga volubiliſque fortuna, quantæ infidelitates in amicis, quàm ad tempus aptæ ſimulationes, quantæ in periculis fugæ proximorum, quantę timiditates. *Hac eadem mea vita ratio in cauſa*
[12] ep.9. lib. 1 f. *fuit, vt* [12] illi, qui mihi pennas inciderant,
[13] pro Bal. noluerint eaſdem renaſci, cùm redieram. [13] Eſt enim huius ſæculi labes quædam & macula, virtuti inuidere, velle ip-
[14] 2. Phil. v. proSext. ſum florem dignitatis infringere. [14] Vlta cùm ſe eſſet reſp, nõ recuperaſſet morte

Cæſaris [15] patrium animum, morem virtutémq; maiorum capiendam cenſui:in ſenatu [16] veterem illam ſeueritatem, in vita conſulari rationem ſummi officii deſideraui. *Fuere, qui ridebant ſcilicet noſtram amentiam: qui* [17] inuidebant meæ conſtantiæ, qui labori: meam perpetuam in rep. adiuuanda voluntatem, & à ſenatu, & à populo Ro. probari moleſtè ferebant. Omnes id quidem facere debebamus, eáq; erat non modò apud maiores noſtros, ſed etiã nuper ſumma laus conſularium, vigilare, adeſſe animo, ſemper aliquid pro rep. aut cogitare, aut facere, aut dicere. Ego Q. Scæuolam augurem memoria teneo, bello Marſico, cùm eſſet ſumma ſenectute & perdita valetudine, quotidie, ſimul atq; luceret, facere omnibus conueniendi ſui poteſtatem: neq; eum quiſquam in illo bello vidit in lecto; ſenéxq; & debilis primus veniebat in curiã. Huius induſtriam maximè quidem vellem, vt imitarentur ii, quos oportebat: ſecundo autem loco, ne alterius labori inuiderẽt. Etenim, cùm in hunc honoris gradũ beneficio populi Ro. aſcendimus, quas vigilias, quas ſolicitudines, quos labores reip. tuẽdæ cauſa

15 3. Phil.
16
17 8. Phil.

recuſare debemus? Hæc dudum ego in magna atrocitate temporum dixi in ſe-
[19] 14. Phil. natu: [19] vt quoſdam nimis ieiuno animo, & anguſto monerem, id, quod ſemper ipſe feciſſem, vti excellentium ciuium virtutem, imitatione dignam, non inui-
[20] 10. Phil. dia putarent: *eodémq; tempore maximas* [20] gratias Panſæ habendas cenſui, quòd declaraſſet verum eſſe id, quod ego ſemper ſenſi, neminem alterius, qui ſuæ con-
[21] 14. Phil. fideret, virtuti inuidere. [21] Magnus eſt in rep. campus, vt ſapienter dicere Craſſus ſolebat: multis apertus curſus ad lau-
[22] Or. in Sal. dem: [22] nemo ciuis, qualis ſit vir, poteſt latere. (*prædam petit.*
[23] 3. de Or. [23] *Sapiens virtuti honorem præmium, haud*
[24] 14. Phil. [24] Quòd, ſi quis de contentione principatus laborat, quæ nulla eſſe debet, ſtultiſſimè facit, ſi vitiis cum virtute contendit. Vt enim curſu curſus, ſic in viris fortibus virtus virtute ſuperatur. Tu, ſi ego de rep. optimè ſentiam: vt me vincas, ipſe peſſimè ſenties? aut, ſi ad me bonorum concurſum fieri videbis, ad te improbos inuitabis? nollem, primùm reip. cauſa: deinde etiam, dignitatis tuæ. Sed ſi principatus ageretur, quem nunquam expetiui: quid tandem mihi eſſet opta-

tius? ego enim malis ſententiis vinci non poſſum, bonis forſitan poſſum, & libenter. Hæc populum Ro. videre, animaduertere, iudicare quidam moleſtè ferunt? poterátne fieri, vt non proinde homines de quoq;, vt quiſque mereretur, iudicarent? vt enim de vniuerſo ſenatu populus Ro. veriſſimè iudicat, nullis reip. temporibus hunc ordinem firmiorem, atq; fortiorem fuiſſe: ſic de vnoquoq; noſtrûm, & maximè, qui hoc loco ſententias dicimus, ſciſcitantur omnes: auent audire, quid quiſq; ſenſerit: ita de vnoquoq;, vt quemque meritum arbitrantur, exiſtimant. Sin verò acta tua non probem, quòd noceant reip. vide, ſi mihi eam ob rem ſucceſeas, quàm à dignitate tua receſſeris. *Hoc genus offenſionis Appius Claudius arripuit:* [35] quòd quædam à ſe conſtituta reſcinderem. Vt ſi medicus, cum ægrotus alii medico traditus ſit, iraſci velit ei medico, qui ſibi ſucceſſerit, ſi quæ ipſe in curando conſtituerit, immutet ille: ſic Appius, cùm ° ἐξ ἀφερέσεως prouinciam curaſſet, ſanguinem miſiſſet, quicquid poterat detraxiſſet, mihi tradiſſet enectam: ° προσανατρεφομένην eam

[35] ep. 1. l. 6. At.
An. DCCII.
° per extractionem.
° recreatam

à me non libenter vidit, ſed modò ſuccenſuit, modò gratias egit. Nihil à me factum erat cum vlla illius contumelia: diſſimilitudo tãtum meæ rationis offenderat hominem *nõ animaduertentem, quomodo meis de reip.*
[26] Ib. [26] ſex libris tanquam prædibus me obſtrinxerim. *In omnibus, quæ ad remp. pertinent, prudens ſenator cauet, ne alicuius aut ſententiam improbet, aut iniquè conſtituta tollat cum acerbitate: ne ipſe*
[27] Ib. [27] idcirco putetur benè audire velle, vt alter malè audiat: & rectè facere, non ſuæ laudis, ſed illius contumeliæ cauſa.
[28] 6. ver. [28] Non præcerpit fructum officii alterius: non alienam ſibi laudem appetit; *nec plus tribuit, quàm oporteat.*
[29] 3. Off. [29] C. Fimbriam conſularem audiebam de patre noſtro puer, iudicem M. Lutatio Pinthiæ fuiſſe equiti Ro. ſanè honeſto, quũ is ſponſionem feciſſet. NI VIR BONVS ESSET. itaq; ei dixiſſe Fimbriam, ſe illam rem nunquam iudicaturum: ne, aut ſpoliaret fama probatum hominem, ſi contrà iudicauiſſet: aut ſtatuiſſe videretur virum bonum eſſe aliquem, quum ea res innumerabilibus officijs, & laudibus contineretur. *Prouidet etiam ſapiens,*
[30] 2. de Or. ap. *ne quos ob* [30] benefacta diligi volet,

eorum laudem atq; gloriam, cui maximè inuideri ſolet, nimis efferre videatur. *Omnia circumſpicit, ne excitetur odii aut inuidiæ offenſio:* [31] non laceſſit: non inuehitur: non maledicit. conſiderat quantum ſit mali, ſi iratum, ſi non leuem hominem læſerit. habet enim & voluntatem nocendi in iracundia, & vim in ingenio, & pōdus in vita. [32] Præſtare in primis hoc ſenator debet, quantum poteſt, ne quis vir clarus, aut potens huic ordini iure iraſci poſſe videatur, atq; hoc, ſi inimiciſſimus eſſet alicui, ſentire tamen oportet reip. cauſa. [33] Habet *ergo* rationem hominum, rerum, temporum: [34] ne quid offendat, ne quo irruat: *ne quid, aut motus animi, aut oratio de dignitate, vel* [35] grauitate decerpat. quod quidem in primis à Craſſo obſeruari ſolebat. *Ita* [36] dolore non effertur, nec iracundia longiùs progreditur, quàm ſapientis hominis cogitata ratio poſtulat. Nihil facit iratus, nihil impotenti animo: nihil in re graui non diu conſideratum, ac multò antè meditatum. *Nunquam committit, vt videatur, aut aliud de ſumma reip. quàm ſenatus ſentire, vti Calenus,*

[31] Ib. ep.
[32] de Prou. conſ.
[33] 2. de Or. ep.
[34] Ib.
[35] Ib.
[36] de Har.

[37] eos, quos omnes penè venerari debemus, ſolus oppugnans: *aut quæ ſenatus decreuit infringere, vt Piſo & Gabinius*, [38] non dicam conſules, ſed proditores noſtræ dignitatis: *aut* [39] properare, quod ſenatus dederit, auferre, *velut is, qui vlteriorem Galliam decreuit cum Syria Lentulo & Philippo conſulibus. Nihil prudens arbitratur expedire, niſi quod rectum honeſtúmq; ſit: neq; ſolùm ea expendit, quæ geruntur, quæq; geſta ſunt: ſed etiam qui curſus rerum, qui exitus futurus ſit.* [40] Quæ quoniam in temporum inclinationibus ſæpe paruis poſita ſunt: omnia momenta obſeruat *temporum, atq; rerum:* circumſpicit omnia membra reip. [41] nullum pretermittit eius iuuandæ locum. [42] neque arbitratur permanendum in vna ſententia, vniuerſis rebus ac bonorum voluntatibus mutatis, ſed temporibus aſſentiendum. Nunquam enim præſtantibus in rep. gubernanda viris laudata eſt in vna ſententia perpetua permanſio: ſed, vt in nauigando tempeſtati obſequi artis eſt, etiamſi portum tenere non queas: cùm verò id poſſis mutata velificatione aſſequi, ſtultum eſt eum tenere cum periculo curſum, quem ceperis po-

[37] 10. Phil. An. dccx.

[38] pro Sext.

[39] de pro. con. An. dcxcvii.

[40] Ep. 11. l. 6. f & ep 13. l. 5.

[41] Ib. ap.

[42] ep. 9 l. 1. f.

tius, quàm eo commutato, quò velis tamen peruenire. Sic cum omnibus nobis in adminiſtranda rep. propoſitum eſſe debet id, quod à me ſæpiſſimè dictum eſt, cum dignitate otium: non idem ſemper dicere, ſed idem ſemper ſpectare debemus. Tempora autem reip. quæ futura ſint, quis ſcit? ergo ſufficiat [43] in officio boni ſenatoris non repræhendi. [44] Nam neq; pugnãdum arbitror contra magnas opes, neq; delendum, etiam ſi id fieri poſſet ſummorum ciuium principatum: [45] niſi plus legibus ac ſenatu poſſe *concupiſcant. quod cùm faciendum erit,* [46] reip. tribuendum hoc muneris: cuius inimicos vlciſci, non eſt repræhendendum. *Eſt enim ſenatus magiſtratuúmq;* [47] audaciæ reſiſtere: & hominũ pernicioſam atq; intollerandam potentiam primo quoq; tempore extinguere, atq; opprimere. *Ita tamen, vt prius omnino illuſtrentur pateántq; conſilia, à potentibus ſuſcepta: quum res eſt* [48] tanta, tam atrox, tamq; incredibilis, vt tentari non poſſe videatur. *Erant* in noſtro numero, in hoc orbis terræ ſanctiſſimo, grauiſſimóq; cõſilio, qui de meo noſtrũq; omniũ, qui de huius vrbis atq; adeo orbis terrarũ exitio

[43] ep. 15. l. 9. f.
[44] ep. 9 l. 1. f.
[45] ep. 15. Brut.
[46] 2. Off. ap.
[47] pro R. Am.
[48] 1. Catil. An. DCXC.

cogitarent. hoſce ego vidi conſul, & de rep. ſententiam rogaui: & quos ferro trucidare oportebat, eos non voce vulneraui. Nonnulli *etiam* fuerunt in hoc ordine, qui ſpem Catilinæ mollibus ſententiis aluerunt, coniurationémq; naſcentem non credendo corroborauerunt: quorum auctoritatem ſecuti multi non ſolùm improbi, verùm etiam imperiti, ſi in hunc animaduertiſſem, crudeliter & regiè factum eſſe dicerent. Intellexi, ſi iſte, quò intenderat, in Manliana caſtra perueniret, neminem tam ſtultum fore, qui non videret coniurationem eſſe factam: neminem tam improbum, qui non fateretur. Hoc autem interfecto, intellexi hanc reip. peſtem pauliſper reprimi, non in perpetuum comprimi potuiſſe. Quod, ſi ſe eiiceret, ſecúmq; ſuos educeret, & eodem cæteros vndiq; collectos naufragos aggregaret: extingueretur atque deleretur, non modò hæc tam adulta reip. peſtis, verùm etiam ſtirps, ac ſemen malorum omnium.

4 Catil. nium. *Itaq;* ° multa tacui, multa pertuli, multa conceſſi, multa meo quodam dolore in noſtri ordinis timore ſanaui.

2. Catil. ° Mea lenitas, ſi cui ſolutior viſa eſt, hoc expectauit,

expectauit, vt id, quod latebat, erumperet: * & quoniam auribus populi Ro. propter incredibilem magnitudinem ſceleris minorem fidem faceret oratio, mea, rem ita compræhenderem, vt tum demum animis ſaluti ſuæ prouideret, cùm oculis maleficium ipſum videret. * 3. Catil.

* *Non intellecti nulla eſt curatio morbi:* * Corn. Gallus.

Vt magis incluſis ignibus intra fremunt.

* Quod expectaui ſum aſſecutus, vt omnes factam eſſe apertè coniurationem contra remp. viderent: niſi verò ſi quis eſſet, qui Catilinæ ſimiles cum Catilina ſentire non putaret. Non fuit tum lenitati locus: ſeueritatem res ipſa flagitauit. *Sed hac de re ſatis.* In omnibus [49] cauendum, ne aut diligentia alicui moleſta, aut veritas acerba ſit. *Ego ſenatorem*, [50] vt ad certam laudem adhortor, ſic à dimicatione deterreo: admoneóq;, quod ipſe litteris omnibus à pueritia deditus, experiendo tamen magis, quàm diſcendo cognoui, vt is rebus ſuis integris diſcat, neq; ſalutis rationem habendam eſſe ſine dignitate, neq; dignitatis ſine ſalute. *Inimicitias autem non ſuſcipiat, niſi reip. cauſa: quaſuis eius cauſa ponat.* [51] M. ille Lepidus, qui bis conſul & pontifex * 2. Catil. 49 ep. 17 l. 3. At. 50 ep. 7. l. 1. f. 51 de Proú. Con. An. DLXXIIII.

maximus fuit, non ſolùm memoriæ teſtimonio, ſed etiam annalium litteris, & ſummi poetæ voce laudatus eſt, quòd cum M. Fuluio collega, quo die cenſor eſt factus, homine inimiciſſimo, in cāpo ſtatim rediit in gratiam: vt commune officium cenſuræ communi animo ac voluntate defenderent. *Etenim is fuit noſtrorum in patriam amor, vt reip. cauſa* [52] iuſtiſſimas inimicitias cum benè meritis ciuibus deponerent, *aut intermitterent.* [53] Tiberius Grachus (patrem dico, cuius vtinā filij ne degeneraſſent à grauitate paterna) tantam laudem eſt adeptus, quòd tribunus pl. ſolus ex toto illo collegio L. Scipioni auxilio fuit, inimiſſimus & ipſius, & fratris eius Africani: iurauitq; in concione ſe in gratiam non rediiſſe, ſed alienum ſibi videri dignitate imperij, quo duces eſſent hoſtiū triumphante duci, eodem ipſum duci, qui triumphaſſet. *Hæc, quæ ſummorum ſunt virorum, ſimiles qui eſſe volūt ſuſpiciunt, & imitantur: Fabiúmque in cælum ferunt, quòd* [54] *dictator, cùm ei magiſtrum equitum Minutium iure imperij ſenatus æquaſſet, ſilentium egit: compluribus præterea iniuria laceſſitus in eodem animi habitu permanſit: nec vn-*

52 pro Flac.

53 de Pro. conſ. An. DLXVI.

54 val. cap. 8. lib. 3.

quam ſibi permiſit reip. iraſci: tam fuit perſeuerans in amore ciuium. At, Minutij temerè cum Annibale confligentis acie inclinante, [55] *victoriam hoſti extorſit, confeſſionem erroris ciuibus, Minutio & fuſo eius exercitui ſaluti fuit: palàm ferente Annibale ab ſe Minutium, ſe à Fabio victum. Deinde ad dictatoris caſtra Minutius cum exercitu incedens, vt conſtituta ſunt ante tribunal ſigna: Parentibus, inquit, meis dictator, quibus te modò nomine, quo fando poſſum, æquaui, vitã tantum debeo: tibi, cùm meam ſalutem, tum omnium horum. itaq; plebiſcitum, quo oneratus magis, quàm honoratus ſum, primus antiquo, abrogóq;: & quod tibi, mihìq;, quod meo exercitui tuóque conſeruato ac conſeruatori ſit fœlix, ſub imperium auſpiciúmq; tuum redeo, & ſigna hæc legionéſq; reſtituo. tu quæſo placatus magiſtrum equitum, hos ordinibus ſuis quemq; teneri iubeas. Hæc cùm reip. cauſa fecerint imperantes, an non eo animo eſſe debet ſenator, vt eum* [56] non impediant priuatæ offenſiones, quo minus pro reip. ſalute etiam cũ inimiciſſimo conſentiat: [57] nec propter inuidiam, aut alicuius periculi metum ſalutem ciuium ſuorum negligat? *Nunquam tamen (ſi me audierit, & dignum aliquid tanti honoris nomine agre-*

[55] Liu. lib. 32.

[56] ep. 11. l. 10. f.

[57] 1. Catil.

[58] ep 8. l. 10. f. *diendum putauerit)* [58] ad auxilium patriæ nudus cum bona voluntate, ſed cum facultatibus accedat: [59] tantùm, ſi quid in motu timet, caueat: nihil præterea moliatur. non medius fidius acerrimis conſiliis, plus quàm etiam inertiſſimis, dummodo diligentibus conſequetur. quæ enim fluunt, per ſe diuturna non ſunt: in contentione præſentes ad nocendum habent vires. *Idcirco omnino* [60] ſtatuat ad nullam medicinam reip. ſine magno præſidio accedere: [61] neque publicam cauſam contra vim armatam ſine populi præſidio ſumere. *In his tamen Pompei ſequatur conſilia, qui* [62] ſapientiæ non putauit eſſe ſuæ, temeritatem concitatæ multitudinis auctoritate publica armare: *neq; contra armatum ducem populi, ſine auctoritate ſenatus arma capere.* [63] In noſtra cauſa, quæ incidit in tribunitiam poteſtatem & ſeruitia incitata, adiuncto terrore etiam militari: [64] cum L. Lentulus, qui tum erat præt. Q. Sanga, L. Torquatus pater, M. Lucullus ad Pompeium, multiq; mortales oratum in Albanum, obſecratúmq; veniſſent, ne meas fortunas deſereret cum reip. ſalute coniunctas: eos ille ad conſules re miſit,

[59] ep. 6 l. 15. At. ap.

[60] ep. vlt. l. 2. ad Q. fr.

[61] pro domo.

[62] pro Mil.

[63] 3. de leg.

[64] In Piſ.

vt cauſam publicam ſuſciperent, vt ad ſenatum referrent. ſe contra armatum tribunum pleb. ſine conſilio publico decertare nolle: conſulibus ex SC. remp, defendentibus ſe arma ſuſcepturum. *Et verò* conſulem ego tum requirebam, conſulem inquam, non illum quidem, quem in hoc animali inuenire non poſſem, qui tantam reip. cauſam grauitate, & conſilio ſuo tueretur, ſed qui tanquam truncus atq; ſtipes, ſi ſtetiſſet modò, poſſet ſuſtinere tamen titulum conſulatus. Cùm enim eſſet omnis cauſa illa mea conſularis & ſenatoria, auxilio mihi opus fuerat, & conſulis, & ſenatus; quorum alterum etiam ad perniciem meam erat à conſulibus conuerſum, alterum reip. penitus ereptum. Ac tamen cùm vim omnium ſceleratorum acerbitas mei caſus excepiſſet, eorúmq; omnium crudelitati ſceleríq; ceſſiſſem, ne ſeruorum, & egentium ciuium, & facinoroſorum armis, meos ciues meis conſiliis periculiſq; ſeruatos pro me obiicerem: * videtis me in meam priſtinam dignitatem breui dolore interiecto reip. voce eſſe reſtitutum. *Porro ſenator, ſapientis, cuius ipſe locum tenet, putet eſſe,* *pro Sext.

[65] 3. Tuſc. [65] propriũ,nihil cuius pœnitere poſſit fa-
cere,nihil inuitum:grauiter omnia:nihil
ita expectare,quaſi certè futurum : nihil,
cùm acciderit admirari , vt inopinatum
ac nouum accidiſſe videatur. *Eius qui-*
[66] 2. de fin. *dem partes ſunt* , [66] omnia quæ homini
accidunt,intra ſe iudicare : *in acerbis ca-*
[67] ep 17,l.9. f. *ſibus reip.* [67] optare optima,cogitare dif-
ficilima, ferre quæcumq; erunt *: in ſuis*
[68] ep.8.l.3. *ſe colligere : erroris &* [68] ſtultitiæ ſuæ pœ-
& 4. l. 9. A. nam ferre grauius, quàm euenti : *pati, vt*
& 4 l.6 f. *eum* [69] inimici interpellẽt,quo minus ho-
[69] ep. 10. l. 11. f. ap. noratus ſit, dũ ne interpellẽt quo minus
remp. cõmodè adminiſtrare poſſit. [70] ſic
[70] ep. 9 l. 10. f. honores præmiaq; expectet,ac ſuſcipiat,
vt ſine his nihil de ſuo ſtudio perſeueran-
tiáq; ſit remiſſurus*:* concupiſcat autem
nihil immoderatè:ſed & temporis, & rei
viros principes moderatores facilè pa-
tiatur eſſe. Nihil aut ſerò, aut exiguè à
patria ciui tributum poteſt videri. *Cauẽ-*
dum, ne hæreat ſuſpicio animi obſcurè iniqui,
aut alienati:ſi quæ verò ſit,omnibus erit ſtudiis
tollenda. Hoc in genere tua, Lentule, [71] mihi
[71] ep.7.l.1.f. humanitas, vel ſumma potius ſapientia,
non iniucunda ſolùm , ſed etiam admi-
rabilis viſa eſt*:* virum enim excellentem,
& tibi tua præſtanti in eum liberalitate

deuinctum Cn. Pompeium, nonnihil ſuſpicantem, propter aliquorum opinionem ſuæ cupiditatis *in rege Alexandrino reducendo*, [72] te ab ſe alienatum, epiſtola retinuiſti. Fuit eodem tempore incredibilis hominum peruerſitas (grauiore enim verbo vti non licet) qui nos, quos fauendo in communi cauſa retinere potuerunt, inuidendo abalienarunt. tanta erat in pleriſq; leuitas, vt eos non tam conſtãtia in rep. noſtra delectaret, quàm ſplendor offenderet. [72] Ib.

[*] *Inuidia quoniã, ceu fulmina sũma vaporãt Plerunq; : & quæ ſunt alius magis edita.* *Sed in huiuſmodi*, [73] vtendum via. [74] in obſcuris odiis apertæ inimicitiæ non oſtendendæ: [75] danda opera, ne cuius animum offendamus: ab æquis amemur: [76] odia mitigemus comitate: [77] muniamus quandam ad nos tuendos per eos, qui potiuntur rerum, tutam viam: [78] homines ampliſſima fortuna, auctoritate, gratia, fluctuantes confirmemus, & à ſpe malorum ad laudem conuertamus, *vti ego Pompeium.* [79] Quod à me ita præcautum, atq; prouiſum eſt, non, vt ego de optimati illa mea ratione decederem: ſed, vt ille eſſet melior, & aliquid de po-

[*] Lucret. lib. 5.
[73] Ep. 19. l. 2. A. v. cap. 43 nu. 17.
[74] ep. 10. l. 3. f.
[75] Ep. vlt. l. 2. Q. fr.
[76] Ep. 18. l. 1. A.
[77] Ep. 16. d. l. 1.
[78] Ep. vlt. d. l. 1.
[79] Ep. 1. l. 2. A.

pulari leuitate deponeret. Quid ſi etiam Cæſarem, cuius venti erant valde ſecundi reddidiſſem, *vti conabar*, meliorem? non tamen obfuiſſem reip. quin etiam, ſi mihi nemo inuidiſſet, ſi omnes, vt erat æquum, fauiſſent: tamen non minus eſſet probanda medicina, quæ ſanaret vitioſas partes reip. quàm quæ exſecaret. *Sed, ne de huiuſmodi vſus noſtri obſeruationibus plura:* [80] vt nec medici, nec imperatores, nec oratores, quamuis artis præcepta percipiant, quicquam magna laude dignum ſine vſu, & exercitatione conſequi poſſunt: ſic officii *ſenatorij* præcepta traduntur illa quidem, vti faciamus ipſi: ſed rei magnitudo vſum quoq;, exercitationémq; deſiderat.

[80] 1. off. ap.

[81] *Nunquam ita quiſquam benè ſubducta ratione ad vitam fuit,*
Quin res, ætas, vſus ſemper aliquid apportet noui,
Aliquid moneat: vt illa, quæ te ſcire credas, neſcias:
Et quæ tibi putaris prima, in experiundo repudies.

[81] Teren. in Adel.

DE QVIBVS POTISSImum liberè dicuntur ſententiæ, & contenditur in ſenatu.

CAP. XLI.

SEnator Ro. in variis exercetur, & de omnibus decernit liberè: præcipuè de ſumma reip. de amplitudine, vtilitate, ſplendore eiuſdem: de auctoritate ſenatus, libertate populi: de vi, de religione, de iudiciis: de regibus, de ſociis, de clientibus tuendis: de dignitate retinenda ſua: de honore parentum & amicorum. Illuſtria ſunt de ſingulis exempla. Me conſule [1] de ſumma ſalute ſenatus populíq; Ro., de noſtris coniugibus ac liberis, de aris ac focis, de fanis ac templis, de totius vrbis tectis ac ſedibus, de imperio, de libertate, de ſalute Italiæ, déq; vniuerſa rep. decernendum fuit contra eos, qui hæc delere conati ſunt. [2] Cato obtulit in diſcrimen vitam ſuam: dixit eam ſententiam, cuius inuidiam capitis periculo ſibi præſtandum videbat: dixit vehementer: egit

[1] 4. Catil.

[2] pro Sext. v. cap. 37. nu. 15.

acriter: ea, quæ ſenſit, præ ſe tulit: dux, auctor, actor, rerum illarum fuit: non quò periculum ſuum non videret: ſed in tanta reip. tempeſtate nihil ſibi, niſi de patriæ periculis cogitandum putabat. Conſecutus eſt ipſius tribunatus. Quid ego de ſingulari magnitudine animi eius, ac de incredibili virtute dicam? Meminiſtis illum diem, cùm templo à collega occupato, nobis omnibus de vita eius viri & ciuis timentibus, ipſe animo fortiſſimo venit in templum: & clamorem hominum auctoritate, impetum improborum virtute ſedauit. Adiit tum periculum, ſed adiit ob cauſam, quæ quanta fuerit, iam mihi dicere non eſt neceſſe.

Lucan. li. 2. *Hi mores, hæc duri immota Catonis*
Secta fuit: ſeruare modum, finémq; tenere,
Naturámq; ſequi, patriæq; impendere vitam:
Nec ſibi, ſed toti genitum ſe credere mũdo:
Iuſtitiæ cultor, rigidi ſeruator honeſti,
In commune bonus: nullóſq; Catonis in actus
Surrepſit, partémq; tulit ſibi nata voluptas.

Multa ille poſtea in ſenatu liberè, vt inſtituta maiorum & remp. tueretur, dixit: nos non pauciora. Equidem Cùm [1] iudicio & abſolutione Clodii religio, pudicitia, iudi-

[1] Ep. 15 lib. 1. A. An. DCXII.

ciorum fides, ſenatus auctoritas concidiſſe putaretur : ego recreaui afflictos animos bonorum : vnumquemq; confirmans & excitans. inſectãdis verò, exagitandíſq; nummariis iudicibus, omnem omnibus ſtudioſis ac fautoribus illius victoriæ * παῤῥησίαν eripui. Piſonem * loquendi licentiam.
conſulem nulla in re conſiſtere vnquam ſum paſſus : deſponſam homini iam Syriam ademi : ſenatum ad priſtinam ſuam ſeueritatem reuocaui, atq; abiectum excitaui : Clodium preſentem fregi in ſenatu, cùm oratione perpetua, pleniſſima v. cap. 44.
humanitatis, tum altercatione. *Ego tamen non ſine cauſa verebar*, nu 18. [4] ne hæc ne- [4] ep. 12. l.
glecta à bonis, defenſa ab improbis, ma- 1. A.
gnorum reip. malorum cauſa forent.
Antonio conſule, [5] cùm res in diſcrimen [5] 3. Phil.
adducta eſſet, vtrum ille pœnas reip. An. DCCIX.
lueret, an nos ſeruiremus : [6] nec ille ar- [6] Ib.
mis ſolùm, ſed etiam noſtris decretis vrgendus eſſet, nullũ tempus demiſi, neq; diurnum, neque nocturnum, quin de libertate populi Ro. de dignitate ſenatus, quod cogitandum eſſet, cogitarem. [7] ep. 14 ad
[7] Dixi igitur ſententias in Antonium ſe- Br. An.
ueras, [8] nec ſolùm in ipſum, ſed in eius DCCX.
ſocios facinorum. *Ego tum liberè & ſæpe* [8] 12. Phil.

auſea pro rep. dixi. At pro ſenatu, ſeq; ipſo, nemo olim in Curia liberius. L. Craſſo, qui vehementer commotus ea oratione, quę ferebatur habita eſſe in concione à Philippo: quem dixiſſe conſtabat, videndum ſibi eſſe aliud conſilium: illo ſenatu ſe remp. gerere non poſſe. Manè Idibus Septembribus, & ille, & ſenatus frequens vocatu Druſi in Curiam venit. Ibi cùm Druſus multa de Philippo queſtus eſſet, retulit ad ſenatum de illo ipſo, quòd conſul in eum ordinem tam grauiter in concione eſſet inuectus. Hìc ſæpè inter homines ſapientiſſimos conſtare vidi, quanquam hoc Craſſo, cùm aliquid accuratius dixiſſet, ſemper ferè contigiſſet, vt nunquam melius dixiſſe putaretur: tamen omnium cõſenſu, ſic eſſe tum iudicatum, cæteros à Craſſo ſemper omnes, illo autem die etiam ipſum à ſe ſuperatum. Deplorauit enim caſum atque orbitatem ſenatus, cuius ordinis à conſule, qui quaſi parens bonus, aut tutor fidelis eſſe deberet, tanquam ab aliquo nefario prædone diriperetur patrimonium dignitatis: neq; verò eſſe mirandum, ſi cum ſuis conſilijs remp. profligaſſet, conſilium ſenatus à rep. repudiaret. Hic,

3. de Or. An. DCLXII.

cùm homini & vehementi, & diſerto, & in primis forti ad reſiſtendum Philippo quaſi quaſdam verborum faces admouiſſet, non tulit ille, & grauiter exarſit: pignoribúſq; ablatis Craſſum inſtituit coercere. Quo quidem ipſo in loco multa à Craſſo diuinitus dicta eſſe ferebantur, cùm ſibi illum conſulem eſſe negaret, cui ſenator ipſe non eſſet. An tu, cùm omnem auctoritatem vniuerſi ordinis pro pignore putares, eámq; in conſpectu populi Ro. concideres, me his pignoribus exiſtimas poſſe terreri: non tibi illa ſunt cedenda, ſi Craſſum vis coercere: hæc tibi eſt excidenda lingua, qua vel euulſa, ſpiritu ipſo libidinem tuam libertas mea refutabit. Permulta tum vehementiſſima contentione animi, ingenij, virium, ab eo dicta eſſe conſtabat, ſententiámq; eam, quam ſenatus frequens ſecutus eſt, ornatiſſimis & grauiſſimis verbis, vt populo Ro. ſatisfieret: nunquam ſenatus neq; conſilium reip. neq; fidem defuiſſe, ab eo dictam: & eundem, id quod in auctoritatibus perſcriptis extat, ſcribendo affuiſſe. *Hac in ſenatu. Ad populum etiam* [10] in ſuaſione legis Seruiliæ ſummis ornat ſenatum lau-

[9] pro Clu. & 5. Parad. & 1. de Or.

An. DCXLVII.

dibus: & multa in equites Ro. aſperius dicit. ſed, quis illi concederet clariſſimo viro, & ampliſſimo ciuitatis principi, vt illa diceret, in maxima concione ſuorum ciuium, quæ dixit: Eripite nos ex faucibus eorum, quorum crudelitas noſtro ſanguine non poteſt expleri. Nolite ſinere nos cuiquam ſeruire, niſi vobis vniuerſis, quibus & poſſimus & debeamus. Omitto miſerias, in quibus vir fortis eſſe non poteſt: omitto fauces, ex quibus ſe eripi vult; ne iudicio iniquo exſorbeatur ſanguis ſuus: quod ſapienti negamus accidere poſſe: ſeruire verò, non modò ſe, ſed vniuerſum ſenatum, cuius tum cauſam agebat, auſus eſt dicere? Poteſtne virtus ſeruire? quæ etiam ſi corpora capta ſint armis, aut conſtricta vinculis, tamen ſuum ius, atq; omnium rerum impunitam libertatem tenere debet. Quæ verò addidit, non modò ſenatum ſeruire poſſe populo ſed etiam debere, quis hoc probare poſſet ſenatum ſeruire populo, cui populus ipſe moderandi & regendi ſui poteſtatem, quaſi quaſdam habendas tradidit. Itaq; hec P. Rutilius Rufus homo doctus, & philoſophiæ deditus, nõ modò parum

commodè, ſed etiam turpiter, & flagitioſè dicta eſſe dicebat: neque verò hoc ſolũ dixit: ſed ipſe, & ſẽſit, & fecit. [11] Mihi à pueritia quaſi magiſtra fuit Craſſi in legem Cepionis oratio: in qua, & auctoritas ornatur ſenatus, quo pro ordine illa dicũtur: & inuidia concitatur in iudicũ & in accuſatorũ factionem, quorũ contra potẽtiam populariter tum dicẽdum fuit. *Eſt etiã libera* cenſoris oratio, qua anno duo de quinquageſimo vſus eſt. [12] In illius orationis ſuæ, quam contra collegam cenſor habuit, principio dixit: quæ natura, aut fortuna darẽtur hominibus, in ijs rebus vinci ſe poſſe animo ęquo pati: quę ipſi ſibi homines parare poſſent: in ijs rebus ſe pati non poſſe vinci. [13] Nulla eſt altercatio clamoribus vnquam habita maioribus *Fuit tempus, quo* [14] quãquam & Pompeio plurimùm debebam, & eum non ſolùm beneficio, ſed amore etiam, & perpetuo quodã iudicio meo diligebam: tamen non reputans quid ille vellet, in omnibus meis ſententijs de rep. priſtinis permanebã. Ego ſedente Cn. Pompeio, cùm, vt laudaret P. Sextiũ Pompeius introijſſet in vrbem, dixi *ſumma* libertate, animóque maximò de vi, de auſpicijs,

[11] in Bruto.
[12] 3. de Or. An. DCLXI.
[13] In Br.
[14] ep. 9. l. 1. f.

de donatione regnorum: neq; verò hac in cauſa modò, ſed conſtãter ſæpe in ſenatu. Quinetiam Marcellino & Philippo coſſ. Nonis Aprilis mihi eſt ſenatus aſſenſus, vt de agro Campano frequenti ſenatu Idibus Maiis referretur: num potui magis in arcem illius cauſæ inuadere, aut magis obliuiſci tẽporum meorum, meminiſſe actionum? Hac à me ſententia dicta, magnus animorum motus eſt factus, cùm eorum, quorum oportuit, tum illorum etiam, quorum nunquam putaram. Nam hoc SC. in meam ſententiam facto, Pompeius, cùm mihi nihil oſtendiſſet ſe eſſe offenſum, in Sardiniam & Africam profectus eſt: eóq; itinere Lucam ad Cæſarem venit, vbi multa de mea ſententia queſtus eſt Cæſar. Hæc, cùm ad me frater pertuliſſet,

15 ep 1. l. 2. A. v. cap. 24. nu. 12. collegi ipſe me: [15] ne ſi inter nos eſſet aliqua diſſentio, maximas in rep, diſcordias verſari eſſet neceſſe. ° Neq; erraſsẽt,

° ep. 8. l. 1. f. ne aduerſarij quidem eius, ſi cùm pares eſſe non potuerant, pugnare deſtitiſſent, *nec* hominem clariſſimum abalienaſſet. *Cato propter ea, quæ facta ſunt Lentulo & Philippo Coſſ.* [16] vehementer eſt in Pompeium inuectus, & eum oratione

16 ep 3. l. 2. ad Q. fr. An. DCXCVII. v. cap. 29. nu. 20.

tione perpetua tanquam reum accuſauit in ſenatu: de me multa, me inuito, cum mea ſumma laude dixit, cùm illius in me perfidiam increparet. auditus eſt magno ſilentio maleuolorum. Reſpōdit ei vehementer Pompeius, Craſſúmq; deſcripſit, dixítq; apertè ſe munitiorem ad cuſtodiēdam vitam ſuam fore, quàm Africanus fuiſſet, quem C. Carbo interemiſſet. *Sequuntur* [17] clientelæ & hoſpitia prouincialia, quæ ſenatores noſtri vrbanis opibus non minore labore tuentur, quàm comparant. [17] 4. Catil. [18] Clariſſimi viri noſtræ ciuitatis, temporibus optimis, hoc ſibi ampliſſimum pulcherrimúmq; ducebant, ab hoſpitibus clientibúſq; ſuis, ab exteris nationibus, quæ in amicitiam populi Ro. ditionémq; iſſent, iniurias propulſare, eorúmq; fortunas defendere. M. Catonem illum ſapientem clariſſimum virum & prudentiſſimum, cum multis graues inimicitias geſſiſſe accepimus, propter Hiſpanorum, apud quos conſul fuerat, iniurias. Nuper Cn. Domitium ſcimus M. Syllano diem dixiſſe, propter vnius hominis Egritomari paterni amici, atque hoſpitis iniurias: *& ne videretur vir huiuſmodi* [19] in ea ciuita- [18] 1. Ver. [19] pro Mur. ap.

te defenſorem non habere, in qua nemini vnquam infimo maiores noſtri patronum deeſſe voluerunt. [20] Neq; enim magis animos hominum nocentium res vnquam illa commouit, quàm hæc maiorum conſuetudo longo interuallo repetita, ac relata: ſociorum quærimoniæ delatæ ad hominem non inertiſſimum: ſuſceptæ ab eo, qui videbatur eorum fortunas fide diligentiáque poſſe defendere. *Quæ omnia à conſuetudine manarunt, quæ apud noſtros receptum eſt: vt ii*, [21] qui ciuitates, aut nationes deuictas bello in fidem recepiſſent, earum patroni eſſent more maiorum. [22] Cuius conſuetudinis, atq; inſtituti patres maioréſq; noſtros non pœnitebat tum, cùm P. Lentulus is, qui princeps ſenatus fuit accuſabat M. Aquilium ſubſcriptore C. Rutilio Rufo: aut cùm P. Africanus homo virtute, fortuna, glória, rebus geſtis ampliſſimis, poſteaquam bis conſul & cenſor fuerat, L. Cottam in iudicium vocabat. Iure tum florebat populi Ro. nomen: iure auctoritas huius imperii, ciuitatíſq; maieſtas grauis habebatur. [23] Noſtri magiſtratus imperatoréſq;, ex hac vna re maximam laudem capere ſtu-

[20] 1. Ver.
[21] 1. Off.
[22] 1. Ver.
[23] 2. Off.

debant, ſi ſocios æquitate & fide defendiſſent. Itaq; illud patrocinium orbis terræ verius, quàm imperium poterat nominari. Senſim hanc conſuetudinem & diſciplinam iam antè minuebamus: poſt verò Syllæ victoriam penitus amiſimus. deſitum eſt enim videri quicquam in ſocios iniquum, quum extitiſſet in ciues tanta crudelitas. *At quotus quiſque nunc inuenitur tanta virtute vir, qui optimam cauſam reip. & ſociorum amplectatur:* [24] qui ſe compareť ita, vt ſit contra hæc, quæ ciuitatis ſtatum pertinent ſemper armatus: *qui nihil, aut de maieſtate populi Ro. aut de ſenatus auctoritate minui patiatur.* [25] difficilis eſt cura rerum alienarum: &, quia magis ea percipimus, atq; ſentimus, quæ nobis ipſis, aut proſpera, aut aduerſa eueniunt, quàm illa, quæ cæteris quaſi longo interuallo interiecto videmus: aliter de illis, ac de nobis iudicamus. *Omnino eſt amans ſui quiſque: & omnes trahuntur ſtudio gloriæ. quod reſpectum ſi habeat ad remp. probandum eſt: eóque incendi illos eſt laudabile, quos populus Ro. in tanto honoris gradu collocauit, vt eis* [26] remp. & fortunas ſuas commiſerit. *Senator auctoritatem ſenatus refert, maieſta-*

[24] v. cap. 30. nu. 1.

[25] 1. off.

[26] pro Clu.

[27] pro Sylla. *tem populi. Itaq; in omnibus* [27] habere debet rationem ſuæ dignitatis: Nemo vnquam me, ne tenuiſſima quidem ſuſpicione perſtrinxit, quem non peruerterim: etſi non iis libentiſſimè ſoleam reſpondere, quos mihi videor facillimè poſſe ſuperare: quòd ſtatuam eos virium non ſatis habere, vt ego cum iis luctari, & congredi debeam. Qui non ignorant conſuetudinem dicendi meam, cauere debent hac lenitate abuti mea: aculeos orationis meæ, qui reconditi ſunt, excuſſos arbitrari. [28] Ego Metello præſenti reſtiti. Nam in ſenatu Cal. Ian. ſic cũ eo de rep. diſputaui, vt ſentiret ſibi cum viro forti & conſtanti eſſe pugnandum. Ad iij. Nonas Ianuarias, cùm agere cepiſſet, tertio quoq; verbo orationis ſuæ me appellabat, mihi minabatur. neq; illi quicquam deliberatius fuit, quàm me quacunq; ratione poſſet, neque iudicio, neq; diſputatione, ſed vi atque impreſſione euertere. Huius ego temeritati, ſi virtute atq; animo non reſtitiſſem: quis eſſet, qui me in conſulatu non caſu potius exiſtimaret, quàm conſilio fortem fuiſſe? [29] Ego etiam, cùm mihi cum Craſſo magna iam gratia eſſet, quòd eius omnes

[28] ep. 2. l. 5. f.

[29] ep. 9. l. 1 f.

grauiſſimas iniurias communis concordiæ cauſa voluntaria quadam obliuione contriueram, repentinam eius defenſionem Gabinii, quem proximis ſuperioribus diebus acerrimè oppugnaſſet, tamen ſi ſine vlla mea contumelia ſuſcepiſſet, tuliſſem: ſed cùm me diſputantem, non laceſſentem læſiſſet: exarſi non præſente (credo) iracundia (nam ea tam vehemens fortaſſe non fuiſſet) ſed cùm incluſum illud odium multarum eius in me iniuriarum, quod ego effudiſſe me omne arbitrabar, reſiduum tamen inſciente me fuiſſet, omne repentè apparuit. Quo quidem tempore ipſi quidam homines, & iidem illi, quos ſæpe nutu ſignificationéq; appello, cùm ſe maximum fructum cepiſſe dicerent ex libertate mea: méq; tum deniq; ſibi eſſe viſum reip. qualis fuiſſem: cúmq; ea contentio mihi magnum etiam foris fructum tuliſſet: gaudere ſe dicebant, mihi & illum inimicum, & eos, qui in eadem cauſa eſſent, nunquam amicos futuros. quorum iniqui ſermones, cùm ad me per honeſtiſſimos homines perferrētur: cúmq; Pompeius ita contendiſſet, vt nihil vnquam magis, vt cum Craſſo redirem in

gratiam: Cæſárq; per litteras maxima ſe eſſe moleſtia ex illa contentione affe-ctum oſtenderet: habui non temporum ſolùm rationem meorum: ſed etiam na-

An. DCXCVIII.

turæ: Craſſúſq;, vt quaſi teſtata populo Ro. eſſet noſtra gratia, penè à meis laribus in prouinciam eſt profectus. Nam cùm mihi condixiſſet, cœnauit apud me in mei generi Craſſipedis hortis.

Sequitur, vt de parentum amicorúmue honore tuendo exempla ponamus. 1° Bello An-

3° 11. Phil. An. DLXIII

tiocheno magno & graui, cùm L. Scipioni prouincia Aſia obueniſſet, parũq; in eo putaretur eſſe animi, parùm roboris: ſenatúſq; ad collegam eius C. Lælium, huius ſapientis patrem, nogotium deferret: ſurrexit P. Africanus frater maior L. Scipionis, & illam ignominiam familiæ deprecatus eſt: dixítque & in fratre ſuo ſummam virtutem eſſe, ſummúmq; conſilium: neq; ſe ei legatum id ætatis, iiſq; rebus geſtis defuturum: quod cùm ab eo eſſet dictum, nihil eſt de Scipionis prouincia commutatum, nec plus extraordinarium imperium ad id bellũ quæſitum, quàm duobus antea maximis Punicis bellis, quæ à conſulibus, aut à dictatoribus geſta & confecta ſunt: aut

quàm Pyrrhi, quàm Philippi, quàm pòſt Achaico bello, quàm Punico tertio. [31] fructus ingenii & virtutis, omniſque præſtantiæ, tum maximè capitur, quum in proximum quemque confertur. [32] Ego non multùm pridem cum homine furioſo ſatis habui negotii Seruilio, quem tuli diutius, quàm dignitas mea patiebatur: ſed tuli reip. cauſa, ne darem perditis ciuibus hominem, parùm ſanum illum quidem, ſed tamen nobilem, quo concurrerent: quod faciebant nihilominus; ſed eum alienandum à rep. non putabam. Finem feci eius ferendi. ceperat enim eſſe tanta inſolentia, vt neminem liberum duceret. In Planci verò cauſa exarſit incredibili dolore, mecúmque per biduum ita contendit, & à me ita fractus eſt, vt eum in perpetuum modeſtiorem ſperem fore. *Adhæc non omittendum, quod ipſe etiam ſenatus tueri ſoleat ſenatorum dignitatem.* [33] Gabinius in ſenatu vndique actus, cùm à me maximè vulneraretur, non tulit, & me trementi voce exulem appellauit. Hìc ò dii, nihil vnquam honorificentius nobis accidit: conſurrexit ſenatus cum clamore ad vnum, ſic, vt ad corpus eius acce-

[31] In Læl.

[32] ep 2. rep. ad Br. An. DCCX.

[33] ep. 2. l. 3. ad Q. fr. An DCXCIV.

deret: pari clamore atq; impetu publicani. Nihil hominum ſermone foris carius. *Piſo etiam* [34] auſus eſt meum diſceſſum illum, teſtem ſceleris & crudelitatis ſuæ, maledicti & contumeliæ loco ponere. Quo quidem tempore accepi fructum immortalem ſenatus in me amoris, & iudicii: qui non admurmuratione, ſed voce & clamore, abiecti hominis & ſemiuiui furorem fregit. Cùm tantis ergo à ſenatu beneficiis affectus ſim, tantis honoribus, non modò illam calamitatem eſſe non duco, ſed ſi quid mihi poteſt à rep. eſſe ſeiunctum, quod vix poteſt, priuatim ad meum nomen augendum, optandam duco fuiſſe illam, expetendámque fortunam.

[34] In Piſ. An. DCXCVIII.

[35] *Perfer, & obdura: dolor hic tibi proderit olim:*
Sæpe tulit laſſis ſuccus amarus opem.

[35] Ouid 3. Am. 10.

VITANDA STVDIA DISſentionum in ſenatu: enumeratio contentionum, quæ prima ciuilium bellorum incendia excitarunt.

Cap. XLII.

Nunc benè proſpicies Latiam Concordia turbã: Ouid. 1. Faſt.
Nunc te ſacratæ conſtituere manus.
Furius antiquus populi ſuperator Hetruſci,
Vouerat, & voti ſoluerat ille fidem. An.
Cauſa, quòd à patribus ſumptis ſeceſſerat armis CCCLXXXVII
Vulgus: & ipſa ſuas Roma timebat opes.

[1] Q. Marcius cenſor *annis plus centum* [1] pro Dom. *poſt Furium Camillum* ſignum Cõcordiæ fecit, idq; in publico collocauit. An. DLXXXIX. Hoc ſignum C. Caſſius cenſor cùm An DXCIX. in curiam tranſtuliſſet, collegium pontificum conſulit, num quid eſſe cauſæ videretur, quin id ſignũ, curiámq; Concordiæ dedicaret? Ille erat ſumma modeſtia & grauitate cenſor. Tempus illud erat tranquillum, & in libertate populi, & gubernatione poſitum ſenatus: res illa

plena iuſtitiæ, ſapientiæ, dignitatis. Cenſor enim penes quem maiores noſtri iudicium ſenatus de dignitate eſſe voluerunt, Concordiæ ſignum volebat in curia, arámq; ei dedicare. Præclara voluntas, atque omni laude digna. præſcribere enim ſe arbitrabatur, vt ſine ſtudijs diſſentionum ſententiæ dicerentur, ſi ſedem ipſam, ac templum publici conſilij religione Concordiæ deuinxiſſet.
[a] 3. Phil. [a] Magna vis, magnum numen eſt, vnum & idem ſentientis ſenatus. [b] in Læl. [b] Quanta vis amicitiæ, concordiæq; ſit, ex diſſentionibus, atque ex diſcordiis percipi poteſt. quæ enim domus tam ſtabilis, tam firma ciuitas eſt, quæ nō odiis, atque diſſidiis funditus poſſit euerti? ex quo quantum boni ſit in amicitia, iudicari poteſt. Agrigentinum quidem doctum quendam virum carminibus Græcis vaticinatum ferunt, quæ in rerum natura, totóq; mundo conſtarent, quæq; mouerentur, ea contrahere amicitiam, diſſipare diſcordiam. Atq; hoc quidam omnes mortales intelligunt, & re probant, [c] in frag. 1. & 2. de Rep *tum iſta,* [c] concordiam, arctiſſimum, atq; optimum omni in rep. vinculum incolumitatis eſſe: facillimam autem in ea

rep. eſſe concordiam, in qua idem conducat omnibus. [5] Reſpublica enim eſt res populi, populus autem non omnis cœtus multitudinis, ſed cœtus iuris cõſenſu, & vtilitatis communione ſociatus. *Sapientes* [6] rerum varietate, atque vſu ipſo perdocti, à diſcordijs auocare *debent* [7] claros, & potentes viros. Neque enim vllus alius diſcordiarum ſolet eſſe exitus inter ipſos, niſi aut vniuerſus interitus, aut victoris dominatus, aut regnũ. [8] Nam hoc natura eſt inſitum, vt quem timeas, quicum de vita fortuníſq; contenderis, cuius ex inſidijs euaſeris, hunc ſemper oderis, tollíque volueris. [9] Recordamini omnes ciuiles diſſentiones. [10] Conſul nobiliſſimus & fortiſſimus L. Sylla diſſenſit cum Mario clariſſimo ciue [11] & Sulpicio. *Trib. pl.* de iure legum, quas per vim latas eſſe Sylla dicebat. *Sulpicius enim legem tulerat, qua Mario commiſſum eſt bellum Mythridaticum*, quod ſortitus erat Sylla. Inde [12] ciuile bellum conſul Sylla geſſit: legionibus in vrbem adductis, quos voluit, expulit; quos potuit occidit: [13] P. Sulpicium opreſſit. C. Marium cuſtodem huius vrbis, multóſq; viros fortes partim eiecit ex ciuitate, partim

[5] 3. de Rep.
[6] pro Bal.
[7] de Har.
[8] pro Syl.
[9] 3. Catil.
[10] de Har. An. DCLXV.
[11] 8. Phil.
v. Vale. 7. l. 2.
[12] 14 Phil.
[13] 3. Catil.

[14] in Br. v c. 23. nu. 140 141. interemit. [14] Q. Rubrius Varro à ſenatu hoſtis cum C. Mario iudicatus eſt. [15] Sul-
[15] 4. ad Her. picium, cui paulò antè omnia concede-
bant, eum breui ſpatio non modò viue-
re, ſed etiam ſepeliri prohibuerunt. *Hæc*
origo fuit [16] bellorum ciuilium, quibus
[16] 8. Phil. contentionem reip. cauſa faciebat. [17] Ci-
[17] 14. Phil. uile bellum Syllæ graue bellum Octa-
An DCLXVI uianum inſecutum eſt, *diſſentiente* [18] Cin-
[18] 8. Phil. na cum Octauio de nouorum ciuium
[19] 3. Catil. ſuffragijs. [19] Cn. Octauius conſul armis
collegam ſuum expulit. Omnis hic lo-
cus aceruis corporum, & ciuium ſangui-
ne redundauit. Superauit poſtea Cinna
cum Mario. tum verò clariſſimis viris in-
terfectis lumina ciuitatis extincta ſunt.
[20] 5. Tuſcu. [20] Cinna collegæ ſui conſulis Cn. Octa-
uij præcidi caput iuſſit, P. Craſſi, L. Cæ-
ſaris M. Antonij: cuius [21] in his ipſis Ro-
[21] 3. de or. ſtris, in quibus ille remp. conſtantiſſimè
conſul defenderat, quæque cenſor im-
peratorijs manubijs ornarat, poſitum
caput illud fuit, à quo erant multorum
ciuium capita ſeruata. Neq; verò longè
ab eo C. Iulij caput hoſpitis Hetruſci ſce-
lere proditum, cum L. Iulij fratris capi-
[22] Ib. te iacuit. [22] Tenemus memoria, tum Q.
Catulum virum omni laude præſtãtem,

cùm ſibi non incolumen fortunam, ſed exilium & fugam deprecaretur, eſſe coactum, vt vita ſe ipſe priuaret. *Marius enim* [23] victor, iratus neceſſarijs Catuli deprecantibus, non ſemel reſpondit, ſed ſæpè, moriatur. Quod ſcelerate imperans, talis viri interitu ſex ſuos obruit conſulatus, & contaminauit extremum tempus ætatis. [24] Triennium ferè fuit vrbs ſine armis: ſed oratorum, aut interitu, aut diſceſſu, aut fuga. [25] Marius *interea* fœliciter ſeptimùm conſul domi ſuæ ſenex eſt mortuus. Antè nemo ſepties hunc magiſtratum conſecutus eſt. *Id etiam in eo ſingulare, quòd* [26] ruſticanus vir, ſed planè vir, cùm ſecaretur, principio vetuit ſe allegari: nec quiſquã ante Marium ſolutus dicitur eſſe ſectus. Cur ergo poſtea alij? valuit auctoritas. [27] Rurſus cum Mario C. Filio & Carbone Sylla contendens, ne dominarentur indigni, &, vt clariſſimorum virorum puniretur necem, *ſuperauit*: [28] *ac* Cinnæ victoriam imperator vltus eſt. [29] tum ſine dubio habuit regalem poteſtatem, quanquam remp. recuperarit: [30] cùm interea cædes indigniſſimæ, maximæq; factæ ſunt. [31] C. Marij ſitas reliquias a-

[23] 5. Tuſc.
[24] in Br.
[25] 3 de Nat.
An. DCLXVII.
[26] 2. Tuſc.
[27] 8. Phil.
An DCLXXI
[28] 14. Phil.
[29] de Har.
[30] pro Ro. Am.
[31] 2. de Leg.

pud Anienem diſſipari iuſſit Sylla victor
acerbo odio incitatus: cui paruiſſet nun-
quam, ſi tam ſapiens fuiſſet, quàm vehe-
mens. quod haud ſcio an timens ne ſuo
[32] 3. Agr. corpori poſſet accidere, primus è patri-
cijs Cornelijs igni voluit cremari. [32] Poſt
[33] ep. 19 l. 9. At. Marium & Carbonem coſſ. [33] Sylla ef-
fecit ab interrege, vt dictator nomina-
[34] ep. 11. d l. 9. retur. *Ad firmandum* [34] illud Syllanum
[35] 1. de Leg. regnum, [35] legem interrex noſter tulit,
vt dictator, quem vellet ciuium, indictà
[36] pro Lig. cauſa impunè poſſet occidere. [36] Is om-
An. DCLXX. nes, quos oderat, morte multabat: ipſe
iubebat occidi nullo poſtulante: præ-
miis etiam inuitabat. quæ tamen crude-
litas aliquot annis pòſt *à Cæſare*, quem
crudelem eſſe voluerunt, vindicata eſt.
[37] pro R. Am. [37] Erat tum multitudo ſicariorum, &
homines impunè occidebantur: ea mul-
titudo erat, opinor, aut eorum, qui in
bonis erant occupati: aut eorum, qui ab
iis conducebantur, vt aliquem occide-
rent: quos, qui leniore nomine appel-
lant, percuſſores vocant. *In eo numero*
[38] 1. Catil. *fuit Catilina, qui* [38] non ſolùm ad negli-
gendas leges & quæſtiones, verùm etiã
ad euertendas perfringendáſq; valuit.
[39] 5. Ver. [39] Vnus fuit poſt Romam conditam *ante*

Cæſarem, cui reſp. ſe totam ttadidit, temporibus coacta, & malis domeſticis L. Sylla. Hic tantum potuit, vt nemo illo inuito, nec bona, nec patriam, nec vitam retinere poſſet. tantum animi habuit ad audaciam, vt dicere in concione non dubitaret, bona ciuium Romanorum cùm venderet, ſe prædam ſuam vendere. *Ab his verò dici illi potuit.*
[40] FER MANSVETE FOTVNAM: NOS QVOQVE FVIMVS BEATI: NOSCE TE ESSE HOMINEM. *Si quis eorum*, [41] in quibus ſumma auctoritas fuit atque amplitudo, verbum de rep. feciſſet, multa plura dixiſſe, quàm dixiſſet, putaretur. [42] Omnium poſſeſſiones erant incertæ. [43] omnia ſine vlla religione, quibus voluit, eſt dilargitus. [44] Ergo in illo, ſecuta eſt honeſtam cauſam non honeſta victoria. [45] *Sylla mortuo Q. Catulus eius* rationes vehementer defendit *contra M. Lepidum* collegam: qui de proſcriptis reſtituendis legem promulgauit. quæ, ne in ſeditione ferretur Lutatia de vi lata eſt: [46] quę de ſeditioſis ſceleratiſque ciuibus, qui armati ſenatum obſederint, magiſtratibus vim attulerint, remp. oppugnarint, quo-

[40] 4. ad Her.
[41] pro R. Am.
[42] pro R. Com.
[43] 2 Agr.
[44] 2. Off.
[45] 3. Agr.
[46] pro Cœl.

[52] vitam omnium ciuium, ſtatum orbis terræ, vrbem hanc, cædem omnium noſtrûm, arcem regum ac nationum exterarum, lumen gentium, domicilium imperij, quinq; hominum amentium ac perditorum pœna redemi. [52] Ibi

Diis proximus ille eſt,
[53] *Quem ratio non ira mouet: qui facta rependens*
Conſilio, punire poteſt mucrone cruento. [53] Claud. in Manl. Theod. Conſ.

DE STATV REIP. POST conſulatum Ciceronis: ſignis & cauſis reip. concidentis: ſublata ſenatoria in ſententiis dicendis libertate per potentiam trāſlatam, primùm ad paucos, deinde ad vnum, poſtea ad armatos.

Cap. XLIII.

[a] TEneo memoria nobis conſulibus ea fundamenta iacta ex Cal. Ian. confirmandi ſenatus, vt neminem mirari oporteret Nonis Decembribus, tantum vel animi fuiſſe in illo ordine, vel auctoritatis. idémq; memini, nobis pri- [a] ep. 9. l. 1. fa.

DCXCIIII. uatis vſque ad Cæſarem & Bibulum coſſ. cùm ſententiæ noſtræ magnum in ſenatu pondus haberent, vnum ferè ſenſum fuiſſe bonorum omnium. *Conſecuta*
[2] ep. 16. l. 1. At. *ſunt tempora, in quibus* [2] reſp. erat infirma, miſera, commutabilis: [3] dignitas
[3] ep. 8 l. 1. f. illa conſularis fortis & conſtantis ſenatoris amiſſa: [4] homines per ſe afflicti
[4] de Har. ac iacentes pernicioſis optimatium diſcordijs excitabantur: [5] πολιτικὸς ἀνὴρ, οὐδ᾽ ὄναρ quiſquam inueniri potuit: qui poterat familiaris noſter (ſic erat enim) Pompeius: togulam illam pictam ſilentio tuebatur ſuam, *veluti is*, [6] qui, tanquam cochlea abſcondens retentat ſe tacitus, quò ſit tutius, cum domo ſua comeditur, & aufertur. [7] Craſſus verbum nullum contra gratiam: cæteri ita erant ſtulti, vt amiſſa rep. piſcinas ſuas ſaluas ſperare poſſe viderentur. Vnus erat, qui curabat heros ille noſter Cato. [8] ſed tamen ille optimo, *vt dixi*, animo vtens nocuit interdum reip. Quid verius, quàm in iudicium vocare, qui ob rem iudicandam præmium acceperit? cenſuit hoc Cato, & aſſenſit ſenatus: equites curiæ bellũ, non mihi: nam ego diſſenſi. Quòd impudentius Publicanis conductionem

[5] ep 17. l. 1. At. Ciuilis vir, ne in ſõnio quidem.

[6] 4 ad Her. ep.

[7] d ep 17.

[8] ep. 1. l. 2. At.

renuntiantibus? inuidioſa res, turpis po-
ſtulatio, & confeſſio temeritatis. fuit ta-
men retinendi ordinis cauſa facienda
iactura: reſtitit & peruicit Cato. *Itaque
plagis iniectis grauibus reip. iudicio Clodiano,*
[9] portoriis Italiæ ſublatis, agro Campano [9] ep 16. l. 2.
diuiſo, *nullo relicto* vectigale domeſtico, At.
præter viceſimam, [10] effuſâ pecunia *pu-* [10] ep. 17 d. l.
blicâ, [11] conſule in carcere incluſo, ſæ- 2.
pe etiam ſeditione commota, aſpirauit [11] d. ep. 1.
nemo eorum, quorũ ego cõcurſu, itém- An.
que ij cõſules, qui poſt me fuerunt, remp. DCXCIII.
defendere ſolebant. *Proinde illa ab iis, à
quibus tuenda fuerat, derelicta,* [12] iracun- [12] ep. 21. d. l.
diam, atque intemperantiam illorum 2.
ſumus experti, qui Catoni irati omnia
perdiderunt. Sed ita lenibus vti videban-
tur venenis, vt poſſe videremur ſine do-
lore interire. *Magna fuit eo tempore coniun-
ctio inter Pompeium & Cæſarem: qui tum*
[13] conſul plus valuit, quàm tota reſp. [13] ep 9 l. 7. At. An.
[14] Tenebamur igitur vndique, neque, DCXCIII. 1.
quo minus ſeruiremus, recuſauimus: ſed [14] ep. 18. l. 2.
mortem & eiectionem, quaſi maiora, At.
timebamus: quæ multò fuere minora.
atque *ille* ſtatus: qui vna voce omnium
gemebatur, neq; verbo cuiuſquam ſu-
bleuabatur: vnus loquebatur, & palam

aduerſabatur adoleſcens Curio. Ac ne fortè quæras ° κατ᾽ λεπτὸ, de ſingulis rebus, vniuerſa res eò fuit deducta, ſpes vt nulla eſſet, aliquando, non modò priuatos, verùm etiam magiſtratus liberos fore. Attamen in oppreſſione ſermo in circulis duntaxat, & in conuiuiis *ceperat* eſſe liberior, & vincere timorem dolor: ſed ita, vt omnia eſſent plena deſperationis. [15] Vna ſpes ſalutis fuit *illorum* inter *ipſos* diſſentio: *quæ tamen poſtea perdidit remp.* [16] Diſplicebam mihi: me tuebar, vt oppreſſis omnibus, non demiſſè: vt tantis rebus geſtis, parùm fortiter. [17] neque pugnaui cum illa cauſa propter illam amicitiam: neque approbaui, ne omnia improbarem, quæ antea geſſi. vtebar via. Populi ſenſus maximè in theatro, & ſpectaculis perſpectus eſt. Nam gladiatoribus, quà dominus, quà aduocati, ſibilis conſciſci. Ludis Appolinaribus Diphilus tragœdus in noſtrum Pompeium petulanter inuectus eſt. NOSTRA MISERIA TV ES MAGNVS: millies coactus eſt dicere. VIRTVTEM ISTAM VENIET TEMPVS, CVM GRAVITER GEMES: totres theatri clamore dixit, itémque cætera. Nam eiuſmodi ſunt ii

° minutatim.

[15] ep 7.d. l.2.

[16] ep.18.d. l.2.

[17] ep.14. v.cap 40. pa.73.

verſus, vti in tempus ab inimico Pompei ſcipti eſſe videantur. SI NEQVE LEGES, NEQVE MORES COGVNT, &c. magno cũ fremitu, & clamore ſunt dicta. Non tulerunt homines, quod videbatur eſſe tamen ferendum. Sed erat *tunc* vna vox omnium, magis odio firmata, quám præſidio. *Interea meam & Pompeii*
18 coniunctionem, conſpirationem in 18 pro Do.
rep. benè gerenda, iucundiſſimam vitæ atque officiorum omnium ſocietatem. certi homines fictis ſermonibus, & falſis criminibus diremerunt: cùm iidem illum, vt me metueret, ſibi à me caueret, monerent: iidem apud me, mihi illum eſſe vni inimiciſſimum dicerẽt: vt neque ego ab illo, quæ mihi petenda eſſent ſatis audaciter petere poſſem; neque ille tot ſuſpicionibus certorum hominum, & ſcelere exulceratus, quæ meum tempus poſtularet, ſatis prolixè mihi polliceretur. Data merces eſt erroris mei magna, vt me non ſolùm pigeat ſtultitiæ meæ, ſed etiam pudeat: qui, cùm me, non repentinum aliquod meum tempus, ſed veteres multò antè ſuſcepti, & prouiſi labores cum viro fortiſſimo & clariſſimo coniunxiſſent, paſſus ſum me

à tali amicitia diſtrahi: neque intellexerim quibus, aut, vt apertis inimicis obſiſterem, aut, vt inſidioſis amicis non crederem. *Exinde* [19] cùm reſp.
[19] ep. 9. l. 1. f. non conſules haberet, ſed mercatores prouinciarum, & ſeditionum ſeruos ac miniſtros: iecit quidam caſus caput meum, quaſi certaminis cauſa, in mediam contentionem diſſentionémque ciuilem. Quo in diſcrimine, vt iam ſit in ijs culpa, qui non me defenderunt: non minor eſt in iis, qui reliquerunt: magis etiam repræhendendi ſunt, ſi qui ſe timere ſimularunt: noſtrum conſilium iure laudandum, qui meos ciues & à me conſeruatos, & me ſeruare cupientes, ſpoliatos ducibus, ſeruis armatis obijci noluerim: declararíque maluerim, quanta vis eſſe potuiſſet in conſenſu bonorum, ſi ijs pro me ſtante pugnare licuiſſet, cùm afflictum excitare potuiſſent. Quorum quidem animum *Lentulus* non perſpexit ſolùm, cùm de me ageret, ſed etiam confirmauit, & recreauit. Qua in cauſa vſus eſt quibuſdam nobiliſſimis hominibus fortioribus in me reſtituendo, quàm fuerant iidem in tenendo. Qua

in ſententia, ſi conſtare voluiſſent, ſuam
auctoritatem ſimul cum ſalute mea re-
cuperaſſent. *Poſtea non* [20] integra re mihi [20] Ib.
ad conſulendum, capeſſerémne remp.
implicatus tenebar. *Nam* [21] non offen- [21] Ib.
di eundem bonorum ſenſum, quem re-
liqui: *& poſtquam Pompeius cum Craſſo
redierat in gratiam*, [22] commutata ite- [22] ep. 8. d l. 1. An. DCXCVIII.
rum tota ratio eſt ſenatus, iudiciorum,
rei totius publicæ. *Itaque ego* [23] cir- [23] ep. 5. l. 4. A.
cumrodebam, quod deuorandum fuit.
[24] Quid fœdius tum noſtra vita, præ- [24] ep. 6.
cipuè mea? qui, ſi locutus eſſem de
rep. quod oporteret, inſanus: ſi, quod
opus eſſet, ſeruus exiſtimabar: ſi tace-
rem, opreſſus & captus: quo dolore eſ-
ſe debui? quo fui ſcilicet: hoc etiam
acriore, quòd ne dolere quidem po-
teram, vt non ingratus viderer: [25] *ne-* [25] pro Bal. v. c. 44. nu. 8
que in mea priſtina ſententia permanere, niſi
ea, quæ mutare non potui, conuelle-
re mallem, quam tueri: & [26] cùm par [26] ep 8. l. 1. ſap.
eſſe non poſſem, pugnare. [27] Philoxeno [27] ep. 6. l. 4. At.
ignoſco, qui reduci in carcerem ma-
luit. [28] Amiſimus omnem, non modò [28] ep. 17. d l. 4.
ſuccum & ſanguinem, ſed etiam co-
lorem, & ſpeciem priſtinam ciuita-
tis. Nulla fuit reſp. qua delectarer, [in

[29] ep. 8. l. 1. f. qua acquieſcerem. Igitur [29] quæ propoſita fuerant nobis, cùm & honoribus ampliſſimis, & laboribus maximis perfuncti eſſemus, dignitas in ſententiis dicendis, libertas in rep. capeſſenda, ea ſublata tota: ſed nec mihi magis, quàm omnibus. Nam, aut aſſentiendum erat nulla cum grauitate paucis, aut fruſtra [30] ep. 10. l. 2. A. diſſentiendum, [30] cùm ſenatus potentia ad tres homines immoderatos *Pompeium, Cæſarem, & Craſſum* tranſlata fuiſſet. An. DCC. *Poſtea* Craſſus interfecto P. filio exercitúq; deleto, trans Euphratem cum ignominia, & dedecore periit. *Pompeius, vt vnus* [31] ep. 3. l. 8. A. *in vrbe omnia poſſet*, [31] tertio conſulatu, An. DCCII. poſtquam eſſe defenſor reip. cepit, contendit, vt decem tribuni pl. ferrent, vt Cæſaris abſentis ratio haberetur. quod idem ipſe ſanxit lege quadam ſua, ne li- [32] 1. Off. ceret. *Hæc eius cum Cæſare coniunctio, ſic vtrumque auxit, vt hic* [32] ſibi opinionis errore finxerit principatum: *ille tantùm in* [33] 2. de Fin. *rep. valuit, vt* [33] rectè facienti gratia fuerit habenda. eſſe enim quamuis vellet iuſtus, iniquus poterat impunè. *Quæ cùm* [34] 2. Phil. An. DCCIII *ego antè multò proſpicerem* [34] M. Bibulo præſtãtiſſimo ciue conſule, nihil prætermiſi, quãtum facere enitíque potui, quin

Pompeium à Cæſaris coniunctione auocarem: in quo Cæſar fuit fœlicior. ipſe enim Pompeium à mea familiaritate diſiunxit. Poſtea verò, cùm ſe totum Pompeius Cæſari tradidit, quid ego illum à Cæſare diſtrahere conarer? ſtulti erat ſperare, ſuadere impudentis. Duo tamẽ tempora inciderunt, quibus aliquid cõtra Cæſarem Pompeio ſuaſerim: vnũ, ne quinquennij imperium Cæſari propagaret: alterum, ne pateretur ferri, vt abſentis eius ratio haberetur. quorum, ſi vtrumuis perſuaſiſſem in has miſerias nunquam incidiſſemus. Atq. idem cùm iam opes, & ſuas, & populi Ro. ad Cæſarem detuliſſet, *& apertè non vellet eum prouinciam tenere cum exercitu, & conſulem eſſe*: ſeróque ea ſentire cepiſſet, quæ multò antè præuideram, inferríque patriæ bellum nefarium viderem: pacis, concordiæ, compoſitionis auctor eſſe non deſtiti ([35] Cato enim, ipſe, *qui peccauit tum* ſeruire, quàm pugnare maluit) [36] meáque illa vox eſt nota multis, VTINAM CN. POMPEI CVM C. CÆSARE SOCIETATEM, AVT NVNQVAM COIISSES, AVT NVNQVAM DIREMISSES. FVIT ALTERVM GRAVITATIS,

[35] ep. 15. l. 7 A.
[36] d. 2. Phil.

ALTERVM PRVDENTIÆ TVAE.
Hæc mea ſemper & de Pompeio, & de
rep. conſilia fuerunt, quæ ſi valuiſſent,
[37] Ep.7.l. 7.A. reſp.ſtaret.[37] horum igitur omnium fons
[38] Ep 11.l. 16.f. vnus imbecillo reſiſtēdum fuit: & id erat
facile; [38] Pompeius Cæſarem ſerò cœpit
[39] Ep.3.l. 7.A. timere: [39] cui mallem tātas vires non de-
[40] Ep.3.l. 7.f. diſſet, quàm poſtea tam valēti reſtitiſſet.
[40] Signa tirone & collectitio exercitu cū
legionibus robuſtiſſimis contulit: victus
turpiſsimè, amiſsis etiam caſtris, ſolus
fugit. Hunc ego belli mihi finē feci, nec
putaui cùm integri pares non fuiſſem,
[41] Ep 7.l. 4.f. fractos ſuperiores fore. [41] Nec enim iis
rebus pugnabamus, quibus valere pote-
ramus, conſilio, auctoritate, cauſa, quæ
erant in nobis ſuperiora. Victi ſumus igi-
[42] Ep. 24 l. 7.A. tur, aut ſi vinci dignitas non poteſt, fracti
certè & abiecti. [42] O rem miſeram! malas
cauſas ſemper obtinuit, in optima conci-
dit. *Ne plura.* Omnino conuerſa res eſt
[43] Ep.6.l. 10 ap. Pharſalico prælio: [43] nomen populi Ro.
deletum: *omnia delata ad vnum ſunt.* [44] iu-
[44] 2.Off. re plectebamur. niſi enim multorum ſce-
[45] pro Mar. lera tuliſſemus, nunquam ad vnum tan-
ta perueniſſet licentia. Attamen, [45] quia
omnis fracta diſſentio fuit armis, & ex-
ſtincta æquitate victoris; reſtabat, vt

vnum omnes vellent, qui modò haberent aliquid, non ſolùm ſapientiæ, ſed etiam ſanitatis. [46] Reliquum etiam tunc fuit, ne quid ſtultè, ne quid temerè dicerem, facerémue contra potentes. [47] Vt enim olim arbitrabar eſſe meum liberè loqui, cuius opera eſſet in ciuitate libertas: ſic ea amiſſa, nihil loqui, quod offenderet aut Cæſaris, aut eorum, qui ab illo diligebantur, voluntatem. [48] Bellorum enim ciuilium ij ſemper exitus ſunt, vt non ea ſolùm fiant, quæ velit victor: ſed etiam, vt ijs mos gerendus ſit, quibus adiutoribus parta ſit victoria. [49] Fuit in illo ingenium, ratio, memoria, cura, cogitatio, diligentia. multos annos regnare meditatus, magno labore, magnis periculis, quod cogitarat, effecerat; muneribus, monumentis, congiarijs, epulis, multitudinem imperitam deliniebat: ſuos præmijs, aduerſarios clementiæ ſpecie deuinxerat. Quid multa? attulerat iam liberæ ciuitati partim metu, partim potentia conſuetudinem ſeruiendi. *Hæc cùm illo dominante cogitarem,* [50] fortunatus *mihi* exitus *Hortenſii* videbatur, qui ea non vidit cùm fierent,

[46] Ep. 16. l. 9. f.
[47] Ib.
[48] Ep. 18. l. 12. f.
[49] 2. Phil.
[50] In Br.

[51] Ib. quæ præuidit futura: [51] angebárque animo, non conſilii, non ingenii, non auctoritatis armis egere remp. quæ didiceram tractare, quibúſque me aſſuefeceram, quæq; erant propria, cùm præſtantis in rep. viri, tum benè moratæ & benè conſtitutæ ciuitatis: & quòd, quo tempore ætas noſtra perfuncta rebus ampliſſimis, tanquam in portum confugere deberet, non inertiæ, neque deſidiæ, ſed otii moderati, atq; honeſti: cúmque ipſa oratio iam noſtra caneſceret, haberétq; ſuam quandam maturitatem & quaſi ſenectutem, tum arma ſunt ea ſumpta, quibus illi ipſi, qui didicerant eis vti gloriosè, quẽadmodum ſalutariter vterentur, non re-
[52] Ib. periebant. [52] Sed, etſi doleo, me in vitam paulò ſerius, tanquam in viam ingreſſum, priuſquam confectum iter ſit, in hãc reip noctem incidiſſe: tamen ea conſolatione ſuſtentor, quam *tunc* mihi Brutus adhibuit *ſuis* litteris ſuauiſſimis: quibus me forti animo eſſe oportere cenſebat: quòd ea egiſſem, quæ de me etiam tacẽte ipſa loquerentur, mortuóque viuerẽt: quæ, ſi recte eſſet, ſalute reip. ſin ſecus, interitu ipſo teſtimonium meorum de rep. conſiliorum darent. Quorum me-

moria & recordatio, in maximis noſtris grauiſſimíſque curis, iucunda, ſanè fuit etiam, [53] quum dominatu vnius omnia tenerentur: neq; eſſet vſquam conſilio, aut auctoritati locus: ſocios denique tuendæ reip. ſummos viros amiſiſſem. *At noua, & maior ſecuta cura eſt. Interfecto Cæſare* [54] liberati dominatu regio videbamur: multò poſt grauius vrgebamur: [55] vt noſtræ ætati, quoniam cæſo domino liberi non fuimus, non fuerit dominus ille fugiendus. [56] Inſtrumentum regni delatum ad Lepidum & Antoniũ: quorum alter inconſtantior, alter impurior: vterque pacem metuens, inimicus otio: paulò plures in ſenatu maleuoli, quàm grati: [57] vnus modò conſularis dignus illo honore, dignus rep. inuentus. [58] Quare ſenatum cogebar, quem laudaui ſemper, repræhendere: *& ſimul cohortari* vt retineret conſtantiam, grauitatem perſeuerantiam: repeteret veterẽ illam ſeueritatem: ſiquidẽ auctoritas ſenatus, decus, honeſtatem, laudem, dignitatémque deſiderat: quibus rebus hic ordo caruit nimium diu. Sed erat excuſatio oppreſſis, miſera illa quidem, ſed tamen iuſta: pòſt nulla, [59] regni timore ſublato,

[53] 2. Of.
[54] 7. Phil.
[55] Ep. 4. l. 15. A.
[56] Ep. 14. ad Br.
[57] 1. Phil.
[58] 7. Phil.
[59] 1 Phil.

& depulſo Antonio : qui quandiu in vrbe [60] 3. Phil. *fuit*, [60] populo Ro. leges impoſuit: armis & præſidiis, & populum, & magiſtratus foro excluſit: ſenatum ſtipauit armatis. [61] 13. Phil. [61] Cæſare dominante veniebamus in ſenatum, ſi non liberè, attamen tutè. Hoc archipirata (quid enim dicam tyranno?) ſenatorum ſubſellia ab Ithyreis [62] 5. Phil. occupabantur. [62] An illa non grauiſſimis ignominiis monumentíſque huius ordinis ad poſteritatis memoriam ſunt notanda, quòd vnus M. Antonius in hac vrbe poſt vrbem conditam, palàm ſecum habuerit armatos: quod neque reges noſtri fecerunt, neque ii, qui regibus exactis regnum occuppare voluerunt? Cynnam memini, vidi Syllam, modò Cæſarem. hi enim tres poſt ciuitatẽ à L. Bruto liberatam plus potuerunt, quàm vniuerſa reſp. non poſſum affirmare nullis telis eos ſtipatos fuiſſe: hoc dico, nec mul- [63] 2. Phil. tis, & occultis. [63] Iſta verò, quæ, & quãta barbaria fuit? agmine quadrato cum gladiis ſequebantur ſcutati milites: ſcutorum lecticas portari videbamus. Cal. Ian. cùm in ſenatum, vt erat conſtitutũ, venire vellemus, metu perterriti repentè diffugimus. *Antonius tandem vrbem*

r:liquit, & nos in libertatem pedem poſuimus.

[64] Ego, in tanta inopia conſtantium & fortium conſularium, magno dolore afficiebar. cùm alios malè ſentire, alios nihil omnino curare viderem, alios parùm conſtanter in ſuſcepta cauſa permanere, ſententiámque ſuam, non ſemper vtilitate reip. ſed, cùm ſpe, tum timore moderari. [65] Quamobrem, vt primùm poſt illum Antonii fœdiſſimum diſceſſum ſenatus haberi liberè potuit, ad animum meum reuerti priſtinum. Nam cùm ſenatum tribuni pl. vocauiſſent, déque alia re referrent, totam remp. ſum complexus, egíq; acerrimè: ſenatúmque tum languentem & defeſſum, ad priſtinam virtutem, conſuetudinémque reuocaui, magis animi, quàm ingenii viribus. Hic dies, meáq; contentio, atque actio ſpem primùm populo Ro. attulit libertatis recuperādæ. neque verò ipſe poſtea tēpus vllū intermiſi de rep. non cogitandi ſolùm, ſed etiā agēdi. quā volui ad illas epulas me Idib. Martijs inuitaſſent, reliquiarum nihil habuiſſemus. Habuimus fortem ſenatum, cōſulares partim timidos, partim malè ſentiētes, populū quærentē [65] de bello, non modò, nō reſtincto, ſed

[64] 14. Phil.

[65] Ep. 12. l. 10. f.

[65] Ep. 12. l. 11. f.

etiam inflammato. Omnino eſt hoc populi maximéq; noſtri in eo potiſſimùm abuti libertate, per quem eam conſecutus ſit. Sed tamen prouidendum fuit, ne qua iuſta querela eſſet. [66] Bellũ ad Mutinam gerebatur: nihil vt in Cæſare tunc reprehẽderes, nonnulla in Hirtio. Huius belli fortuna, vt in ſecundis fluxa: vt in aduerſis, bona: erat victrix reſp. cæſis Antonii copiis, ipſo expulſo à Bruto. Deinde ita multa pacata, vt quodammodo victoria excideret è manibus: perterritos, inermes, ſaucios non ſunt noſtri duces perſecuti: datúmque Lepido tẽpus eſt, in quo leuitatem eius ſæpe perſpectam, maioribus in malis experiremur. Erat ſollicita ciuitas. illudebamur enim cum militum delitiis, tum imperatoris inſolẽtia: tantum quiſque in rep. poſſe poſtulabat, quãtum habuit viriũ: non ratio, non modus, non lex, nõ mos, non officium valuit, nõ iudicium, non exiſtimatio ciuiũ, non poſteritatis verecundia, *non maieſtas populi, non ſenatus auctoritas. In quo* [67] animaduerti dici à quibuſdam: Vide ne veteranos offendas. *Tum ego,* Quouſque P. C. dicimus ſententias veteranorum arbitratu? quod eorum tantum faſtidium eſt, quæ

[66] Ep 9. ad Br.

[67] 11 Phil. v c. 11. nu. 13.

eſt, quæ tanta arrogantia, vt ad arbitriũ eorum imperatores etiam deligamus? [68] Quæ (malum) eſt iſta ratio, ſemper optimis cauſis veteranorũ nomen opponere? quorum etiam ſi amplecterer virtutem, vt facio: tamen, ſi eſſent arrogantes, faſtidium ferre non poſſem. An nos conantes ſeruitutis vincula rumpere impediet, ſi quis veteranos id nolle dixerit? non ſunt enim (credo) innumerabiles, qui pro cõmuni libertate arma capiant. nemo eſt præter veteranos milites vir, qui ad ſeruitutem propulſandam ingenuo dolore excitetur? Poteſt igitur ſtare reſp. freta veteranis ſine magno ſubſidio iuuentutis? quos quidem vos libertatis adiutores complecti debetis: ſeruitutis authores ſequi non debetis. Poſtremò (erumpat enim aliquando vera, & me digna vox) ſi veteranorum nutu mẽtes huius ordinis gubernantur, omniáq; ad eorum voluntatem noſtra dicta, facta referuntur: optanda mors eſt, quæ ciuibus Ro. ſemper fuit potior ſeruitute. [68] 10. Phil.

[69] *Lucius Marcius tribunus militum, cùm reliquias duorum exercituum P. & Cn. Scipionum, quos arma Pœnorum in Hiſpania abſumpſerant, diſperſas mira virtute colle-* [69] Val. cap. 7. l. 2. v. cap. 18. nu. 7.

g[e]ſſet, earúmque ſuffragiis dux eſſet creatus: ſenatui de rebus actis à ſe ſcribens, in hunc modum orſus eſt: L. Martius Propr. cuius honoris vſurpatione vti eum, patribus conſcriptis non placuit: quia duces à populo, non à militibus creari ſolerent. quo tempore tam anguſto, támque graui, propter immane Reip. damnum, etiam trib. militum adulandus erat: quoniam quidem ad ſtatum totius ciuitatis corrigendum vnus ſuffecerat. ſed nulla clades,

v. c. 23. nu. 23. *nullum meritum valentius militari diſciplina apud ſenatum fuit.*

DE DISPVTATIONE ET altercatione.

CAP. XLIIII.

• Ouid. lib. 13. Met. • *Tutius eſſe puta grauibus contendere verbis,*
Quàm pugnare manu.

3. de Or. v. cap. 42. • MIhi & eorum caſus, de quibus antè dixi, & ea, quæ ipſi ob amorem in remp. incredibilem & ſingularem pertulimus, ac ſenſimus cogitanti, ſententia ſæpe Q. fratris vera ac ſapiens videri ſolet: qui propter tot, tantos, tám-

que præcipites caſus clariſſimorum atq; optimorum virorum, me ſemper ab omni contentione, ac dimicatione reuocauit. Sed quoniam hæc iam neque integra nobis eſſe poſſunt, & ſummi labores noſtri magna compenſati gloria mitigantur, pergamus ad ea ſolatia, quę non modò ſedatis moleſtijs iucunda, ſed etiam hærentibus ſalutaria eſſe poſſunt: *& nos ad noſtrum penſum reuocemus, ac diſſentiones principum ciuitatis, & exinde* [2] cõtentionem, *quæ* diſputationibns tribuitur ſenatus, qualis eſſe ſoleat videamus. *Ea autem duplex eſt: vna* [3] quum veritas ipſa limatur in diſputatione: *& hac ſæpè neceſſaria eſt: verùm ita temperanda, vt abſit* [4] concertatio captatióque verborum: [5] nec contendatur quidquam contra æquitatem, neq; pro iniuria: *patiatur ſenator facilè ſe vinci bonis ſententijs, eáq; ſe* [6] de rep. ſentire ac dicere, quæ cùm ſibi maximè, tum etiam reip. rationibus putet conducere. *quod niſi fecerit*, non ſine *periurio faciet id*, [7] quod, cùm de rep. diſceptatur, fieri interdum ſolet, iurabit per Iouem, deóſq; penates, ſe ea ſentire, quæ dicit. [8] Ita contendere mihi videtur è rep. cùm id defendas, quod eſſe opti-

[2] 1. Off.
[3] 2. Off.
[4] In part.
[5] 1. Off.
[6] ep. 9. li. 5.
[7] 4. Acad.
[8] pro Bal. v. cap. 43. nu. 25.

mum ſentias: & id fortium virorum, & magnorum hominum ſemper putaui: neque huic vnquam labori, officio, muneri defui: ſed contentio tam diu ſapiens eſt, quandiu aut proficit aliquid, aut ſi non proficit, non obeſt ciuitati. Voluimus quædam, contendimus, experti ſumus: obtenta non ſunt: dolorem alij, nos luctũ, mœrorémque ſuſcepimus: cur ea, quæ mutare non

[9] ep. 9. l. 1. f. poſſumus, conuellere maluimus, quàm tueri? [9] Id enim iubet Plato, quem ego auctorem vehementer ſequor, tantum contendere in rep. quantum probare tuis ciuibus poſſis, vim neque parenti, neque patriæ afferre oportere. Atq; hãc quidem ille cauſam ſibi ait non attingenda reip. fuiſſe: quòd cùm offendiſſet populum Athenienſem propè iam deſipientem ſenectute, tum eum nec perſuadendo, nec cogendo regi poſſe vidiſſet, cùm perſuaderi poſſe diffideret, cogi fas eſſe non arbitraretur. Mea ratio fuit alia, quod neque deſipiente populo, neque integra re mihi ad con-

cap. 43. nu. 20. ſulendum, capeſſerémne remp. implicatus tenebar, *vt paulò antè dixi.* [10] Mi-

[10] 1. Off. ſerrima eſt omnino ambitio honorúmq;

cõtentio: de qua præclarè apud eundem eſt Platonem, ſimiliter facere eos, qui inter ſe contenderent, vter potius remp. adminiſtraret, vt, ſi nautæ certarent, quis eorum potiſſimùm gubernaret. Idémq; præcepit, vt eos aduerſarios exiſtimemus, qui arma contrà ferunt: non eos, qui ſuo iudicio tueri remp. velint: qualis fuit inter P. Africanum, & Q. Metellum ſine acerbitate diſſentio: *itémque inter me,* [11] ep. 17. l. 1. *& Catonem, quum ille* [11] miſeros Publi- At. canos, quos habuit amiciſſimos ſui, ve- [12] ep. 8. l. xaret: *quum* [12] à ſenatu, & ordinem con 1. f. iunctiſſimum, & hominem clariſſimum v. c. q1. nu. 15. 16. *Cn. Pompeium* abalienaret. *Et licet in omnibus non fuit eadem mea, & ipſius Pompeii ſententia,* [13] an ille tamen quenquam [13] 2. Phil. plus dilexit? cum vllo aut ſermones, aut conſilia contulit ſæpius? quod quidem erat magnum de ſumma re diſſidentes, in eadem conſuetudine amicitiæ permanere. Sed & ego quid ille, & contrà ille quid ego & ſentirem, & ſpectarem videbat. ego incolumitati ciuium primùm, vt poſtea dignitati poſſemus: ille præſenti potius conſulebat. quod autem habebat vterque quod ſequeretur, idcirco tolerabilior erat noſtra diſſentio.

Quid verò ille ſingularis vir, ac penè diuinus de me ſenſerit, ſciunt, qui eum de Pharſalica fuga Paphum perſecuti ſunt. Nunquam ab eo mentio de me, niſi honorifica, niſi plena amiciſſimi deſiderij, cùm me vidiſſe plus fateretur, ſe ſperauiſſe meliora. *De me non verebor etiam dicere,* [14] nihil vnquam, non modò acerbum in me fuiſſe, ſed ne paulò quidē triſtius, aut ſeuerius, quàm neceſſitas reip. poſtulauit: vt, ne in ipſum quidē Clodiū, meū inſigne odium fuerit vnquam. contendi cum *illo*, cùm ego publicam cauſam, ille ſuam defenderet: noſtras contentiones reſp. diiudicauit. ſi viueret, mihi cum illo nulla contentio iam maneret. [15] ex quo iudicari *poteſt*, me non cum homine, ſed cum cauſa diſſidere *ſolere. Habes ea, quæ de contentionibus primi generis ſentio, è quibus, tanquam è ſcrupuloſis cotibus enauigauit oratio. reliquæ diſputationis curſum teneamus. Altera contentio in altercationibus conſumitur: quæ interdum inutiles non ſunt.* [16] plerunque enim reſp. priuatis creſcit inimicitijs: vbi nemo ciuis qualis ſit vir poteſt latere. *Hæ tamen non tam ſenatori, quàm oratori conueniunt. decenter his Craſſus vſus,* [17] in altercando inuenit parem

[14] ep 14. A. li. 14. A.
[15] 11. Phil.
[16] Orat. in Sal.
[17] In Br.

neminem. *Huius generis fuit illa mea cum Clodio, quem* [18] præſentem fregi in ſenatu, cùm oratione perpetua, pleniſſima grauitatis, tũ altercatione huiuſmodi, ex qua licet pauca deguſtes. nam cætera non poſſunt habere eandem neque vim, neq; venuſtatem, reſtincto illo ſtudio contentionis, quem ἀγῶνα *Græci* appellãt. Nam, vt Id. Maij in ſenatum conuenimus, rogatus ego ſentẽtiam, multa dixi de ſumma Rep. atque ille locus inductus à me eſt diuinitus: Ne vna plaga accepta P.C. conciderent: vulnus eſſe eiuſmodi, quod mihi nec diſſimulandum, nec pertimeſcẽdum videretur, ne aut ignorando ſtultiſſimi, aut metuendo ignauiſſimi iudicaremur. Bis abſolutum eſſe Lentulum, bis Catilinam, hunc tertium iam eſſe à iudicibus in remp. immiſſum. Erras, Clodi, non te iudices vrbi, ſed carceri reſeruarunt: neque retinere in ciuitate, ſed exilio priuare voluerunt. Quamobrem P.C. erigite animos, retinete veſtram dignitatem, manet illa in Repub. bonorum conſenſio, dolor acceſſit bonis viris, virtus non eſt imminuta, nihil eſt damni factum noui: ſed, quod erat iuuẽtum eſt: in vnius hominis perditi iudicio plures ſi-

miles reperti ſunt. Sed quid ago? Redeo ad altercationẽ: ſurgit pulchellus puer, obiicit mihi me ad Baias fuiſſe. Salſum: ſed tamen quid huic ſimile eſt, inquam? dicas quaſi in operto fuiſſe. Quid, inquit, homini Arpinati cum aquis calidis? Narra, inquam, patrono tuo, qui Arpinateis aquas concupiuit: noſti enim Marianas. Quouſque, inquit, hunc regem feremus? Regem appellas, inquam, cùm Rex tui mentionem nullam fecerit? ille autem regis hæreditatem ſpe deuorarat. Domum, inquit, emiſti. Putas, inquam, dicere, iudices emiſti? Iuranti, inquit, tibi non crediderunt. Mihi verò, inquam, XXV. iudices crediderunt: XXXI. quoniam nummos antè acceperunt, tibi nil crediderunt. Magnis clamoribus afflictus conticuit, & concidit. [29] Illum ego periiſſe duco, cui quidem periit pudor. *Hæc & alia in more poſita, cùm non niſi per acta ſenatus facilè percipiantur, non erit inutile acta quædam hic adſcribere, & ſimul ſententiarum ac ſenatuſconſultorum formulas: vt notatione eliciatur, atque illuſtretur exemplis conſuetudo ſenatoria.*

[29] Plaut. in Bacchid.

ACTA VNIVS DIEI.

CAP. XLV.

SEnatus fuit frequentior, quàm puta- Ep. 1. l. 2.
bamus eſſe poſſe menſe Decembri ad Q. f.
ſub dies feſtos. conſulares nos fuimus, & An. DCXCVI
duo conſules deſignati: P. Seruilius, M. Lucullus: Lupus, Volcatius, Glabrio præt. ſanè frequentes fuimus, omnino ad ducentos. Commorat expectationem Lupus: egit cauſam agri Campani ſanè accurratè: auditus eſt magno ſilentio: nihil ex noſtris actionibus prætermiſit. Fuerũt nõnulli aculei in C. Cæſarem, contumeliæ in Gellium, expoſtulationes cum abſente Pompeio. cauſa ſerò perorata ſententias ſe rogaturum negauit, ne quod onus ſimultatis nobis imponeret: ex ſuperiorum temporum conuiciis, & ex præſenti ſilentio, quid ſenatus ſentiret ſe intelligere dixit. In illo cepit dimittere. Tum Marcellinus: Noli, inquit, ex taciturnitate noſtra, Lupe, quid aut probemus hoc tempore, aut improbemus iudicare. ego quod ad me attinet,

idémque arbitror cæteros, idcirco taceo, quòd non exiſtimo, cùm Pompeius abſit, cauſam agri Campani agi conuenire. Tum ille ſe ſenatum negauit tenere. Racilius ſurrexit, & de iudiciis referre cepit. Marcellinum quidem primùm rogauit. is, cùm grauiter de Clodianis incendiis, trucidationibus, lapidationibus queſtus eſſet, ſentētiam dixit, vt ipſe iudices prætor vrbanus ſortiretur: iudicum ſortitione facta, comitia haberentur: qui iudicia impediuiſſet, eum contra remp. eſſe facturũ. Approbata valdè ſententia, C. Cato contrà dixit & Caſſius maxima acclamatione ſenatus, cùm comitia iudiciis anteferret. Philippus aſſenſit Lentulo. Poſtea Racilius de priuatis me primùm ſententiam rogauit. Multa feci verba de toto furore, latrocinióque P. Clodii. eum tanquam reum accuſaui multis & ſecundis admurmurationibus cuncti ſenatus. orationem meam collaudauit ſatis multis verbis, non mehercule indiſertè vetus Antiſtius: iſque iudiciorum cauſam ſuſcepit, antiquiſſimámq; ſe habiturum dixit. Ibatur in eam ſententiam. tum Clodius rogatus, diem dicendo eximere cepit. furebat à Racilio

ſe contumaciter, inurbanéque vexatum: deinde eius operæ repentè, à Græcoſtaſi, & Gradibus clamorem ſatis magnum ſuſtulerunt, opinor in Q. Sextilium, & amicos Milonis incitatæ. eo metu iniecto repentè magna querimonia omnium diſceſſimus. habes acta vnius diei.

ACTA ALTERIVS DIEI: quæ monſtrant ſenatoriam libertatem in monendo, & obiurgando etiam ſenatu: nedum in dicendo, quæ ſenator velit, & quàm velit diu.

Cap. XLVI.

EQuites valde grauiter tulerunt promulgatum ex S. C. fuiſſe, vt de iis, qui ob iudicandum pecuniam accepiſſent, quæreretur: qua in re decernenda, cùm ego caſu non affuiſſem, ſenſiſſémque id equeſtrem ordinem ferre moleſtè, neque apertè dicere, obiurgaui ſenatum, vt mihi viſus ſum ſumma cum auctoritate, & in cauſa non verecunda, admodum grauis & copioſus fui. Ecce Ep. 16. l. 1. At. An. DCXCII

aliæ deliciæ equitum vix ferendæ, quas
v. c. 3. nu. 22. ego non ſolùm tuli, ſed etiam ornaui.
Aſiani, qui de cenſoribus conduxerunt,
queſti ſunt in ſenatu ſe cupiditate prolapſos
nimiùm magno conduxiſſe: &, vt
induceretur locatio, poſtulauerunt. Ego
princeps in adiutoribus, atque adeo ſecundus.
Nam, vt illi auderent hoc poſtulare,
Craſſus eos impulit. inuidioſa res,
turpis poſtulatio, & confeſſio temeritatis.
ſummum erat periculum, ne ſi nihil
impetraſſent, planè alienarentur à ſenatu.
Huic quoque rei ſubuentum eſt maximè
à nobis, perfectúmque, vt frequentiſſimo
ſenatu & liberaliſſimo vterentur:
multáq; à me de ordinum dignitate &
concordia dicta ſunt Cal. Decembribus,
& poſtridie: neque tum res confecta
eſt, ſed voluntas ſenatus perſpecta.
vnus enim contradixerat Metellus coſ.
deſ. Diu erat dicturus (ad quem propter
diei breuitatem peruentum non eſt) heros
ille noſter Cato.

RES ACTÆ IN SENATV: ex quibus ſciri poteſt S.C[a]. fieri, vel per diſceſſionem, vel ſententiis dictis voce, aut de ſcripto.

Cap. XLVII.

IN ſententiam Catonis contra Cæthegum & ſocios, quia verbis luculentioribus & pluribus rem eandem comprehenderat eſt facta diſceſſio.[2] Cùm de interceſſione, de prouinciis referretur, quæ relatio fiebat ex S C. primáque M. Marcelli ſententia pronunciata eſſet, qui agendum cum tribunis pl. cenſebat, frequens ſenatus in alia omnia iit. tranſierant illuc, vt ratio eſſet eius habenda, qui neque exercitum, neque prouincias tradere vellet.[3] Quid ego illud de me diuinum S C. commemorem? quod in templo Iouis optimi Max. factum eſt, cùm vir is, qui tripertitas orbis terrarum oras, atque regiones tribus triumphis adiunctis huic imperio notauit, de ſcripto ſententia dicta, mihi vni teſtimo-

[1] Ep. 21. l. 12. A. An. DCXC.

[2] Ep. 13. l. 8. fa.

[3] pro Sex. An. DCXCVI

nium patriæ conſeruatæ dedit. Cuius ſententiam ita frequentiſſimus ſenatus ſecutus eſt, cùm CCCCX. ſenatores eſſent, magiſtratúſq; omnes adeſſent, vt vnus diſſentiret hoſtis, idque ipſum tabulis publicis mandaretur ad memoriam poſteri temporis ſempiternam.

RES ACTÆ IN SENATV: ex quibus intelligi poterit ſententias, cùm variæ ſunt, pronunciari: ſententiam, quæ res plures complectitur, diuidi: vt de ſingulis fiat relatio.

CAP. XLVIII.

ep. 2. l. 1. f. ad Lent. An. DCXCVII.

IDibus Ian. in ſenatu nihil eſt confectum: propterea, quòd dies magna ex parte conſumptus eſt altercatione Lentuli coſ. & Caninii tribuni pl. Eo die nos quoque multa verba fecimus, maximéque viſi ſumus ſenatum, commemoratione tuæ volũtatis erga illum ordinem, commouere. Itaque poſtridie placuit, vt breuiter ſententias diceremus. videbatur enim reconciliata nobis voluntas

ſenatus eſſe, quod tum dicendo, tum ſingulis appellandis, rogandíſque perſpexeram. Itaque cùm ſententia prima Bibuli pronunciata eſſet, vt tres legati regem reducerent: ſecunda Hortenſii, vt tu ſine exercitu reduceres: tertia Volcatii, vt Pompeius reduceret: poſtulatũ eſt, vt Bibuli ſententia diuideretur, quatenus de religione dicebat, cui quidem rei iam obſtiti non poterat: Bibulo aſſenſum eſt: de tribus legatis, frequentes ierunt in alia omnia: proxima erat Hortenſii ſententia, cùm Lupus tribunus pl. quod ipſe de Pompeio retuliſſet, intendere cepit, antè ſe oportere diſceſſionem facere, quàm conſules. eius orationi vehementer ab omibus reclamatum eſt. erat enim, & iniqua, & noua: conſules neque concedebant, neque valdè repugnabant: diem conſumi volebant: id quod eſt factum. perſpiciebãt enim in Hortenſii ſentẽtiam multis partibus plures ituros: quanquam apertè Volcatio aſſentirentur. Multi rogabantur, atque id ipſum conſulibus inuitis. Nam & Bibuli ſententiam valere cupierunt. Hâc controuerſia vſq; ad noctem ductâ, ſenatus eſt dimiſſus.

ACTA, QVIBVS PATET S.C.[a] etiam fieri ſine varietate: interdum non dictis ſententiis.

Cap. XLIX.

[1] 3. Phil. v. c. 42.
[2] 3. Catil.
[3] 1. Phil.
An. DCCIX.

[1] Magna vis eſt, magnum numen, vnum & idem ſententiis ſenatus. [2] Indiciis expoſitis atque editis *de coniuratione Catilinæ*, ſenatum conſului de ſumma rep. quid fieri placeret. dictæ ſũt à principibus acerrimæ ac fortiſſimæ ſententiæ, quas ſenatus ſine vlla varietate eſt ſecutus: atque ea lenitate eſt vſus, vt ex tanta coniuratione, tantáque vi ac multitudine domeſticorum hoſtium, nouem hominum perditiſſimorum pœna rep. conſeruata, reliquorum mentes ſanari poſſe arbitrarentur. [3] In æde Telluris poſt mortem Cæſaris, quantum in me fuit, ieci fundamenta pacis: Athenienſiúmq; renouaui vetus exemplum: Græcum etiam verbum vſurpaui, quo tum in ſedandis diſcordiis vſa erat ciuitas

tas illa: atque omnem memoriam diſcordiarum obliuione ſempiterna delendam cenſui. Præclara tum oratio M. Antonii: dictaturam, quæ vim iam regiæ poteſtatis obſederat funditus ex rep. ſuſtulit: de qua ne ſententias quidem diximus: ſcriptum S.C. quod fieri vellet, attulit: quo recitato auctoritatem eius ſummo ſtudio ſecuti ſumus, eique ampliſſimis verbis per S.C. gratias egimus.

SENTENTIARVM *formulæ.*

Cap. L.

QVæ cum ita ſint: quòd C. Panſa. cos. verba fecit de litteris, quæ à Q. Cæpione Bruto procoſ. allatæ, & in hoc ordine recitatæ ſunt: de ea re ita cẽſeo: cùm Q. Cæpionis Bruti procos. opera, conſilio, induſtria, difficillimo reip. tempore prouincia Macedonia, Illyricum, & cuncta Græcia, & legiones, exercitus, equitatus in conſulum, ſenatus, populíque Romani poteſtate ſint: id Q. Cæpionẽ Brutum procoſ. benè & è rep. 1 13 Phil. An. DCCX.

&pro ſua maiorúmque ſuorum dignitate, conſuetudinéque reip. benè gerendæ feciſſe: eámque rem ſenatui, populóque Ro. gratam eſſe, & fore. Vtíq; Q. Cæpio Brutus procoſ. prouinciam Macedoniam, Illyricum, cunctámque Græciam tueatur, defendat, cuſtodiat, incolumémque conſeruet. eíque exercitui, quẽ ipſe conſtituit, comparauit, præſit: pecuniámq; ad rem militarem, ſi qua opus ſit, quæ publica ſit, & exigi poſſit, exigat, vtatur: pecuniáſque, à quibus videatur, ad rem militarem mutuas ſumat, imperet frumentúmq;: operam det, vt cum ſuis copijs quàm proximè Italiam ſit: cúmq; ex litteris Q. Cæpionis Bruti procoſ. intellectum ſit Q. Hortenſii procoſ. opera & virtute vehementer remp. adiutam, omniáque eius conſilia cum conſiliis Q. Cæpionis Bruti procoſ. coniuncta fuiſſe, eámq; rem magno vſui reip. fuiſſe, Q. Hortenſium procoſ. rectè & ordine, exque rep. feciſſe: ſenatuíque placere Q. Hortenſium procoſ. cum quæſtoribus, próue quæſtoribus, & legatis ſuis prouinciam Macedoniam obtinere, quoad ei ex S. C. ſucceſſum ſit. ALIA. [a] Cenſeo: cùm P.

[y] c. 24 nu. 59.
[a] 11. Phil.

Dolabella, quiq; eius crudeliſſimi, & teterrimi facinoris miniſtri, ſocij, adiutores fuerunt, hoſtes populi Ro. à ſenatu iudicati ſint: cúmq; ſenatus P. Dolabellam bello perſequendum cenſuerit, vt is, qui omnia deorum, hominúmq; iura nouo, inaudito, inexpiabili ſcelere polluerit, nefarióque patriæ ſe patricidio obſtrinxerit, pœnas dijs, hominibúſq; meritas debitáſque perſoluat: ſenatui placere C. Caſſium procoſ. prouinciam Syriam obtinere, vti qui eam optimo iure prouinciam obtinuêrit, eúmque à Q. Marcio Criſpo procoſ. L. Statio Murco procoſ. A. Alieno legato exercitus accipere, eóſque ei tradere: cúmq; his copijs, & ſi quas præterea parauerit bello P. Dolabellam terrâ, maríq; perſequi: eius belli gerendi cauſa, quibus ei videatur, naues, nautas, pecuniam, cæteráque omnia, quæ ad id bellum gerendum pertineant, vt imperandi in Syria, Aſia, Bythinia, Ponto ius poteſtatémq; habeat: vtque quamcũque in prouinciam eius belli gerendi cauſa aduenerit, ibi maius imperium C. Caſſii procoſ. ſit, quàm eius erit, qui eam prouinciam tum obtinebit, cũ C. Caſſius in eam prouin-

eiam venerit: regem Deiotarum patrem, & regem Deiotarum filium, ſi, vt multis bellis ſæpenumero imperium populi Ro. iuuerint, item C. Caſſium pro conſule copijs ſuis, opibúſque iuuiſſent, ſenatui, populóque Ro. gratum eſſe facturos: itēque ſi cæteri reges, tetrarchæ, dinaſtæque feciſſent, S. P. Q. R. eorum officij non immemorem futurum: vtíque C. Panſa, A. Hirtius conſules, alter, ambó-ue, ſi eis videretur, rep. recuperata de prouincijs conſularibus, prætorijs ad hunc ordinem primo quoque tempore referant: interea prouinciæ ab ijs, à quibus obtinentur obtineantur, quoad cuiq; ex S. C. ſucceſſum ſit.

FORMVLÆ S.C. ET AVCtoritatum.

CHAP. LI.

cp.8.l.8.f. AN. DCCII. QVod M. Marcellus coſ. V. F. de prouincijs conſularibus D.E.R.I. C. vti L. Paulus, C. Marcellus coſſ. cùm magiſtratum iniſſent Kal. a.d. Mar. quæ in ſuo magiſtratu futuræ eſſent, de con-

ſularibus prouincijs ad ſenatum referrent, néve quid prius ex a. d. Cal. Martiis néue quid coniunctim de ea re referretur à conſulibus: vtique eius rei cauſa per dies comitiales ſenatum haberent, S. Q. C. facerent: & cùm de ea re ad ſenatum referretur à conſulibus, eorum, qui in ccc. iudicibus eſſent, ſex adducere liceret: ſiquid de ea re ad populum plebémue lato opus eſſet, vt Seruius Sulpicius, M. Marcellus cōſules, prætores, trib. pl. quibus eorum videretur ad populum plebémve ferrent: quod ij non tuliſſent, vti quicunq; deinceps eſſent, ad Po. plebémue ferrent. S. C. Auctoritas. Prid. Kal, Octobris in ęde Apollinis, ſcribendo affuerunt, L. Domitius Cn. F. Ænobarbus, Q. Cœcilius Q. F. Metellus Pius, Scipio, L. Villius L. F. Pomt. Annalis, C. Septimius, T. F. Quir. C. Scribonius C. F. Pop. Curio, L. Atteius, L. F. An. Capito, M. Oppius M. F. Terent. Quod M. Marcel. coſ. V. F. de prouincijs, D. E. R. I. C. ſenatum exiſtimare, neminem eorum, qui poteſtatem habent intercedendi, impediendi, moram afferre oportere, quo minus de rep. quamprimùm ad ſenatum referri, S. C. Q. fieri

poſſet qui impedierit, eum ſenatum exiſtimare contra remp. feciſſe. Si quis huic ſenatus conſulto interceſſerit, ſenatui placere auctoritatẽ perſcribi, & ea de re ad ſenatũ, populùmq; referri. Huic S. C. interceſſit. C. Cœlius, L. Vicinius, P. Cornelius, C. Vibius Panſa. Item ſenatui placere de militibus, qui in exercitu. C. Cæſaris ſunt, qui eorum ſtipendia emerita, cauſas, quibus de cauſis miſſi fieri debeãt, habeant, ad hunc ordinem referri, vt eorum ratio habeatur, cauſæq́ cognoſcantur. Siquis huic S. C. interceſſiſſet, ſenatui placere auctoritatẽ perſcribi, & de ea re ad ſenatum, populúmq; ferri. Huic S. C. interceſſit C. Cælius. C. Panſa, trib. pl. Itémq; ſenatui placere in Ciliciam prouinciam, ínq; octo reliquas prouinuincias, quas prætorii pro prætore obtinerent, eos qui prætores fuerunt, neq; in prouincia cum imperio fuerunt, quos eorum ex S. C. cum imperio in prouincias pro prætore mitti oporteret, eos ſortitò in prouincias mitti placere. Si ex eo numero, quos ex S. C. in prouincias ire oporteret, ad numerum non eſſent, qui in eas prouincias proficiſcerentur, tum vti quodq; collegium primum præto-

rium fuiſſet, neq; in prouincias profecti eſſent, ita ſorte in prouincias proficiſcerentur. Si ad numerũ ii non eſſent, tunc deinceps proximi cuiuſq; collegij, qui prætores fuiſſent, neq; in prouincias profecti fuiſſent in ſortẽ conijcerẽtur, quoad is numer⁹ effectus eſſet, quẽ ad numerũ in prouincias mitti oporteret. Si quis huic S. C. interceſſiſſet auctoritas perſcriberetur. Huic S.C. interceſſit C. Cœlius, C. Panſa trib. pl. Illa tunc Cn. Põpei ſunt animaduerſa, quæ maximè confidentiã attulerunt hominibus, vt diceret ante Kal. Mar. ſe non poſſe ſine iniuria de prouincijs Cæſaris ſtatuere: poſt Kal, Mar. ſe non dubitaturum. Cùm interrogaretur, ſi qui tum intercederent: dixit hoc nihil intereſſe, vtrum Cæſar ſenatus dicto audiens futurus non eſſet, an pararet, qui ſenatum decernere non pateretur. Quid ſi, inquit alius & conſul eſſe, & exercitum habere volet: at ille quàm clementer! quid ſi filius meus fuſtem mihi impingere volet: his vocibus, vt exſtimarent homines Pompeio cum Cæſare eſſe negotium, effecit.

QVID SIT S.C. TACITVM: quid differat auctoritas à S.C.

Cap. LII.

[1] Capitol. in Gord. ad Cõſtãt.

SEnatuſconſultum tacitum quale ſit, aut quare ſic appellatum breui exponam. Omnino exemplum ſenatuſconſulti taciti, non aliud eſt hodie, quàm quo veſtra clementia cõuocatis ad interiora maioribus, ea diſponit, quæ non ſunt omnibus publicanda: de quibus adiurare etiam ſoletis, ne quis ante rem completam quicquam, vel audiat, vel intelligat. Hunc autem morem apud veteres neceſſitates publicæ repererunt, vt ſi fortè aliqua vis ab hoſtibus immineret, quæ vel cogeret humilia captare conſilia: vel aliqua conſtituere, quæ non prius oporteret dici, quàm effici: vel ſi nollent ad amicos aliqua permanare, S.C. tacitum fieret: ita, vt non ſcribæ, non ſerui publici, non cenſuales illis actibus intereſſent, ſenatores exciperent, ſenatores omnium officia cenſualium ſcribárumque complerent, ne quid fortè proderetur. Hæc de S.C. tacito.

Sin accideret, vt tot non adeſſent ſenatores, quot opus erat, conſilium qui aderant capiebant: quod ſtatuerant perſcribebatur: non tamen vim S.C. obtinuit, ſed auctoritas ſenatus dicebatur, quæ oſtenderet, ſententia quæ fuiſſet eorum, qui conſilio aderant. quod etiam obſeruatum eſt, cùm aut loco, aut tempore alieno, aut nullo legitimo edicto vocati coiſſent: aut tribuni pl. interceſſiſſent. Nam cùm S.C. fieri tunc nequiret, ſententiam tamen ſuam ſenatus volebat eſſe occultam, quæ deinde more Romano rata foret, ac nomen obtineret S.C. Idque ab antiquis diu retentum noſtro tempore ferè exoleuit. Dio lib. 55.

OBSERVATIO SINGVLARIS DE ADHIBITIS INTERDUM AD EXCIPIENDUM ACTA SENATORIBUS.

laris de adhibitis interdum ad excipiendum acta ſenatoribus.

CAP. LIII.

IN *rebus grauioribus adhibentur interdum ad excipiendum non S.C.ª modò, ſed etiam acta ſenatores, vt ea ſint certiſſimis teſtata monumentis.* Vidi ego hoc conſul: niſi recenti memoria ſenatus, auctoritatem pro. Syl.

indicij coniurationis Catilinæ,eiúſq; ſociorum monumentis publicis teſtatus eſſem, fore, vt aliquando aliquis patrimonio naufragus, inimicus otij, bonorum hoſtis, aliter indicata hæc eſſe diceret, quò facilius vento aliquo in optimum quemque excitato, poſſet in malis reip. portum ſuorum malorum aliquem inuenire. Itaque introductis in ſenatum indicibus, conſtitui ſenatores, qui omnia indicum dicta, interrogata, reſponſa perſcriberent. At quos viros? non ſolùm ſumma virtute & fide, cuius generis eſt in ſenatu facultas maxima: ſed etiam quos ſciebam memoria, ſcientia, conſuetudine & celeritate ſcribendi facillimè, quæ dicerentur, perſequi poſſe: C. Coſconium, qui tunc erat prætor: M. Meſſallam, qui tum præturam petebat: P. Nigidium, Ap. Claudium. Credo eſſe neminem, qui his omnibus aut verè referendis, aut ſcribendis putet fidem, diligentiam, ingenium defuiſſe. Quid deinde? quid feci? cùm ſcirem ita indicium in tabulas publicas relatum, vt illæ tabulæ priuata tamen cuſtodia more maiorum continerentur: non occultaui, non continui domi, ſed deſcribi ab

omnibus ſtatim librariis, diuidi paſſim & peruulgari, atque edi populo Ro. imperaui: diuiſi toti Italiæ, diuiſi in omnes prouincias: eius indicii, è quo ſalus oblata eſſet omnibus, expertem eſſe neminem volui. Itaque dico locum in orbe terrarum eſſe nullum, quo in loco populi Ro. nomen ſit, quin eodem perſcriptum hoc indicium peruenerit. In quo ego tam ſubito, & exiguo, & turbido tempore multa diuinitus, ita vt dixi, non mea ſponte, prouidi: primùm, ne qui poſſet tantum aut de reip. aut de alicuius periculo meminiſſe, quãtum vellet: deinde: ne cui liceret vnquàm repræhendere illud indicium, aut temerè creditum criminari: poſtremò, ne quid iam à me, ne quid ex meis commentariis quæreretur: ne aut obliuio mea, aut memoria videretur nimia: ne denique aut negligentia turpis, aut diligentia crudelis putaretur.

ACTA, QVÆ MONSTRANT S.C.[a] nonnunquam infringi, ſententias abrumpi per calumnias & contentiones principum in Remp. aut per improbitatem, & diſſimulationem conſulum.

CAP. LIIII.

[1] ep.1. l.1.f. [1] S.C. *Lentulo* referente factum eſt, *vt qui Ciliciam ſortiretur* regem *Alexan-*
[2] ep 7.d.l.1. *drinum* reduceret: [2] ita ſenatus initio
[3] d.ep.1. cenſuit. *Sed planè* [3] res multò antequam *Lentulus, cui Cilicia obtigerat* profectus eſt, ab ipſo rege, & ab intimis ac domeſticis Pompeii clam exulceratæ ſunt: deinde palàm à conſularibus exagitatæ, & in ſummam inuidiam adductę. *Per Catonem quidem tribunum pl. obiecta ſenatui religio eſt, prolato è Sybillinis libris oraculo, ne rex cum* [4] multitudine reduceretur: *ſi fieret,*
[4] d. ep.7.
[5] ep. 4. *malo publico futurum. Inde* [5] res ab aduerſariis Lẽtuli extracta eſt variis calum-
[6] d.ep.1. niis. [6] Senatus religionis calumniam, non religione, ſed maleuolentia, & illius

regis largitionis inuidia comprobauit. [7] Opinio populi Ro. fuità Lentuli inuidis atq; obtrectatoribus nomen inductum fictæ religionis, non tam, vt *eum* impedirent, quàm, vt ne quis propter exercitus cupiditatem Alexandriam velletire. *Hinc aliud* [8] de rege Alexandrino factum eſt S. C. cum multitudine reduci periculoſum reip. videri. Reliqua cum eſſet in ſenatu contentio, Lentulúſne an Pompeius reduceret, obtinere cauſam Lentulus videbatur. Attamen res ab eo remota eſt: licet [9] S. C. nullũ extet, quo reductio regis Alexandrini illi adempta ſit: eáq;, quæ de ea ſcripta eſt auctoritas, cui interceſſum eſt, vt ne quis omnino regem reduceret, tantam vim habet, vt magis iratorum hominum ſtudium, quàm conſtantis ſenatus conſilium eſſe videatur. [10] Quæ cum grauia ſunt, tum nihil grauius illo, quòd decretam prouinciam non habere, aut multari imperatorem diminutione prouinciæ contumelioſum eſt: neque ſolùm ſummo in viro, ſed etiã in medіocri homine ne accidat, prouidendum. [11] Cn. Pompeio Magno & M. Licinio Craſſo coſſ. ad tertium idus Maij S. C. factum

[7] d. ep. 4.
[8] ep. 2. l. 2. ad Q. fr.
[9] ep. 9. l. 1. f.
[10] de Pro. conſ. ap.
[11] ep. 8. l. 2. ad Q. fr.
DCXCVII.

eſt de ambitu in Afranii ſententiam: ſed magno cum gemitu ſenatus conſules non ſunt perſecuti eorum ſententiam: qui Afranio cùm eſſent aſſenſi addiderunt, vt prætores ita crearentur, vt dies LX. priuati eſſent. eo die Catonem planè repudiarunt. Quid multa? tenuerunt omnia: idque ita omnes intelligere volebant.

DE SENATORIO CONSILIO, & iudiciaria ſenatorum dignitate imminuta paucorum improbitate: & tranſlatis offenſione iudiciorum ad alios iudicijs.

CAP. LV.

[1] v. cap. 1. nu. 14.
[2] pro R. Am.

H*Actenus de* [1] ſummo conſilio, *quod à* ſenibus maiores noſtri appellarunt ſenatum, *& de patribus*, [2] qui ex ciuitate in ſenatum propter dignitatem *lecti*, *patres conſcripti nominantur*, *ab ætate ſenatores diximus. Reliqua de iiſdem erit oratio, vt* ex ſenatu in conſilium iudiciarium

deligūtur propter ſeueritatem. [3] Splen- [3] 3. Ve.
dor *norum* facit, vt peccare ſine ſummo
reip. detrimento, ac periculo nō poſſint.
[4] Neque enim ſalus vlla maior reip. re- [4] Ib.
periri poteſt, quàm populum Ro. intel-
ligere optimis latis iudiciis ſocios, leges,
remp. ſenatorio conſilio maximè poſſe
defendi. neq; tanta fortunis omnium pe-
riculum poteſt accidere, quàm opinione
populi Ro. rationem virtutis, integrita-
tis, fidei, religionis ab hoc ordine ab-
iudicari. [5] Non poteſt ſperare populus [5] Ib.
Ro. eſſe alios, qui rectè poſſunt iudica-
re, *ſenatores* ſi non potuerint, *aut nolue-
rint*. [6] Nam ſi canes fungantur officio [6] 4 ad. Her.
luporum, cuinam præſidio pecuaria
credemus? [7] dii prohibeant, vt hoc, [7] pro. R.
quod maiores conſilium publicum vo- Am.
cari voluerunt, præſidium ſectorum exi-
ſtimetur. *C. Grachus patribus infenſus* [8] a- [8] 3. ver. ap.
liud genus hominum atq; etiam ratio-
nem iudiciorum requiſiuit: *& ſenatoribus
iudicandi poteſtatem eripuit. Tulit enim le-
gem*, [9] vt equeſter ordo iudicaret. *Secu-* [9] Ib ap. An. DCXXXI.
ta eſt lex Plotia, qua [10] ſenatores cum equi- [10] Or. 1. pro.
tibus Ro. iudicauerunt [11] *M. Plotius trib.* Cor
pl. legem tulit adiuuantibus nobilibus, vt tri- [11] Aſc. Ib.
bus ſingula quinos denos ſuffragio crearent,

qui eo anno iudicarent. Vnde factum eſt, vt ſenatores in eo munero eſſent, & quidam ex plebe. Tribus autem XXXV. fuerunt. Ita iudicium numerus DXXV. fuit. Sapienter actum eſt lege Plotia, quia iudicia communicata cum cæteris ciuibus conſtituta
[11] 3. Ver. ap. *ſunt, vt in iudicum* [12] conſiliis omnibus, non modò aures hominum: ſed etiam oculi populi Ro. intereſſe viderentur, *& equites in moderata vita ratione permane-*
[13] 3. Ver. *rent.* [13] Antea cùm equeſter ordo ſolus iudicaret, improbi & rapaces magiſtratus in prouinciis inſeruiebant publicanis: ornabant eos, qui in operis erant; quemcumq; equitem Ro. in prouincia viderant, beneficiis ac liberalitate proſequebantur: neque tantum illa res nocentibus proderat, quantum obfuit multis, cùm aliquid contra vtilitatem eius ordinis, voluntatémque feciſſent. Retinebatur hoc tum, neſcio quo modo, quaſi communi conſilio ab illis diligenter, vt qui vnum equitem Ro. contumelia dignum putaſſet, ab vniuerſo ordine malo dignus iudicaretur. *L. Syl-*
[14] pro Clu. ap. *la* [14] pro illo odio, quod habuit in equeſtrem ordinem *iudicia ad ſenatum tranſtulit: & iudicauit hic ordo per annos decem turpiter.*

turpiter. Vnde ſenatores ſic in inuidiam vocabantur, vt videretur honoris ampliſſimi nomen, plus inuidiæ, quàm dignitatis afferre. 15. O commemoranda iudicia, præclarámque exiſtimationem noſtri ordinis, cùm 16 omnia non modò commemorarentur, ſed etiam expoſitis certis rebus agerentur, quæ inter decem annos, poſteaquam iudicia ad ſenatum tranſlata ſunt, in rebus nefariè, flagitioséque facta ſunt. *Agnonit inde* populus Ro. quid eſſet quamobrem cùm equeſter ordo iudicaret annos prope quinquaginta continuos, nullo iudice equite Romano iudicante, ne tenuiſſima quidem ſuſpicio ob rem iudicandam conſtituta ſit: quòd iudicijs ad ſenatorium ordinem tranſlatis, ſublatáque populi Ro. in vnumquemque iudicem poteſtate Q. Calidius damnatus dixerit minoris tricies prætorium hominem honeſtè non poſſe damnari: quòd P. Septimio ſenatore damnato, Q. Hortenſio prætore, de pecunijs repetundis, lis æſtimata ſit eo nomine, quòd ille ob rem iudicandam pecuniam accepiſſet: quòd in C. Herennio, quòd in C. Popilio ſenatoribus, qui ambo peculatus damnati ſunt: quòd in M. Atilio, qui de maie-

15. 2. Ver.
16. Ibi.

ſtate damnatus eſt, hoc planum factum eſt, eos pecuniam ob rem iudicandam accepiſſe: quòd inuenti ſunt ſenatores, qui C. Verre præt. vrbano ſortiente exirent in eum reum, quem incognita cauſa condemnarent: quòd inuentus eſt ſenator, qui cùm iudex eſſet, in eodem iudicio & ab reo pecuniam acciperet, quam iudicibus diuideret, & ab accuſatore, vt reum condemnaret. Iam verò quomodo ego illam labem, ignominiam, calamitatémq; totius ordinis conquerar, hoc factum eſſe in hac ciuitate, cùm ſenatorius ordo iudicaret, vt diſcoloribus ſignis iuratorũ hominum ſententiæ notarentur? *Hæc & ſimilia in cauſa fuere*, vt [17] totus ordo paucorum improbitate & audacia premeretur, & vrgeretur infamia iudiciorũ: [18] nulla in iudiciis ſeueritas, nulla religio, nulla denique exiſtimarentur iudicia. Itaque à populo Rom. contemnebamur, deſpiciebamur: graui, diuturnáque flagrauimus infamia iudiciorum. Neque enim vllam aliam ob cauſam populus Ro. tribunitiam poteſtatem tanto ſtudio requiſiuit: quam cùm poſcebat, verbo illam poſcere videbatur, re vera iudicia poſcebat. Neque hoc Q. Catulum hominẽ

17. Ib.

18. 2. Ver.

ſapientiſſimum, atque ampliſſimum fugit: qui Cn. Pompeio viro fortiſſimo & clariſſimo de tribunitia poteſtatę referente, cùm eſſet ſententiam rogatus, hoc initio eſt ſumma cum auctoritate vſus: Patres conſcriptos iudicia malè & flagitioſè tueri: quòd ſi in rebus iudicandis populi Ro. exiſtimationi ſatisfaccre voluiſſent, non tantò homines fuiſſe tribunitiá poteſtatem deſideraturos. Ipſe denique Cn. Pompeius, cùm primùm concionem ad vrbem conſul deſignatus habuit, vbi id, quod maximè exſpectari debebatur, oſtendit ſe tribunitiam poteſtatem reſtituturum, factus eſt in eo ſtrepitus, & grata concionis admurmuratio. Idem in eadē concione cùm dixiſſet populatas vexatáſque eſſe prouincias, iudicia autem turpia, ac flagitioſa fieri: ei rei ſe prouidere, ac conſulere velle: tum verò non ſtrepitu, ſed maximo clamore ſuam populus Ro. ſignificauit voluntatem.[19] Nihil eſt enim 19. 1. Ver.
quod minus ferendum ſit, quàm rationē ab altero vitæ, repoſcere eum, qui non poſſit ſuæ reddere.[20] O miſerum, atque 20. 5. Ver.
inuidioſum offenſúmq; paucorū culpa atq; indignitate ordinē ſenatoriū! Inueterauit tum opinio pernicioſa reip. nobíſque 21. 2. Ver.

periculoſa, quæ non modò Romæ, ſed & apud exteras nationes omnium ſermone percrebuit, iudiciis, quæ tunc erant, pecunioſum hominem, quamuis eſſet nocens, neminem potuiſſe damnari. Ita-
22. 3. Ver. que [22] omnes homines alium omninò ordinem ad res iudicandas quærendum
23. 7. Ver. arbitrabantur. [23] Populus Ro. aliud genus hominum, alium ordinem requiſiuit.
24. Ib. *L. Aurelius Cotta* [24] legem de iudiciis iudicibúſque nouis promulgauit; [25] & rẽp.
25. 5. Ver. ſiſtere negauit poſſe, ni ad equeſtrem ordinem iudicia referrentur: [26] plebs le-
26. 1. Corn. gem Aureliam non modo accepit, ſed etiam efflagitauit, *qua à ſenatoribus, equiti-*
27. 5. Philip. *bus, tribunis ærariis, item centurionibus iudicia exercentur.* [27] Antonius homo ca-
28. 1. Phil. ſtus, atq; integer iudiciorũ & iuris auctor, legem etiam iudiciariam tulit [28] de tertia iudicum, quæ eſt centurionum. Iſti ordini iudicatus lege Iulia, etiam antè Pompeia, Aurelia patebat: Cenſus præfiniebatur, non centurioni quidem ſolùm, ſed equiti etiam Romano. Itaque viri fortiſſimi atque honeſtiſſimi, qui ordines duxerunt, res & iudicant, & iudicauerunt. Non quæro, inquit, iſtos: quicumque ordinem duxit, iudicet. At in iudice ſpe-

ſtari, & fortuna debet & dignitas,[29] in quo nos feſellit: Anteſignanos, & manipulares, & alaudas iudices ſe conſtituiſſe dicebat. At ille legit aleatores, legit exules, legit Græcos,[30] ſaltatores, cithariſtas, totum denique comeſſationis Antonianæ chorum in tertiam decuriam iudicum ſcitote eſſe coniectum. En cauſam, cur lex tam egregia, tamq; præclara maximo imbri, tempeſtate, ventis, procellis, turbinibus, inter fulmina, & tonitrua ferretur: vt eos iudices haberemus, quos hoſpites habere nemo velit. Scelerum magnitudo, conſcientia maleficiorum, direptio eius pecuniæ, cuius ratio in æde Opis confecta eſt, hanc tertiam decuriam excogitauit: nec antè turpes iudices quæſiti, quàm honeſtis iudicibus nocentium ſalus deſperata eſt. 29. S. Phil: 30. Ibid.

40. *Imminet armorum rabies, ferriq; poteſtas* 40. Lucan. lib. 1.
Cōfundet iùs omne manu: ſceleriq; nefādo
Nomē erit virtus, multóſq; exibit in ānos.

Reliqua de iudicibus iudiciiſque ſeparatum volumen deſiderant: & cum ciuili prudentia atque legibus expectant Ciceronis Prætorem, Iudicémque Romanum.

Varia ſunt ſcripta auctorum, qui longè à Ciceronis aberant ætate, hìc aſperſa, vt ſup-

pleant quæ in Cicerone deſiderantur, aut leuēt faſtidium. Et quidem conſultò, & cogitatè: ne quis putet errata memoria, & in ratione tēporum ſic me lapſum, vt [41] quidam Poeta homo perliteratus, qui facit Euripidem & Menandrum inter ſe, & in alio loco Socratem & Epicurum diſſerentes, quorum ætates non annis, ſed ſæculis ſimus eſſe disiunctas. *Quid ſim ſecutus conijcient experti: in quo elaborauerim diſcent alij, qui vigilijs experiri volent literatis, quàm deceat, quàm ſit arduum confuſis dare ordinem, ieiunis varietatem, lucem abditis, faſtiditis gratiam, integritatem mutilis, ſparſis concinnitatem, ornamenta diſiectis.*

41. pro Q. Gallio.

Errata inſigniora ſic corrigito.

IN TEXTV.

Pag 7.	lin. 2.	penuria.
12.	12.	veniit.
28.	15.	cenſoria:
36.	7.	ſenatui.
40.	7.	ſuſtulerat.
41.	9.	conatúſue.
58.	25.	itinere.
66.	9.	ſenſu.
88.	3.	aſpectus.
95.	27.	conſilio.
97.	5.	cum.
99.	11.	conſueui.
106.	18.	ferendum.
110.	27.	iucundius.
116.	2.	alicuius.
125.	18.	Sempronia.
130.	16.	ciuium.
131.	12.	poſtularunt.
143.	24.	Catilinam.
156.	7.	oſculo.
172.	1.	temp.
ibid.	28.	fidei.
228.	6.	cohortationéſq;
ibid.	14.	id.
229.	8.	inquam.
231.	25.	Cato.
239.	27.	neue.
261.	28.	ſententiam.
274.	24.	conſilijſque.
294.	7.	infra.
304.	26.	abalienaſſent.
342.	10.	ſentientis.
in tit. cap.	54.	lege in repub.

IN MARGINE.

Pag. 29.	num. 6.	DXC.
38.	12.	cap.26.
ibid.		cap.24.nu.58.
42.	2.	cap. 23. nu.82.
45.	1.	cap. 24. nu. 4.
47.	2.	cap. 23.
52.	11.	cap. 23.nu. 11.
79.	21.	pro Manil.
81.	26.	cap.23.nu.135.
82.	2.	v. cap.2. nu. 24
15	93.	3. de Or.

Erratum etiam in numero cap. XVI. repetito in ſequenti: Item in numeris paginarum a 342. vſque ad extremam. Sciat Lector notam Ap. in marginibus poſitam deſignare applicationem.